MIHAIL JOLDEA

Cei șase de la Plevna

MIHAIL JOLDEA

Cei şase de la Plevna

Roman

EDITURA MILITARĂ, BUCUREŞTI, 1977
Coperta: RONY NOEL

CAPITOLUL I

...Şi ai început a învăţa netulburarea care este semnul tuturor fericirilor!...

12 aprilie 1877. Războiul dintre Rusia şi Turcia a început. În Constituţia imperiului otoman, Sultanul considera România ca parte integrantă a acestuia, fapt care îndemnă guvernul român la înarmare şi la semnarea convenţiei cu Rusia. În sfârşit venit-a ceasul ca Ţara să dea cele câteva sute de ani de potop al umilinţei pe stropul unei clipe şi să pună lacăt greu, de nesfărâmat, înaltei Porţi unde fâlfâiau năframele negre ale mazilirii şi fulgerau iataganele lacome de sângele voievozilor valahi şi moldavi. Se va opri odată pentru totdeauna convoiul de robi şi plean ce lua drumul Stambulului fie din trădarea boierilor, fie din

spaima domnului cu tronul scos la mezat. Căci în aur se prefăcea sângele poporului acolo, în cămările de basm ale Sultanului, şi în sânge se schimba aurul ţării împrăştiat pe drumul cel fără de întoarcere al robiei...

Cu optsprezece ani în urmă, cele două ţări surori, Moldova şi Valahia, s-au prins într-o îmbrăţişare fierbinte, gata şi la viaţă şi la moarte cu înfrăţire. Domnul, cu barbişon à la Napoleon al III-lea, Alexandru Ioan Cuza, cerca prin greul domniei să zădărnicească uneltirile unora şi frenetica tulburare a altora. Dar, într-o noapte de fevruar, un complot urzit cu necugetare l-a silit să abdice îndemnându-l să pornească pe greul drum al exilului, după ce a îmbrăţişat santinela română şi după ce, o clipă, şi-a rotit privirea înceţoşată peste ţară. Apoi, urcându-se în rădvan, surugiii au dat bice cailor, perdeluţa de la geam s-a tras, şi Cuza nu a mai zărit decât depărtările străine şi reci ca o apă îngheţată. Peste neam s-a aşezat domnia cea nouă a unui prinţ prusac, cu voce metalică şi accent străin. Sub domnia lui, România porni un război aprig, războiul de independenţă naţională. În balanţa justiţiei eterne se cântărea neatârnarea sau pieirea acestei naţiuni. Şi filele istoriei neobosite se întorc, se întorc, se întorc...

* * *

Nu de mult, în lumea bună a Bucureştiului, îşi făcuse apariţia o figură ciudată. Un bărbat distins, bogat şi fermecător. Iar farmecul şi interesul creşteau cu atât mai mult, cu cât nu se ştia nici de unde venea, nici cine era. Străinul era înalt, cu ochi negri, migdalaţi, cu pometii puţin ieşiţi în afară, cu nas vulturesc, cu gură senzuală şi îndrăzneaţă, cu o bărbuţă neagră şi aspră, smead la faţă şi cu un vag surâs în colţul gurii, ce ar fi putut fi şi ironic, şi batjocoritor, şi compătimitor. Vocea îi era catifelată şi convingătoare. Puţini erau aceia care îi suportau privirile negre şi nu se plecau în faţa lucirilor sale. Se ştia despre el că se numea Serafim şi că, prin misiţi, cumpărase casele

bătrânei cămătărese Zulnia Mavrodin la preţ destul de ridicat, vreo patrusprezece mii de galbeni pe acea vreme. Casele Zulniei Mavrodin se dărăpănaseră, stăpâna nemaivoind să investească bani în repararea lor, fie din socoteală, fie din lehamitea bătrâneţii. Serafim tocmi zugravi, tinichigii, tâmplari, fierari, grădinari, cărămidari, reuşind să redea caselor strălucirea de odinioară. Se reparară porţile masive de fier şi se nivelă drumul principal, pe unde intrau şi ieşeau trăsurile, vara, şi săniile, iarna. Fură puse felinare la intrarea din faţă, ce aveau să ardă toată noaptea. Grădina uriaşă din spate părăginită, cu vrejuri uscate şi pomi golaşi, se schimbă într-un parc de nerecunoscut, cu boschete şi alei de trandafiri. Tot acolo, în fundul curţii, unde un zid masiv din piatră închidea proprietatea, ascunzând-o vederii trecătorilor, se mai înălţă şi grajdul pentru cai. Fu ridicat podul casei şi lărgită pivniţa, căreia i se mai adăugară nişte coridoare întortocheate, cu intrări şi ieşiri mascate, pe care nu le cunoştea decât proprietarul casei. O cameră întreagă se sacrifică armelor de tot felul. Pe pereţii îmbrăcaţi în tapet de mătase se aşezară covoare de Şiraz, Smirna şi Ferahan, iar peste divanele moi fură aşternute covoare de Bukara, Tebriz şi Ispahan. Pe covoarele de pe pereţi, prinse în cui cu colţ, odihneau arme cu forme ciudate: săbii fine de Damasc cu lamă subţire şi arcuită, care vibra când o loveai cu degetul, pumnale în teci meşterite din argint şi catifea roşie, buzdugane cu lănţug şi ghimpi de oţel, pistoale cu sileaf, obrăzare, coifuri din ţări îndepărtate şi necunoscute, cămăşi de zale, scuturi rotunde orientale, un soi de săbii în formă de şarpe, cu teaca din răchită neagră şi mâner de abanos, şi multe altele care dovedeau interesul stăpânului. Uşa camerei turceşti, tăiată şi rotunjită la colţuri, cu vitralii prin care se strecura lumina în diferite culori, dădea într-o sufragerie uriaşă, cu tavan din lemn de trandafir şi mobilă din mahon. La capătul ei se afla un coridor lung, care ducea

la o scară interioară cu vreo cincisprezece trepte, iar sus era dormitorul. Celelalte odăi, salonul, biroul, sala de jocuri, salonul de muzică şi holul erau mobilate cu acelaşi gust bizar, înclinat înspre culorile sângelui, fie roşu aprins ca jarul focului din corturile ţigăneşti, fie roşu vişiniu. În toată casa locuia numai domnul Serafim. Departe de a fi încrezut şi mohorât, ca toţi oamenii cu avere mare, era foarte agreabil şi prietenos. Povestea frumos întâmplări din viaţa lui, întâmplări ciudate, care făceau să se strângă pielea ascultătorilor şi ascultătoarelor. Povestea fără să uite nici cel mai mic detaliu despre călătoriile lui în ţări îndepărtate, cu fiinţe neobişnuite şi eresuri, cu vrăji şi descântece de moarte, cu vieţi ce-şi părăseau trupurile pentru a pătrunde în altele, numai spre a le chinui şi distruge. Invitaţii îl ascultau fascinaţi, cu gurile uscate de emoţie, şi cu spaimă firească atunci când Serafim îşi chema printr-un şuierat aparte şarpele îmblânzit de el, gros ca piciorul de bărbat. Acesta se târa încet, de undeva de la subsol, trecea printre musafirii îngroziţi, fără a le da nici o atenţie, încolăcindu-şi stăpânul şi sâsâind vesel. Privirile şarpelui şi ale omului căutau privirile invitaţilor, încercând să le stăpânească şi să le facă să se zbată ca pasărea care nu mai are nici o scăpare. În vreme ce mângâia şarpele cu solzi reci, Serafim vorbea despre vremea când şezuse în India, despre Egipt, despre Siria, despre maharajahul nebun din Lahore, despre Africa tropicală, despre nişte mănăstiri din Himalaya, cu călugări fanatici care ucideau în virtutea unei credinţe demente. Femeile îl ascultau fermecate tremurând genele. Bărbaţii, căzuţi pe gânduri, îşi mângâiau uşor bărbuţele. Lui Serafim îi plăceau oamenii, fie civili, fie militari, fie politicieni sau oameni de afaceri, într-un cuvânt, orice fiinţă, indiferent de sex, care „umblă în două picioare”, cum îi plăcea lui să spună. Mergea mult pe jos, îmbrăcat elegant, cu dunga de la pantaloni impecabilă, cu jacheta tăiată după ultimul jurnal, învârtind bastonul cu mâner de

aur ca pe o morişcă. Uneori, figura lui avea ceva de copil cuprins de o mare tristeţe, alteori, de om în care colcăie veninul înfrângerii, linişte adâncă sau veselie nebună, regrete sau căutări. Nimeni nu putea şti ce se ascunde îndărătul acelei priviri când înfiorătoare şi reci, când mângâietoare, când sălbatecă precum stepa fără de început şi fără de sfârşit.

Un inel cu piatră mare, verde, completa frumuseţea mâinii cu degete lungi şi nervoase. Tinerii din lumea bună îi căutau prietenia, unii din curiozitatea de a pătrunde în viaţa atât de misterioasă a acestui personaj, alţii atraşi de originalitatea lui, iar alţii, pur şi simplu, din spirit de imitaţie. Aproape toate casele bune îşi deschiseseră uşile pentru a-l primi, mândrindu-se cu vizitele acestui bărbat plăcut, care mirosea a ambră, mosc şi tabac. Însă nenumăratele invitaţii nu-l reţineau să colinde toate mahalalele bucureştene singur, dornic de a descoperi ceva sau de a cunoaşte calea fiecărei uliţe, cu mersul ei nesigur şi strâmb. Se oprea în faţa vreunei case, privind-o lung, depărtându-se şi apropiindu-se, de parcă ar fi vrut să-i reţină imaginea în minte pentru veşnicie... Se întorcea brusc pe călcâie, pierind repede, ca şi cum l-ar fi gonit cineva.

Ades, după plecarea musafirilor, rămânea singur în odaia orientală. Chipul lui lua acel aspect de copil cuprins deodată de o mare tristeţe. Feciorul aştepta nemişcat ordinele stăpânului. „Stinge luminile”, şoptea Serafim. Feciorul îndeplinea treaba, apoi, la un semn, se făcea nevăzut. Rămas singur, ciudatul personaj deschidea uşa coridorului, pe unde se strecura trupul gros al şarpelui. Serafim îl privea cu dragoste. Ridica încet capacul unei chesele de argint, aşeza pe o tăviţă un fel de praf alb căruia îi dădea foc. Fumul se înălţa încet şi amândoi, om şi şarpe, aspirau cu nesaţ. Pupilele se dilatau, pâlpâirea slabă a unicei lumânări lăsate aprinsă luminându-le chipul. Ochii

erau ficşi, sticloşi, iar buzele tremurau uşor. Rămânea o vreme într-un soi de visare buimacă, după care înălţa braţele desenând în aer diferite semne, rostind mereu aceleaşi cuvinte neînţelese. Se droga, spre a-şi părăsi fiinţa fizică, atunci când simţea nevoia. Mintea toropită de fumul alb se reîntorcea în ţările şarpelui de alături.

Femeile îl visau înfiorate, zbătându-se şi apărându-se, de parcă erau chemate de o voce venită din măruntaiele pământului. Se strâmbau, bolboroseau în somn, se trezeau cu mintea tulburată, lac de sudoare, incapabile să-şi mai amintească ceva. Ştiau doar că Serafim le apăruse în vis cu şarpele acela îngrozitor lângă el. Bărbaţii făceau haz, casele unor demnitari ai guvernului îl primeau cu plăcere, dar Serafim căuta altceva... Cu totul altceva...

Crâşma janghinoasă a lui Firfirică, intitulată pompos „La Tache, magazin de coloniale şi delicatesuri”. Crâşmă plină ochi de muşterii, fiindcă domnul Tache îşi alesese vad bun, stând în calea drumeţului însetat sau amărât ca o groapă mare în mijlocul drumului, pe care n-o poţi ocoli fiind nevoit să treci prin ea. Veneau muncitori necăjiţi, cu o leafă de mizerie, cu şorţul de piele pus peste cămaşa cu mâneci suflecate, neagră de sudoare şi fum, hamali cu cefe roşii şi vigoare de tauri, cu braţele muşchiuloase pe care se vedea câte un tatuaj albastru, ţărani cu feţe supte şi arse de soare, cu ţepii bărbii crescuţi de câteva zile, învârtind ochii căscaţi de mirare la tot ce vedeau de sub căciulile buşite la vârf, codoşi cu cămăşi vărgate, încinşi peste pantalonii nemţeşti cu brâu roşu, lat de-o palmă, ţigănci tinere şi arzoaie aduse de pezevenghi, care aprindeau minţile bărbaţilor aiuriţi de mizerie şi băutură şi care se dădeau pe câţiva gologani sau pe covrigi, într-o odaie din fund, pe care dom' Tache o numea „odaie de afaceri”. Nu de multă vreme se aciuase alături un turc cu dugheana lui. Il chema Ahmed El-Zafi. Făcea negustorie cu rahat, bragă, salip, un fel de bigi-bigi lungi şi coloraţi ţipător, turtă dulce, stafide,

smochine, năut, curmale, cafea şi alte bunătăţi, deliciul celor mici şi al celor ce-şi tratau amorezele la vreme de căldură nesuferită. Turcul era scund şi vânjos, lat în spate, cu braţe şi picioare zdravene. Faţa ciupită de vărsat de vânt, cu mustăţi castanii lungi „pe oală”, cu ochi vii şi iuţi, cu nas lung şi puternic, cu gură mare şi dinţi de-o albeaţă neobişnuită, era încadrată de o barbă creaţă, tăiată scurt. Purta turban cu fes roşu şi ciucure negru lung, jiletcă verde, şalvari largi băgaţi în ciorapi de lână aspră, peste care erau traşi papucii cu vârfurile ridicate. Îşi vindea marfa fără strigăte de negustor parşiv, ci printr-un cântec trist ca de orbete, mereu acelaşi, legănându-şi trupul, cu icnituri şi cuvinte mâncate la jumătate. Şi, deşi nu se înţelegea o iotă din ce tot bolmojea el acolo, oamenii se opreau privindu-i legănatul caraghios şi ascultându-i cântecul bocit. Stătea undeva departe, pe o uliţă veşnic murdară de noroi, într-o cămăruţă scundă cu pereţii coşcoviţi şi afumaţi. Uneori dormea acasă, alteori în dugheană. Câteodată, vreunul care n-avea ce face îl zgândărea ca să se distreze: „Bre, Ahmed, într-o bună zi or să-ţi spargă hoţii dugheana!” Turcul îl privea o clipă pentru a înţelege ce vrea să spună, apoi răspundea într-o românească stâlcită: „Alah e mare! Voia lui Alah estem poruncă pentru Ahmed!” Pe copii îi iubea şi îi lua pe genunchi, dându-le stafide şi roşcove, povestindu-le basme turceşti. Pe codane le cinstea cu bragă rece şi un fel de napolitane cu rahat, mângâindu-le obrazul şi gâtul subţire de adolescente neîmplinite. „Moş Ahmed, să-mi dai de trei parale năut, cafea şi suliman”, cerea fata, lipindu-şi nasul de tejghea. „Bine, frumos cadâna! Ahmed ascultă şi se supune!” învârtindu-se ca un titirez, turcul făcea pachetul, îngânând melodia lui jalnică. „A zis mama să treci la catastif”, adăuga ea după ce lua pachetul. „Asta nu-i bine, bre, se burzuluia turcul supărat. Facem datorie, tot datorie, ma ce aliş veriş iesem lui Ahmed? Daca tot dam pe datorie, se duce la dracu

prăvălie! Să-i spui la cadâna de mă-ta că Ahmed a mofluzit. Ai înţeles bre?” Fata râdea şi o zbughea pe uşă. Rămas singur, turcul se jura pe nemurirea profetului că nu va mai da o para pe datorie. „Eu nu ştii ce facem ghiaurii ăştia de n-au niciodată parale!” bombănea el ciudos.

***

În dimineaţa aceea, dom' Tache venea spre prăvălie grăbind picioarele scurte şi dolofane. Era mahmur după cheful de noaptea trecută, chef sfârşit după toate canoanele cu ciorbă de potroace zgândărită cu un blestemat de ardei verde de lună, iute ca focul, şi dreasă cu moare de varză pişcătoare şi spumoasă. Îi veni să cânte şi chiar începu să mormăie ceva cu o leliţă şi cu o foaie verde. În faţa dughenei lui Ahmed se opri o clipă spre a-şi trage sufletul. Turcul îl salută după cuviinţă ducând mâna la frunte, la gură şi la piept. Dom' Tache clătină din cap drept răspuns la salut şi vru să treacă mai departe. Deodată îşi aduse aminte că în ziarele de dimineaţă scria cum că s-ar fi mobilizat patru divizii ale armatei române. Două din ele vor fi masate în sudul Bucureştiului pentru apărarea capitalei şi alte două vor porni înspre Calafat, pentru a opri trecerea Dunării de către oastea turcească aflată la Vidin.

— Ce mai estem nou, bre dom’ Tache? întrebă Ahmed din uşă.

Dom’ Tache îl privi dintr-o parte cu ochi cleioşi şi tulburi de somn. Nu-i plăcea turcul, mai ales acuma la vreme de rezbel, dar se învăţase cu el ca ţiganul cu scânteia.

— Ce să fie nou, turcule?

— Ştiu şi eu, dom’ Tache! Alah face ca în orice clipă să fie ceva nou. Oamenii mor...

— Asta-i treabă veche, i-o reteză scurt Tache.

— Aşa estem bre, dom’ Tache. Că mor oamenii e treabă veche, dar când moare câte un om e treabă nouă, spuse turcul privindu-l pe Tache în crucea ochilor. Firfirică rămase buimac. Nu se prea avea el bine cu înţelepciunea orientală.

Facem un cafea gingirlie la dom’ Tache? întrebă turcul îndatoritor.

„Se pune bine cu mine, gândi Tache. Totuşi o cafea nu mi-ar prinde rău. Poate că m-ar scoate din mahmureală.”

— Apăi, dacă-i vorba de trataţie, nu te refuz, spuse Tache neuitând să-i pomenească lui Ahmed cuvântul „trataţie”, ca nu cumva să se trezească la sfârşit că i-o pune la socoteală. Intră în dugheană căscând cu zgomot.

Cât prepară turcul cafeaua, Tache îşi roti ochii prin dugheană. Văzu şirurile de smochine prinse pe sfoară, stivele de cutii în care erau curmale dulci ca mierea, rahatul sugiuc bătut cu miez de nucă şi pudrat cu zahăr, atârnat ca salamul în cui, mandarinele micuţe şi parfumate, sacii plini cu cafea de culoarea măslinelor verzi, lăzile cu halva pe care era desenată câte o semilună şi câte un leu cu coama zbârlită. Îl cuprinse invidia. Profită de faptul că turcul stătea întors cu spatele, pentru a-i înhăţa un pumn de stafide, numai aşa, ca să-i facă o pagubă.

— Dom’ Tache, nu gustam puţine stafide? îl întrebă Ahmed parşiveşte, fiindcă îl văzuse cu coada ochiului cum se îndesa.

— Ah, nu, mersi, răspunse Tache cu gura plină, nu metaharisesc, şi se făcu roşu ca racul. Luai aşa, d-un capriţ, ca să nu te tratez cu refuz. Apoi pentru a micşora gestul furtişagului în faţa conştiinţei proprii, strânse buzele scoţând un sunet scurt, plin de o sonoritate necuviincioasă.

— Ai spus ceva, dom’ Tache? îl întrebă turcul în vreme ce turna cafeaua în filigene.

— Eu? Ce să spun? Mă gândeam că ai capital frumos, dacă îţi dă mâna să cumperi atâta marfă, răspunse Tache înveninat.

— Alah a dat, Alah mare estem! zise Ahmed cucernic.

— Spanac! Că Alah al tău altă treabă n-are decât să-ţi facă rost de rahat şi de toate marafeturile astea, adăugă

Tache sorbind din cafea şi arzându-se cu ea, fapt care îl făcu să se oţărească şi să înjure ca la uşa cortului.

Ahmed îl privi zâmbind.

— Bre, dom’ Tache, Alah al nostru, dimnizeu al vostru, numai ei au milă de noi, biete formici fără putere ce suntem!

— De unde eşti, Ahmed? se interesă deodată crâşmarul pentru a-l opri pe turc din turuială.

— Din Anatolia estem, zise Ahmed rămânând cu ochii visători.

— Şi e frumoasă Anatolia aia a voastră? mai întrebă Tache înăbuşindu-şi un căscat.

— Frumoasă? He, he, dom’ Tache, Anatolia estem ca o cadână pe care de ce o iubeşti îţi vine să o iubeşti şi mai mult. Acolo soarele nu se stinge niciodată... Se face când leu de aur, când tipsie de sânge, până piere în depărtări ca să-i facă loc lunei să se culce peste chiparoşi şi curmali... Şi e linişte dom' Tache... Doar vântul ca sărutul mângâie feţele oamenilor şi ale cămilelor. Eheee! Ce ştii dumnita, bre dom’ Tache? Crâşma, ghiaurii care se îmbată şi strigă, oameni amărâţi de mizerie, care îşi lasă pe tejghea ultimul firfiric sau mahmudea pentru ca dom’ Tache să ajungă giugiuc efendi, ya sidi! sfârşi turcul cu amărăciune.

Lui Tache îi sări ţandăra. „Ia te uită, domnule, cum mă mai beşteleşte turcul”, gândi el şi se făcu foc.

— Dacă-i aşa de bine acolo, la ce venişi în ţara mea, hai? întrebă Tache punându-şi mâinile în şolduri.

— Voia lui Alah! Nimeni nu face un pas fără încuviinţarea Atotcuprinzătorului, de când se naşte şi până când Atotdespărţitoarea zidurilor vieţii vine şi te ia cu ea, ducându-te dincolo de limanuri, răspunse Ahmed.

— Apăi... începu Tache, ai să te cam cărăbăneşti în curând de p-aci, turcule!

Se uită la Ahmed sugându-şi măseaua cu zgomot.

— Voia lui Alah, spuse turcul.

— Lasă-l pe Alah! Ai să te cărăbăneşti fiindcă va fi rezbel, continuă Tache. I se păru că Ahmed îl priveşte foarte mirat. Ce te uiţi aşa? Nu ştii ce-i ăla rezbel? O să ne batem cu voi, cu turcii, întări Tache. Aşa că o să vă cam luaţi tălpăşiţa. Ajungă-vă câteva sute de ani!

Ahmed surâse uşor privindu-l cum se răţoia cu degetul prins în scobitura vestei, stând crăcănat ca de obicei.

— Ce râzi? Nu-ţi vine să crezi? Uite-te aici, şi-ţi va pieri râsul!

Scoase ziarul din buzunar întinzându-i-l. Turcul, nici nu se uită la el. Ştia. Firfirică mai pufni o dată pe nări, apoi ieşi din dugheană fără nici o vorbă. Ahmed îl urmări cu privirea continuând să zâmbească.

— Am tăiat noi pe Altânbey Brâncoveanu, dar pe un bey neamţ ca ăsta! bombăni dispreţuitor turcul, după care se apucă să facă puţină ordine.

Tache ridică oblonul crâşmei, descuie şi dispăru înăuntru. Îl trăsni o duhoare de doagă şi băutură, de lacherdă şi de icre tarama. Strâmbă din nas lăsând uşa larg deschisă spre a intra aerul curat. Rostui în grabă mesele şi scaunele, gândindu-se că ar fi cazul să facă parale multe acum în preajma războiului, că cine ştie? Dacă ajung turcii la Bucureşti aşa cum au mai ajuns?... S-a isprăvit şi cu crâşma, şi cu agoniseala, şi cu munculiţa. Coborî în pivniţă după vin, frământat de gânduri şi de socoteli. Se urcă repede înapoi şi acoperi cu foiţă pastrama şi butoiul cu peşte sărat, ţinut înadins spre a stârni pofta de băutură, pentru a nu se pune musca. Îşi puse şorţul în aşteptarea muşteriilor care nu întârziară să sosească. Primul care intră în crâşmă fu Zagură fierarul. Era un vlăjgan voinic, încă tânăr. Când se îmbăta îl ridica pe Tache peste tejghea şi îl pupa pe amândoi obrajii, cu toată opunerea vehementă a crâşmarului. După aia îi ştergea faţa cu şorţul pe care i-l sălta pudic ca pe o rochiţă de domnişoară. Avea pe la marginea oraşului un mic atelier de fierărie şi lăcătuşărie.

Punea şi potcoave, desfăcea şi case de bani, muncind de se spetea. Când îşi termina lucrul, dădea fuga la crâşma lui Firfirică, unde îşi lăsa agonisita strânsă cu sudoare. N-avea pe nimeni. Nici femeie, nici copii. Venise de mic în Bucureşti şi se băgase ucenic la un om al dracului, care îl bătea de trei ori pe zi şi îi dădea o singură dată de mâncare. Mai avea încă urmele loviturilor cu cleştele înroşit pe spinare.

— Hai noroc şi alta-n loc! îl salută Zagură pe crâşmar.

Tache îl privi pieziş, continuând să şteargă tejgheaua. Nu tocmea băieţi de prăvălie de teamă să nu-l fure. Mai bine îşi făcea treaba singur, bombănind şi înjurând toată vremea.

— Ce-ţi dau? îl întrebă Tache morocănos pe fierar.

— Apăi matale nu-mi ştii meteahna? Că doar nu beau în crâşma asta de ieri, de azi, răspunse Zagură.

Tache luă sticla cu secărică din raft şi măsură cu paharul gradat, fără a lăsa să cadă o picătură în plus.

— Ce zici, dom' Tache? Avem rezbel sau e doar vorbe?

— O să cam avem, zise crâşmarul fără chef.

Nu-i plăcea Zagură pentru că făcea scandal când se îmbăta şi în general nu-i plăceau oamenii voinici în faţa cărora trebuia să-şi ţină gura. Zagură ridică paharul privindu-l o clipă în zare, după care trase o înghiţitură zdravănă, strâmbându-se din cauza tăriei. Îşi şterse gura cu mâneca, linse paharul pe marginea pe care se scurgea o picătură de secărică şi se mai strâmbă o dată scuturându-se ca de un fior.

— Toată treaba e că dacă ne batem măcar ştim pă ce! Că dacă ne împlinirăm cu moldovenii, se cheamă că avem o ţară, aşa că neapărat ne trebuie şi un război ca să ştim o socoteală, spuse Zagură.

Vorbea ca oamenii sărmani care au reuşit să agonisească după atât amar de ani câte ceva. Unirea. Agoniseala asta nu putea fi lăsată în grija lui Dumnezeu. Tache nu-i răspunse imediat. Îşi făcea de lucru cu un pahar

pe care îl tot ştergea ridicându-l şi privindu-l în zare, suflând în el şi aburindu-l, şi iar începea să-l şteargă. Se gândea şi el că rezbelul ăsta trebuia purtat de toată suflarea românească, de la un hotar la altul, că de nu, se ducea naibii crâşma lui. Locuia într-o casă veche la mahala, cu o curte mare plină de maghernițe, pe care le avea închiriate, şi cu un grajd cât toate zilele, în care îi culca pe târlanii veniţi de la ţară, contra două parale, claie peste grămadă. Celor care dădeau o para mai mult, le aşternea şi un braţ de paie, ceilalţi îşi puneau căciulile căpătâi şi deschideau lama ciachiei ţinând-o în podul palmei, ca la o adică să fie gata. Năframa cu paralele strânse în colţuri o legau de betelia izmenelor jegoase, pentru a nu-i cotrobăi mână străină în crucea somnului. Tache Firfirică lua de la fiecare după putinţă şi după înfăţişare. Era mai jerpelit, îi umfla o para. Era mai acătării, îi umfla până la trei sau patru parale. Nu se însurase fiindcă „muierea costă, zicea el. E ca magazia cu marfă pe care trebuie s-o împrospătezi mereu şi n-aduce venit!” Se îmbăta de unul singur la altă crâşmă sau la el acasă până îl treceau sudorile şi când simţea că îl încing văpăile poftelor omeneşti, o chema pe Miţa ţiganca, care avea patru copii şi unul în burtă cu omul ei. Miţa sărea uluca şi intra în casă, unde pentru două parale, vreun bariş sau ineluş cu piatră de sticlă îi potolea vipia răscolită de alcool. Atunci Tache începea să plângă şi să se jelească cu capul în poala ţigăncii, care, obişnuită cu dancii ei, îl căuta în creştet de păduchi, uitându-se prin odaie dacă n-ar fi ceva de şterpelit, lucru care nu-i prea mergea cu Tache, că la plecare o căuta peste tot. Atunci ţiganca se făcea că se gâdilă şi râzând ca o smintită îl prindea pe Tache de brăcinari şi îl trântea pe pat mozolindu-l şi sărutându-l de la sfârcul urechii până la gură, ca s-o ţină minte şi pentru altă dată. Pregătindu-se de plecare îi spunea crâşmarului:

— Într-o zi o să dăm de dracu, dom’ Tache! O să ne taie ţiganu meu p-amândoi! Haoliooo şi o să ne facă bucăţele, dom' Tache! După ameninţarea asta dispărea peste ulucă asemenea nălucii.

Tache privea mut în urma ei cuprins de groază. Îl ştia pe Costea ţiganul, omul Miţei. Era voinic cât un urs, buzat şi se mai uita şi încrucişat. De meserie era potcovar, dar se pare că mai aţinea şi calea celor cu punga plină, la drumul mare, că belise şi popi, şi negustori, başca alţii mai de soi. Nici de la spurcarea domnişoarelor, pe care punea laba păroasă, nu se da înapoi. Dar fiindcă nu fusese prins niciodată, rămăsese potcovar cinstit. Pe tată-său, om la vreo optzeci de ani, îl urcase în vârful nucului şi îi luase scara. A rămas bătrânul o zi şi o noapte văitându-se, până ce a căzut din pom de oboseală şi nemâncare. Acolo i-a îngheţat sufletul. Dar şi tată-său fusese la zilele lui o huidumă şi o pramatie de prima mână. I se spunea „arhintarul Gheorghe din Zlătari”. L-a prins Spătăria pe când făcea bani falşi sau cum se mai spunea pe-atunci „Calpuzanlâc” şi l-a dojenit cu vreo trei sute de ciomege de i-a muiat oasele. Celălalt complice al lui, unul Nicolae Castrianul, a dat să fugă peste Dunăre, dar au pus mâna pe el şi l-au căznit până ce şi-a dat duhul. Cum naiba să nu se teamă Tache, mai ales că ţiganul se uita la el rânjind şi spunându-i de câte ori îl întâlnea pe uliţă, după ce-i sufla în faţă o duhoare de basamac:

— Într-o noapte am să viu să stau de vorbă cu tălică, dom' Tache, da... aşa, mai îndeaproape!

Tache se cutremura şi trecea mai departe fără să răspundă. Şi totuşi acest joc de-a viaţa, dragostea şi moartea începuse să-i placă, tocmai pentru spaimele şi văpăile îmbrăţişărilor Miţei. La urmă îl apuca o scârbă şi o lehamite, scuipând de câte douăzeci de ori, la gândul că buzele ţigăncii umede şi fierbinţi îi spurcaseră gura, pe care şi-o clătea cu rachiu tare de tescovină. Avea senzaţia că îl

săruta Costea ţiganul, în vreme ce-i spinteca burta cu o custură ascuţită ca briciul. În câteva zile îi trecea şi spaimă, şi scârbă, şi o lua de la capăt...

— Mergi la rezbel, dom' Tache? îl întrerupse Zagură din gânduri.

— Ce-ţi pasă ţie dacă merg sau nu? îl repezi Tache. Fiecare să-şi vază d-ale lui.

— Te supăraşi, dom' Tache? Gura lui Zagură se hlizi în rânjet. Sau matale faci rezbelul în pat cu muierile singure fără bărbat? îl stârnise fierarul.

— Mă, dacă mai spui o vorbă, te dau afară! Ai înţeles? încercă Tache să-l sperie.

Zagură nici nu se sinchisi de ţâfna lui Firfirică. Mai trase un gât de rachiu, răsuci o ţigară groasă cu hârtie de jurnal. O aprinse, scoase două suluri de fum pe nas şi se întoarse spre crâşmar.

— Ehh... Mă dai afară!... Unde s-a mai pomenit să mă dea pe mine cineva afară? Dădu o dată cu pumnul în masă de zăngăniră geamurile. Tache tresări speriat. Se lăsă în jos după tejghea, ridicând cocoşul pistolului. Aşa, ca pentru orice eventualitate. Pă mine, să ştii, dom'le Tache, nu mă dă nimeni afară. Nici din casă, nici din crâşmă, nici din lumea asta în care m-a adus mama! Când mi-o veni mie bine, plec. Uite aşa! Cu mâinile în pozunare, cu căciula pă piept şi cu crăcii înainte... Daaa... plec fiindcă vreau eu, nu dumneata şi nimeni altul. Mă aghezmuiesc bine cu secărică, îl dau dracului pă dracu şi mă duc să slujesc sfinţilor ca hamal sau ca fierar. Că sufletele oamenilor sunt grele de păcate mai dihai decât poverile pe care le port eu în spate pe lumea asta împuţită ca crâşma dumitale!... Aşa să ştii!

Se îmbătase. Tache scrâşnea din dinţi şi tăcea, îşi dădu seama că Zagură luase damf şi când lua fierarul damf era ca fitilul aprins, odată făcea explozie. Îl luă cu binişorul, umplându-i paharul ochi. Fierarul bău până la fund, cuprins

parcă de o mare sete. Se întoarse spre crâşmar cu o privire ştearsă de chefliu. Puse pe masă amândouă labele arse de jar şi înnegrite de fum. Îi trecuse paraponul. Ba chiar se liniştise.

— Vezi 'mneata, dom' Tache,... n-ai fi aşa de rău dacă nu te-ai lăcomi la bani. Tăcu o clipă zgândărindu-şi urechea cu degetul mic. Pentru cine aduni, dom' Tache?

— Da cine adună, mă Zagură? spuse Tache moale.

— Aduni! ridică tonul fierarul. Da pen'cine? Copii n-ai, muiere n-ai, sau ăi fi având, da n-o ţii cu cununie. Eşti singur pă lumea-asta ticăloasă, aşa cum sunt şi eu, vai de sufletul nostru! Numai că eu sunt mai cu minte. Ce câştig beau şi mă veselesc... Într-o zi o să te despice unul la burtă ca pe crap şi o să-ţi verse icrele, şi-atunci ce-ai făcut? Pă dracu!

Tache îl asculta cu luare-aminte. Pentru paralele astea nenorocite, strânse de la mine şi de la alţii ca mine, rabzi ocările mele şi nacafelele beţivilor şi nu ţi se roşeşte obrazul de ruşine că vine o vârstă când trebuie să-ţi cureţi sufletul de gunoaie şi lături... Ce faci dumneata nu-i muncă... Muncă e ce fac eu şi d-aia sunt stăpânul meu, pe când matale eşti sluga mea... Vreau să mai beau? Odată strig: „Dă-mi de băut dom' Tache!" Şi dumneata te scoli, vrei nu vrei, şi-mi dai să beau... Cu mine se schimbă povestea... Vin şi se roagă... Nene Zagură, c-aşa şi pă dincolo... că sucită, că-nvârtită... Iar eu strâmb din nas şi dacă îmi convine îi fac trampa, dacă nu, bună ziua. Ei? Seamănă meseria mea cu trândăvia dumitale?... Ba mai bine bat cu ciocanul pe ilău până dau din mine, da la mine în coşmelie sunt împărat.

Tache stătea într-un peş şi îl asculta. Ce l-ar mai fi luat de guler şi ce l-ar mai fi atins ca pe alde Ochiosu, da ăla e mic şi slab ca o scrumbie afumată. Pe ăla îl bate dom' Tache până îi amorţeşte mâna ca să-şi răsufle şi el necazul neputinţei cu zdrahonii ăştia de Zagură, Costea ţiganul,

Leonţiu şi alţii ca ei. „Ba chiar de mi-ar despica burta ca la crap şi tot n-am să spun unde ţin gologanii” se trezi Tache vorbind în sinea lui. „Ce-mi veni, Doamne!” gândi el făcându-şi cruce cu limba în gură. N-avu vreme să-i răspundă lui Zagură. Pe uşa crâşmei intră Leonţiu. Era blond cu ochi albaştri, subţire ca un ţipar şi iute în mişcări — până să apuce omul să se fi apărat, Leonţiu îi şi lua piuitul. Altfel, de treabă. Împletea laţuri pentru păsărele, făcea colivii din cutiile aruncate, vindea prăştii copiilor de pe uliţă, făcea când pe zidarul, când pe tâmplarul, când pe tinichigiul, cânta frumos duminica în strană la biserică şi se spovedea după fiecare încăierare din cartier. În faţa icoanelor lăcrima plecându-se până la pământ, după care ieşea da-ndaratelea din biserică, nimerind în crâşma lui Tache Firfirică. Nu se bătea cu nimeni, dar dacă vedea vreo încăierare, împărţea loviturile cu drughineaţa lui întru sfânta dreptate. Da şi-ntr-unii, şi-ntr-alţii spre a-i despărţi. Nu folosea niciodată cuţitul. „Cuţitul, spunea el, e dat de Dumnezeu celui slab să se apere, după cum şchiopului i se face picior de lemn să poată umbla. Drughineaţa ameţeşte şi îţi vâră minţile în cap, dar nu omoară!” Purta lângă inimă drughineaţa scurtă, cu măciulie ghintuită, cu care te trăsnea de nu-ţi mai trebuia nimic după aia.

— Să-ţi fie inima uşoară şi ziua fericită, dom' Tache, îi ură Leonţiu crâşmarului.

— Da cum de venişi tu aşa de dimineaţă? îl întrebă Tache, bucuros că nu mai era singur cu Zagură.

— Păi îmi termenai rosturile, mă descotorosii de niscai laţuri şi mă trecu dorul după 'mneatale, că acu dacă se face rezbel între noi şi păgân, deh... ştiu eu pe unde ne-or putrezi ciolanele?

Scoase un pumn de seminţe din buzunar, întinzându-i şi lui Zagură. Fierarul clătină din cap a refuz. Leonţiu începu să ronţăie scuipând cojile pe jos. Tache îi servi un pahar mare cu rachiu de caise.

— Pastramă vrei, mă? îl întrebă Tache. Se înveseli dintr-o dată fără motiv.

— Ce-ţi veni, dom' Tache? se minună Leonţiu. Cine a mai văzut gustare la băutură? Păstrează-ţi pastrama pentru domnişorii care îşi fac nevoile în ţucal, adăugă el cu aer batjocoritor.

Zagură râse gros dând din mână. Leonţiu mirosi rachiul, ridicând o sprânceană în semn de admiraţie. Începu să soarbă încet, ţinând mâna stângă între genunchi. Zagură îşi culcă ameţit capul pe masă şi prinse să lălăie încet un cântec deocheat. Soarele se urcase bine pe cer şi de-acolo se zgâia tocmai pe fereastra murdară a crâşmei lui Firfirică, înviorând muştele şi înconjurând capul fierarului cu o aureolă de raze. Un timp cei trei se închiseră în gândurile lor. Tache se lăsă cu grijă pe un scaun să nu-l fărâme, că şi aşa erau toate prăpădite. Zagură rămase cu capul pe masă şi cu ochii mari deschişi, iar Leonţiu privea ceva nevăzut de nimeni. Nu se auzea decât pocnetul seminţelor de floarea soarelui, strivite între dinţii lui. În crâşmă mai intră unul Botoroagă, dar Tache se făcu că nu-l vede, lăsându-l să aştepte.

— Dom' Tache..., zise Leonţiu apoi tăcu.

— Ce vrei, mă?

— Nimic. Îmi venea să zic ceva, da mă răzgândii.

— Zi-i, mă, dacă ai ceva de zis, îl îndemnă crâşmarul.

— Nu, că nu-i ceva mai acătării. Mă agăţai de numele matale că mi se părea că-s prea singur pe lumea asta!

Tache rânji dezvelindu-şi dinţii strâmbi şi rari. Îl cuprinse o căldură, aşa, deodată, fără să fi băut nimic.

— Unde mai lucrezi, mă? îl întrebă Tache pe Leonţiu ceva mai apropiat.

— Eh! Unde să lucrez? Parcă matale nu ştii? Lucrez pe la boieri. Ieri mă chemă omul lui cuconul Arion... Botoroagă se ridică, oftă şi ieşi. Tache îl urmări cu privirea. „Al dracului! Iar a venit să bea pe datorie!” mârâi Tache... Că zicea să

am grijă de zugrăvit ca de viaţa mea. Eh! Unu-i cuconul Arion! Auzii pe unul că ar fi furat două milioane de la Casa de Depuneri şi că nu-i face nimeni nimic, fiindcă e omul lui dom' Brătianu şi a lu' dom' Rosetti şi că o să scrie el chestia asta la gazetă...

— Două milioane? fluieră Tache uimit. Ce de bănet! Şi pe tine cu cât te plăteşte? întrebă Tache curios.

— Păi mă plăteşte cu ziua,... răspunse Leonţiu.

— Eşti un prost, interveni Zagură din locul lui fără să ridice capul de pe masă. Dă ce mă-ta nu-ţi faci şi tu un pâlc de tâlhari cu care să te uneşti şi la bine şi la rău? Că aşa făcea şi Marin Tuşcă şi alţii ca el... Tache începu să râdă. Îi plăcu intervenţia lui Zagură şi aştepta ca Leonţiu să facă pe nebunul. „Nu le-ar sta rău dihăniilor astea să se încaiere puţin”, râse în sinea lui cu râs de şacal Firfirică. Nu vezi, mă, că s-au scumpit toate? continuă Zagură. Pâinea de trei litre se vinde cu patruzeci dă bani, iar mălaiul cu treizeci ocaua...

— Şi ce-ai vrea să fac eu, Zagură? Să îndrept ţara? se răţoi Leonţiu.

— Să-ndrepţi pă mă-ta, bombăni fierarul. Ţi-am zis eu asta? Da dacă Arion ăla al tău a furat două milioane şi nu-i face nimeni nimic, dă ce nu i-ai da tu un cep de vreo două sute de mii dă lei, că nu se bagă dă seamă la atât nămol dă bănet, pă care să-i dai pă la nenorociţii care n-au ce băga în gură?

— Adicătelea să fur pentru alţii? întrebă Leonţiu mirat.

— Tii, bătu-te-ar caliciile să te bată dă neghiob! se înfurie Zagură. Îţi opreşti şi tu, da oamenii te vor feri de stăpânire, vei avea gazde prin toate mahalalele, muierile vor aprinde lumânări pentru zilele tale şi s-or ruga pentru păcatele tale alea păcătoasele... Şi ai fi şi tu frunte de haiduc temut şi iubit! sfârşi Zagură.

— Crezi tu că dacă mă prinde stăpânirea nu mă ciomăgeşte de mă omoară că am dat cep unui boier ca

Arion? Că ei între ei nu-şi scot ochii, dar dacă pun gheara pe pupăză, o jumoale de pene?! Aştepta o negare cât de mică din partea lui Zagură pentru a prinde un strop de curaj.

— Păi dacă nu rizici, nu câştigi, râse Zagură. Aşa-i, dom' Tache?

Tache nu răspunse. Se făcea că n-auzise nimic. Ce-i trebuia lui bătaie de cap? Dacă ticălosul ăsta de Leonţiu se va lua după nebunul de Zagură şi va da gaură în casa boierului? Şi dacă îl apucă stăpânirea şi îl căzneşte ca pe dracu forţându-l să spună unde a pus la cale tâlhăria? Şi dacă Leonţiu spune şi laptele pe care l-a supt la mă-sa? Aşa-i că o păţeşte şi Tache Firfirică comersant şi apropitar?

— Ia mai lăsaţi prostiile, haimanalele dracului, îi ocărî Tache. Toată ziulica umblaţi pe uliţe ififliu şi aici la mine puneţi la cale tot felul de ticăloşii, făcu el pe supăratul.

— Glumim şi noi, dom' Tache, încercă să-l liniştească Leonţiu, uitându-se pe sub ochi la Zagură.

— Cât iei, mă, pe un ciomag tras la moacă? întrebă Zagură şi începu să râdă ca de o glumă bună.

— Păi... depandă! Dacă-i cap mai şcolit şi mai luminat, îmi iese un pol, două de parale. Dacă-i mai sec, cinci lei, zece lei, după cum vor 'mnealor! răspunse Leonţiu tot pe glumă.

Tăcu o clipă învârtind paharul gol în mână.

— S-o ia dracu de meserie că mi s-a urât. Tot aia şi tot aia! Aştepţi să treacă omu şi te iei după el. N-aveţi nevoie de un zugrav? Lucrez ieftin. Dacă se milostiveşte vreunul, îţi face semn să vii cu el. Da câte zile stai cu ochii zgâiţi la cer? M-am săturat. De-o veni războiul, oi face altă meserie, că altfel macină moara pe timp de rezbel, şi altfel în vreme de pace, încheie Leonţiu privindu-i pe cei doi şi scuipând cojile de seminţe pe jos.

— Orice s-ar spune, e sărăcie mare, începu Zagură. Tache schiţă un gest de lehamite. Nu ne-a zis Brătianu că

sub guvernarea lui o să curgă lapte şi miere? Că d-abea atunci o să cunoaştem fericirea? Că s-or micşora contribuţiile şi s-or mări lefurile? Că n-o să ne mai ciomăgească nimeni şi nici n-o să ne mai ridice între baionete? Că o să facă din ţara asta pă dracu şi pă tat-su? Şi ce-a făcut? Că dacă m-am dus să mă jelui pentru impozitul plătit de două ori, m-au zvârlit pă scări, ba m-au şi cotonogit. Iar aici, la amărâţii de noi, joacă mizeria şi moartea ţinându-ne după gât! Mi-e scârbă, mă Leonţiule, şi de tine, şi de toţi! Apăi cum să nu te-mbeţi ca un porc şi să mergi pe trei cărări? Şi Zagură, după ce aruncă gologanii pe masă, plata rachiului, adăugă îndreptându-se spre uşă: Măăă, d-ale lui Brătianu, zece la un ban!

— Aşa-i, întări Leonţiu după ce plecase Zagură.

— Ba nu-i aşa, îl contrazise Tache.

— Dumitale ce-ţi pasă, dom' Tache? Ai bani la teşcherea, învârteşti fel de fel de afaceri, de poţi să-ţi iei şi o fandraşandra[1],... da până la urmă tot ai să dai de dracu!

— De ce să dau, mă, de dracu? îşi ieşi dom' Tache din pepeni. Simţise unde bate Leonţiu. Îl rodeau bănişorii crâşmarului. N-am muncit? Ce? Mi-au căzut din cer? Mi i-ai dat tu? Am fost părtaş cu tine la meremeturile tale? Hai? Răspunde, mă! Fir-ai să fii de şobolan! Că într-o zi am să te văd atârnat de gât ca un cârnat. Şi atunci ce-ai să mai zici?

Leonţiu zâmbi larg. Îi plăcea zbaterea asta a lui Tache. Presărase sare pe rană amintindu-i de bani.

— Toţi muncim, dom' Tache, ripostă Leonţiu.

— Cum munceşti tu, mă? strigă Tache.

Se înfuriase.

— I-ascultă, mă! Mie să nu-mi umbli cu şoşele şi momele! Mie să-mi spui deschis, de ce nu vrei să munceşti cinstit?

— Adică cum vine vorba asta, dom' Tache?

---

[1] Corect: femme de chambre.

— Adică aşa ca mine, se oţărî Tache. Leonţiu pufni în râs.

— Ca mata zici?

— Da. Ca mine, răspunse Tache scotând pieptul mândru în afară.

— Da cinste e asta să amesteci apa cu vinul şi să iei ultimul bănuţ amărâtului care vine la dumneata să bea o ulcică?

— Treaba lui, răspunse Tache roşu la faţă. Eu nu-i bag mâna în buzunar.

— Ba i-o bagi, dom' Tache! Zău că i-o bagi! E cinstit să-l ameţeşti cu basamac amestecat cu afion ca apoi să-l pui să iscălească hârtie cum că ţi-e dator banii pe şase sticle de rachiu, când ştii bine că nu ţi-a rămas dator decât o sticlă?

— Cu cine am făcut eu, mă, asta? întrebă Tache dârdâind de enervare.

— Cu Oţoţoi. Ce? Ai uitat? i-o reteză Leonţiu. Cinstit e să chemi copile amărâte şi să le bagi în odaia din fund dându-le pe mâna oricui plăteşte? Ce să mai vorbim, dom' Tache! Eu, măcar, nu zic, muncesc pe unde se nimereşte, ating cu drughineaţa când e cazul. Recunosc! Nu-i un fel de a trăi. Da mata nu recunoşti şi asta mă supără. Că faci pe sfântul din calendar. În inimă îl ţii pe dracu şi pe buze pe Dumnezeu!...

— La urma urmei, fiecare să trăiască din ce poate, bombăni Tache moale.

— Zi aşa, dom' Tache, da nu mă lua pe mine cu cinstea şi cu alte marafeturi d-astea. Şi ia seama,... îi spuse Leonţiu apropiindu-se de el, încât Tache se dădu doi paşi înapoi. Într-o zi tot ai să găseşti ce cauţi! Că o fi vreunul care să te miroasă pe la buzunar şi cum stai singur, deh...

Tache simţi o sudoare rece pe şira spinării. Vru să răspundă, dar Leonţiu ieşise.

— Într-o zi mă vor omorî, mormăi Tache ştergându-şi faţa cu şorţul. Şi mă vor jefui! I se uscase gura. Or să mă

omoare... Da, or să mă omoare! O spuse de câteva ori de parcă ar fi vrut să-şi întipărească bine în minte cuvântul omor.

CAPITOLUL II
...Nu lăsa drumul mare pentru cărare

Mateiu Alevra scoase ceasul din jiletcă. Întârziase. Împunse pe birjar cu bastonul. Acela se întoarse domol.

— Boierul doreşte ceva? întrebă vizitiul.

— Mai repede, băiete, mai repede, îl zori Mateiu.

Vizitiul se întoarse plesnind aerul cu biciul de câteva ori. Caii o porniră la trap întins. Alevra se uita când la dreapta, când la stânga. I se păru că pe stradă e o forfotă neobişnuită. Miron Duca îl salută ridicând bastonul. Mateiu se înclină scotându-şi jobenul. Ţigănuşii de o şchioapă strigau de mama focului cu voci subţiri de fată:

— Războiul! A apărut Războiul.

Mateiu făcu semn birjarului să oprească, chemă un vânzător de ziare, căruia după ce îi luă gazeta, îi aruncă o monedă fără să mai aştepte restul. Răsfoi ziarul fără nici un chef. Ochii i se plimbau pe reclamele vremii: „Cosmetice şi compoziţii chimice născocite de I. Miller. Alifie de frumuseţe prin care pieliţa se face albă, netedă şi răspândeşte vioiciune peste faţă. Pomadă de mustăţi castanii, negre şi bălane. Plasturi pentru negi. Toate acestea se găsesc în prăvălia doamnei Madam Lucovici, sub casele doctorului Mihalache Darvari". Mateiu schiţă cu mânerul bastonului gestul de a-şi ascunde căscatul. Întoarse pagina: „Un asasinat ce iese cu totul din comun". Se opri la reclama unui dentist: „Sosind de curându în capitală, jos iscălitul dentist cu documenturi medicale, înştiinţează pe respectabilul public cum că e gata cu următoarele slujbe: scoate cu îndemânare dinţii şi a lor rădăcină ; are meşteşug de a umplea dinţii cei găunoşi cu aur sau argint ; vindecă toată boala de dinţi, îi curăţă cu deplinătate spre a-i feri de putrezime. Jos iscălitul vindecă pe săraci de la şase până la opt ceasuri fără nici o plată, iar pe cei avuţi după mijloacele

lor”. Urma adresa şi numele „jos iscălitului”. Alevra întoarse foaia şi ceti mai departe: „Vizita primului ministru la Livadia”. În minte îi năvăliră fel de fel de gânduri. Care să fie rostul vizitei lui Brătianu la Livadia? Ce voia? Sau mai degrabă, ce voia domnitorul? Caii îşi încetiniră trapul, dar Mateiu, furat de gânduri, nu-şi dădu seama. Îi veni în minte tatăl său, cuconul Costache Alevra. Turcofil convins. Bătrânul fusese la vremea lui o figură interesantă a ţării. Boier mare, posesorul unei averi de invidiat, bărbat frumos, preţuit de vodă Grigore Ghica, chemat pe la toate zaiafeturile, pentru voioşia şi farmecul său, zdrobitor a multe inimi de femei ce-au suspinat îndelung după el când s-a însurat cu jupâniţa Elencu, fata spătarului Drăghici, jupâniţă care l-a iubit cu toată fierbinţeala vârstei de şaisprezece ani cât avea când s-a măritat şi până la douăzeci şi doi, când a închis ochii, după ce născuse pe Mateiu. Moartea jupâniţei Elencu s-a întâmplat la miez de noapte, în 20 avril 1851, când înfloreau dediţeii şi zvîcneau cu fârâit de aripi ciocârlanii. De-atunci cuconul Costache Alevra se scrântise. La cimitir nu lăsase pe nimeni să atingă sicriul. Se apropiase de moartă şi, luând-o în braţe, o dusese încet până la groapă, în vreme ce groparii purtau sicriul gol. Femeile lăcrimau, bărbaţii căutau în gând cuvinte de îmbărbătare, neîndrăznind să se apropie de bărbatul înalt cu faţa încrâncenată de durere, ce păşea rar de tot, pentru a mai lungi puţin drumul despărţirii. În faţa gropii deschise a îngenuncheat depunându-şi povara scumpă în sicriu. Apoi a plecat singur pe aleea cimitirului, pierzându-se printre cruci, fără a mai întoarce capul. Clopotele băteau rar, amestecându-şi dangătul lor cu vocile preoţilor: „Şi iartă, Doamne, păcatele roabei tale Elena, acum şi pururea şi în vecii vecilor, Amin!...'“

Mateiu rămăsese la bunici. Tată-său nu mai voia să ştie de nimeni şi de nimic. Locuia singur în casele date de zestre de spătarul Drăghici. Nu suferea în jurul lui decât pe

Antoine, feciorul franţuz adus de la Paris, şi pe preotul casei care venea să-l vadă din când în când. Costache trăsese între el şi lume o perdea groasă de catifea, oprind până şi timpul să mai înainteze. Calendarul rămăsese deschis la foaia ce arăta data de 20 avril 1851, ceasul turcesc de aur cu briliante se oprise singur la orele unsprezece din noapte, atunci când jupâniţa respirase pentru ultima oară. Nu-l mai învârtise cu cheiţa legată de toarta ceasornicului cu un lănţug mic de aur. Mateiu încercase să-şi vadă tatăl, dar franţuzul îi spusese mereu că stăpânul nu voia să audă de nimeni, nici chiar de el. Mult s-a mai amărât Mateiu atunci, dar peste vrerea nebună a bătrânului nu încercase să treacă. După moartea bunicilor, rămăsese în casa lor, încasând toate veniturile şi îngrijindu-se ca lui taică-său să nu-i lipsească nimic. În complicitate cu Antoine, Mateiu avusese grijă de casă, să nu se năruiască şi nici parcul să nu cadă în paragină, căci Costache nu mai ştia nimic. Nici că Grigore Ghica nu mai e domn, nici că Unirea s-a înfăptuit, nici că Alexandru Cuza a abdicat, nici că pe tronul ţării se aşezase un prinţ străin. Cât era ziulica de mare, învârtea şiragul de mătănii cu gândurile frânte şi oprite la acea noapte de avril... „Elencuţa me mai doarme încă”, bolborosea bătrânul şi îi făcea semn lui Antoine să umble încet prin casă. Feciorul franţuz ar fi plecat de mult înapoi, în ţara sa, de n-ar fi fost leafa regească pe care i-o dădea Mateiu. Şi pe cei de la bucătărie îi plătea vârtos, ca şi pe grădinar. Antoine, după ce stingea luminile băgându-l pe bătrân în pat, se retrăgea în apartamentul lui de la subsol. Rămas singur, Costache Alevra se dădea jos din pat, aprindea lumânarea din sfeşnicul mare de argint, ieşea din dormitor şi, coborând scara de lemn lustruit, străbătea sufrageria, holul uriaş, uitându-se cu grijă dacă perdelele mari sunt trase bine. Intra în salon. Acolo se apropia de portretul jupâniţei, portret făcut în ulei de un pictor italian, şi începea să-i vorbească.

— Am vinit, spunea el, pentru a-ţi ura noapte bună, Elencuţă! Tăti-s ca în ziua ceea,... ştii tu... Azi o fost măria-sa Domnul pi la noi! Ce zîci de cinstea pi care ni-o face? Şi râdea fericit ca să o facă pe Elencuţa să-i zâmbească şi ea.

Ochii femeii îl priveau din portret uneori fascinanţi, alteori plini de dragoste şi ocrotire. Aşa i se părea bătrânului.

— Şî Elencuţa me,... mă tot gândesc că tare ţi-a fi frig,... şi caut să dau jalbă lui vodă pentru a-mi da mie tăti pădurile din ţară ca să-ţi încălzesc cerul în care matali umbli doar în rochiţa ceea... ştii tu...

Se oprea privind ochii albaştri, adânci şi mari, mâinile cu degete fine, micuţe, ca degetele de copil, ce se odihneau în poală. Se apuca să-i şoptească din nou fel de fel de vorbe de dragoste şi de iertare, sfârşind întotdeauna cu întrebarea:

— Când vii? Că te voi ţâne în braţe ani şi ani şi te voi iubi la nesfârşit, numai nu-ţi face pacat cu mine dându-mă uitării.

Pe urmă se dezlănţuia criza. Mâinile începeau să-i tremure, o sudoare rece îi brobonea fruntea, scrâşnea din dinţi, se prăbuşea în jilţul mare, învelit cu blană groasă de lup, gemând şi oftând.

Aşa se scurgeau zilele şi nopţile cuconului Costache Alevra, veselul petrecăreţ de odinioară. Până într-o zi când se întâmplă ceva neaşteptat. Se tăia bulevardul Elisabeta, cel despre care Ulysse de Marsillac avea să scrie că va fi un „bulevard fantomă” pe care nu va trece nimeni. În curtea caselor spătarului Drăghici, case cu ferestre mereu întunecate ca mintea bătrânului Alevra, intră o echipă de oameni cu aparate de măsurat. Antoine se repezi înaintea lor, căutând să-i facă a înţelege că stăpânu-său nu suferea pe nimeni, ferindu-se să spună că e nebun. Îi rugă să-şi caute de drum măsurând tot ce-or pofti, în altă parte. La zgomotul vocilor, bătrânul tresări Era aproape de criză.

Desigur că veneau să i-o ia pe jupâniţa lui. Ieşi în capul scărilor, cu barba albă şi privirea sticloasă, mâniat pe cei ce tulburau liniştea definitivă a casei. Un june cu mustăcioară, cu joben şi palton îmblănit înaintă câţiva paşi, surâzând puţin intimidat.

— Cucoane,... începu tânărul care era şeful echipei.

— Afară, mişăilor, din casa me, îi strigă bătrânul, nelăsându-l să vorbească. Afară că pun zăvozii pi voi!...

— I-ascultă, cucoane,... îl luă altul ceva mai repede.

— Cine eşti tu, ţopârlan mojâc, de cutezi a-mi vorbi mie astfeliu? se răsti bătrânul.

Omul surâse şi se retrase. Începu din nou cel cu mustăcioară.

— Venerabile şi stimabile, i se adresă el lui cuconul Costache, e poruncă de la vodă...

— Vodă? Care vodă? Ce vodă? Vodă să-şi vadă de treburile sale domneşti şi să nu se amestece în curtea me!

Intră o clipă înăuntru, ca să revină cu sabia în mână, tremurând de furie. Văzând că totul e zadarnic, oamenii ridicară din umeri şi plecară aşa cum veniseră. Bătrânul dădu ordin să i se pună caii la butcă. Se va duce la vodă spre a se plânge de „mişăii” care au cutezat să-i calce curtea. Feciorul franţuz execută ordinul primit, dar puse pe unul din rândaşi să-i spună bătrânului că a fost la cimitir, la jupâniţa Elencu, şi a pus flori, şi i-a aprins lumânări, iar bătrânul care se îmbrăcase, fiind gata de plecare se muie tot şi îl pofti pe rândaş în casă spre a-i povesti totul. Uitase de vodă şi de „mişei”.

— Am ajuns, boierule, îl întrerupse vizitiul pe Mateiu din gânduri. Birja intrase în curtea lui Iancu Vărăşteanu, trăgând la scara cu copertină de sticlă. Mateiu urcă cele câteva trepte privind la piticii de piatră cu nasurile ciuntite, sluţiţi din cauza ploilor şi a vântului. Uşa mare de stejar se deschise şi Mateiu lepădă pardesiul, jobenul şi bastonul în braţele feciorului, începând să urce scările de marmură.

Dinăuntru se auzeau râsete şi pianul. „Trebuie să fie Luiza care cântă” îşi spuse Mateiu privindu-se în treacăt în oglinda mare de la intrare şi aranjându-şi cravata prinsă într-un ac de aur cu perlă. Fu întâmpinat chiar de Iancu Vărăşteanu care îi strânse mâna, îl luă de braţ, făcând înconjurul salonului şi prezentându-l doamnelor care nu-l cunoşteau. Alevra sărută mâinile femeilor mai în vârstă, se înclină în faţa celor mai tinere, căutând-o discret cu privirea pe Luiza. Semăna cu tată-său, adică era un bărbat frumos, doar ochii albaştri cu o umbră de melancolie erau ochii jupâniţei Elencu şi mâinile micuţe cu degete de copil. Gura era puţin cam mare, dar cele două gropiţe în obraji, pe care le făcea când râdea, îi dădeau un farmec deosebit. Nasul drept cu nări senzuale, mustăcioara şaten deschis cu vârfurile în sus desăvârşeau aerul de început de bărbăţie. Purta părul pieptănat după moda vremii, cu câţiva cârlionţi ce-i cădeau neglijent pe frunte, despicat, cu cărare la mijloc. Jacheta neagră cu jiletca de mătase albă şi pantalonii cu dungi fine îi veneau turnate. Laura Oteteleşanu, soţia bogătaşului septuagenar Oteteleşanu, femeie cam la vreo patruzeci de ani, îl privi prin lornetă cu un zâmbet uşor provocator. Luiza îl zări. Pe faţă i se întipări un surâs de fericire. Se temea că Mateiu nu va veni, deşi Alevra era un obişnuit al casei, luând parte la toate sindrofiile care aveau loc aproape săptămânal în familia lui Iancu Vărăşteanu. Cei doi trecură în salonul unde erau bărbaţii, spre regretul tacit al Oteteleşancăi şi al Luizei. Domnii discutau cu aprindere despre evenimentul zilei — războiul. La apariţia lui Mateiu, Mihai Comăneanu se întrerupse înclinându-se comic şi strigând bine dispus:

— Iat-o şi pe fetiţa tatii!

Îl îmbrăţişă sărutându-l pe amândoi obrajii. Duhnea a băutură ca de obicei. Mateiu se roşi. Nu-i plăcea felul brutal şi vulgar al Comăneanului.

— Vi-l las în grijă, spuse Iancu celorlalţi arătându-l pe Mateiu şi ieşind pentru a-şi îndeplini mai departe oficiul de gazdă. Alevra se trase lângă sobă, stingher, cu senzaţia unei singurătăţi amare. Era necăsătorit ca şi Iancu Vărăşteanu şi îndrăgostit discret de Luiza Romalo, vara acestuia.

În salonul doamnelor, Laura Oteteleşanu începu să se intereseze cu multă abilitate de tânărul Alevra.

Bărbaţii îşi reluară discuţia întreruptă de apariţia lui. Deodată Mateiu tresări. Zări spre marea lui bucurie pe enigmaticul Serafim. Stătea pe o canapea în celălalt capăt al salonului, trăgând alene din ţigară. Se uita peste oameni ca peste ape. Ochii negri, asiatici se opriră asupra lui Mateiu, salutându-l veseli. Alevra se înclină uşor zâmbindu-i. Vru să se apropie de Serafim, dar cercul compact de bărbaţi care discutau cu ton ridicat îl împiedică sau, mai degrabă, îl împiedică propria lui timiditate. Renunţă pentru o clipă la ideea de a traversa odaia. Rămase mai departe lângă sobă, uitându-se la toţi cu aerul unui om străin şi nemulţumit. Privi o clipă la maiorul Miron Vidraşcu, ofiţer de Stat major, bărbat cu figura aspră şi dură, posac şi încruntat mereu din pricina stufoaselor sprâncene ce păreau a se uni. Mai încolo, Iorgu Vârgolici, cu o mână la spate şi cu alta trăgându-şi nervos cioculeţul alb, vorbea fără întrerupere împotriva Unirii, împotriva războiului, împotriva acelor vremi care „au dus ţara de râpă sau dacă nu au dus-o încă, apăi nu mai e mult”. Pe un fotoliu stătea tolănit, cu ochii pe jumătate închişi, Sache Oteteleşanu, soţul Laurei. Zâmbea din când în când, dând dreptate lui Vârgolici. Bătrânii căutau să-i convingă pe cei tineri despre absurditatea acestui conflict, fără nici o şansă de izbândă. Răzimat de un soclu, peste care se rotea o jerbă de trandafiri, stătea doctorul Sachelarie, deocamdată neutru. Lângă el râdea tare şi vulgar Mihai Comăneanu, mare moşier şi mare chefliu. Cunoştea toate damele de la Raşca,

Hugues, Vilcek şi de la Obor. Mai departe se afla ataşatul militar al Franţei, contele Jobert.

— E o mare greşeală, domnilor, spunea Vârgolici. S-a bombardat Vidinul. Ştiţi ce înseamnă asta? Provocare directă! Turcilor nu le rămâne decât să vină peste noi. Cu ce ne vom opune? Cu vorbe? Cu cântece patriotice? Cu gvardia naţională a lui Rosetti? Armata noastră abia se formează. N-avem tunuri, n-avem arme, n-avem decât îndrăzneala inconştientă a disperaţilor. Cu asta nu se poate câştiga un război cu un adversar atât de puternic! Pe vremea mea Moldova era Moldova, Muntenia era Muntenia şi fiecare se apăra cum putea şi era mai bine. Oamenii aveau de toate, ţăranul trăia pe lângă casa boierului, comersantul îşi vedea de negoţul lui, breslele erau bresle... Dar n-a fost bine! Ni s-a năzărit să ne unim. Să ne contopim averile şi să ne încârligăm sărăciile. Şi, peste toate astea, hop, facem şi război! Şi cu cine? Cu turcul, domnilor!

— Ba o să-i batem pe turci, cucoane Iorgule, de nu-şi vor mai găsi papucii până la Constantinopole, se auzi vocea spartă de beţivan a lui Comăneanu.

— Ia-n auzi vorbă! spuse nemulţumit Vârgolici. Cu ce-i batem pe turci, cap fără minte ce eşti?

— Lasă-mă, cucoane Iorgule, sări Comăneanu, că nu e prima dată când îi batem. I-am snopit şi la Călugăreni, şi la Podul-Înalt, şi la...

— Voi n-aţi bătut pe nimeni, se oţărî Vârgolici. Pe-atunci nici măcar nu eraţi o posibilitate de a fi! Voi... Noi... Îl imită Vârgolici pe Comăneanu. Dumneata ce crezi, domnule Serafim? i se adresă bătrânul.

— Despre ce? întrebă Serafim complet străin.

— Despre război.

Vârgolici aştepta cu înfrigurare răspunsul acestui personaj atât de ciudat şi interesant. Poate că îi va da dreptate apărând cauza celor, ce s-au împotrivit Unirii şi acestui război considerat nebunesc. Mateiu deveni foarte

atent. Serafim îl va dispreţui pentru faptul că până acum nu se înrolase sau îi va aproba gestul de a sta deoparte? Serafim parcă-i ghicise gândul. Se uită cu milă la tânărul său prieten care îşi frământa nervos degetele micuţe de copil.

— Războiul, stimate domnule Vârgolici, începu Serafim continuând să se uite la Mateiu, înseamnă purificare. Şi chiar dacă trupul îţi rămâne întreg, sufletul atinge pe undeva înălţimea martirilor. Dacă îl ocoleşti, vei avea liniştea animalului din staul, dacă nu, atunci vei descoperi, murind, măreţia omului... Rămâne de ales!

Se lăsă o mare tăcere. Vârgolici îl privi nedumerit, neîndrăznind să ceară şi alte explicaţii. Maiorul Miron Vidraşcu îl studia curios învârtind nervos eghileţii pe deget. Comăneanu ridică din umeri. N-a înţeles nimic. Oteteleşanu sforăia uşor. Tăcerea gravă, plină de rezonanţe venite parcă din alte lumi, fu risipită de vocea lui Mateiu Alevra.

— Serafim, eu vreau să mă înrolez. Trebuie să mă înrolez! Trebuie! spuse Mateiu cuprins de o febră ciudată.

Ieşirea lui era o ripostă la cele spuse de Iorgu Vârgolici.

— Dacă tu crezi în acest război, îi răspunse Serafim, atunci de bună seamă nu-ţi rămâne decât să te înrolezi. Dacă nu crezi, nu o face. S-ar putea să mori numai la gândul ridicolului în care te-ai găsi!

— Bravooo, bravoo! aplaudă Vârgolici începând să râdă. Râsul îi suna fals ca şi aplauzele. Făcuse toate astea spre a da impresia că Serafim aprobă punctul lui de vedere.

— Tu nu crezi în acest război? îl întrebă Mateiu copleşit de tristeţe.

Drept răspuns, Serafim se mulţumi să surâdă. Alevra se pregăti să repete întrebarea, dar din celălalt capăt al salonului se auzi vocea răguşită a lui Comăneanu.

— Domnilor, spuse acesta, ridic paharul pentru armata română, care se bate pentru a noastră mântuire! înălţă paharul împreună cu ceilalţi, în afară de Serafim.

— Tu nu ciocneşti pentru victoria armatei noastre? îl întrebă el. Crezi că această armată nu merită nici măcar un pahar de şampanie?

— Când nu constituie un pretext de băutură, da. Merită. Doreşti să mori, Mihai? îl întrebă Serafim cu o blândeţe amară.

Comăneanu se uită la el lung fără să înţeleagă. Privirea i se zbătea neputincioasă în smoala ochilor asiatici, ca pasărea în laţul cleios al vânătorului.

— Fireşte că nu vreau să mor, răspunse Comăneanu ca deşteptat dintr-un vis. De ce să mor? De ce să mor eu?

Se uită la cadranul cel mare al pendulei, de parcă ar fi aşteptat de-acolo răspunsul timpului. Deodată, unul din ace ieşi din mijlocul cercului gradat, lungindu-se ca o lance îndreptată cu vârful ameninţător spre el. Şi parcă în salon se făcu întuneric. Doar lancea aceea oribilă deveni fosforescentă. Mihai se prinse cu două degete de guler. N-avea aer. Se uită aiurit în jurul lui şi nu mai zări pe nimeni în afară de lancea care creştea cu fiecare minut, înaintând. Se trase spre perete, lovindu-se de el. Salonul arunca acum o lumină crudă, inumană, nefirească.

— De ce să mor? bâigui Comăneanu cu voce bolnavă.

Timpul rămase suspendat între acele pendulului.

— Pentru că rostul omului este acela de a prelua suferinţa lui Dumnezeu, iar dorul de moarte e capătul scârbei de viaţă...

Cine a vorbit? Mihai se uită spre canapeaua pe care şedea Serafim. Întâlni doi ochi negri care îl priveau sălbatec, arzându-i inima. Simţi că se sufocă. Lancea înainta necruţătoare, căutând pieptul lui Comăneanu. Privirea omului de pe canapea se îmblânzi, devenind dispreţuitoare ca marea care aruncă aproape de ţărm trupul celui pe care l-a torturat, distrându-se cu chinul lui până când omul istovit s-a încâlcit în alge şi corali. Mihai se trezi cu o puternică durere de cap. Observă cu uimire că

lancea a dispărut, că lumina ardea în salon ca şi înainte, că oamenii vorbeau tare şi râdeau. „Cât timp a trecut”, se întrebă el în şoaptă.

Din capătul celălalt al salonului vocea maiorului Vidraşcu sună tăios:

— Când Mihai Comăneanu a înălţat paharul pentru armata română, dumneavoastră, domnule Serafim, i-aţi răspuns într-un fel cam ciudat...

Serafim ridică ochii spre Vidraşcu. Întâlnind privirea neînduplecată a maiorului, zâmbi.

— Îmi permit să nu cred în înflăcărările alterate de tăria vinului, răspunse Serafim. Sunt neautentice. Par tot atât de ridicole ca şi ameninţarea copilului în faţa tigrului închis în cuşcă.

— Credeţi că domnul Mihai Comăneanu nu va răspunde la chemarea ţării de va fi nevoie, îl întrebă Vidraşcu pe Serafim, pândindu-i răspunsul, ori domnia sa va rămâne acelaşi înflăcărat al vieţii de salon?

— Nu sunt ghicitor, domnule maior, şi nici cunoscător de intenţii, spuse Serafim, dându-şi seama că atacul lui Vidraşcu era îndreptat asupra lui, prin zgândărirea vanităţii lui Comăneanu.

Mihai, eliberat de spaima clipei prin care trecuse, începu să râdă.

— Serafim e un dulău care îţi prinde mâna fără să muşte... Se opri văzând privirea dispreţuitoare a maiorului. „Ar fi trebuit să-i cer socoteală lui Serafim, să-l provoc” gândi Mihai ruşinându-se de laşitatea lui.

- Domnilor, începu Iorgu Vârgolici căutând să împace lucrurile, fiecare dintre noi e liber să se entuziasmeze sau să fie sceptic în faţa acestui rezbel. Domnului Serafim nu-i plac înflăcărările gratuite. Nici mie nu-mi plac, continuă el voind să-l atragă pe Serafim de partea ideilor sale. Ne-am înflăcărat dezrobind ţiganii spre a arăta lumii gradul de civilizaţie la care am ajuns şi i-am lăsat muritori de foame,

dar liberi, sau silindu-i să ia calea codrului, devenind tâlhari de drumul mare. Am împroprietărit pe ţărani dându-le pământ din pământul marilor proprietari de moşii, nereuşind decât să ciopârţim marea proprietate şi să cârpim nevoile ţăranilor atât cât va trăi capul familiei. Şi ne-am spus: iată o treabă bună! Dar ia să facem o simplă socoteală, domnilor! I s-au dat trei pogoane de pământ lui Ion care are trei copii ; fiecare va moşteni câte un pogon. Copiii lui Ion se vor căsători şi vor avea copii. Judecaţi şi dumneavoastră cât pământ va reveni fiecăruia! Aşadar, ţăranii vor rămâne tot fără pământ, se vor muta de pe o moşie pe alta, căutând ca nişte câini hămesiţi de foame un loc unde să se aciuiască şi să capete o bucată de pâine. Iată dar, domnilor, unde duc înflăcărările pripite şi nesocotite. Ţăranii nu se aleg cu nimic, iar proprietarii cu câteva pogoane mai puţin. Oare nu era mai bine înainte când ţăranul era legat de moşia proprietarului de la care avea de toate, el şi familia lui?...

— Nu era mai bine, domnule Vârgolici, sări maiorul Vidraşcu înroşindu-se la faţă. Ţăranul era legat de moşia proprietarului aşa cum e legat câinele cu lanţ de loitrea căruţei. Îl târâie până când îşi dă sufletul, pentru că şi căruţaşul, ca şi proprietarul, nu vede ce se întâmplă în spate.

Vârgolici surâse îngăduitor mângâindu-şi cioculeţul. Ştia de ce sărise Vidraşcu ca ars. Era fiu de ţăran şi era foarte firesc să se mânie... Mateiu Alevra nu se mai putu abţine. Simţea reaua credinţă a bătrânului boier şi înţelegea ieşirea dreaptă a maiorului Vidraşcu.

— Dă-mi voie, cucoane Iorgule, interveni Mateiu, vorbeşti de grija proprietarilor faţă de ţăranii de pe moşiile lor? Apăi ştii dumneata că în Arhivele Statului se găsesc dosare cu jălbi de asuprire trimise de ţărani cu miile? Proprietarul moşiei Folteşti, Vasile Ivanovici, a bătut şi asuprit oamenii din Folteşti, Fântânele, Scînteeşti, Chiraftei

şi Măstăcani. În virtutea cărui drept, cucoane Iorgule? Pentru ce lua vitele oamenilor însemnându-le cu fierul său? Pentru ce îi silea pe oameni să facă podvadă de vin la Galaţi, luându-le dimerlia de pâine de treisprezece oca, în loc de doisprezece cum se obişnuia? Pentru ce a silit pe cei din Stoicani să facă boierescul la celălalt capăt al moşiei, la Prut, şi pe când oamenii coseau, a vândut locurile de coasă, în folosul său, străinilor lăsând oamenii locului fără nutreţ?...

— Astea-s cazuri izolate, Mateiu, răspunse bătrânul nemulţumit.

— Şi ce s-a făcut cu aceste cazuri izolate care erau cu miile? întrebă Alevra aprins. Locuitorii au trimis o jalbă generalului Kiseleff care a pus o rezoluţie pe una din ele în felul următor: „S'il est vrai que le Gouvernement est instruit et qu'il n'a point sévi contre le coupable, cela donnerait une triste idée de la marche des affaires en Moldavie”... Care a fost rezultatul? Să ţi-l spun eu, cucoane Iorgule. Nici unul! Ivanovici a rămas mai departe pe moşie.

— Ţi-am mai spus, Mateiu, că erau cazuri izolate. Nu există pădure fără uscături, adăugă Vârgolici pufnind pe nas.

— Dar Neculai Vârgolici, vărul dumitale, care îi silea pe oameni să lucreze peste boieresc, rămânând cu ogoarele lor neprăşite şi nesecerate?

— Ah! Nicolas!... râse Vârgolici încercând să dea un aspect uşor glumeţ discuţiei.

— Dar de văduvele sărace pe care nu le lăsa să se mărite până ce nu-i plăteau douăzeci de galbeni, ce-ai de spus? îl încolţi Alevra.

— Mă surprinde ieşirea ta, Mateiu, spuse Vârgolici, tocmai tu, feciorul lui Costache Alevra, mare proprietar de pământ...

— Nu trebuie să te surprindă nimic, cucoane Iorgule! Eu nu vreau decât să stabilesc un adevăr, răspunse Mateiu. În

ceea ce priveşte moşia părintelui meu, de îndată ce o voi prelua, o voi împărţi în loturi de câte cinci şi zece pogoane, înapoind-o celor ce au drept asupra ei...

Vârgolici zgâi ochii privindu-l ca pe un nebun. Comăneanu stătea lipit de uşă, neştiind ce să spună. Vidraşcu surâse. Peste faţa întunecată şi aspră trecu o lumină de înţelegere faţă de izbucnirea lui Mateiu.

— Nu e nimeni de vină că lucrurile au ajuns aici, reîncepu Vârgolici. Guvernul Provizoriu a semănat ura în sufletele nenorociţilor de ţărani care...

— ...În vechime au fost moşneni, îi tăie vorba Mateiu, până au venit nişte venetici ce s-au încuibat între oameni mai cu răul, mai cu minciuna, mai cu spaima, cumpărând pe nimica toată petecul de pământ al unuia şi altuia, devenind mari proprietari.

— Dar tată-tău Costache? N-a făcut la fel? Vârgolici se înroşise la faţă de furie, îl supăra obrăznicia tinerelului ăsta.

— Ei şi? Matale crezi că îi găsesc vreo scuză? N-a declarat Guvernul Provizoriu claca desfiinţată? Ca după cinci zile să revină, îndemnând pe ţărani să se apuce de muncă pe moşiile proprietarilor şi arendaşilor? Sistem nenorocit de făgăduinţe mincinoase şi neomeneşti, spuse Mateiu mai mult în şoaptă. Şi dacă ţăranii nu ţi-ar mai umple magaziile cu grâne şi casa cu aur, pământul matale n-ar face nici două parale, cucoane Iorgule! Sau poate vrei să mă faci să cred că acel pământ a fost apărat cu sabia de mata şi de strămoşii matale! Dar ţăranii unde au fost? Nu ei, plugarii şi locuitorii satelor, au păzit cu viaţa lor, jertfindu-se ei ca domniile voastre să vă scăpaţi zilele? Vârgolici se făcu alb ca varul. Eu ştiu ţărani, continuă Alevra, care nu sunt nici beţivi, nici leneşi, ci gospodari aşezaţi care au muncit cincisprezece ani pentru a achita datoria făcută în iarna lui 1867 pentru cumpărarea porumbului trebuitor familiilor lor. Dacă mai ţineţi minte, se adresă el tuturor celor din salon, şi desigur că mai ţineţi

minte, cu prilejul discutării, la 9 martie 1872, a modificărilor propuse de guvern la legea de tocmeli agricole, Mihalache Kogălniceanu a povestit cazul unui proprietar care luase de la ţăran pentru fiecare kilă de porumb ce valora patru galbeni, munca repartizată pe cinci ani în valoare de mai bine de douăzeci de galbeni...

— Să vă vedem pe voi, ăştia tinerii, ce ispravă veţi face, ripostă Vârgolici. Deocamdată, ţara a intrat într-un rezbel din care, să mă ierte dumnezeu, nu ştiu cum va ieşi, spuse el căutând să abată discuţia pe alt făgaş. Ehe! Voi nu ştiţi ce înseamnă un rezbel!...

Nici dumneavoastră nu ştiţi ce înseamnă un rezbel, îl întrerupse Miron Vidraşcu. Şi nici n-aveţi de unde să ştiţi.

Vârgolici îl privi neplăcut surprins. Ce voiau tinerii ăştia? Să-l înveţe pe el, Iorgu Vârgolici, lupta vieţii?

— Până acuma, noi n-am avut decât bătălii. Acesta este primul nostru mare rezbel, continuă Vidraşcu.

Serafim îl privi cu coada ochiului.

— Mă rog, şi care e diferenţa între bătălie şi rezbel, întrebă Oteteleşanu care se trezise din somn.

— Bătălia face parte din cadrul organizat al rezbelului, îl lămuri Vidraşcu. Rezbelul purtat cu luciditate presupune lupta în totalitatea ei, angajând şi timpul cu zvârcolirile lui...

— Ce mi-e baba Rada, ce mi-e Rada baba! făcu Oteteleşanu. Moft! Vorbe goale!

— Va' zică, pentru dumneata, domnule maior, Călugărenii şi Vasluii n-au fost decât nişte biete încăierări. Bravos! Aferim dragostea de moşie! spuse Vârgolici de-a dreptul indignat.

— N-am spus că au fost doar nişte biete încăierări, se apără Vidraşcu, ci nişte bătălii, dacă vreţi, de hărţuială într-un cadru restrâns de timp care s-au tot adunat asemenea picăturilor de ploaie într-o găoace, adică în acest rezbel de independenţă.

— Nu vă înţeleg, domnule maior, îl întrerupse Vârgolici. Adică dumneata socoteşti că România a făcut bine intrând în acest rezbel cu Turcia?...

— Ori de câte ori asupritul caută să scuture jugul asupritorului e o cinste şi demnitate pentru el, răspunse Vidraşcu.

— Dar înţelege, domnule maior, că noi, românii, n-am fost niciodată ofensivi. Noi ne-am apărat, reluă Vârgolici.

— Asta facem şi acum, domnule Vârgolici, ne apărăm, spuse Vidraşcu.

— Ce fel de apărare e asta, domnule maior? Trimetem armata la Dunăre, bombardăm Vidinul, oare faptele nu demonstrează acţiunea noastră ofensivă? Acest război este al Rusiei. Noi nu avem ce căuta în el. În locul tributului pe care l-am fi putut plăti cu uşurinţă, noi dăm vieţile a mii de soldaţi tineri, vieţi ce nu pot fi recuperate niciodată, conchise Vârgolici.

Lui Vidraşcu i se păru că Vârgolici este un moşneag de pe alte vremi, căzut în mijlocul unei lumi noi. Se mulţumi să surâdă. Serafim asculta discuţia cu mare atenţie. Pe Vidraşcu îl aprecia, dar asta nu-l împiedica să nu simtă o aversiune împotriva maiorului român, amestecată şi cu o uşoară teamă. Figura dură, impenetrabilă a lui Vidraşcu, îi era aproape nesuferită. Se gândea că de când îl cunoscuse pe maior, nu reuşise să descopere ce se ascunde dincolo de uniforma aceea cu guler ţeapăn, de culoarea ţigărilor de foi. Din întâmplare, cei doi îşi încrucişară privirile. Ce gândea unul? Ce gândea celălalt?

Eu propun, domnilor, să mai lăsăm politica şi pusul ţării la cale, că s-a descurca ea şi fără grija noastră şi să ne veselim cât mai ne ţin puterile, spuse Oteteleşanu potrivindu-şi monoclul. Mai bine am trece dincolo să mai schimbăm o vorbă, două cu cuconiţele noastre că s-or fi plictisit singure, adăugă el gândindu-se la Cecilia, fata adoptată de Lăscăruş Ceaur, despre care gura lumii vorbea

că ai fi fost chiar fata lui Lăscăruş, făcută cu o ţigăncuşă de iatac, fată care zâmbise de câteva ori cu înţeles grăsunului de Oteteleşanu.

Tocmai atunci intră în salon Iancu Vărăşteanu.

— Dumnezeu te-a adus, Iancule, zise Oteteleşanu. Ce gânduri ai tu cu noi? Ne laşi aici ca pe nişte cocoşi să batem din pinteni gata, gata a ne încăiera, în vreme ce, în salonul de alături, graţiile pentru care s-au războit Aheii cu Troienii zece ani, oftează de dorul nostru. Asta înţeleg şi eu război, râse el scuturându-şi guşa. Să te lupţi pentru o femeie! Ce zici, domnule maior? îl întrebă el pe Vidraşcu.

Maiorul se făcu a nu auzi.

— Drept ai grăit, se adresă Iancu lui Oteteleşanu, şi iată-mă mesagerul graţiilor de care vorbeşti dumneata şi care vă roagă să mai lăsaţi politica şi să poftiţi în salonul mare unde vă aşteaptă polca şi valsul.

Începură să iasă. Serafim rămase mai la urmă privind distrat un bibelou gingaş înfăţişând „Venus şi lebăda”.

— Pari plictisit, îi spuse Iancu lui Serafim, înconjurându-i mijlocul.

— Spune-mi, Iancule, ce fel de om e Vidraşcu? întrebă Serafim.

— Vidraşcu? Hmm! E o cetate căreia zidarii au uitat să-i facă porţi şi ferestre. Serafim începu să râdă. Nici nu poate ieşi din ea, dar nici nu poate primi pe nimeni. Altfel un om admirabil, adăugă Vărăşteanu.

Cei doi rămaseră în cadrul uşii camerei unde începuse dansul. O mică orchestră aşezată lângă fereastră executa o polcă galop, dansatorii ţopăiau frenetic, fugărindu-se de la un capăt la altul al salonului. Doua perechi de ochi se încrucişară de parcă s-ar fi cunoscut de când lumea şi pe care o soartă rea îi despărţise, îngăduindu-le să se revadă după mii de ani. Ochii erau ai Adinei, născută Baldovin, soţia maiorului Vidraşcu, şi ai lui Serafim. Mateiu Alevra trecu prin faţa Laurei Oteteleşanu, căutând să se apropie

de Luiza, când evantaiul Laurei îl opri discret. Mateiu se întoarse mirat şi neplăcut surprins de îndrăzneala femeii.

— Cu ce vă pot fi de folos? întrebă el rece şi protocolar.

Oteteleşanca surâse privindu-l prin lornetă.

— Domnule Alevra, puţini sunt bărbaţii cărora le reţin numele, spuse ea continuând să surâdă. Era autoritară şi sigură pe ea datorită averii soţului şi farmecelor ce încă mai existau.

— Doamnă, memoria scade în raport cu vârsta, răspunse Mateiu înclinându-se.

Mâna mică şi grăsuţă a femeii se strânse pe mânerul evantaiului, în vreme ce surâsul stăruia încă pe obrazul ei. Ofensa nu o făcu să roşească. Îşi muşcă uşor buza de jos, continuând să-l privească pe Mateiu cu ochi puţin obosiţi, plini de senzualitate.

— Tocmai îi spuneam domnului Alevra că puţini sunt bărbaţii cărora eu le reţin numele, îi repetă ea soţului care se apropiase.

- Apăi distrată ca dumneata cine mai este, spuse Oteteleşanu cu ochii aprinşi după Cecilia, ce dansa în braţele unui ofiţer de roşiori.

Alevra profită de apariţia soţului şi se îndreptă spre Luiza Romalo care se aşezase pe taburetul de la pian făcându-şi vânt cu evantaiul. Amândoi se înroşiră de parcă ar fi comis un păcat de neiertat.

Iancu Vărăşteanu căută privirea Adinei, dar n-o mai găsi. De afară se auzea şuieratul vântului de primăvară urmat de un bubuit prelung.

— Se cunoaşte că au intrat bărbaţii în salon. A început să tune, spuse zvăpăiata de Natalia Onciu.

Afară praful era spulberat şi ridicat în vârtejuri odată cu frunzele rămase din toamnă.

— Se pare că începe furtuna, îi zise Adina lui Serafim, care se nimeri lângă ea.

Îl privi cu o cutezanţă de care se ruşină. Bărbatul îi susţinu privirea cu o mândrie enigmatică şi dulce.

— Va trebui să înceapă furtuna, doamnă, spuse el prinzând privirea Adinei în lumina ochilor asiatici.

Un fulger puternic străbătu cerul, dând impresia unui răsărit de soare, pentru o clipă. Adina tresări.

— Nu vă temeţi, doamnă, o linişti el. Şi întunericul are câteodată nevoie de lumină.

Adina nu răspunse. Îşi căută soţul cu privirea, înspăimântată, simţind în apropierea lui Serafim un pericol nespus de dulce, lângă care dispărea şi demnitatea ei de femeie şi credinţa soţiei. Petrecerea se dezlănţui odată cu furtuna. „Cântă zeiţă mânia ce-aprinse pe-Ahil Peleianul, Patima crudă-a Aheilor multe amaruri aduse”, declamă Vârgolici, ridicând cupa cu şampanie, în timp ce afară parcă se sfărâma pământul în bucăţi. Mateiu îi repeta Luizei în neştire, iar fata îşi acoperea din când în când faţa cu evantaiul:

— Te iubesc, Luiza! Trebuie să mă înţelegi. Trebuie!

Serafim făcea nişte scamatorii cu cărţi de joc în mijlocul unor doamne, punându-le să tragă fiecare câte o carte. Pe lângă el trecu Iancu Vărăşteanu. Serafim îl puse şi pe el să tragă o carte. Iancu se supuse amuzat. O întoarse şi în faţă îi apăru din întunericul desenului scheletul alb şi hidos al morţii, cu coasa pe umeri. Vărăşteanu izbucni în râs, depărtându-se grăbit. Începuseră să se aducă gustările şi băutura. Bărbaţii serveau galanţi femeile, feciorii alergau de colo până colo, Vidraşcu privi gânditor cărţile uitate pe masă de Serafim, cu cea reprezentând moartea deasupra.

* * *

Satul Stoicăneşti se întindea lălâu şi mizer de o parte şi de alta a drumului desfundat toamna, de ajungea noroiul la osia carului, iar vara, praful se ridica în vârtejuri răsucite de vânt sau era răscolit de copitele dobitoacelor şi de

picioarele desculţe ale copiilor, în joaca lor sălbatecă şi nefericită.

Aproape de biserica înălţată pe dealul „bondocilor” îşi ridicase gospodărie necăjită şi amarnică Tudor Sucală, ţăran vânjos trecut de mult de prima tinereţe. Rămas cu ani în urmă fără muiere, Tudor îşi crescuse cele două fete mai cu pumnii, mai cu înjurătura, mai cu vorba bună, după cum se nimerea. Era scundac, cu un grumaz gros şi roşu, cu pielea tăbăcită şi tăiată de şanţuri adânci, mai întotdeauna umede de sudoare şi jegoase în timpul muncii. Îi plăcea băutura, dar numai duminica după-amiază, când se schimba cu cămaşă curată, bătută cu levănţică, trasă peste izmenele de pânză albită. Mijlocul şi-l încingea cu un chimir de piele, lat de o palmă, cu despărţituri în care păstra gologanii, batista cu înflorituri, „fitanţele” de la logofătul lui Comăneanu, cum că primise ceea ce i se cuvenea pe zilele de muncă, pacul de mahorcă cu foiţă şi „amânarul”. De căciulă nu se despărţea nici iarna, nici vara. Zicea el că românul fără căciulă e ca muierea fără fustă. Umbla mai mult desculţ, de i se bătătoriseră tălpile mai dihai ca opincile. Numai când se pornea la târg, la Drăgăneşti, trăgea peste nădragii negri şi aspri ciorapi albi de lână, încălţându-se cu bocancii. Sus, în grinda casei, ţinea „fitanţele” de gloabă, de la veterinar, şi câte o reţetă de la „doftur” pe care n-o făcea niciodată. Repede îi sărea ţandura, că era mândru ca orice calic, şi repede îi trecea. Când se îmbăta nu era bine să-i iasă cineva în cale, că era nărăvaş şi porcos la gură, dar dacă apuca să se culce, apăi dormea până a doua zi, când se scula cu capul tehui şi cu măruntaiele arse de băutură. Altfel gospodar şi harnic de n-avea pereche. Ce folos! Îl înghesuia sărăcia din toate părţile, cum încolţesc dulăii ciobanilor lupul venit la târlă. Muncea pe moşia Comăneanului de se spetea, împreună cu Ana, fata cea mai mare, mai făcea învoială pe la alte Tite Rogojinaru, gospodar cuprins, cu ifose şi pământ mult,

peste optzeci de pogoane, mai lucra iarna cizmărie, căputând cizme vechi şi opinci sparte, mai făcea cojocărie, că se pricepea la toate, mai pleca la târg să facă parale ba cu ouă, ba cu găini, şi uite-aşa îşi ţinea zilele, tot căutând să adune pentru cele „două pietre din casă”, cum le spunea el fetelor când era în toane bune. Avea vreo două pogoane de pământ tocmai la mama dracului, lângă lotul lui Constandin a lu' Ichimie Pelimon. Fie-sa, Ana, să tot fi avut nouăsprezece ani. Nu prea înălţuţă, dar nici prea mică. Ochii uşor migdalaţi, cu miez de miere de toamnă în ei, aduceau cu ochii maică-si. Gura ceva cam mare, cu buza de jos mai groasă, era leită poleită gura lui tată-său. Când râdea, făcea gropiţe în obraji şi îşi dădea capul pe spate, zgâlţâindu-se de voie bună. Părul îl purta strâns în două coade ce băteau în brun arămiu. Toată fiinţa ei părea chemătoare la dragoste vinovată. Catarina, mezina, aducea mai mult, cu taică-său şi la ochi, şi la sprâncene, şi la nas, ba chiar umbletul apăsat şi greoi, până a nu se betegi, era al lui Tudor Sucală. Rămăsese şchioapă pe la vreo şapte ani sau „schirnavă” cum spunea ea. Îşi târa piciorul ca pe o buturugă, săltându-l cu şold cu tot, de parcă mergea pe valuri. O singură dată se dusese la horă, stând deoparte, răzimată de ulucă şi privind cu suferinţa amară a schilodului veselia celor întregi. Atunci se apropiase de ea, în râsetele celorlalţi flăcăi, Mitru Lupu chemând-o la joc. Îi venise aşa, dintr-o dată, să-şi bată joc de „şchiopârlană” ca să se distreze ceilalţi şi s-o facă să râdă pe Rada a Zamfirei. Catarina se făcuse stacojie la faţă de ruşine. S-a întors să plece, dar în graba ei s-a împiedicat de un ciot şi a căzut. Hohotele o plesneau ca un bici peste tot trupul, începuse să plângă. Deodată răsări lângă ea Constandin a lu' Pelimon. O ajută să se ridice, apoi se îndreptă înspre Mitru. Acela îl aştepta cu mâinile în şolduri. Cei doi ţigani, cel cu vioara şi cel cu fluierul, simţind că e rost de bătaie o şterseră.

— Ce, Constandine, îţi căzu mireasa? îl întâmpină Mitru, rânjind a batjocură.

Se încăierară. Ceilalţi se deteră la o parte făcând loc. S-au prins de brâie, s-au sucit, s-au învârtit, până când Constandin îl ridică pe Mitru răsturnându-l şi trântindu-l cu capul de o piatră. Mitru rămase lat, cu faţa plină de sânge. Pelimon se întoarse către ceilalţi. Îi privea cu ochi răi şi îngheţaţi:

— Mai e vreunul din ăi de-au râs?

Tăcură toţi. Constandin a lu' Pelimon trecu printre ei aşa cum treci printre păpuşile de bălegar. De-atunci Catarina nu mai ieşea din casă. Spăla, curăţa, dădea de mâncare la păsări, mulgea vaca, mătura în bătătură, gătea şi, luându-se cu treaba, mai uita. Când şi când, duminică seara, când apărea luna de se strângeau fetele şi băieţii la horă, Catarina se punea pe plâns, blestemându-şi soarta de „schirnavă”.

Tudor Sucală îşi puse în gând să-şi mărite fata, pe Ana. „Măcar scap de una, se gândea el, iar ailaltă o să stea pe vatră pe lângă mine să mă îngrijească”. Îi trebuia pentru Ana lui un băiat mai acătării, care să-i fie de folos şi cu braţele şi cu averea. Pusese ochii pe unul, Ghiţă a lu' Bodolan, om aşezat la vorbă şi la băutură. Dar pe Ghiţă, Ana nu-l putea suferi. Când îl vedea firav şi încet la treabă, cu pielea albă pe el ca brânza şi ochii spelbi şi încrucişaţi de peşte fiert, i se întorceau maţele. Ba mai avea şi un nas lung cât o trompă, şi nişte urechi blegi, şi un păr cânepiu, să dai şi să fugi! încercase el, Ghiţă, nu-i vorbă, să se apropie de Ana, ba la horă, ba la târg, dar fata îşi făcea râs de el ca de o pocitură. Viclean şi răzbunător, Ghiţă a lu' Bodolan, tăcea, înghiţea şi aştepta.

— Îţi place de Constandin a lu' Pelimon, hai? o întreba el când o întâlnea.

— Nu-i treaba ta, îl repezea fata mânioasă că Ghiţă îi dibuise patima.

Îi plăcea de Constandin, ba chiar îl iubea. Când o prindea în braţe şi o săruta gâdilând-o cu mustăţile lui moi ca mătasea, Ana îşi pierdea răsuflarea. O torcolea ca pe dracu'! Ghiţă a lu' Bodolan se făcea a nu băga de seamă dragostea nebunească a celor doi. Dar îi pândea şi le ştia rostul de fiecare dată.

— Ană, vină la mine acas',... o îmbia Constandin sărutându-i ochii.

— Ba, răspundea Ana cu şiretenia aceea dulce a fetei care se ştia iubită. La ce să viu?

— Iaca aşa,... să mai stăm de vorbă!

— Da acilea nu stăm de vorbă? îl zgândări ea.

— Vin' fa şi nu mă mai perpeli pă jăratec, îşi pierdu Constandin răbdarea.

— Nu viu că de află tătica, mă omoară! Rămase cu ochii în pământ, scurmând ţărâna cu degetul cel mare de la picior.

— Procestania ei de viaţă! înjură Constandin dându-şi pălăria pe ceafă. Ană, tu vrei să fii muierea mea?

— Aha!

— Apăi dacă da... Se opri. Nu ştia ce să-i mai spună. Vii? repetă el rugămintea. Aştepta răspunsul fetei cu sufletul la gură.

— Hai că viu, răspunse Ana într-un târziu, dându-i un brânci în glumă.

— Să nu te temi, Ană, că-s singur. N-am pă nimeni, spuse Constandin cuprins de amărăciune.

Fata îl mângâie pe obraz. Înăltându-se pe vârfuri, îl sărută zorită pe gură şi o rupse la fugă. Constandin se uită lung după ea. O porni înspre casă. Rupse o frunză de salcâm şi punând-o între buze, începu să şuiere. Locuia pe aceeaşi uliţă cu Tudor Sucală. Şi pogonul de pământ pe care îl avea, era tot alăturat de al bătrânului. „Dacă îmi dă fata, se gândea el, apăi unim loturile şi e gata! Grâul a dat în spic de parcă e vrăbioi", se bucură Constandin gândindu-

se şi făcând socoteli în minte. Era voinic ca un taur şi muncea cât zece. Tată-său, Ichimie Pelimon, murise muşcat de un câine turbat, dar până să moară, oamenii îl legaseră de un copac în mijlocul câmpului, că urla şi lătra precum câinii. Mamă-sa murise la naşterea lui în urma unei infecţii. În afara unui unchi sanchiu şi ciufut, care îşi făcuse gospodăria în alt sat, nu mai avea neamuri. Aşa că îşi înjghebă un rost după puterile lui. Iarna lucra cojocărie, că învăţase meseria de la taică-său de când era mic, iar vara muncea pe moşia Comăneanului. Îşi ridicase o căsuţă cu două odăiţe, cu pământ pe jos, cu vatră de zid văruită şi cuptor, odăiţe care îi slujeau şi de bucătărie, şi de atelier, şi de locuinţă. În tindă, sub horn, atârnau crăcanele cu lanţ, de care spânzura ceaunul pentru mămăligă. Mai avea şi un fel de coşar din nuiele, acoperit cu stuf ca şi casa în care îşi ţinea bucatele, şi un şopron unde îşi adăpostea juncanii. Îşi mai făcuse în spate un fel de grădină de zarzavat, iar curtea şi-o împrejmuise cu gard de nuiele. Ograda i-o păzea Dolfa, o căţea mare cât un viţel. Constandin o aşteptă pe Ana până seara târziu. ,,Se lasă greu şi vrea să mă fiarbă”, îşi spuse el plimbându-şi mâna prin blana căţelei care se aşezase cuminte la picioarele lui. A doua zi se întâlni cu Sucală la loturi. Se uitau amândoi cu o bucurie fierbinte la spicele care de-abia se mai legănau de grele ce erau. Sucală făcu şi câteva glume de părere bună ce avea. Constandin râse şi amândoi veniră împreună sporovăind şi glumind. Nu-i pomeni lui Sucală nimic despre Ana şi de gândurile lor. Când se îngână ziua cu noaptea, Sucală înjugă boii. Pleca la târg cu niscai daraveri. Nişte piei de oi şi vreo două putini cu brânză. Ana se speriase tare când tată-său se uitase nedecis la ea dacă să o ia cu el sau nu. Renunţă la gândul ăla şi ieşi cu carul pe poartă. Ana sări din pat, uitându-se pe fereastră şi urmărindu-l pe tată-său cu privirea, până când carul coti la stânga, luând drumul Drăgăneştilor. Se îmbrăcă iute, făcu lampa mică de tot, se

mai uită la soru-sa care dormea liniştită pe laviţă şi ieşi în vârful picioarelor. Frunză, dulăul, se gudură o clipă pe lângă picioarele ei, scheunând, după care se depărtă, mişcându-şi coada alene. Luna intrase în nori şi stelele erau gata să apună. Pentru prima oară, Ana se bucură de întuneric. Grăbi pasul. Întoarse o clipă capul spre a vedea dacă nu o urmăreşte cineva. Se gândi la Ghiţă a lu' Bodolan şi se cutremură. La Constandin ardea gazorniţa. Ridică un bulgăre de pământ zvârlindu-l înspre geamul din dreapta. Dolfa sări şi începu să latre furioasă. Într-o clipă Constandin fu lângă poartă.

— Care eşti, mă, de dai cu pietre? întrebă omul furios.

Ana răsări din întuneric ca un nufăr. Tremura toată. Constandin încremeni. Alungă căţeaua. Deschizând poarta o prinse pe Ana pe după umeri, aducând-o în casă. Era atât de tulburat, încât îi tremurau mâinile pe când încerca să-i scoată broboada.

— Nu venişi ieri după cum ne fu vorba, spuse el făcând pe supăratul, dar inima îi striga de bucurie. Ana îl privi lung în ochi fără să răspundă. Unde-i tată-tău? o întrebă Constandin.

— Se duse la târg că încărcă niscai piei de oaie şi fo două putini cu brânză...

Constandin n-o mai asculta. O ridică pe genunchi mângâindu-i obrazul şi potrivindu-i şuviţele de păr. Se uita la ea cu o dragoste atât de fierbinte, încât îi părea că o lumină puternică îi pătrundea în suflet, cotrobăindu-i prin tot trupul. Începu să o legene aşa cum se leagănă copiii. Fata îl prinse pe după gât cu braţele, lipindu-şi obrazul de faţa lui. Şi cum stăteau aşa, păreau un vârtej stârnit de un vânt ciudat, care nu avea nimic bun în el.

— Ce-o să se aleagă de noi, Constandine? îl întrebă Ana fără a-şi desface braţele de pe grumazul bărbatului.

Constandin nu-i răspunse. Continua să o legene începând să o sărute încet pe colţul gurii, pe obraz, pe ochi,

pe ureche, strângând-o uşor în braţe, numai cutremur şi flacără. Fata îi răspundea tot atât de înfiorată şi neliniştită.

— Ce-o să se aleagă de noi? repetă ea întrebarea, tremurând toată.

Îşi băgă capul sub bărbia bărbatului sărutându-l uşor pe gât. Constandin îi prinse obrajii în palmele lui mari şi puternice. Se sărutau pe gură muşcându-se, căutând fiecare un loc mai bun de alintat pe trupul celuilalt. Deodată Constandin se ridică luând-o în braţe. O clipă se priviră în ochi. Ana, cu spaima înflăcărată a primei dăruiri, Pelimon, cu dorinţa nepotolită a celui ce nu mai e dispus să renunţe. Peste trupurile lor urlau vijeliile, în timp ce deasupra cocioabei se lăsă liniştea catifelată şi mângâietoare a dragostei. Ghiţă a lu' Bodolan îşi încleştă mâinile de poarta lui Pelimon în clipa când auzi ţipătul de durere pătimaşă al fetei. D-abia atunci Ghiţă îşi înfipse unghiile în carne. Dolfa se repezi la el lătrând, dar cuţitul lui Bodolan îi sparse burta, aruncând-o peste cap. Căţeaua rămase nemişcată. O singură dată a apucat să chelălăie scurt, puternic, dureros. Constandin o auzi, dar în dârdora încleştării, nu înţelese sau nu voise să înţeleagă nimic din urletul de moarte al câinelui. Ghiţă sări peste poartă şi se strecură în şopronul vitelor. După câteva minute ieşi grăbit privind înspre casa întunecată. Îşi muşcă buzele. Îl apucă un fel de sughiţ. Îi vedea pe cei doi zvârcolindu-se înfometaţi de dragoste de parcă zidul casei căzuse lăsând să se zărească intimitatea din care se înfrupta Constandin. O clipă se gândi să intre peste cei doi şi să-i omoare, apoi să-şi facă şi el pofta cu „târfa” lui Sucală, după care să fugă în pădure sau să-şi taie beregata. Dar disperarea neputinţei fu înlocuită de frică. Îl ştia pe Constandin şi se temu. „Tu... Constandin a lu' Pelimon, rosti Ghiţă ca un soi de blestem, până nu te-oi pune eu cu cracii în sus, nu mă las!” Îi curgeau balele de parcă turbase. Se mistui în întunericul care începuse să se destrame. Pe drum se gândi să-l juruie

la altar sau să-i facă chipul din lut şi să-i găurească ochii cu furca. „Tot mai bun e cuţitul”, gândi Ghiţă.

Cei doi din casă se ridicară ca doi oameni beţi sau loviţi de friguri. Ana se lăsă din nou pe laviţă. Era obosită, înspăimântată. Constandin se întinse şi el lângă femeie şi, luându-i mâna, începu să i-o sărute. Ana îşi retrase mâna mirată şi ruşinată. Îi veni să râdă de gestul lui Constandin făcut cu toată seriozitatea.

— Ană, începu Pelimon, gândesc că acu nu mai are ce face tată-tău. Va trebui să mi te dea de nevastă.

Ana se înfioră gândindu-se la Sucală. Se făcu mică de tot, strângându-se toată lângă Constandin.

— O să dărâm casa asta, îşi continuă Pelimon gândurile cu glas tare, şi pe locul ei o să pun vie, iar cu materialele de-aici înădim casa lui tată-tău şi om sta cu toţii împreună. Via e bună că aduce bani şi poate că ne-om învrednici şi om putea să cumpărăm un loc mai jos de biserică, pă care să facem crâşmă... ca să crape Paraipan de necaz!

Spunea lucruri în care nu credea. Constandin nu era bun de crâşmar. Era muncitor de pământ şi nu de tânjit pe după tejghele.

— Şi dacă pleci la rezbel? întrebă Ana cu teamă.

— Parcă rezbelul o să ţină cât lumea. O să ne batem cât o să ne batem şi om veni acasă, răspunse liniştit Constandin.

— Ţie nu ţi-e frică? mai întrebă Ana temându-se să pronunţe cuvântul moarte.

— Dă ce?

— Iaca aşa! Că păgânul nu ţine seama că noi doi ne iubim, zise Ana.

Constandin începu să râdă.

— Ţi-e că m-or omorî? Râdea liniştit, odihnit, calm, ca omul care în disperarea lui i se păruse că nu va mai ajunge niciodată la capătul drumului lung şi greu şi uite că dintr-o dată totul se sfârşea cu bine. La ce să mă omoare? Ce le

făcui? spuse el cu o tristeţe de copil mirat de o pedeapsă pe care n-o merita.

— Parcă rezbelul alege!

— Apăi... dacă n-o alege, ăi rămâne şi tu cu gândul la mine până ce îi nimeri vreun creştin...

— Taci! Ana se ridică în capul oaselor privindu-l furioasă Era atât de frumoasă, cu ochii aprinşi de mânie, cu buzele umede şi încă fierbinţi de sărutările lui Constandin, încât bărbatului îi veni să se închine la ea ca la icoană.

— Ană, nimeni nu moare că vrea, spuse el. Cum o fi, să fie! Da eu cred că mă va păzi Cel de Sus şi mă voi întoarce cu bine la tine...

— Da la ce să te duci? întrebă Ana nepricepând ea povestea asta cu mobilizarea. Comăneanu se duce? Şi alţii ca el se duc? De ce tu? De ce tu şi ai noştri?

Constandin nu răspunse. Pe undeva avea şi ea dreptate. Da. Cei mai mulţi sunt ei, nu boierii. Ce vrea Ana? Să se ducă o mână de oameni în întâmpinarea turcilor, să se ducă boierii şi ei, cei mulţi, ţăranii, să stea pe coptor? Începu să râdă. Ana îl privi mirată.

— De ce râzi? îl întrebă ea.

— Nu ştiu ce-mi veni! răspunse el nevrând să-i spună gândurile, spre a nu mai pune paie peste foc.

Soarele se înălţa încet într-un bună-dimineaţa de sânge. Stăteau întinşi cu mâinile sub cap, fiecare cu singurătatea lui. Stuful de pe casă părea o bucată de pământ între ochii mari deschişi ai femeii şi ai bărbatului şi între cer.

* * *

Văzduhul părea de sticlă. Nu adia nici un vânt. O căldură înăbuşitoare învăluia satul. Muşte verzi şi altele mici, aşa-zise beţive, dădeau chioare, intrând în ochii oamenilor şi ai vitelor. Pe la nămiezi se stârni un vânt uşor. Şi deodată cerul se întunecă de parcă s-ar fi apropiat noaptea. Praful stârnit de vânt se răsucea prin curţi, se

izbeau porţile de uşori, se trânteau ferestrele şi noaptea cea închipuită fu străbătută de lumina orbitoare a fulgerului. Oamenii aşteptau ploaia, paparudele, fetiţe de zece ani jucau goale, doar pântecele erau acoperite cu frunze mari de oţetar. Pe cer înaintau repezi norii albi ca fantomele, ai grindinei. Oamenii încremeniră cu ochii la cerul înşelător. Constandin lăsă totul baltă, repezindu-se la pogonul lui de pământ. Holdele se legănau neasemuit de frumos, ca o mare bântuită de valurile adâncului. Ştia că n-are ce face, că nu se poate apăra cu nimic şi totuşi mai spera ca totul să nu fie decât un capriciu al cerului mânios. Zări ca prin sită, la capătul lotului său, pe Sucală, venit ca şi el în goană, să apere, cu slabele puteri omeneşti, munca încordată şi amarnică, de stihia ce se anunţa sinistră ca moartea. Intră în grâu ca într-o apă de aur legănată, mângâindu-l şi încurajându-l. Norii prinseră a se desface. Prin spărtura lor se zări un petec albastru de cer. Pelimon respiră uşurat. Îl văzu pe celălalt, pe Sucală învârtind căciula şl îi auzi chiotul.

— Se duseră, măăă, ducă-s-ar pe pustii!

Vru să se întoarcă înspre sat, dar îngheţă. Norii albi se strânseră pumn, devenind nefireşti de albi. De sus începură să cadă mai întâi picături mari de ploaie, le urmă piatra. La început mică cât măzărichea, apoi crescu până ce ajunse cât oul de porumbel. Buşea în grâu zdrobindu-l, sfâşiindu-i spicele, tocându-l de parcă o mână nevăzută îl prinsese sub o meliţă uriaşă Sucală înjura şi ameninţa cu pumnul. Pelimon stătea buimac în capul gol, neştiind ce să facă. Îi venea să se întindă peste tarla să o acopere cu trupul lui vlăguit de muncă. Pentru prima oară îi păru rău că tarlaua nu e cât el de mare ca să o poată ocroti, îi sângera şi faţa, de gheaţa care îl plesnea cu putere, şi sufletul încremenit în durere. Îl văzu pe Sucală cum se lasă la pământ. Crezu un moment că bătrânul fusese lovit de vreo piatră mai mare în cap şi se gândi să alerge la el. Dar Sucală n-avea nimic.

Sângera ca şi Pelimon şi se lăsase în genunchi sărutând grânele care piereau zdrobite. La un moment dat nu se mai văzu nimic. Nici oameni, nici lanuri, nici cer. Doar bucăţi de gheaţă rotunde, strălucitoare, năpustindu-se într-o fugă nebună. Pelimon căzu în genunchi, ascunzându-şi capul în mâini. Auzi galopul unui cal şi înjurăturile lui Comăneanu. Când ieşi soarele, nu mai trăia nimic pe loturile lui Sucală şi Pelimon. Parcă un tăvălug uriaş trecuse peste frumuseţea aceea de recoltă batjocorind totul. Ceva mai departe, Comăneanu îşi ştergea faţa de sânge. Plecară fiecare în trei direcţii, ca şi cum le-ar fi fost ruşine să se întâlnească unul cu altul.

Pe la jumătatea drumului, Ghiţă a lu' Bodolan sări din căruţă. Se plictisise de zdruncinat. Păşi agale pe lângă boi cu biciul ridicat în sus. Parcă se urâţise şi mai mult. Dinspre Boianu, venea Tudor Sucală. ,,Oţu de tat-su!” îşi spuse Ghiţă la vederea lui Sucală. Aflase că îl bătuse piatra şi se bucura. Pământul lui scăpase neatins. Cei doi se întâlniră în crucea drumului. Sucală se îndreptă spre a nu-i arăta lui Ghiţă cât e de sfârşit şi de trist. Bodolan îi dădu bineţe, la care Sucală răspunse, trecând mai departe.

— Da ce-ai bre, nea Sucală, că parcă nu ţi-ar fi boii acasă, spuse Ghiţă aşa ca să-şi facă vorbă.

— Apăi nu mi-or fi! răspunse Sucală în doi peri.

— Da ce-auzii, nea Sucală, că te bătu piatra? făcu pe îngrijoratul Ghiţă.

— Eh! M-atinse doar într-o parte, minţi Sucală spre a nu-i da ocazie lui Bodolan să se bucure prea mult. Da tu încotro, măi Ghiţă? întrebă Tudor ca să schimbe vorba.

— Ia, mă duc să-mi văz pământurile, răspunse Bodolan fălos.

— Păi da,... mormăi Sucală. Când ai ce vedea te duci să vezi!

— Vreau să-mi fac şi eu rost, neică Tudore, zise Ghiţă uitându-se la Sucală cam dintr-o parte. „Acu i-o trântesc eu

şi de fie-sa”, gândi Ghiţă. Că taica zicea să-mi găsesc o muiere aşezată şi să-mi leg şi eu gospodărie. Că slavă domnului, pământ am, vite îmi dă taica...

Sucală simţi acru în gură. „Ce noroc pe slutu ăsta a lu' Bodolan!”

— Bine zice tată-tău, măi Ghiţă, spuse Sucală. Numai că fetele aşezate n-au stare, iar ălilalte, deh...

Se opri scărpinându-se în cap cu gândul la sora lui Ghiţă care avea şi stare şi parale, dar ce folos! Se întinsese cu tot satul.

— Că ce bucurie am eu că Ana, fie-mea, e cuminte şi aşezată...

„Ai să vezi tu acuma aşezarea lui fie-ta”, gândi Ghiţă şi surâse.

— Că şi loc de casă îi dau şi pământ... se uită la Ghiţă pe sub căciulă.

Acela râse cu dispreţ.

-— De unde să-i dai, neică Tudore, că n-ai nici dumneata, i-o trânti Ghiţă, jucându-se neatent cu biciul. Mă gândii la Tudora, a lui Zavelcă, hai? Matale ce zici, neică Tudore? îl încercă vicleanul de Ghiţă.

— Care mă? Păduchioasa aia? Care îşi face de cap cu toţi? Ghiţă rânji. Ţi-e a râde, Ghiţă? Şi dă ce, mă rog? Am spus vreo prostie? Sau minţ eu?

Sucală simţi că îl apucă dracii, dar se stăpâni.

— Râz şi eu ca prostul de ce-şi aduce aminte, zise Ghiţă făcând pe tăntălăul. Mă gândesc că atunci când eram mici, eu şi fata dumitale, toată ziua ne jucam şi ne duceam la scaldă împreună, da acu... deh! N-are ochi pentru mine!

— Aşa îi e firea, Ghiţă. Ascultă la mine, căută Sucală să-l împace. Nici tu n-ai mai dat pă la noi... Vorba ăluia: Apa din căldare, până n-are foc sub crăcane, nu fierbe!

— Apăi bag sama că are foc sub crăcane, mârâi Ghiţă.

Sucală îl privi în ochi.

— Adicătelea cum vine vorba asta? îl întrebă Tudor.

— Nimic. Vorbe ca toate vorbele. Zisei şi eu aşa. Că arde focu lu' Constandin a lu' Pelimon, neică Tudore. Şi două focuri nu încap în aceeaşi vatră, că se duce dracului căldarea! După ce i-a zis-o, Ghiţă se făcu a se uita o clipă pe cer şi deodată deveni grăbit. Apăi,... la bună vedere, neică, şi cu sănătate, spuse şi, dând câteva bice boilor, plecă mai departe, lăsându-l pe Sucală aiurit.

Vasăzică asta era buba! Constandin! Scrâşni din dinţi de era mai mai să-i spargă. O luă pe scurtătură ca să ajungă mai repede acasă. În drum se abătu la crâşma lui Paraipan. Era cătrănit rău şi i se zbătea şi ochiul drept. Crâşmarul îi puse litruţa de rachiu dinainte, apoi îşi făcu de treabă pe după tejghea. Ştia el, Paraipan, că nu-i bine să înceapă vorba cu Sucală când e încruntat şi i se zbate ochiul drept. Tudor bău îndesat, cu toate speranţele făcute zob, cu mintea învălătucită de necazul care dase peste el. La o vreme auzi miorlăitul crâşmarului lingău şi curios din firea lui. La început, Sucală nu-i dădu nici o atenţie. Paraipan se tot foia învârtindu-se prin crâşmă, ştergând mesele cu dosul mâinii şi trăgând cu coada ochiului la Tudor. Tot atunci intră şi Ilie Dămian şi Neculai Ţâfu. Paraipan se învârtea şi servea repede, fericit că nu e singur cu Sucală în crâşmă. Cei doi care intrară erau paraponisiţi şi încă aiuriţi de prăpădul care dăduse şi peste pământul lor. Nici unul din ei nu scotea vreo vorbă. Până la urmă, Paraipan nu se putu abţine.

— Da ce-auzii, nea Tudore? îl luă el cu binişorul.

— Ce-auzişi, mă? mârâi Sucală privind la crâşmar chiondorâş.

— Zice lumea că te faci cuscru cu alde răposatu Ichimie Pelimon.

Sucală trase un gât zdravăn de rachiu strâmbându-se şi tuşind. Nu răspunse imediat. Îi văzu pe Dămian şi pe Ţâfu devenind atenţi.

— Măi, Paraipane, începu Sucală cu ton liniştit, dacă îţi dau una peste bot umpli crâşma de balegă, ai auzit? Paraipan tăcu înfricoşat. Care dumnezeii mă-sii ţi-a zis ţie vorbele astea nebune? îi privi pe cei doi cu chef de ceartă. Voi, mă?

— Ba noi, nu! răspunse Dămian şi în numele lui Neculai Ţâfu. Că noi nu ne băgăm în casa altuia, nea Tudore, şi dacă vorbeşte lumea...

— Lumea, nea Tudore, sări şi Paraipan cu gura, lumea, rogu-te de iertare!

— Cum să-mi dau eu fata după amărâtu ăla de Constandin, că e numai izmană şi cămaşă? Bătu o dată cu pumnul în masă de zăngăniră paharele. Crucea ei de viaţă! Mă, Paraipane, se opri cu ochii holbaţi la crâşmar, ştii tu pentru ce sunt lăsaţi săracii pe lume?...

— Deh, nea Tudore,... ştiu şi eu? Aşa o fi legea lui Dumnezeu sfântul, spuse Paraipan cu jumătate de glas.

— Ce lege, mă? Care lege? Stă Dumnezeu să ne vază amarurile? Se uită el cu coraj la noi? Ba! El se plimbă prin cerul lui albastru cum se primblă boier Comăneanu prin grădina conacului. N-aude, n-a vede! Că dacă l-a bătut piatra şi i-a zdrumicat câteva pogoane, lui nici că-i pasă, da eu două pogoane am avut şi mi le-a făcut praf! Proşti mai sunt săracii, măi Paraipane, proşti de dau în gropi! Că dreptatea până n-o prinzi de un crac şi nu-i spui, ia stăi, fa, cu mine de vorbă, nici nu vrea să auză...

— Aşa-i, nea Tudore, aşa-i cum zici, răspunse crâşmarul lingău şi miorlăit.

— Aşa-i, Paraipane! Tu din ce ţi-ai făcut stare? Din băutura asta împuţită! Şi îţi faci râs de noi, proştii, că venim aci, că n-avem încotro şi ne îmbătăm ca porcii... Că odată beat, uiţi de toate şi odată uitat, dormi, şi dacă dormi, e ca şi cum ai muri oleacă!...

— Nea Tudore, eu ca om cinstit,... îl întrerupse crâşmarul şifonat, adică...

— Cinstit, pe dracu! Ia nu-mi mai cânta mie poveşti! Da, Comăneanu din ce şi-a făcut stare? Hai? Crezi că l-au trecut sudorile muncind cu braţele aplecat peste seceră din zori până în seară? Aşi! I-a căzut plăcinta de la tat-su şi mă-sa!

— Ia mai taci, măi, nea Tudore, că te-o auzi careva şi dai de bucluc, spuse Dămian.

— Iote, d-aia nu mai poci eu! strigă Sucală. Că eu ce las la copiii mei? Hai? Venin, asta las! E bine aşa?...

— N-o fi bine, nea Tudore, da ce să-i faci? răspunse Paraipan oftând prefăcut. Aşa e legea!

— Ce lege, mă? Ce tot îmi scoţi ochii cu legea? Da pe noi ne-a întrebat cineva dacă legea asta ne vine la socoteală? Sau ne dă peste bot! Noi, care suntem mai mulţi ca ei. I-ascultă, mă! Pe mine poate să mă aresteze şi să-mi calce casa orice poteraş sau primar?

— Poate, da,... spuse Paraipan.

— Da pe Comăneanu? Îl calcă? Hai? Procestania ei de viaţă, că nu poate. Că primarele e mână în mână cu subprefectul şi cu arendaşul şi toată ziua se pupă bot în bot! Ehei, Paraipane, Paraipane,... da şi când s-or trezi proştii... n-o să-i mai încapă ţara de deştepţi! Ajunge o vadră de amar pentru o singură căciulă. Tot dă pe dinafară! Sucală îi aruncă banul sculându-se să plece. Se mai întoarse din uşă către crâşmar. Mă, eu ştiu cine ţi-a spus ţie de fie-mea şi de Constandin...

— Să fie al dracului cu mă-sa ăla de,... încercă să se jure Paraipan.

— Porcul de Ghiţă a lu' Bodolan! Ala ţi-a spus. Da tu, dacă te mai legi o dată de ea, apăi al tău e dracu! Să nu zici că nu ţi-am spus!

Sucală ieşi trântind uşa cu furie de se zgâlţâi clopoţelul pus acolo pentru a vesti muşterii.

„Va' zică, umplu târgul, nagoda aia lu' Bodolan, îşi spuse Sucală. Şi de ce să nu-l umple? îşi răspunse tot el. Adicătelea, o pofteşte pe fie-mea, îi dă tat-su pământ şi

trenţe şi ea se hăndrăleşte cu amărâtu ăla de Constandin! Oliolio, că n-ajung eu acasă? C-o pisez cu picerele până-şi scuipă bojogii.” Mergea înspre casă turbat întărâtându-se din ce în ce mai mult. „Acu când se făcu rezbel în ţară, de nu ştim ce ne mai aşteaptă, paţachina dracului, îi arde de dragoste!”

Şi tot aşa mergea Sucală bombănind şi drăcuind numai din gură, că din suflet nu spunea, că pe Ghiţă nu-l putea suferi de fudul şi ciufut ce era! Ajunse acasă taman când Catarina ţinea ceaunul de mămăligă între tălpile picioarelor, învârtind melesteul şi icnind. Frunză dulăul sări bucuros în calea lui Sucală. Dar omul n-avea chef de câine. Îi trase un picior de se dădu Frunză de două ori peste cap schelălăind de durere. Sucală trânti portiţa şi intră în casă.

— Unde-i soru-ta? se răsti el la Catarina.

— Acilea în odaie, cârpeşte la nişte trenţe de-ale tălică, răspunse fata înfricoşată, uitându-se pe furiş la tată-său. Îl văzu mânios, cu ochii înroşiţi şi o prinse tremuriciul.

Sucală se opri ridicându-şi nădragii. Izbi cu piciorul în uşa care sări de perete. Ana îşi înăbuşi speriată un strigăt.

— Ce-ţi veni, tătică? îl întrebă ea.

— Pe mă-ta, îmi veni! îi răspunse Sucală cu arţag. Ana îl privi nedumerită. I-ascultă, fa, mult o să-ţi mai faci tu râs de mine? Şi fără a-i lăsa timp să răspundă, îi trânti un pumn peste gură de o umplu de sânge. Ana se ghemui la pământ ca animalele înfricoşate dinaintea biciului. N-auzi, fa?

Începu să o piseze cu picioarele. Fata gemu încet, apoi când o răzbi, dădu un strigăt ca de moarte. Pe gardurile vecine se iţiră câţiva megieşi.

— Sai, mă, c-o omoară, strigă un glas de femeie.

— Omoară pe dracu! se auzi vocea bărbatului. Îi dă două, trei pălmi, acolo, şi gata, o omoară!

Din casă se auzeau răcnetele fetei.

— Ce ţi-am făcut? Ce-ai cu mine? ţipă Ana ştergându-şi sângele de pe gură.

— Mă mai şi întrebi? Închinarea cui te-a legănat? Că mi te dăduşi în dragoste cu neprocopsitul ăla de Constandin a lu' Pelimon, de m-arată toţi cu degitele când ies pe uliţă.

Ana nu răspunse. Era tocată de lovituri şi aiurită. În prag se ivi beteaga.

— Tu ce paştile mă-tii vrei? o întâmpină Sucală suflând greu.

— E gata masa şi...

— Ieşi că te-ating şi pe tine.

Catarina închise uşa şi începu să plângă. O iubea pe Ana cu iubirea infirmului, recunoscătoare, pentru că soru-sa avea grijă de ea, ţinând locul maică-si. Stătea lângă uşă, rozând nervoasă colţul basmalei, cu urechea atentă la ce se întâmplă dincolo. Auzi vocea groasă şi aspră a lui taică-său şi se înfricoşă de moarte.

— Să ştii, Ană, că eu te-am făcut, eu te omor! spunea Sucală. Iar om cu cununie nu ţi-a fi decât Ghiţă a lu' Bodolan.

Se gândea că va reuşi să-l împace într-un fel sau altul pe Bodolan şi aşa o să fie bine pentru toţi.

— Nu-l iau, tătică, pe zdreanţa aia de Ghiţă măcar de m-ăi omorî! chirăi deodată Ana.

— Nu-l iei, fa?

— Nu-l iau, tătică!

— Apăi să ştii, chiar te omor!

— Omoară-mă!...

„Îndrăcită ca mă-sa”, gândi Sucală. Îi plăcea ţăpenia fetei. Se îndârji şi mai tare.

— Făăă, nu mă băga în puşcărie!

Îi mai dădu câteva picioare de o răsturnă pe spate cu fustele în cap.

— Trăsni-te-ar Dumnezeu de vampiră, că îmi sapi groapa!

Ieşi, trântindu-se pe laviţă. După un timp adormi. Ana rămase o vreme la pământ. Plângea încet, cu o durere

cruntă în toată fiinţa. Îşi privi pulpele învineţite de lovituri, pe care le mângâiase şi sărutase Constandin. Sucală nu se trezi decât atunci când îl chemă beteaga la masă. Răsturnase mămăliga pe ştergar ; puse pe masă câte o lingură de lemn. La mijloc aşează blidul adânc, înflorat, cu saramură de peşte, prăjit pe cărbune, adică vreo şase, şapte fîţe şi văduvioare, solniţa, usturoiul, o sticlă cu gât lung, murdară, pe sfert cu rachiu, cu astupuş din hârtie, după care se aşează strângând piciorul beteag sub ea. Se uită la tată-său cum dormea cu gura căscată sforăind greu şi o prinse mila. „O fi năcăjit cu pârdalnica asta de piatră ce o dădu Dumnezeu”, gândi ea. Sucală se sculă tehui de cap. Avea o greutate în suflet şi o amăreală în gură. Înainte de a se aşeza îşi frecă barba nerasă de vreo cinci zile. Gemu uşor. „Mă-ncearcă bătrâneţele, arză-le-ar focul să le arză”, îşi spuse el. Răcni la fie-sa cea mică:

— Ce stai şi te bleojdeşti la mine? Cheam-o pe soru-ta la masă!

— O chemai, tătică, da zise că-i e rău!

— Spune-i să vină până nu mă duc eu la ea! strigă Tudor cu voce ameninţătoare.

Catarina se ridică dispărând în odaie. Sucală îşi tăie cu aţa o bucată de mămăligă cât toate zilele, din care făcu dumicaţi pe care îi strânse în mână spre a-i rostui mai ţapeni. Trase pe gât şi restul de rachiu, rămânând cu ochii în tavan cât dură gâlgâiala. Se apucă de mâncat. Supse zeama sărată şi obrajii i se scofâlciră ca la cei duşi de pe lume. Mânca gândindu-se că mai bine îl lua dracu şi ar fi scăpat de griji şi necazuri. O bătuse pe Ana nu din cauza lui Pelimon. O bătuse şi pentru asta, dar mai mult o bătuse pentru piatra care îi sfărâmase toată munca. „Nu-i ea de vină, săraca, se gândi Sucală, dar dacă nu avui pe cine să-mi vărs focu!...” Cele două fete vorbeau încet. Sucală se uită înspre odaia lor, vru să spună ceva, dar se răzgândi. Ana veni în urma Catarinei. Era plânsă şi cu buza de jos

umflată şi vânătă. O vreme nu se mai auziră decât plescăiturile celor doi care sorbeau saramura cu zgomot. Ana îşi tăie o bucată mică de mămăligă.

— Nu iei zeamă? o îmbie Sucală.

— Ba! răspunse fata.

Tată-său o privi o clipă fără duşmănie. „Frumoasă ca maică-sa”, îşi spuse Tudor. Se uită la amândouă şi deodată îl cuprinse o milă năprasnică pentru copiii ăştia amărâţi, pentru el, pentru mizeria lor. L-ar fi dorit ginere pe Constandin în locul şampaliului ăla de Ghiţă a lu' Bodolan, dar n-avea ce face. Îşi simţi ochii umezi de lacrimi.

— Parastasul lui de ardei! E iute ca focul, mormăi bătrânul pentru a deschide vorba.

Cele două fete nu răspunseră. Se temeau până să şi izbească lingura de blid. Sucală zâmbi pe sub mustăţi. Îi plăcea frica fetelor. „Asta-i semn că mă au la respect, îşi zise el, nu-s ca fleoanţele lui Cătănău, de fac din tat-su ce vor!”

— Ană, ...să mănânci fată... că vezi tu... lumea e rea şi dacă nici trupul ăsta al nostru nu-i hrănit...

Tăcu. Ana nu-i răspunse. Sucală se ridică repede de la masă şi ieşi afară. Îl năpădise plânsul. Era un plâns nervos, de om istovit, stors, vlăguit. Se răzimă de pălimar şi în apa lacrimei lucea steaua la care se uita cu setea neputinciosului. Se gândi că aşa cum o bătuse el pe Ana de pomană, aşa îi bătuse Dumnezeu grâul. Frunză dulăul se apropie cu teamă. Nu uitase piciorul pe care i-l trăsese stăpânul. Sucală întinse mâna mângâindu-l pe creştet. Încurajat câinele se ridică, răzimându-şi labele de pieptul omului. O vreme stătură aşa. Şi om, şi câine. „De ce suntem atât de ai dracului?” se întrebă Sucală uitându-se la câine care mişca încet din coadă închizând ochii. Ana ieşi cu sumanul lui taică-său.

— Se lasă răcoarea, tătică, zise fata întinzându-i sumanul.

Tată-său îl luă fără să răspundă. Ar fi trebuit să-i spună ceva. Orice. „Parcă le ia Dumnezeu şi minţile celor sărmani, nu numai starea”, gândi Sucală intrând în casă şi întinzându-se pe laviţă. Opaiţul fumega zbătându-şi flacăra. Noaptea se făcu crâncenă ca sărăcia lui Tudor Sucală.

* * *

La apusul stelelor, trei regimente de călăraşi ocupau poziţiile de luptă la dreapta Verbiţei.

— De ce n-ai venit la lucru, Constandine?

Vocea de beţivan a lui Comăneanu încerca să fie blândă. Constandin privi obrazul încă tânăr al boierului, pe care începuseră să apară vinişoare de sânge, de la atâtea chefuri şi nopţi pierdute. „Se ofileşte ca floarea neudată”, îşi zise Pelimon.

— N-auzi, mă, ce te-ntreb? De ce n-ai venit la lucru?

— Mi-a murit boul, boierule, răspunse Constandin. Adicătelea mi l-a ucis...

— Cine? întrebă Comăneanu uitându-se pieziş la Constandin şi continuând să-şi lovească botforii cu biciuşca.

— Nu ştiu, boierule...

— Aşa!...

Constandin îi privea fălcile mari şi puternice cum se strângeau lăsând să i se zbată muşchii. Comăneanu înaintă câţiva paşi. Se uită la Pelimon ca la o gânganie.

— Ce fel de om eşti tu, mă? îl întrebă Comăneanu cu aceeaşi voce în care nu se desluşea nici ură, nici furie, ci o totală indiferenţă. Eu te ţineam de om serios şi harnic, când colo, tu eşti o jigodie,... o gioarsă,... un câine afurisit!... Răcni cu ochii scoşi din orbite. Tu îţi baţi joc de mine? Paştele şi dumnezeii tăi de flenduros!

D-abia acum Constandin îşi dădu seama că Mihai Comăneanu nu-i compătimea nici nenorocirea, nici fiinţa lui de nevoiaş, aşa cum crezuse la început. Biciuşca şuieră prin aer şi Pelimon o prinse cu stânga.

— Să nu dai, boierule,... c-apoi, mârâi ţăranul.

— C-apoi, ce? întrebă Comăneanu făcându-se a nu înţelege.

— C-apoi nu e bine.

— Mă ameninţi, mă? întrebă Comăneanu şi începu să râdă. Tu? O balegă, un nimic? Ehei, Pelimoane, Pelimoane, de-acu te-a văzut nen-tu dracu! Au să te umfle dorobanţii şi am să te bat, măi băiete, până ţi-or veni minţile la cap!

Comăneanu îi vorbea pe un ton glumeţ, aproape vesel. Deodată pe Constandin îl prinse teama. Teama aceea străveche a celui ce nu a apucat să aibă niciodată apărare şi dreptate. Rămase cu gura căscată, cu buzele uscate şi crăpate, neştiind ce să răspundă. Prin dreptul conacului boieresc trecu Ghiţă a lu' Bodolan, mânându-şi agale boii ungureşti. „Acu să te văz, frate Constandine, pe unde scoţi cămaşa”, îşi spuse Ghiţă, auzindu-i pe cei doi. De bucuros ce era, începu să cânte încet. Comăneanu privi la Constandin căutând să citească ceva pe faţa ţăranului. Dar nu putu să citească nimic. Nici ură, nici furie, nici patimă ascunsă, ci doar o linişte mare. O linişte care îi puţea lui Comăneanu a mortăciune. „De bună seamă că ăsta va pune foc sau va ucide, gândi el. Întotdeauna când nu poţi ceti nimic pe faţa ţăranului, se întâmplă ceva!” Se prefăcu că îi pare rău de nenorocirea lui Pelimon.

— Şi zici că n-ai găsit nici o urmă, Constandine? îl întrebă el.

— N-am găsit.

— Asta-i încă una! Hmmm! Vă omorâţi între voi ca câinii, spuse Comăneanu.

Constandin nu răspunse. Se uită la Comăneanu cu o milă amestecată cu scârbă. N-a mai dat nici o crezare îndulcirii vorbei aceluia.

— De-acu pot să plec, boierule?

— Apăi pleacă, măi!...

Constandin întoarse un spate cât doi saci cu grâu.

— Constandine!

Pelimon se opri. Îl cuprinse o amăreală şi o zăticneală la stomac de parcă i se întorceau maţele pe dos. Comăneanu băgă mâna în buzunar scoţând patru galbeni.

— Na, mă, să-ţi cumperi bou!

Mihai voia să cumpere pacea ţăranului şi mânia ascunsă pe care i-o ghicise mai de mult. Pelimon dădu din mână a lehamite. Nu credea o iotă din dărnicia făţarnică a aceluia. Plecă, lăsându-l pe Comăneanu cu mâna întinsă.

Boierul nu făcea pentru prima oară acest gest. Îi bătea pe ţărani, e drept. Şi îi bătea crunt. Şi nu din sfântul senin. Şi asta e drept. Fiindcă, din cauza sărăciei, furau şi îi prindea, sau nu-i făceau pe voie, şi atunci, de teama de a nu se trezi cu vreun ţăpoi în burtă sau cu hambarele în flăcări, plătea cu bani sunători. Stricase şi fete, că la beţie nu mai ţinea socoteala faptelor lui, că avea sângele iute al lui tată-său, răposatul Iordache Comăneanu, dar dacă le strica, apăi le făcea şi zestre. Le punea salbă de aur la gât cumpărată de la Slatina, le dăruia două junici şi loc de casă şi le mărita. Aşa că fetele ce aveau salbă, junici şi loc de casă, parcă purtau dangaua Comăneanului. Se ştia că au fost ţiitoarele lui. Cei ce le luau de neveste, le luau gata însărcinate, da închideau ochii că, deh,... luau fete cu stare. Apoi îşi scoteau ei pârleala şi dracii pe spinarea muierii pe care o netezeau cu bătaia. De obicei copiii veniţi primii pe lume mureau din senin, chiar la naştere. Bărbaţii îi îngropau în poiată, de uneori dădeau câinii peste ei. Cei de-al doilea creşteau zdraveni şi sănătoşi. Comăneanu ştia astea, dar n-avea ce face. Iarna pleca la Bucureşti sau în străinătate, pentru că iernile la ţară aduceau a spaimă şi a netrăire. Urlau lupii în miez de noapte lungă, dând ocol pe la saivane, de ţi se ridica părul în cap. Primăvara, însă, se întorcea, apucându-se de muncă şi de muieri. Unii din oameni îi sufereau totul pentru bani. Nu se ţinea măreţ. Bea cu ei, se veselea cu ei şi îi snopea în bătăi. Iar ei se învăţaseră şi cu bătaia, şi cu banii. Au încercat să mârâie

când le-a închis biserica şi le-a smuls crucile de pe mormintele părinţilor, trăgând brazdă peste gropniţe, dar s-au liniştit, fiindcă Mihai Comăneanu le-a dat aur mult şi loc pentru biserică, şi pentru cimitir. Că ce luase, îi trebuia să-şi rotunjească loturile, îi pusese sub talpă pe toţi, în afara lui Tudor Sucală, om dat dracului, şi de Constandin a lu' Pelimon. Amândoi aveau cerbicea tare şi nu voiau să se supună. Ba mormântul lui Ichimie Pelimon apăru iar în brazda Comăneanului. Şi atunci, ca şi acum, a încercat boierul să-i dea bani, dar Constandin a spus ,,ba", şi atunci, ca şi acum, lăsându-l pe Comăneanu cu mâna întinsă şi cu ochii bleojdiţi după el. Mihai nu era omul răzbunărilor. Când îl apucau năvârliile, îl apucau pe moment, dacă nu, nu. Însă a lu' Pelimon îi stătea în coastă ca un junghi.

Constandin se întoarse acasă luând-o pe scurtătură. Îi era silă şi de oameni, şi de el, şi de Comăneanu. I se păru că a fost prea laş şi prea tăcut. Ajuns în ogradă, scoase o găleată cu apă proaspătă şi îşi spălă faţa. Îl dureau braţele şi pieptul, de parcă fusese prins sub roata carului. „Dacă aş coborî în păcat mai adânc, poate că m-aş mântui" îşi zise Constandin gândindu-se la crimă. Comăneanu îi răsări în minte ca o iazmă pe care o văzuse cândva la o baracă de la bâlci, cu cap mare şi urât, aşezat pe trupul unui păianjen hidos. Celuilalt, care i-a ucis şi câinele şi juncanul, nu-i găsea chipul deloc. Îi vedea trupul vîscos, dar chipul de dihanie nu i-l putea dibui. Până şi mersul de vată al strigoiului îl simţea, dar chipul parcă îi era făcut din vânt şi din bulboană. O clipă, mocirla care îi băltea în suflet se dădu la o parte. O înlocuise o petică albastră de cer şi în ea apăru chipul femeii iubite. Al Anei. O clipă doar. Pentru că mocirla deveni mai puternică şi mai împuţită.

Pe la orele două, după-amiază, avangărzile diviziei române semnalau mişcări de trupe inamice înspre Dorny-Etropol. Bateriile de artilerie inamică deschiseră un foc violent asupra luptătorilor români.

CAPITOLUL III
Păzeşte-te de cel ce nu mai are ce pierde!...

Era trecut de miezul nopţii. Bucureştiul era cufundat în pâcla somnului. Ici şi colo, mai strălucea în câte o fereastră o lumină slabă ca o floare ciudată, în biroul său, Miron Vidraşcu continua să lucreze. Acest om nu prea înalt de statură, cu faţa negricioasă, veşnic posomorât, avea o putere de muncă extraordinară. De când începuse războiul ceruse să fie trimis pe front, dar şefii lui se opuseseră categoric. Vidraşcu era unul din cei mai buni ofiţeri de Stat major. În cele din urmă căpătase învoirea cu condiţia de a termina nişte lucrări urgente cu caracter secret. Vidraşcu se zorea, muncind cât şapte. Peste câteva zile avea să plece pe front. Acest ofiţer integru care nu cunoştea cuvântul „odihnă”, avea o mare slăbiciune — Adina Vidraşcu, soţia lui. O iubea cu pasiunea adolescentului, împlinindu-i toate gusturile şi capriciile. Datorită felului său dur de a se purta cu oamenii, nu prea avea prieteni, dar asta nu-l împiedica să frecventeze celei mai bune case, unde era primit cu admiraţie şi respect. Apreciat de palat, Vidraşcu nu întârziase să-şi creeze o poziţie demnă de invidiat. Era fiu de ţărani venit de undeva de prin părţile Ardealului. Intrase ucenic la un crâşmar bogat, apoi la un negustor de stofe. În locul lefii, băiatul ceru patronilor săi posibilitatea de a învăţa carte. A terminat şcoala cu cea mai mare medie. În urma intervenţiei patronului, obţinu aprobarea de a intra în şcoala militară. Silinţa şi tenacitatea de care dădea dovadă au atras atenţia profesorilor, restul nefiind decât o problemă de muncă şi perseverenţă. Căsătoria cu Adina, născută Baldovin, nepoata unuia dintre bogătaşii ţării, i-a mai adus şi o zestre frumoasă, pe care fiul de ţăran nu o visase nicicând. Adina îl iubise cu acea iubire puternică, cutremurătoare a tinereţii, dragostea lor zbătându-se între

violenţă şi dulce suferinţă, cu încăpăţânări şi furii, cu mângâieri duse la nesfârşit. Dar în vreme ce în el sălăşluia liniştea milenară, pietrificată a ţăranului român, în ea conăcise jocul tuturor diavolilor de pe, şi de sub pământ. Familia o repudiase oarecum pentru pasul făcut ; cum averea era a ei, o lăsă în pace răcind însă relaţiile. Se reluară şi ele de îndată ce Vidraşcu intră în graţiile palatului. Strălucirea soartei nu reuşi să schimbe firea gravă şi puţin prietenoasă a lui Vidraşcu, şi nici obiceiurile înrădăcinate în el. Cu aceeaşi smerenie săruta mâna părintelui său ca atunci când era de o şchioapă. Iar când se întâmpla să stea de vorbă cu un ţăran bătrân, rămânea în picioare. În saloanele pe care le frecventa, mai mult spre a-i face plăcere Adinei, era tăcut şi neutru, privind cu indiferenţă la lumea care nu-i aparţinea şi pe care n-o iubea.

În noaptea aceea de muncă încordată, Miron Vidraşcu îşi îngădui să pună pentru câteva minute tocul jos. Se ridică şi ieşind din birou străbătu holul cel mare, salonul, sufrageria, după care urcă treptele dormitorului. În drumul său, controlă uşa de la marchiză şi pe cea care dădea înspre grădină. Cercetă ferestrele de la salon şi sufragerie şi numai după aceea se îndreptă spre dormitor pentru a vedea dacă Adina era acoperită. De obicei, se dezvelea peste noapte rămânând aproape goală. Miron călcă uşor ca o pisică. La lumina candelei, îşi văzu soţia. Schiţă un gest de nemulţumire, se apropie de ea şi o înveli. O clipă rămase nemişcat, privind-o. Era atât de frumoasă, încât bărbatul încetă să mai respire, auzindu-şi bătăile inimii. Adina dormea cu gura uşor întredeschisă, suflând regulat şi liniştit. Deodată peste faţa ei trecu o umbră de spaimă. Chipul i se încruntă, mişcă din mâini ca pentru a se apăra, începând să geamă. Parcă cineva o forţa să facă un lucru peste puterile ei. Apoi faţa i se destinse. Vidraşcu surâse. „Cine ştie ce visează”, îşi spuse el. Coborî treptele tot atât

de uşor cum venise, îndreptându-se spre birou, îşi scoase haina rămânând în cămaşă. Începu să lucreze cu înfrigurare. Făgăduise că totul va fi gata până a doua zi. Deodată i se păru că aude un zgomot de fereastră pe care o zgâlţâie vântul. Se opri din lucru tresărind. Un timp nu se mai auzi nimic. „Mi s-o fi părut” se gândi şi reîncepu să lucreze. Ajunsese aproape de sfârşit. Faţa dură şi neprietenoasă stătea aplecată peste hărţi. Tic-tacul ceasornicului de pe cristalul biroului îl făcu să ridice privirea. Trei fără un sfert! Auzi din nou acel zgomot ciudat. Se ridică de la birou încercând să desluşească de unde venea. O clipă rămase nehotărât. Atunci, încet, se deschise uşa. Din cauza lămpii de pe birou, şi a întunericului din cameră, Vidraşcu nu putu să zărească decât silueta unui bărbat. Fulgerător, maiorul duse mâna la sertarul biroului unde îşi ţinea revolverul. Dar necunoscutul fu mai iute decât el. Cuţitul zvârlit cu măiestrie se înfipse în pieptul lui Vidraşcu care se prăbuşi fără nici un geamăt. În cădere, trase hârtiile jos de pe birou. Necunoscutul se apropie, ascultând horcăitul celui lovit de moarte, apoi începu să cerceteze documentele. Îşi făcu unele notiţe, copie câteva acte cu efectivele militare, cercetă cu grijă amplasarea batalioanelor româneşti şi a batalioanelor regimentului Arhanghelgorod din divizia 5-a rusă, lăsând totul la locul lui. Luă cu el ceasul de aur al maiorului, inelul, port-vizitul şi nişte bani din sertarul biroului după care începu să răvăşească odaia. Răsturnă fotoliile, trânti călimara masivă de bronz pe jos, îndoi covorul, căutând să abată atenţia pe panta jafului. Trecu peste corpul căzut al maiorului şi dispăru pe unde venise.

Se lumină de ziuă. Servitorii se treziră începându-şi munca. Văzând lampa aprinsă în birou nu cutezară să intre. Ştiau că stăpânul are obiceiul să lucreze până în zori, se odihnea o oră, două, ca apoi să plece la serviciu. Lampa

mai arse până la orele opt şi jumătate când Ion feciorul bătu discret în uşă.

Dinăuntru nu-i răspunse nimeni...

* * *

Deşi, oficial, guvernul declarase neutralitatea României, Turcia nu ţinu seama de acest lucru, bombardând localităţile aflate pe malul românesc. Artileria română răspunse şi ea bombardând Vidinul. De fapt, asta însemna intrarea României în război alături de Rusia. De la tribuna Adunării Deputaţilor, Mihail Kogălniceanu declara cu solemnitate de jurământ: „Suntem independenţi, suntem naţiune de sine stătătoare... Voim să fim independenţi, pentru că voim să trăim viaţa noastră proprie, pentru că nu voim să mai pătimim pentru greşelile altora...".

România se afla de aproape două luni în război când se petrecu uciderea maiorului Vidraşcu, fapt care stârni un val de proteste împotriva guvernului. Câţiva oameni de stat îşi prezentară demisiile. Ion Brătianu făcea sforţări disperate pentru menţinerea şubredului său cabinet. Bărbaţii către care s-a adresat până acuma primul ministru au refuzat condiţiile care li se propuneau, alţii au refuzat cu totul de a lua răspunderea unei situaţii compromise. Regretăm aceasta, scria ziarul «Războiul», pentru domnul Brătianu al cărui patriotism îl ştim. Dar cine l-a pus să guverneze o ţară întreagă în numele unei coterii?". Ca protest împotriva poliţiei incapabile de a da de urma asasinului maiorului Vidraşcu, mai mulţi ofiţeri demisionară. Prefectul Capitalei, Radu Mihai, cel ce îi urmă lui Ciocârlan, fu luat în derâdere de gazete. Se înfiinţă un premiu pentru prinderea ucigaşilor sau a ucigaşului. Câţiva suspecţi fură arestaţi, bătuţi măr şi, cu oasele muiate, recunoscură cu toţii că ar fi comis crima, prilej de nou scandal în presă. Au fost interogaţi servitorii casei Vidraşcu, soţia, vânzătorii de gazete... Totul se dovedi zadarnic. Ucigaşul necunoscut parcă intrase în pământ.

* * *

În dimineaţa aceea, Tache Firfirică venise foarte bine dispus la prăvălie. Cumpărase gazeta, făcu puţină curăţenie în crâşmă, supse un păhărel de rachiu de izmă că „nu-ş ce avea la lingurea”, îşi puse şorţul dinainte, după ce îşi scoase din buzunar revolverul cu butoi pe care îl încuie în sertarul tejghelei. Apoi se apucă să citească gazeta. Citea greu, cu împotmoliri şi opinteli, încât la sfârşitul articolului, îl apucă sughiţul. Citi comunicatele de război şi se minună de înverşunarea turcilor şi de dârzenia românilor. La fiecare frază unde se pomenea de turci, Firfirică le trăgea câte o înjurătură de mamă, aruncând şi câte o privire către dugheana lui Ahmed El- Zafi care încă nu venise. „Ce-o fi cu turcul, bre? se întreba Tache. L-or fi miruit niscai mardeiaşi. Ai dracului mai sunt turcii ăştia. Parcă i-ar fi făcut mă-sa din întuneric şi tăcere”. Citi şi despre odioasa crimă. Îl trecură fiorii. „Aşa or să mă omoare şi pe mine! Şi dacă m-aş înrola volintir?” Izgoni gândul ca pe ceva nefiresc. Citi mai departe: „Cadavrul maiorului Vidraşcu zăcea într-o baltă de sânge...” Cuvântul fu înlocuit în mintea omului bântuit de spaimă: „Cadavrul crâşmarului zăcea...” Rupse ziarul cu furie. Crâşma începu să se umple de consumatori. Aproape de orele douăsprezece îşi făcu apariţia şi Leonţiu. Rodea seminţe ca de obicei scuipând cojile pe jos. Duse un deget la pălărie în chip de salut, aşezându-se la o masă. Părea preocupat de ceva. Privirea îi era îngreunată de parcă un plumb nevăzut îi trăgea pleoapele în jos. Îşi culcă încet capul pe braţ, simţind o toropeală ciudată care nu se asemăna cu somnul.

— Ce-i cu tine, mă? îl întrebă Tache, punându-i băutura dinainte.

Leonţiu auzi întrebarea crâşmarului, dar nu se mişcă, necatadixind să răspundă. Se mulţumi să ridice din umeri. După un cârd de vreme îşi săltă capul privind la cei din jur. Chipuri de ceară. Tache era lângă el, veghind ca mama la căpătâiul feciorului bolnav. Leonţiu surâse şi pleoapele îi

deveniră şi mai grele. „Nu e un om rău dom’ Tache ăsta”, îşi zicea el luptându-se cu moleşeala. „Poate chiar ăsta îmi va goli buzunarele şi burta de măruntaie”, se gândea Firfirică în vreme ce îl privea pe Leonţiu. Zugravului i se făcu de urlat, dar nu putu înjgheba nici măcar un geamăt. Trăia aceeaşi senzaţie ca atunci când era mic şi năvălise pe neaşteptate în odaia lui tată-său. Îl găsise pleoştit la pământ, cu priviri de sticlă, ca ochii păsărilor împăiate. Leonţiu oftă adânc, încercând să-şi dea seama ce se petrecea cu el. Firfirică îl privea cu ochi şui şi viclean, sau aşa i se părea.

— Auzi, dom’ Tache,... începu el. Azi-noapte mă tăvălii cu o ţigancă... Rămase tăcut cu privirea hăbăucă.

— Şi ţi-a furat gologanii, completă Tache râzând.

Leonţiu făcu un gest cu mâna.

— După ce ne-am perpelit noi aşa, mai înspre zori îmi ceru să o las să-mi ghicească. Dă-te fă, dracului, cu ghicitul tău, îi zisei. Mi-era un somn de nu puteam să ţin ochii deschişi. Ca acuma. Da acuma nu mi-e somn. Aş tot zăcea... O lăsai să-şi facă cheful. Ţiganca scoase din traistă o mână de mort uscată ca piatra...

— Mână de mort? se înfioră Tache.

— Mână de mort, îl asigură Leonţiu. Cu piele, cu unghii... Mă privi lung în ochi şi începu să-mi spună tot felul de lucruri şi de bazaconii, care de care mai afurisite. Ba că am să mor repede, ba că viaţa mea se va stinge iute, ca un cărbune aruncat în găleata cu apă, ba că vor veni nişte cai albi cu o grapă după ei şi vor trece peste o crâşmă lăsând în urmă numai cărămidă şi buruiană...

— O fi zis de crâşmă mea, se sperie Tache.

— Ştiu eu de ce crâşmă zicea ea? Pe urmă a făcut un cerc în jurul meu cu mâna aia de mort, uitându-se în ochii mei, că nu mi-i puteam desprinde din ochii ţigăncii,... pe urmă n-am mai ştiut nimic. Când m-am trezit ţiganca nu mai era. Plecase...

— Măi, să fie al dracului! se minună dom’ Tache scărpinându-se în cap gânditor. Discuţia lor fu întreruptă de un grup gălăgios care intră în crâşmă. Erau tineri cu toţii, cel mai mare dacă avea vreo douăzeci şi şase de ani.

— Jupâne, spuse unul dintre ei, dă-ne ceva de băut! Repede că ni-i de grabă!

— Da încotro vă grăbiţi aşa, dacă nu vă e cu supărare? îi întrebă Tache, zorindu-se să-i servească.

— La rezbel! Suntem volintiri!

Leonţiu ridică deodată ochii. Erau veseli, gălăgioşi şi puternici. Zugravul simţi ceva care îl împingea de la spate. „Ţiganca mi-a spus că am să mor aici”, îşi aminti el. Un gând năstruşnic îi trecu prin minte. Se apropie de grupul tinerilor care începu să cânte.

— Care-i mai mare dintre voi? întrebă Leonţiu.

— Eu, răspunse cel care comandase băutura. Se proţăpi în faţa lui Leonţiu, înalt şi zdravăn, cu nişte braţe lungi care îi veneau până aproape de genunchi. Care ţi-e voia? îl întrebă lunganul pe Leonţiu.

— Mă luaţi cu voi? O chiuitură de bucurie fu răspunsul.

Tache Firfirică rămase cu ochii căscaţi. „Leonţiu, haimana de Bucureşti, ba zugrav, ba dulgher, ba cântăreţ în strană...” Se închină scurt. „Asta-i făcătură!” gândi el. Îşi aminti de Zagură, fierarul care plecase volintir mai de mult. „Parcă a dat strechea în toţi”, îşi spuse Tache. Leonţiu se trezise din somnolenţă. Râdea şi cânta. La un moment dat, lunganul îşi şterse mustăţile, ceru plata şi grupul, cu Leonţiu la mijloc, se îndreptă spre ieşire. Din prag, Leonţiu se mai întoarse o dată către Tache. Acesta îl privea cu ochii înspăimântaţi.

— Să ştii, dom' Tache, că mă întorc. Să te găsesc sănătos şi la pungă gros, râse Leonţiu depărtându-se.

Muşterii din crâşmă se înverşunară la vorbă din nou, comentând gestul lui Leonţiu. Numai Tache rămase aşa, fără chef de nimic. Se uită spre dugheana turcului. Închisă.

„N-a venit”, îşi spuse Tache. Ieşi în prag uitându-se după grupul care îl luase pe Leonţiu. „Să te găsesc sănătos şi la pungă gros” îşi aminti el de urarea şmecherului. „Adică, mă întorc eu, dom' Tache, şi tot îţi umflu gologanii!” Cerul începuse să se acopere de nori. Vântul se trezi şi el suflând şi izbind ferestrele deschise. Glas de sticlă spartă, pe urmă întuneric ca noaptea. Primul trăsnet lumină rece vineţia cerului. Ploaia se porni să ţopăie în picături mari pe caldarâm. Cheflii strigau în crâşmă, numai lângă Tache se făcuse linişte mare ca într-o viroagă cu morţi mulţi şi uitaţi. Se întoarse din prag când unul dintre ei striga din tot pieptul:

— Măăă,... să bat ai noştri ca leii! Vivat!

Tache se apropie de el şi îi puse mâna în piept:

— Mă, eu când ţi-oi da o palmă... Omul rămase năuc. De cei de-acolo nu se urlă aşa, ca vitele, se şopteşte, îl lămuri Tache, şi nu cu paharul în mână, ci în genunchi!

Se întoarse repede dispărând după tejghea. „Parcă aş fi un gândac de bălegar”, îşi zise el cu ciudă. Afară ploaia răpăia nebună. Oamenii beau şi urlau. Tache aştepta. Ce? Nici el nu ştia!

— L-au curăţat! mormăi Comăneanu închizând ziarul.

Lăsă totul baltă îmbrăcându-se în grabă. Trebuia să-l vadă pe Iancu Vărăşteanu sau pe Alevra. Desigur că sunt cu toţii la Serafim. Nu mai aşteptă să se pună caii la trăsură. Ieşi în fugă sub privirile mirate ale lui Dumitru, feciorul, care nu-l văzuse niciodată atât de grăbit. Ajuns în stradă, Mihai se aruncă în prima birjă dând adresa lui Serafim. Zeci de gânduri îi treceau prin minte. „Vidraşcu a fost asasinat spre a fi jefuit”, spuneau ziarele. Se prea poate! O lume pestriţă se învârtea în oraşul ăsta! Dar dacă l-a ucis vreun amant al Adinei? Nu credea el ca o femeie atât de frumoasă ca Adina să n-aibă vreun amant, mai ales că ea avea tot atâtea feţe cât are diamantul, încât nu se putea şti niciodată care era cea adevărată. Sau poate o

mână străină a stins viaţa nefericitului maior cu intenţia de a apuca documente militare de mare importanţă.

— Mai repede, birjar, mai repede, îl zori Comăneanu pe vizitiu.

Caii o luară la galop, dar birjarul strânse hăţurile repunând caii în trap întins. Ajuns în faţa casei lui Serafim, plăti şi se repezi pe scări în sus. Dădu buzna peste fecior, care nu îndrăzni să-l oprească, îl ştia pe cuconul Mihai cam trăsnit, aşa că îl lăsă în plata lui. Comăneanu străbătu holul în grabă, apoi camera de biliard, pe cea turcească, săliţa aceea ciudată pe care Mihai n-o putea suferi pentru că nu ştia ce hram poartă şi intră în salon. Vocea fornăită şi ascuţită a lui Iorgu Vârgolici tuna şi fulgera.

— Degeaba, domnilor, asta e consecinţa guvernării Rosetteştilor şi a oamenilor lor. Nişte neputincioşi cu o poliţie neajutorată care lasă oamenii de valoarea lui Vidraşcu la voia întâmplării...

Serafim stătea în jilţul cel mare, cu braţe sculptate ce închipuiau capete de lei. La apariţia lui Mihai, întoarse capul uşor.

— S-a aflat ceva? întrebă Comăneanu uitând să mai dea bună-ziua celor de faţă.

Iancu Vărăşteanu se plimba întunecat de la un capăt la altul al salonului. Ţinuse la Vidraşcu şi îl aprecia ca pe o mare speranţă a tinerei armate române. Alevra stătea într-un fotoliu cu faţa îngropată în mâini. Crima îl surprinse atât de mult încât nu-şi putea reveni. Vârgolici se aşezase pe canapea, picior peste picior, de unde continua să acuze. Moartea lui Vidraşcu era pentru el un pretext de a lovi în guvernanţi şi în sistemul lor politic.

— Ce-ai vrea mata să se afle cu o poliţie de paie? se adresă el lui Comăneanu. Iată unde am ajuns. Dumnealor au crezut că le este iertat a profita de putere pentru a pune pumnul în gură celor mai aleşi fii de români, pentru a despărţi societatea în două tabere, de biruiţi şi biruitori,

pentru a ne târî în foc dezbinaţi, fără ştiinţa a ceea ce facem şi la ce trebuie să ne aşteptăm. Războiul cu turcii nu poate să se sfârşească decât printr-un dezastru pentru noi...

— Aici e vorba de uciderea lui Vidraşcu, îl întrerupse Comăneanu văzând că bătrânul bate câmpii.

— Da, da. De uciderea lui Vidraşcu. Ajung şi acolo, spuse Vârgolici. Toate se leagă între ele...

— Dar e vorba de un jaf ordinar, reluă Comăneanu.

— Asta să o crezi mata, tinere, răspunse furios Vârgolici. Nu e vorba de nici un jaf. Aici e vorba de o mână străină. Şi nu m-ar mira să fie chiar Selim şarpele...

Serafim surâse în vârful buzelor atât de discret că nici nu se băgă de seamă. Vărăşteanu se opri din plimbat.

— Selim şarpele? Ce-i asta? întrebă Comăneanu.

— Vezi că habar n-ai, tinere, de politică? spuse Vârgolici. Selim şarpele este unul din cei mai straşnici agenţi ai turcilor. A fost trimis în Anatolia, ca să pună la cale revolta minoritarilor şi ca să poată dezlănţui războiul civil, a fost trimis în Bosnia, în Herţegovina, în Bulgaria, după care i s-a pierdut urma, dacă n-o fi avut vreo misiune şi în ţară la noi...

— Selim şarpele este porecla? întrebă Serafim pe Vârgolici.

— Desigur, numele nu i-l ştiu şi cred că nimeni nu i-l ştie. Crima asta făcută cu atâta socoteală nu putea fi comisă de un găinar oarecare. D-aia zic că glasul adevărului este împiedicat de un nemernic ca Stolojan, Misail, Costinescu şi alţii ca ei... Vârgolici se întorsese iar la of-ul lui.

— Vezi dumneata, cucoane Iorgule, spuse Serafim, zidurile vechilor cetăţi încearcă să se mai opună vremurilor nemiloase care le fărâmiţează treptat.

— Ce vrei să spui cu asta? sări Vârgolici. Că cei bătrâni nu mai sunt buni de nimic? Şi că voi tineretul ştiţi totul?

— Şi care ar fi după dumneata glasul adevărului, cucoane Iorgule? întrebă Vărăşteanu uşor respectuos, uşor ironic.

— Care? zise Vârgolici simţindu-se încolţit de dulăii cei tineri. Catargiu Lahovary, Mavrogheni, Carp, Creţulescu, Cantacuzino şi mai sunt şi alţii care nu-mi vin deocamdată în minte. Facem un război fără arme, cu o armată d-abia născută, împotriva unei armate cu tradiţie, experienţă. Se opri împiedicat de tuse.

— Parcă tot mata pomeneai, cucoane Iorgule, pe când încă trăia bietul Vidraşcu, de Călugăreni, Vaslui şi de alte locuri unde aceeaşi armată de ţărani fără arme s-a ridicat împotriva aceleiaşi armate bine organizate şi puternice, replică Alevra simţind cum se enervează.

— Dragă Mateiu, îi răspunse Vârgolici cu un soi de dispreţ în glas, tare mă mir de mata care te amesteci în vorbă fără să cunoşti nimic din frământările acestei ţări. Îmi stai toată ziua la hotel cu „Societatea de cultură şi solidaritate între studenţi”, unde tot puneţi ţara la cale. Ce faceţi acolo? Despre ce vorbiţi? Ce vreţi?

Vârgolici era curios ca o femeie. Îşi băga nasul peste tot, comitea indiscreţii şi gafe, trăgea cu urechea, se uita pe gaura cheii, iscodea, pândea, ca apoi să se reverse ca un torent împotriva guvernului. Acum aştepta cu ochii căscaţi de curiozitate spusele lui Alevra despre această „soţietate” de care auzise el câte ceva, dar nu atât cât ar fi vrut. În locul lui Mateiu, vorbi Comăneanu:

— Păi, la vârsta lui, despre ce ai vrea să vorbească, cucoane Iorgule? Despre dame, despre... Se opri.

Serafim îl privea cu o îngăduinţă dispreţuitoare.

— Plănuim să facem un club cu orientare revoluţionară, răspunse Alevra.

— Ce drăcie mai e şi asta? se miră Vârgolici. Mateiu, feciorul bunului meu prieten, Costache Alevra, plănuieşte un club cu orientare... Bine am ajuns! Am citit câteva din

articolele matale, dar în afara unui avânt foarte explicabil la vârsta matale, n-am reuşit să constat decât o superbă naivitate...

— Se prea poate, zise Alevra cu răceală, ca articolele să fie naive precum spui, dar eu voi scrie mai departe, chiar dacă ar exista primejdia ca glasul meu să răsune în pustiu. Negreşit că fiecare dintre noi e încredinţat că vinovat e acela care gândeşte altfel decât el, că numai el are dreptate, că numai el a prins adevărul de-o aripă. Pentru asta, oamenii se încaieră între ei tăvălindu-se cu ferocitate, ca un ghem de şerpi veninoşi! Mă rog! Fiecare are dreptul de a folosi armele care îi sunt mai la îndemână, dar a defăima permanent lupta unui popor, găsesc că nu e decât o alianţă deghizată cu vrăjmaşul, căruia, oameni ca mata, cucoane Iorgule, nu faceţi decât să-i daţi apa la moară. Destul ne-am rugat: „Doamne, ascultă ruga noastră! Lasă să se deschidă gura noastră!” Şi iată că a lăsat să se deschidă gura noastră. Pentru ce, cucoane Iorgule? Pentru ca din această gură să se reverse valuri de ură, de lăcomie, de pizmă, spre denigrarea unui neam care îşi caută singur drum în oceanul frământat al istoriei...

— Tinere, ia seama la ce spui, se aprinse Vârgolici. Eu mi-am denigrat neamul? Eu, care cu toată familia mea am fost un stâlp al acestei ţări? Eu revărs valuri de ură?...

— Da. Dumneata, cucoane Iorgule, când spui că n-avem armată. Când ridici în slava cerului armata duşmană...

— Vrei să spui că avem armată? se înfierbântă Vârgolici.

— Da. Avem armată. Şi chiar dacă e aşa cum spui dumneata, noi trebuie să credem în ea. În clipele de faţă nu avem decât o datorie. Să fim cu gândul, cu sufletul şi cu trupul alături de cei ce îşi dau viaţa pentru pământul României!...

Mateiu se înflăcărase ca un adolescent.

— Vivat, îl aplaudă Vârgolici în bătaie de joc. Vorbeşti ca la „soţietatea” aia a voastră.

— Lasă-l, cucoane Iorgule, interveni Comăneanu, dă-i pace băiatului! La vârsta lui e normal să fii plin de entuziasm, spuse Comăneanu împăciuitor.

— De ce nu te înrolezi dacă îţi iubeşti atât de mult ţara? spuse bătrânul veninos. Sau această iubire e mai mult platonică şi din gură?

— N-ai grijă! Mă voi înrola cât de curând. Şi vei vedea că nu-mi iubesc ţara numai platonic, răspunse Mateiu.

— Şi eu îmi iubesc ţara, Mateiu, spuse Vârgolici de data asta cu un ton ceva mai calm.

— Dumneata îţi iubeşti pământul şi averea, cucoane Iorgule! încurci iubirile.

— Şi eu care venisem să aud noutăţi în privinţa asasinatului, spuse cu un aer dezolat Comăneanu.

Serafim continua să tacă şi să mestece la nesfârşit o pereche de cărţi de joc.

— Statul va trebui să-i facă funeralii naţionale, reîncepu Mateiu. Chiar dacă la noi nu este obiceiul a se pune preţ pe cei mai buni fii ai ţării, lăsându-i să fie sacrificaţi...

— La cine te referi, stimabile? îl întrerupse Vârgolici.

— La Bălcescu, la Vladimireseu, la Horia, la Doja...

— Aştia-s revoluţionari, bre Mateiu, spuse bătrânul nemulţumit.

— Spui de parcă revoluţionarii ar fi ciumaţi! Ăştia-s revoluţionari, bre Mateiu, îl imită Alevra pe bătrân, revoltat.

— Domnilor, începu Serafim, continuând să amestece cărţile, şi care până atunci asistase neutru împreună cu Vărăşteanu, un om a fost asasinat, o soţie a rămas văduvă, o suferinţă îngrozitoare s-a abătut peste casa fostului nostru amic. În loc să ne grăbim a veni în ajutorul bietei femei, purtăm nişte discuţii cu totul inutile şi nepotrivite momentului. Vă rog să-mi iertaţi intervenţia atât de nedelicată, se scuză Serafim cu tonul lui distins, despre care nu ştiai ce să crezi — îşi bate joc sau vorbeşte serios.

* * *

Dricul înainta încet. În urma lui, cupeurile se legănau cuprinse parcă de somn. De departe, şirul de trăsuri făcea impresia unui drum negru care se mişca cu o încetineală de melc. Pe capacul sicriului, chipiul lui Vidraşcu îşi tremura pamponul roşu ca o floare sălbatecă. Muzica militară, zgomotoasă prin alămurile ei, conteni. Doi, ofiţeri purtau pe perne de catifea roşie însemnele şi decoraţiile celui ucis. Vremea începu să se strice. Deasupra oraşului se lăsă o ceaţă deasă ca o pânză murdară de păianjen. Ajuns în dreptul cimitirului, dricul se opri. Începură să bată clopotele. Sicriul fu ridicat pe umeri de şase ofiţeri. Din ceaţă se iveau preoţi ce păreau împietriţi, aşteptând fie să cetească la căpătâiul vreunui decedat, fie chemarea vreunei familii pentru veşnică aducere aminte. Milogi murdari se zbăteau care mai de care să apuce loc în faţă. Unii dintre ei, agitându-şi cioturile sau târându-se, alţii răsărind din ceaţă ca nişte statui schilodite, încremeniţi într-o nemişcare bizară. Deodată tăcerea deveni stăpână şi peste vii şi peste morţi. Nu se mai auzeau decât paşii scrâşnind pe pietrişul aleii care ducea la capelă. De-a dreapta şi de-a stânga se înşiruiră o mulţime de oameni cunoscuţi şi necunoscuţi. Adina călca în urma sicriului de parcă ar fi fost somnambulă. Se ţinea de braţul unei femei mai în vârstă. Peste chipul tulburător de frumos, acum palid de oboseală şi de spaima prin care trecuse, era tras vălul negru al doliului. Ridică o clipă privirea căutând în jurul ei o altă privire care să nu fie a curiozităţii. Fără voie, întâlni ochii lui Serafim. Îşi lăsă brusc privirea în pământ cu o vagă umbră de mulţumire. Iancu Vărăşteanu se apropie de ea, stângaci, neştiind ce să spună. Îi sărută mâna din mers. Adina îl privi ca pe un străin, întrebându-se cine era. Prin minte îi jucau crâmpeie de soare şi de dragoste cu Miron. Se ruşină. Vocile preoţilor înălţau rugi umile pentru iertarea păcatelor celui „ce din pământ a fost făcut” şi „în pământ se va întoarce”. Răsări chipul nemişcat al unui preot bătrân,

înveşmântat într-o rantie lungă, decolorată de soare. Vântul aducea miros de tămâie şi de flori putrede. Adina simţi o uşoară slăbiciune. Se strânse mai tare de braţul femeii în vârstă. În urma ei mergeau cei din familia Baldovineştilor. George Baldovin, unchiul Adinei, veri, mătuşi mai apropiate sau mai îndepărtate. Ceva mai la o parte, venea familia lui Miron. Mama şi tatăl. Cele două familii păreau despărţite de un semn nevăzut, hotar între două lumi. „...Şi iartă, Doamne, păcatele robului tău Miron, acum şi pururea şi în vecii vecilor, amin!" sfârşiră glasurile preoţilor. Izbucni bocetul cumplit al mamei lui Vidraşcu. Mergea lângă bărbatu-său, îmbrăcată ţărăneşte, cu basma neagră, ţinându-şi mâna la gură, aşa cum o ţin ţărăncile când sunt lovite de o mare durere sau de uimire. Se zbătu să treacă printre oameni şi, ajungând lângă sicriu, luă capul lui Miron în mâini, legănându-l odată cu ea în ritmul bocetului, pe care îl rostea, oprindu-se din când în când să respire:

„Pe cea gură de valeeee... Miroane... hă!
Vine o matahală mareeee...
Cu cinci capeteeee...
Patru sufleteeeee...
Şi o sută de degeteeee... Miroaneeee... hă!
Şi-mi lua copilul şi mi-l sfârtecaaaa...
Şi mi-l ducea peste poarta vămilorrr...
Şi-l înălţa peste vârful stâncilor...
Şi de-acolo mi-l zdrobea...
Şi mi-l prăpădea... Miroaneeee, copilul maichii! hă!"

Se prăbuşi peste fiu-său, hohotind, sărutându-i fruntea şi buzele reci ca gheaţa. Îl mângâia şi îi şoptea, legănându-l înnebunită sub privirile încremenite ale Baldovineştilor. Bătrânul plângea încet, trăgându-şi muierea care continua să bocească. Adina simţi că i se face rău. Auzi vocea lui George Baldovin:

„Ar fi putut să ne scutească de teatrul ăsta! Poate că dacă i se dădeau nişte bani..." îşi potrivi monoclul salutând

cu un zâmbet distins pe un cunoscut. Izbucnirea soacră-si o punea pe Adina într-o situaţie ridicolă, aşa i se părea, obişnuită fiind cu lumea din care venea şi cu liniştea decentă şi civilizată în astfel de ocazii, de parcă moartea ar fi fost o ceremonie tragică, nu o durere aproape fizică. Mateiu Alevra se strânse înfiorat lângă Serafim care stătea drept ca o lumânare, cu mâinile strânse peste pântec, căutând cu privirea aceea stranie un orizont ce avea să se închidă şi deasupra lui, dar asta ceva mai târziu. Un reprezentant al Palatului îşi începu oraţiunea funebră. Vorbea scurt, milităreşte, oprindu-se din când în când: „Militarul Vidraşcu... datoria... patria alături de el... aceste clipe”... Vântul se zbenguia cu vorbele oratorului, smulgându-le şi lovindu-le de pomi. Mihai Comăneanu făcu un pas înapoi şi alunecă pe pământul jilav scos pe marginea gropii. Se prinse iute de o cruce de lemn pentru a nu cădea, dar imediat îşi retrase mâna cu scârbă. Nimerise peste balele unui melc ce se târa gras şi umed pe braţul crucii, ca o mocirlă în miniatură. „Ce scârboşenie şi moartea asta”! îşi spuse el, ştergându-şi mâna pe pantalon şi uitându-se la crucea de lemn pe care stătea scris un nume, dar pe care nu-l desluşi fiind aproape şters de vreme. Iancu Vărăşteanu se apropie de Serafim. Îi venea să plângă. Nu din cauza lui Vidraşcu, ci pentru faptul pedepsirii întregului neam omenesc prin moarte. Serafim îi înconjură talia de parcă i-ar fi ghicit gândurile. Ceremonia se sfârşise. „Loc! Faceţi loc, vă rugăm!” Vocea groparilor suna neutră şi indiferentă. Sicriul fu înlănţuit în braţe puternice de chingă. Unul din gropari, cel mai vânjos, îl apucă potrivindu-l în aşa fel, încât să se îmbuce perfect cu groapa căscată. George Baldovin şi încă câteva rude o luară pe Adina, întorcând-o cu spatele şi ducând-o de-acolo, tocmai când începu să se audă burduşeala bulgărilor de pământ. O clipă, ochii Adinei căutară ochii lui Serafim ca pe un sprijin. Şi îi găsi. O aşteptau mândri, cutezători, cu iradieri de catifea şi oţel,

mângâietori şi sălbatici „Doamne!” se cutremură Adina în toată fiinţa ei şi iar roşi de ruşine. Oamenii îi căutau lacomi figura spre a citi pe ea urmele lacrimii şi ale suferinţei. Adina îşi strânse buzele. Nu putea plânge. Ea care plângea din toate nimicurile!... Zări peste umăr pe groparul vânjos aruncând pământul peste groapă cu hărnicie, apoi nu mai văzu decât cerul şi norii care alergau groşi şi lăptoşi, bântuiţi de vânt şi preschimbaţi când în dragoni, când în cai înaripaţi. „Oare cum arată asasinul lui Miron, se gândi Mateiu. Poate că e aici printre noi şi ne priveşte”...

Ceaţa se ridica. Norii deveniră vârtejuri rotindu-se nebuneşte. Cimitirul începu să se golească. Lângă groapă nu mai rămăsese decât mama lui Miron, împărţind colivă şi bănuţi de o para la copii şi gropari pentru sufletul băiatului „trecut peste poarta vămilor”. Tatăl lui Miron îşi sprijinea fruntea de un copac, căutând răcoarea după fierbinţeala ucigătoare a cumplitei veşti. Nu pricepea nimic, bâiguia în neştire: „Doamne dumnezeule! Doamne dumnezeule!...”.

În noaptea aceea, Comăneanu se întâlni cu Serafim, Mateiu şi Iancu la Vilcek. Era o sală mică, numită pompos „salon”, unde aveau loc balurile de sâmbătă seara. Acolo se cînta „O du lieber Augustin”, iar înspre ziuă se dansa „cancanul” mai dihai decât la Closerie de Lilas sau Mabille. Tot acolo veneau junele modiste, dornice să petreacă după o săptămână istovitoare de muncă la patron, răsplătită cu câţiva lei, căutând să se încurce cu niscai negustori bogaţi sau cu domni în frac, gata de aventuri extraconjugale, aşa cum citeau ele în romanele de duzină. De-acolo se alimenta cu ştiri senzaţionale rubrica „Întâmplări din capitală”, fiindcă nu de puţine ori un cuvânt hotărâtor îl avea cuţitul sau „vitriolul”. Mai veneau străini blonzi, care consumau anghemachturi şi şniţele cu bere, clameze simţitoare gata să consimtă la „amoarea” unor juni care nu le cereau decât o oră pe zi, după care erau libere să facă ce vor, bătăuşi tocmiţi de cutare ca să-l atingă pe cutare, în sfârşit o lume

pestriţă dornică de băutură, dans şi dragoste, în mijlocul căreia Mihai Comăneanu era în elementul lui. Râdea zgomotos, spunea cu glas tare glume fără perdea, se jura pe toţi sfinţii pentru orice fleac, îşi trăgea palme, se îmbăta, săruta câte o fată, ciupea pe alta, se certa cu câte un beţiv de la masa vecină, ofta considerându-se nefericit, apoi înlemnea întâlnind privirea lui Serafim care, ca un prinţ exilat pe „această insulă a leproşilor”, catadixea să-i adreseze câte un cuvânt. Ciudată şi fără explicaţie era prietenia dintre aceşti patru oameni deosebiţi între ei ca fire, ca temperament şi cultură. Pentru ce se căutau cu ardoare? Ce avea să-i spună enigmaticul Serafim, gălăgiosului şi vulgarului Comăneanu, care în afara gazetelor nu citea nimic, care căsca de-i trosneau fălcile la concerte, care nu se interesa decât de muieri şi de moşia lui? Sau Vărăşteanu, bărbat aşezat, cu adâncimi sufleteşti, cu preocupări de politician, ce avea cu acelaşi Serafim ciudat şi întortocheat, cu un suflet permanent plecat în căutarea unor vise lăsate prin nişte ţări stranii, cu oameni având alte credinţe. Ce legătură putea fi între furtunosul şi avântatul Alevra, sensibil şi îndrăzneţ, jurist şi gazetar, pătimaş şi orgolios, şi ceilalţi de care s-a vorbit? Şi totuşi... Parcă îi aduna o mână nevăzută, mânându-i înspre ură, ca imediat să-i întoarcă înspre dragoste şi în acelaşi moment să-i îndepărteze, spulberându-i în cele patru vânturi.

Acolo, cu fum de tutun ieftin, cu femei ce miroseau a parfum ordinar şi a sudoare, unde Comăneanu debita glume idioate, Serafim stătea cu privirea fixă, cu gândurile întoarse la Adina Vidraşcu, boieroaică din neamul Baldovineştilor, gânduri care cereau purificarea sufletului şi terfelirea trupului, până unde se sfârşea păcatul şi începea penitenţa. Iancu Vărăşteanu rămânea tăcut în singurătăţile lui, privind din când în când figura lui Serafim, şi clătina uşor din cap, ca şi cum ceva imposibil i se plimba prin faţa ochilor. Mateiu răsucea în inimă firul lung al iubirii Adinei

care nu poate fi rupt decât de neliniște sau de nebunie. Peste câteva zile avea să plece pe front cât mai departe de iubire și cât mai aproape de moarte. Pumnul izbit în masă al lui Comăneanu îi făcu pe cei trei să tresară și să se privească de parcă s-ar fi reîntâlnit după o despărțire de ani și ani de zile. Își zâmbiră cu jena celui care a lipsit atâta amar de vreme din mijlocul prieteniei. De n-ar fi fost pumnul lui Comăneanu, cei trei ar mai fi călătorit mult în lung și în lat.

— Ce mă-sa facem, fraților? izbucni Mihai. Prohodim pe cineva? Ia uitați-vă în jurul vostru! Femei, femei, femei! Și drăguțe și urâte, și toante și simpluțe, de toate calibrele și de toate culorile! N-avem decât să întindem mâna și...

Se opri întâlnind ochii lui Serafim cu privirea lor metalică de care se temea întotdeauna. Căută un sprijin în ochii lui Iancu și ai lui Mateiu, dar nu găsi decât un gol amar. Păreau orașe părăsite de mult din motive necunoscute.

— La urma urmei, dacă voi nu petreceți, eu petrec! spuse tare Comăneanu, dând paharul cu șampanie peste cap. Își șterse buzele cu batista, apoi începu să se roage: Fraților! Măi, frații mei! Eu sunt fericit! Dar să mă bată Dumnezeu dacă știu ce-i aia fericire! Spuneți-mi, tu Serafim, sau tu Iancule, sau tu Mateiu, voi care rumegați în voi înțelepciunea cum rumegă oile mele stând pe o coastă. Sau măcar spuneți-mi ce-i dreptul la fericire? adăugă el uitându-se cețos la cei trei.

— Dreptul la fericirea ta e dreptul la nefericirea altuia, rosti Serafim fără să-l privească. Se gândea la Adina cu toată ființa lui căutându-i privirile acolo, în depărtarea casei ei, pentru a i le prinde și a le subjuga.

— Ce-mi pasă mie de nefericirea altora! strigă deodată Comăneanu, încât cei de la masa vecină întoarseră capul. De când eram mic nu mi-am pierdut timpul căutând nefericirea altora. Dealtfel timpul meu a fost întotdeauna

măsurat. Pentru asta am avut nevoie de mine şi de mulţumirea mea.

Vorbise repede. Saliva i se scurgea pe bărbie. Se şterse agitat cu ochii la cei trei care tăceau privindu-l.

— Manes, Tekel, Fares, şopti Serafim.

— Ce-i aia? întrebă Comăneanu.

— Timpul copilăriei îl poţi măsura în ani, Comănene. Al adolescenţei în luni, al maturităţii în ore şi al bătrâneţii în minute, secundele îţi rămân pentru moarte!...

Serafim îi spuse toate astea aproape cu milă. Comăneanu îl privi cu ură. Serafim avea ceva în el care răscolea, biciuia şi îngenunchea. În definitiv cine era acest Serafim care îndrăznea să-l pună la punct pe el, Mihai Comăneanu, mare proprietar de pământ de care tremurau atâtea sate? Se îmbătase?

— Cine eşti tu? Pentru ce mă tulburi cu vocea şi cu ochii tăi îmbâcsiţi de dispreţ? Hai? De unde vii?

Mâna nevăzută începuse să-i dezbine înveninându-i cu ură. Iancu şi Mateiu se uitară la Serafim. Îşi ţinea capul în mâini de parcă n-ar fi auzit răţoielile lui Comăneanu. Într-un târziu răspunse liniştit:

— Cine ai vrea să fiu, Mihai? Începutul sau sfârşitul? Te-ar mulţumi să ştii că vin de la un capăt al pământului şi mă îndrept către celălalt capăt? Ţi-ar place să ştii că sunt o umbră care aleargă în contemplaţia nimicului aşa ca tine?...

Se opri o clipă apoi continuă:

— Uneori îmi plac vulgaritatea şi aroganţa ta dintr-o dorinţă ciudată de a-mi năclăi sufletul şi a mi-l tăvăli prin noroi. Sunt nişte căi de purificare, egale extazului, cu condiţia ca toate astea să fie suferinţă. Vulgaritatea în gunoi, aroganţa în murdărie, teroarea asupra unor oameni simpli devin aproape izvoare mistice, şi eşti mai aproape de Dumnezeu când te îneci cu spaimă într-o mocirlă decât dacă ai privi cu indiferenţă icoana lui...

Se opri din nou. În ochi îi răsări tristeţea celui ce va trebui să moară în cel mai scurt timp.

— Ce-ai mai vrea să-ţi spun, Mihai? Cum ai vrea să te abat din calea nepăsării tale faţă de tot? Chiar faţă de crimă!...

Comăneanu îl privea îmbufnat. Nu înţelegea nimic. Drept răspuns strânse paharul în mâini făcându-l cioburi.

— Câteodată mi se pare că eşti duh şi abur, Serafim, spuse Mihai cuminţit.

— S-ar putea, răspunse Serafim şi zâmbi încercând să glumească. Iar tu eşti alcool şi gărgăuni!

Izbucniră cu toţii în râs. Mâna nevăzută îi strânse îndemnându-i la prietenie. Comăneanu bătu cu pumnul în masă.

— Aşa, Serafime! Fii om de pe planeta noastră! Râzi, glumeşte, ia-mă peste picior,... petrece! Uneori, zău, îmi vine să cred că tu eşti mort de mult. Acum vreţi să petrecem, fraţilor? Vreţi dame? Vreţi local de lux? Vă duce Mihăiţă, tartorul, că le ştie pe toate... Şi pe Jeny... şi pe aia cu fundul mare cât o căruţă...

Râse, dar râsul i se stinse deodată. Avu impresia că se află singur, la miez de noapte, într-un cimitir de sat. Vru să-şi mai toarne şampanie, dar sticla era goală. Serafim ceru plata. Răspândea în jurul lui o nelinişte fierbinte de iad.

Dacă vreţi vă spun şi zvonurile despre Serafim. Tot vă spun! Ba că e fiul unui mare boier care a încercat să pună mâna pe domnie şi nereuşind a fugit în lume, ba că o principesă Soutzo sau Mavrogheni l-a făcut cu un slujitor veneţian, apoi de ruşine a pus ca slujitorul să fie otrăvit,... astea de la cuconul Vârgolici cetire!

Vărăşteanu asculta atent spusele trăsnitului de Mihai. Serafim se juca învârtind bastonul pe loc. Mateiu făcea haz.

— Astea sunt zvonurile din pătura cultă, adăugă Comăneanu, că mai sunt şi zvonurile populare. Cică Serafim n-ar fi altul decât strigoiul nefericitului domn

Hangerli, descăpăţânat de turci, şi că noaptea iese pe coşul casei cu o pelerină roşie pe el, îndreptându-se spre lumea stelelor, de unde revine în zori, galben la faţă ca un mort...

Intrară la Hugues, marele hotel şi restaurant din faţa teatrului. Aici domnea o cu totul altă atmosferă decât la Vilcek. Sobră, gravă, distinsă. Mihai comandă caviar, o sticlă de „Chateau Yquem 1858” şi o sticlă de „Chateau Lafitte 1848”. Îşi frecă mâinile bucuros, vorbind întruna.

— După asta, spuse Comăneanu, vă duce tata la „Raşca”, s-o vedeţi pe madmoiselle Gordon şi pe grăsana aia de Fanelly... Cei trei nu-l ascultau. Erau preocupaţi şi abătuţi. Ce naiba e cu voi? îi întrebă Comăneanu.

Serafim zâmbi absent. Se gândea că în curând va trebui să plece şi poate pentru totdeauna. Îl regreta pe Vărăşteanu sincer, ca şi pe Mateiu, tânărul sensibil, visător, pus pe fapte mari, regreta atmosfera acestui oraş cu bizareriile lui, cu lumea lui de boieri şi mocofani, de negustori şi calici, de eleganţi şi trenţăroşi, cu case superbe şi cocioabe mizere, cu juni cheflii şi dame dornice de suspinele şi serenadele amorezilor de mahala. Serafim era totuşi un romantic...

— Beţi şi mâncaţi, fraţilor, că cine ştie... Cu războiul ăsta! rosti Mihai cu gura plină. Sorbi şampania dintr-o înghiţitură. Ce vreţi să fac, fraţilor? Duc o viaţă de monah, se scuză el. Stau toată vara la ţară în mijlocul unor oameni pe care nu-i înţeleg nu mă înţeleg, între nişte îndărătnici şi analfabeţi, care mă privesc cu ochi de viezure, pândindu-mă. Sunt lacomi, vă rog să mă credeţi! Sunt lacomi şi vor să apuce totul.

Îşi făcu o tartină cu icre negre, muşcând din ea ca un animal hămesit. La colţul gurii îi rămăseseră câteva boabe de icre pe care şi le şterse cu limba. Mateiu îl privea cu dezgust.

— Şi care mai plecaţi în rezbel, fraţilor, în afară de Mateiu? întrebă el în bătaie de joc.

— Eu, răspunse Vărăşteanu foarte serios. Ar fi trebuit ca nici să nu-i răspundă, dar i se păru că Mihai nu a pus întrebarea în glumă. Sau poate că n-a înţeles el.

— Şi pe mine cui mă lăsaţi? întrebă Comăneanu glumind.

— Vino şi tu, i se adresă Alevra.

— Eu? Ce să caut eu acolo? Brrr! Se strânse ca de frig. Vorbise serios, dar când văzu figurile celor doi, o întoarse pe glumă. Ce se va face Bucureştiul fără mine? Şi damele? Şi localurile?

Nu-i răspunse nici unul.

— La ora asta, acolo, mor sute de oameni, spuse Alevra cu voce înceată.

— Pleci şi tu, Serafim? întrebă Mihai cu speranţa că măcar unul dintre ei va rămâne lângă el.

— Voi pleca şi eu, răspunse Serafim gândindu-se că plecarea lui va fi alta.

— Serafim! Fraţilor! începu Comăneanu. Nu vă gândiţi că moartea nu preţuieşte nimic? Pentru că ori cu voi, ori fără voi, rezbelul îşi va urma cursul lui. Comăneanu deveni dintr-o dată serios. Vă răsfăţaţi într-un avânt funebru încercând să apucaţi nemurirea de coadă, dar cine vă garantează că această nemurire vă va băga în seamă? Cine vă garantează că moartea voastră va cântări greu în balanţa Ţării? Uitaţi-vă în jurul vostru! Excroci, stricate, politicieni din aceia care trag sforile, şmecheri rafinaţi, afacerişti... Mă rog! Eu unul nu-i condamn. Oamenii sunt liberi să trăiască aşa cum vor.

— Fericirea se gustă, nu se mănâncă, Mihai, îl întrerupse Serafim. E mult prea puţină pentru a o mânca aşa cum vrei tu!

— Judeci ca un băcan, sări şi Vărăşteanu. Ţara nu-i formată din oamenii de care ai pomenit. Ţara nu-i aici la Hugues, nici la Vilcek, ci acolo, pe câmpul de luptă... Şi să mai ştii că nu dorul de a muri pentru satisfacerea unui

orgoliu idiot ne mână, ci dorinţa de a trăi, făcându-ne stăpâni pe surprizele fatale ale viitorului, ferindu-ne de a deveni victimele unui dezastru naţional...

— Atunci de ce nu te duci acolo unde zici că e ţara? îl întrerupse Mihai. De ce stai aici cu noi bând şampanie franţuzească? Sau te temi că vei muri într-un şanţ nevăzut de nimeni?

— Nu mă tem, Mihai, de moarte, ţi-am mai spus-o, zise Vărăşteanu ceva mai potolit. Cel ce n-a cunoscut intimitatea morţii înainte de a muri, se rostogoleşte umilit şi învins în necunoscut, dar odată prins în vârtejul ei, lunecă în teribilul sfârşit ca în sine, ca în cunoaşterea fiinţei lui, de care nu are a se teme. Viaţa e limitată în timp, moartea înseamnă întinderea universală a omului în infinit. Acum înţelegi pentru ce nu mă tem?

— Dracu ştie ce spui tu! bombăni Comăneanu.

Vărăşteanu surâse cu îngăduinţă. Serafim îşi freca bărbuţa privindu-l pe Vărăşteanu cu admiraţie şi invidie. Iancu vorbise şi gândise ca el.

— De ce nu poţi înţelege nimic, Mihai? îl luă Mateiu la rând. Aş da orice şi oricât ca să pot pătrunde în miezul întunecat din tine!

Comăneanu nu răspunse. Nu mai avea chef de nimic. Făcea cocoloaşe de pâine expediindu-le cu bobârnace de pe masă. Era asemenea celor care se străduiesc să înţeleagă o muzică şi văzând că nu pot se lasă copleşiţi doar de sunete. Toţi patru gândeau în felul lor mergând parcă pe nişte coridoare stabilite mai dinainte de acea mână nevăzută care îi aduna şi îi împrăştia ca pe nişte fulgi.

Ieşind din local plecară fiecare în altă direcţie. Din noaptea aceea nu-l mai văzu nimeni pe Serafim.

CAPITOLUL IV
...Selim şarpele căuta întunericul!...

România chemase sub arme o sută de mii de oameni, dar dintre ei doar jumătate erau pregătiţi de luptă. Eforturile financiare pentru procurarea de arme depăşeau posibilităţile statului. S-a făcut apel la populaţie care răspunse cu generozitate, desfăcându-şi punga ,,de la vlădică până la opincă". Transporturile de furaje, muniţii şi alimente au fost oarecum echilibrate prin sistemul rechiziţiilor. Pe unde nu existau căi ferate, pe drumuri anevoioase, ţăranii făceau de bună voie sute de kilometri înspre linia frontului, purtând în căruţele lor alimente şi echipament pentru luptători, luând la întoarcere bolnavi şi răniţi, pentru a-i lăsa la spitalele din spatele frontului. Veneau oamenii, părinţi şi neveste, de pe meleagurile din jurul Dunării până în faţa Plevnei, pentru a-şi vedea feciorii sau soţii, şi nu se citea în ochii lor nici disperare, nici desnădejde, nici tristeţe. Bucureştiul trăia şi el cu intensitate febra războiului. Cetăţenii, unii erau chemaţi sub arme, alţii se înrolau de bună voie convingându-şi neamurile şi prietenii să-i urmeze. Veneau ardeleni de peste munţi, trecând pe furiş prin locurile nepăzite de grănicerii „cesaro-crăieşti", de parcă o trâmbiţă răscolea dealurile şi văile chemând pe toţi purtătorii de arme să apere glia până la ultimul strop de viaţă. Veneau ţărani, şi muncitori, şi negustori, şi meseriaşi, şi toţi cei ce simţeau româneşte, ca acum, în ultimele ceasuri, să se prindă în răfuiala definitivă cu aceia ce-i umiliseră încercând să-i subjuge atâta amar de vreme... În localuri, cofetării, cafenele, pe străzi, oamenii discutau cu aprindere comunicatele de război. Cei juni se înflăcărau uşor, cei mai vârstnici erau mai zăbavnici, ba poate şi cu o uşoară teamă, dar toţi gândeau la fel. Se încheiau afaceri grăbite,

se vindeau moşii cu acareturi cu tot, case şi terenuri, de umblau misiţii cu limba scoasă nemairăzbind. Şi multe din aceste bunuri vândute se preschimbau în arme, medicamente, alimente, luând calea cea grea a frontului.

* * *

Dinspre cazărmi înainta un regiment de dorobanţi cu fanfara în frunte. Pleca pe front. În faţa drapelului oamenii se descopereau, femeile lăcrimau privind la tinerii ce purtau cuşma înclinată şi pană ţanţoşă de curcan. Se aruncau flori, se striga, se aplauda, strada devenise un fluviu ce se mişca înainte şi înapoi admirându-şi flăcăii.

Mateiu Alevra se afla de câteva minute în salonul lui Iancu Vărăşteanu care era plecat la Comandament. Venise să-şi ia rămas bun de la Luiza Romalo. La vederea ei se roşi brusc. Îi sărută amândouă mâinile, lipindu-şi fruntea de ele. Dispunea de tone de dragoste. În dreptul ferestrei, soarele, ca o uriaşă tipsie de foc, cobora de parcă ar fi vrut să intre în măruntaiele pământului.

— E adevărat, Mateiu? Pleci? întrebă Luiza cu intonaţia caldă a fetelor îndrăgostite. Mi-a spus Iancu şi n-am vrut să cred...

— Trebuie, Luiza... Ştii... Aş vrea să-ţi spun că plecând în rezbel...

Luiza îl privea ameţită de dragoste. În amândoi se mistuia flacăra puternică a iubirii.

— Trebuie, Mateiu? mai întrebă cu speranţa că Alevra va amâna plecarea.

Mateiu nu răspunse. Luiza se ridică apropiindu-se de fereastră. Rămase dreaptă, cu privirile plecate în urmărirea soarelui care dispăruse pe jumătate.

— Intră în pământ ca un om, şopti ea.

Alevra se apropie.

— Luiza! o chemă el cu tonul unui copil chinuit.

Fata se întoarse brusc. Ochii îi jucau în lacrimi. Şi cum stătea dreaptă şi nemişcată, Mateiu o cuprinse în braţe.

Pentru prima oară se sărutară cu deznădejde, cu dorinţa mângâierii şi a înţelegerii, cu acel oftat liniştit ce se coboară şi peste inima femeii şi peste cea a bărbatului. Rămaseră strâns îmbrăţişaţi un timp destul de îndelungat sau cel puţin aşa li se păru.

— Dacă ţi se va întâmpla ceva, care ar mai fi rostul meu pe lume? şopti Luiza lipindu-şi faţa de obrazul lui Mateiu. Simţea că vorbele nu reuşeau să exprime ceea ce gândea şi se ruşină. Alevra continua să o ţină în braţe.

— Nu va fi nimic! Nu va fi nimic, repeta el întruna. O săruta strângând-o lângă inima lui ca şi cum s-ar fi temut ca fata să nu se facă abur şi să dispară. Poate că ar fi bine să ne căsătorim!

Spuse asta repede căutându-i privirea. Luiza nu îndrăzni să răspundă. Mateiu înţelese. Şi dacă totuşi... ar fi căzut pe front? Ce s-ar întâmpla cu ea?

— Iartă-mă! N-am ştiut ce spun!

Fata îi acoperi buzele cu palma micuţă şi parfumată. Stăteau aşa uitând să aprindă lumina, ca două umbre mistuite de mult de vraja vieţii. „Ce bine e să fii bătrân, gândi Mateiu. Aşa ca Vârgolici. Să nu mai simţi nici suferinţa, nici bucuria, numai liniştea!”

Din hol se auzi vocea lui Iancu Vărăşteanu. Cei doi tineri se despărţiră repede. Iancu îşi sărută vara, îl îmbrăţişă pe Mateiu, apoi îşi aprinse ţigara. Nici n-a observat că în cameră lampa era stinsă. Atât era de emoţionat. Se trânti pe fotoliul de lângă pian cu mulţumirea unui bancher care şi-a încheiat toate socotelile.

— Peste două zile, anunţă el, locotenentul Vărăşteanu pleacă pe front.

Părea împăcat şi liniştit. Luiza rămase cu privirea la albastrul întunecat al cerului de noapte. Avea impresia că peste o mare de foc a fost aşezată cu grijă o perdea albastră, găurită prin mii de locuri, pe unde se zăresc ceea ce numim noi, oamenii, stelele. În odaie nu mai era pian,

nici clape, nici coarde. Doar un hău negru fără de început şi fără de sfârşit.

* * *

În noaptea aceea, tunurile tăcură. Se lăsase o linişte nefirească, aproape bolnavă. Soldatul Constandin a lu' Pelimon, dintr-un regiment de dorobanţi, nu putea închide ochii. Fel de fel de gânduri se rostogoleau prin faţa lui ca nişte căluţi de mare. O revăzu pe Ana, fata lui Tudor Sucală, şi o dori cu foamea înfricoşată a celui a cărui viaţă trebuie să plece curând din fiinţa lui. Îl revăzu pe Sucală cum îi intra în ogradă, ţanţoş, pus pe scandal. Se văzu şi pe el şi surâse. Bătrânul îl luase la rost cu mustaţa bârzoiată de furie.

— Ascultă mă, fecior de paparudă, îi strigase atunci bătrânul, cine crezi că eşti tu? O lepădătură, un vântură vânt, un prăpădit... Şi să-mi laşi fata în pace că de nu, dai de dracu cu mine! Să nu-ţi pară lucru de glumă!

— Aaaa, asta era? pufnise Constandin în râs.

— Da. Asta era! Şi nu te mai hlizi la mine, îl repezise Sucală.

— La ce mă tot boscorodeşti, nea Tudore?

— Te boscorodesc, vezi bine, că eu am nevoie de om pentru fata mea, nu de o fleandăriţă ca tine!

Constandin îşi aminti că îl apucase atunci un fel de dârdâială, de-i venise să scuipe şi pe viaţă şi pe tot. Îl mai întrebase pe Sucală cam ce om i-ar trebui pentru fata lui, pentru Ana.

— Om cu stare! îi răspunsese acela.

— Aha! Apăi, iaca, d-aia n-am! îi spusese în batjocură Constandin.

— Ei, dacă n-ai, atunci să-ţi vezi de izmenele tale şi să nu te mai ţii după fie-mea! Ai înţeles, om făr' de căciulă? O

sărăcie cu altă sărăcie, fac două sărăcii! O s-o dau după Ghiţă a lu' Bodolan, îi mai trântise Sucală.

— Ca să-ţi faci dumneata rostul, nenoroceşti doi oameni! Că eu cu Ana ne iubim şi suntem în vorbă, dacă vrei să ştii, îi răspunsese atunci Constandin mai domolit.

— Ia uite! se minunase Sucală. Adică cum e treaba asta?

— Aşa cum e! Da la ce mai venişi să-mi baţi capu', nea Tudore? Pă mine m-a apucat un gol şi o scârbă la inimă de-mi vine să vărs! N-ai decât să-ţi vinzi fata şi în târg ca p-o vită! Plimb-o! Arată-i dinţii! Despleteşte-i coadele şi strigă-i preţul! Pe urmă aşază-ţi fundul pă bani şi ai să fii fericit! Da să ştii, nea Tudore, că odată ce i-ai vândut trupul, i-ai vândut şi sufletul...

Constandin surâse amintindu-şi cum îşi ieşise atunci din pepeni.

— Măăă, nu înţelegi că aşa cum suntem crăpăm de foame? căutase Sucală să-l lămurească.

— Fă ce vrei! o ţinuse una şi bună Constandin. Du-o la proprietar, dă-i-o lui Comăneanu, întinde-o pe uliţa satului, strigă ca la iarmaroc, ridică-i poalele, fă-te de râs şi de ocară... Eu mă mir cum nu ţi-o fi ruşine, nea Tudore! Că săracii-s oameni mândri, doar de nu s-o fi spurcat alde muma dumitale cu vreun ciocoi!

Constandin revăzu acuma figura împietrită a lui Sucală. Nimeni nu îndrăznise să-i vorbească în felul ăla. Se roşise tot şi ieşise trântind poarta. Acasă o bătuse pe Ana de o stâlcise, după care se dusese la Bodolan în bătătură strigându-i faţă de nevastă şi de scălâmbul de fie-su că face ceva pe pământul şi pe casa lui. Îşi tuflise căciula pe-o ureche şi plecase fluierând. Noaptea i se făcuse rău. Voise să-şi strige fetele, dar din gură nu-i ieşeau decât nişte sunete bolbocite. Dimineaţa, fetele l-au găsit căzut lângă pat, chircit şi rece.

Înainte de a pleca la oaste, Constandin se luă cu Ana, înjghebând gospodăria ca un om harnic ce era şi se tot duse. „După rezbel, se gândi Constandin, o să vânz casa şi locul şi o să măresc rânduielile lui nea Tudor. Catarina o să vază de plod, iar eu cu Ana om munci pe pământul Comăneanului, dacă nu ne-o da şi nouă vodă niscai moşie...”.

Stătea pe şezut cu arma între picioare, ţinând-o cu ţeava în sus, îndreptată înspre stele. Se afla cu regimentul într-un loc de unde se putea observa malul stâng al Vidului şi ţărmul Dunării înspre Rahova. Deodată observă o umbră ce se strecura grăbită. Se ridică urmărind-o cu privirea. Dintru început îşi zise că ar putea fi vreun ofiţer care se îndreaptă spre bivuac. „Ce fel de ofiţer să fie ăsta de se fereşte aşa?” Constandin se luă după cel ce se furişa aproape fugind. Îl ajunse repede, somându-l să stea. Necunoscutul se opri. D-abia acum Constandin îl observă bine. Era un bărbat scurt şi îndesat, îmbrăcat ţărăneşte. Pelimon îi porunci să se întoarcă. Se temu să nu fie vreunul din banda lui Zdrelea sau Mărunţelu, tâlhari care terorizau toată regiunea Dunării, sau vreun spion. Li se atrăsese atenţia că mişunau iscoade de-ale duşmanului. Necunoscutul făcu calea întoarsă executând ordinul lui Pelimon. Mergeau tăcuţi prin noaptea ce parcă nu mai avea sfârşit. Apele Dunării luceau ca un paloş uriaş căzut între două ţări. Constandin îşi petrecu peste braţ cureaua armei ţinând-o vânătoreşte. Mergea agale în urma străinului fără să întrebe şi fără să caute să afle ceva de la el. Se gândea acasă, la muncile câmpului, la Ana, căreia îi va fi greu să trudească cu burta la gură... Ajunseră la o viroagă. Luna se ascunsese în nori. Necunoscutul se opri aplecându-se să-şi lege opinca.

Constandin nici nu şi-a dat seama de ce s-a întâmplat. Auzi izbitura cuţitului în cheutoarea centironului, după care străinul se năpusti asupra lui Pelimon ca un tigru.

Constandin a lu' Pelimon, ţăran din Stoicăneşti, ştia trânta din tată în fiu. Era puternic ca un bivol. Dar şi necunoscutul avea muşchi de criţă şi iuţeală de fiară. „Numai de nu m-ar răpune”, gândi Constandin în clipa când se încăierară. Ar fi putut să strige sau să tragă un foc de armă alarmând posturile, dar îi fu ruşine. Şi-apoi acest joc de-a moartea îl zgândări. Se încleştară rostogolindu-se. Mâna străinului bîjbâia pe pământ în căutarea cuţitului, în vreme ce cu cealaltă strângea zdravăn gâtlejul lui Constandin. Picioarele se încolăciră în jurul picioarelor lui Pelimon ca algele în jurul celui ce se zbate spre a scăpa de înec. Deodată Constandin se lăsă moale dând impresia că se sfârşeşte. Cel de deasupra lui slăbi strânsoarea pentru o clipă, timp suficient ca Pelimon să-l răstoarne încălecându-l vârtos. Gâfâiau amândoi continuând să se lupte. „Va'zică, d-ăştia mi-ai fost, crucea şi parastasu mă-tii dă cine ăi fi!” scrâşni trântindu-i un pumn peste faţă cât un bolovan. Străinul gemu de durere. Pelimon îi prinse capul lovindu-l zdravăn de câteva ori de pământul tare ca piatra. Omul nu mai mişcă. Constandin se ridică şi smulgându-i brâul îi legă strâns mâinile la spate. Necunoscutul se ridică greu, împleticindu-se, mergând ca un somnambul.

Asupra lui se găsiră documente militare, inelul din aur masiv cu cap de leu al maiorului Vidraşcu şi tabachera tot din aur a acestuia. Prinsul nu scoase o vorbă. Fu trimis sub escortă la Bucureşti. Poliţia îl stâlci în bătaie, dar fără folos. Rămase într-o muţenie dârză. După câteva ore fu găsit spânzurat în celula lui. În cele din urmă se stabili că mortul nu era altul decât Ahmed El-Zafi, turcul din dugheana alăturată crâşmei lui Tache Firfirică.

Acesta, când află, înjură de mama focului şi cumpără prăvălia turcului cu toată marfa.

În sunetele muzicilor şi trompetelor, cu căpitanul în frunte, cu steagurile desfăşurate în adierea vântului, în şiruri lungi treceau dorobanţii. Plecau la luptă cruntă flăcăii

României. Tache se uită lung după ei şi după ultimul drapel ce fâlfâia, făcându-i parcă semn să-l urmeze. Se întoarse în crâşmă întunecat la faţă. Îşi destupă o sticlă începând să bea şi să-şi vorbească singur. „Îi văzuşi, Firfirică? Se duceau de parcă îi mâna vijelia! Şi tu stai aici, ca un fătălău, aşteptând pe toţi beţivanii... da şi ăştia s-au împuţinat că s-au dus naibii care încotro! Prinzi grăsime pe burtă, Firfirică, sameni cu un clapon şi azi, mâine or să se întoarcă care s-or mai întoarce, fie Leonţiu sau Zagură, şi or să te scuipe în obraz că în vreme ce ei se luptau cu turcii, tu te luptai cu băuturica şi cu fustele Miţei, trăsni-o-ar Dumnezeu de ţigancă parşivă!”

Şi stătu mult cu el de vorbă, şi îşi făcu socotelile pe hârtie, adunând şi scăzând, şi iar se da înapoi de la idee ca şi câinele prins în laţul hingherului, şi iar o lua înainte auzind în sufletul cel bătucit de pleşcar ordinul comandantului: „Soldat Firfirică Tache, striga vocea. Prezent! răspundea Tache în el. Pentru faptele de arme săvârşite împotriva inamicului, măria-sa vodă, îţi acordă «Virtutea militară»“. Şi Firfirică scoase pieptul în afară şi oftă. Şi drapelele fâlfâiau şi soldaţii prezentau armele pentru onor şi comandantul îl săruta pe amândoi obrajii. Deodată îşi lăsă capul pe tejghea şi începu să plângă. Plângea cu faţa ghemuită în palme, cu sughiţuri palide, cu suferinţa neputinciosului care ar fi dorit să facă şi el ceva măreţ şi nu putea. Lângă el apărură, îmbrăcaţi militar, Leonţiu şi Zagură. Râdeau de se prăpădeau şi îi întindeau mâinile. Şi din nou auzi fanfara militară. Se strânse ca de frig uitându-se la toate sticlele de pe rafturi, la mesele schiloade, la scaunele puturoase şi scuipă lung în mijlocul crâşmei. Mai aruncă o privire la dugheana pe care o cumpărase şi se ridică în picioare ca un om care ia o hotărîre definitivă. Scoase din sertarul tejghelei călimara, tocul şi hârtia. Scrise mare, citeţ, cu litere de o şchioapă, scoţând limba din gură, canonindu-se şi transpirând, trei

cuvinte: PLECAT LA REZBEL. Ieşi, trase oblonul, puse lacătul şi lipi hârtia. Se simţea mai uşor şi era mândru de parcă ar fi săvârşit o faptă de arme. Ajuns acasă îşi strânse tot calabalâcul cărându-l în pivniţă unde avea ascunzători pe care nu le ştia decât el. Se duse apoi la chiriaşi să-şi ia rămas bun. Când auzi madam Fima că dom' Tache pleacă la rezbel se cruci bătându-se peste gură, gest care îl impresionă pe Tache grozav. Intră la familia Dincă. Plozii, vreo şase la număr, văzându-l se strânseră ciotcă lângă mamă care, crezând că dom' Tache vine să facă scandal pentru chirie, luase o poziţie agresivă. Auzind despre ce este vorba, femeia răsuflă uşurată, ba chiar îl invită să ia loc pe un scaun cam şubred pe care dom' Tache îl refuză după o scurtă privire.

— Chiar pleci, dom' Tache? întrebă femeia cu o umbră de îndoială.

— Plec, cucoană, că ţara are nevoie de braţe, răspunse Tache repetând vorbele unui politician pe care le citise în gazetă.

Îşi luă rămas bună şi de la amărâţii ăia de Naftuli, o familie de evrei sărmani care îşi duceau zilele din cărăuşie. Când să plece, Miţa ţiganca îi făcu semn de la gard.

— Mi-a plecat omu, dom' Tache. Să viu?

— Unde-i plecat, fa?

— Unde?! La rezbel. La dracu să-l ia!

— La rezbel? se miră Tache. Păi şi eu tot la rezbel plec, răspunse Firfirică plin de ifos. Miţa pufni în râs. De ce râzi femeie? Nu-ţi vine a crede?

— Nu crez, dom' Tache, macar de m-ăi omorî. Nu crez! Că nu te-nduri mneatale să dai crâşma şi casa pe-o puşcă şi-o bainetă!

Tache o înjură de mamă, apoi ieşi mândru pe poartă îndreptându-se spre Comandament. Începu să calce falnic, sugându-şi burta, în vreme ce, prin faţa ochilor revăzu drapelul fâlfâind în vânt şi făcându-i semn prietenos de

chemare. Sudoarea îi brăzda faţa grasă, furişîndu-se prin barbă înspre gât. Firfirică nu se şterse. „Trebuie să plec, îşi spunea el întruna. Trebuie să plec. Ce mă-sa?! Parcă mi-a murit ruşinea! Poate că scap!” îşi continuă el gândul. Dintr-o curte se repezi un câine lătrând furios. Firfirică nici nu se sinchisi. În dreptul Comandamentului se opri cuprins de spaimă. Bărbaţi tineri şi mai în vârstă intrau pe lângă el sporovăind şi râzând. O clipă se gândi să se întoarcă. Dar i se făcu ruşine. Îl trezi o voce prietenoasă şi puternică de bărbat.

— La rezbel, cetăţene?

Firfirică se întoarse buimăcit întâlnindu-se cu doi ochi albaştri şi veseli.

— La rezbel, răspunse într-o doară.

— Atunci să intrăm că e o înghesuială...

— Ca la pomană, mormăi Tache.

— Tot volintir?

— Tot. Da cum îţi zice? întrebă Firfirică.

— Tache Lambru, răspunse bărbatul.

— Ei, bată-te să te bată! se miră Tache. Şi mie îmi zice tot Tache, Tache Firfirică, comersant şi apropitar.

Şi cei doi intrară râzând, ca doi elevi pe poarta şcolii.

* * *

În faţa oştenilor români se înălţa duşmănoasă şi ameninţătoare Plevna. Înconjurată de o linie de fortificaţii ca o potcoavă uriaşă cu colţurile răzimate pe malul drept al Vidului şi ascunsă vederii de dealurile din jur, aştepta ca fiara încolţită, pe cei ce ar fi atacat-o. Partea convexă a semicercului era întoarsă spre Griviţa şi Radişovo, în aşa fel că începutul potcoavei pornea de pe malul drept al Vidului tăind satele Opanez, Bucova şi Griviţa, după care cobora spre sud-est către Radişovo cârmind prin satele Krişin şi Olceagaş, întorcându-se iarăşi pe malul drept al Vidului.

Linia mergea pe coamă de dealuri repezi şi drepte ca nişte ziduri de cetate, dominând valea Bucovei sau, cum o numeau turcii, Bucova-Tabia, apoi continua pe deasupra Griviţei, botezată de turci Abdul-Kerim Tabia, şi de ruşi şi români „marea redută de la Griviţa”. Armata turcească de la Plevna era compusă din nizami, redifi, trupe de elită din garda imperială a sultanului, contingente neregulate din Albania şi Bosnia şi din provinciile asiatice. Dispunea de armament foarte modern în vremea aceea.

Cele trei divizii ale armatei române au fost puse împreună cu două corpuri de armată ruseşti sub comanda supremă a lui Carol I, formându-se astfel armata de vest. Cartierul domnesc s-a stabilit la Pordim, de unde în ziua de 27 august se dădu următoarea proclamaţie: „Români! Alături cu drapelul Augustului Imperator al tuturor Ruşilor, pe care stă scrisă emanciparea popoarelor creştine din Orient să înălţăm şi noi drapelul nostru care poartă semnul de viaţă de sine stătătoare, semnul de independenţă al Statului Român. Iubirea cu care veţi susţine şi veţi îmbrăţişa pe fraţii şi fii voştri care au trecut Dunărea spre a afirma vitalitatea şi forţa României, vor înzeci avântul şi valoarea lor. Cu deplină, dar, încredere în concursul unanim şi necurmat al tuturor claselor Naţiunei şi în convingerea că vă veţi îndeplini toţi cu sfinţenie, de la mic până la mare, şi în orice împrejurare, datoriile voastre către patrie, noi intrăm făţiş în luptă înăltând vechiul strigăt cu care mai ades au învins părinţii noştri: «Înainte cu Dumnezeu pentru ţara noastră, pentru legea noastră!»“' I.C. Brătianu, Mihail Kogălniceanu, P. S. Aurelian, G. Ghiţu şi I. Câmpineanu contrasemnaseră proclamaţia. Peste trei zile, românii atacară Griviţa.

* * *

Gândurile fugeau înspre casă învârtindu-se în jurul vetrelor ca sufletele celor ce au plecat din lumea asta, cum se spune în basmele strămoşeşti. De undeva, din dreapta, se auzeau mugind înfundat tunurile ruseşti. Leonţiu stătea cu faţa la soare, cu ochii închişi. Încerca să-şi cârpăcească amintirile, dar nu reuşea să adune şi să închege nimic. Parcă s-ar fi născut atunci. Ceva mai departe, soldatul Ieremia Robu, ţăran din Lipea Veche, îşi povestea cu voce scăzută visele. Cei din jur îl ascultau cu gurile căscate de uimire.

— Se făcea aşa, spunea el, ca o câmpie mare cât puteai cuprinde cu ochii. Şi eu mergeam singur prin ea până ce am ajuns în mijlocul ei. Acolo am stătut să răsuflu, când deodată câmpia a început să ardă. Jucau flăcările în jurul meu şi şuierau ca şerpii... Iar eu m-am temut şi am vrut să fug, dar a venit o apă neagră şi a stins flăcările. Acu eu tot mă minunam ce poate să fie asta şi văzui cu ochii mei cum se înălţau braţe din apa aceea neagră, şi apăreau trupuri care de care mai mătăhăloase, şi se făceau că mă strigă pe mine întinzând mâinile să mă apuce. Şi-l văzui pe Tite Roşu, unul din satul meu, care muri de mult, cum venea înspre mine tot jucând şi râzând... Se opri o clipă închinându-se. Frate-său, Dumitru Robu, îl asculta înfricoşat. Tite îmi ieşi în faţă şi îmi strigă: „Degeaba fugi, Ieremio, că d-aci nu mai ieşi!” Şi iar se puse pe râs. Am dat eu să fug, da picioarele se făceau tot mai grele, până nu le-am mai putut mişca...

Matahala de Zagură fierarul care era ceva mai la o parte, scuipă lung, ridicându-se plictisit. Se apropie de Leonţiu care stătea ca un câine jigărit la soare întinzându-se. Îl privi o clipă cu coada ochiului, fără să se mişte din poziţia lui.

— M-a înnebunit Ieremia ăsta cu visele lui neroade, mârâi Zagură. Leonţiu surâse fără să răspundă. Se aude, continuă Zagură schimbând vorba, că în câteva zile pornim la atac...

— Măcar! răspunse Leonţiu plictisit. S-alege într-un fel. Ce atâta zurbă pentru o amărâtă de viaţă! Fierarul îl privi mirat. Ne oploşim, ne cocoloşim, am fi în stare să ne băgăm şi în gaură de şoarece numai să ne apărăm viaţa. Pentru anii ăştia cât îi avem de trăit, facem cele mai mari ticăloşii...

— Mă, tu ai venit aici să crăpi? îl întrerupse Zagură.

— Am venit să-mi schimb viaţa, dacă vrei să ştii, îi zise Leonţiu.

— Cum să ţi-o schimbi? întrebă Zagură fără să înţeleagă.

— Iac-aşa! Să devin un alt om. Poate că văzând atâta suferinţă şi durere o să mi se moaie inima şi o să pornesc pe altă cale. Asta nu mă împiedică să-mi fie dor de crâşma oţului ăla de Firfirică, adăugă el zâmbind.

Zagură nu răspunse. Îşi curăţa unghiile cu vârful baionetei.

— Tu la ce ai venit aici? îl întrebă Leonţiu pe fierar.

— Nu ştiu cum să-ţi spun. M-a apucat într-o noapte o milă de toţi care sunt aici. Adică de ce ăia să se lupte pentru tine şi tu să stai şi să strângi gologani, aşa mi-am spus! Mi se părea că sunt frate cu toţi, din aceeaşi mamă,... că sunt mai mici ca mine şi n-are cine-i apăra şi,... uite aşa! Mă trezii aici!

Se făcu tăcere. Se auzea scârţâitul carelor de la inamic. Vântul adia încetişor. Ceva mai încolo, Niculăiţă Guşă, caporal din compania a doua, şuiera din frunză. Alţii dormitau prinşi de apele somnului.

— Drepţi! se auzi vocea sergentului major Cristea ce venea în fuga mare.

Săriră cu toţii în picioare.

— Alinieeeea! Vine măria-sa! Măăă, când o ajunge vodă în dreptul vostru, să strigaţi un ura de să sară fesurile turcilor din cap!

Din stânga se auzeau urale. Locotenentul Vărăşteanu se apropie în fugă cu sabia afară.

— Măăă, tu, de colo! Tu, mă, tu, se adresă Cristea lui Zagură, scuipă pe cizme, fă ce-i face şi lustruieşte-le! Să-mi fac mustăţile în ele! Tu, ăla micu, potriveşte centironul până nu te potrivesc eu!

Se vedea un pâlc de călăreţi apropiindu-se în trap. Iancu Vărăşteanu se întoarse spre trupă.

— Fiţi atenţi, băieţi! Să ieşim bine! Dreeepţi! Pentru onor, înainte, prezentaţi... arm'!

Se auzi plesnitura palmelor ce loveau armele. Apoi din piepturile soldaţilor răzbiră urale puternice. Primul călăreţ, cu mantaua desfăcută şi chipiul pus drept pe cap, era vodă. Locotenentul Iancu Vărăşteanu se repezi să-i prezinte raportul. Vodă îl opri printr-un gest uşor. Îşi struni calul în faţa soldaţilor ducând un deget la chipiu.

— Bună ziua, copii!

— Să trăiţi!

Domnitorul îşi plimbă privirea rece şi puţin obosită peste soldaţi. Îl însoţeau generalul rus Zotof, locotenent-colonelul Măldărescu şi ceilalţi ofiţeri de ordonanţă. Urmă o clipă de tăcere adâncă. Iancu Vărăşteanu rămase cu sabia înclinată pentru onor. Vodă îşi muta privirea când asupra unuia, când asupra altuia. Nu părea nici mulţumit, nici bine dispus. Închis în el, cu figura împietrită, fără nici un licăr de surâs, dar nici de încruntare. Carol îşi purta calul prin faţa trupei de parcă ar fi căutat ceva. Deodată se opri în faţa lui Constandin a lu' Pelimon. Îi ridică centironul puţin căzut cu cravaşa, uitându-se la el dintr-o parte.

— Aveţi de toate, băiete? îl întrebă vodă.

— Să trăiţi, măria voastră, avem de toate, numa... se opri speriat de îndrăzneala lui.

Locotenentul Vărăşteanu ridică privirea uitându-se la Pelimon pe sub cozoroc. „Cine ştie ce prostie mai spune şi ăsta acuma”, gândi Iancu.

— Numai ce? stărui vodă. Pelimon îşi linse buzele de emoţie. Spune băiete!

Vocea lui vodă suna aspră şi metalică. Asta îl înfricoşă şi mai tare pe Constandin. „Dracu mă puse să nu-mi ţin gura?” Ar fi vrut să-i spună domnitorului că pâinea e mucegăită şi că fasolea e pe sponci, d-abia o dibui în ciorbă, dar o întoarse repede cu viclenia aceea a ţăranului român.

— Numa, ...reduta de-acolo, n-o avem, măria-ta! răspunse Pelimon arătând cu ochii înspre poziţiile turceşti.

Iancu Vărăşteanu respiră uşurat. Vodă îşi supse buzele, spre a nu-l umfla râsul. Generalul Zotof întrebă pe unul dintre ofiţeri ce spusese Pelimon. Acesta îi traduse şi rusul râse cu poftă.

— N-aveţi decât să o luaţi, îi zise vodă lui Constandin după o clipă.

— Apăi,... o s-o cam luăm, măria-ta, răspunse Constandin mulţumit că a întors-o bine.

— Cum te numeşti, băiete? îl mai întrebă vodă.

— Să trăiţi, măria-ta, sunt soldatul Pelimon Constandin, din regimentul al zecelea de dorobanţi, batalionul întâi, plutonul doi.

— Ştii cum îl cheamă pe comandantul regimentului dumitale? se mai interesă vodă.

— Ştiu, să trăiţi, măria-ta, răspunse Pelimon. Îl cheamă don'locotinent-colonel Măldărescu.

— Dar pe comandantul batalionului? stărui Carol.

— Să trăiţi, măria-ta, pă don' comandant al batalionului îl cheamă don' maior Şonţu.

Vodă se întoarse către ceilalţi soldaţi adresându-li-se cu aceeaşi voce lipsită de căldură.

— Căutaţi să vă faceţi cu toţii datoria către ţară cât mai bine!

Salută cu degetul la chipiu după cum îi era obiceiul, apoi întoarse calul pornind în galop urmat de ofiţeri. La puţină

vreme se auziră urale dinspre plutonul sublocotenentului Mateiu Alevra. Vărăşteanu comandă repaosul şi se depărtă spre a afla de la Mateiu cum se descurcaseră celelalte plutoane. Leonţiu se apropie de Pelimon rozând veşnicele lui seminţe de floarea-soarelui.

— Zi, aşa, Pelimoane! Îţi veni ţie dintr-o dată să-i zici lui vodă de redută!

— Ba! Vrui să-i spun de ăia de la manutanţă, dar dacă îl văzui că se uită la mine chiorâş, mă lăsai păgubaş şi dădui fasolea pă redută. Şi ieşii mai bine la socoteală.

Spuse toate astea fără urmă de râs sau de glumă, ci serios, ca ţăranul care socoteşte cum ar fi mai avană negustoria. Zagură râdea de se prăpădea. Ieremia Robu se apropie cu veşnica lui sfioşenie.

— Pelimoane, spuse el cu vocea lui domoală şi blajină, erai gata, gata să zici cine ştie ce...

— Ce să spun, mă? se oţărî Pelimon la el, plin de curaj. Adic'telea pâinea nu-i mucegăită? Şi boaba de fasole n-o cauţi cu lingura până ameţeşti? Iote, măăă se miră Pelimon de teama lui Ieremia. Şi ce? Vodă nu-i tot om ca mine?

Robu se depărtă făcându-şi cruce.

— Te făcuşi al dracului, Pelimoane! îi strigă Zagură aruncând cu un bulgăre de pământ în el.

Spre seară primiră raţie dublă de pâine şi tutun. Vremea începuse să se înrăiască. Nori groşi se burzuluiau pa cer şi vântul sufla cu putere. Începuse să plouă încet, aşezat, de parcă ar fi fost ploaie de toamnă. Dumitru Robu se întinse lângă frate-său Ieremia, văitându-se că l-au ros cizmele. Era un băiat tânăr, blonziu, cu umeri înguşti ca de fată şi cu o faţă veşnic mirată ca de copil. Tăceau toţi prefăcându-se că dorm, dar nu dormeau, căci în fiecare se zbătea ceva ca o pasăre ce ar fi vrut să zboare din colivia zăbrelită a coastelor şi nu putea. Zagură se trânti lângă Leonţiu ca un bivol în băltoacă, suflând greu. De undeva se auzea

clipocitul unei singure picături de apă care cade pe acelaşi loc. Ploaia aducea a ţîrâit de greier.

— Dormi? întrebă Leonţiu pe Zagură.

— Nu dorm.

— Oare cum ne-o sta nouă morţi? îl răscoli Leonţiu pe fierar.

— Du-te'n mă-ta! îl înjură acesta. Tăcură. Nu mă tem că mor, Leonţiule, spuse fierarul. Mă tem de schilodeală şi de şacali. Am auzit că umblă pe-aici ca câinii.

De departe veneau bufnituri de tun. Şi greierii ţârâiau. Şi erau mulţi, mulţi de tot...

— În definitiv, ce naiba am făcut eu în viaţă? se întrebă Leonţiu. M-am târât ca un câine la picioarele unuia şi altuia care îmi arunca codrul mai mare de mămăligă, munceam pe unde se nimerea doar, doar mi-oi îndulci şi eu viaţa... că tare amare mai îmi erau zilele şi deodată... Pufni în râs. Mă mir şi eu de ce-am ajuns!...

— De ce moaşă-ta n-ai învăţat şi tu o meserie? îl întrebă Zagură.

— Te făcuşi deştept, bre Zagură! Păi tu ce crezi că am fost la viaţa mea? Am făcut toate meseriile. E drept că n-am învăţat, dar le ştiam ca lăutarii, după ureche. Am fost dulgher, tinichigiu, zugrav... Da cine avea nevoie de Leonţiu să-i zugrăvească ogeacul? Că ăia sărmani şi prăpădiţi mă chemau şi după aia începeau să se vaite că n-au cu ce-mi plăti. Ce era să fac? Mai începeau să urle şi plozii în jurul meu, mai bocea şi muierea, aşa că îmi luam bidineaua şi îi dam dracului, să fie pomană de sufletul tatii! Într-o zi, cum mergeam eu amărât pe străzi, cu găleata după mine, hop că mă strigă o cucoană, mă tocmeşte şi apucă-te, Leonţiule, de treabă. Am spălat pereţii cu săpun, am pregătit culoarea, mă rog, tot dichisul. Când să plec, că se făcuse noapte, îmi spune cucoana că să dorm acolo, că ce să mă mai duc până acasă, ca să m-apuc de lucru mâine dis-de-dimineaţă. Am zis, bine, cucoană! De unde să ştiu ce

avea ea în cap! Peste noapte mă trezesc că vine peste mine şi mă zgâlţie şi mă trage şi îmi zice, „vină măi, Ionică, la mine în pat că ţi-o fi frig aici”. Am sărit ca ars. Era fleşcăită şi îi puţea gura ca la un şoarece mort şi despletită cum era, mă prinse spaima, deh, ...aveam şi eu nouăsprezece ani! S-a agăţat de gâtul meu şi a dat să mă sărute. Am îmbrâncit-o şi am fugit că era de vârsta mamei. A doua zi m-a luat poliţia ca din oală că să scot cerceii de aur şi broşa, că de nu, în puşcărie o să-mi putrezească ciolanele! Eu mă juram pe toţi sfinţii că n-am luat nimic, dar ei o ţineau una şi bună. Şi m-au bătut, măi frate, până am scuipat sânge. P-ormă m-a văzut un comisar. S-a uitat la mine, m-a măsurat cu privirea şi mi-a spus, „hai cu mine”! M-a dus la un boier acasă. Ala s-a uitat la mine şi a zis: „Bun! E în ordine!” P-ormă comisarul mi-a zis să nu fac pe nebunul şi să ascult de boier, că dumnealui m-a scos de la bască şi dacă fac vreo mişcare intru din nou. Vroiau să mă facă mardeiaş politic, dar eu am zis că mai bine să mă creadă lumea hoţ decât să sparg capetele unora care nu mi-au făcut nimic. Şi m-am făcut hoţ! Şi prima pe care am furat-o a fost cucoana... Şi i-am furat cerceii şi broşa, că le avea ascunse în sertarul de la măsuţa de noapte, aşa ca să ştiu măcar pentru ce m-au bătut! Şi bijuteriile le-am dat de pomană la una cu bărbatul bolnav şi cu şapte copii. Aşa că n-am prins nici năravul ăsta. Da m-am răzbunat şi eu!... Şi păsări prindeam şi le vindeam, da ţineam minte unde le-am vândut. Le furam şi le dam drumul, că nici mie nu mi-a plăcut să stau în colivie.

Tăcu şi începu să ronţăie seminţe. Zagură tăcea şi el. Greierii dădeau concert acompaniaţi de mugetul tunurilor ce băteau din când în când ca şi cum ar fi vrut, să amintească că mai e vorba şi de un război.

— Mai târziu, reîncepu Leonţiu, am vrut să mă însor, dar s-au găsit câţiva să-i spună fetii şi părinţilor că aş fi stat la başcă. Când a auzit tată-său m-a luat la goană. După aia

am început să beau şi să-mi las banii la oţu de Firfirică... Se opri trăgând cu urechea. Dormi, Zagură?

— Nu dorm, răspunse acesta. Mă gândeam la ce spuneai tu!

Nici Constandin a lu' Pelimon nu dormea. Se gândea la Ana care venise nu de mult cu carele de alimente până în faţa Plevnei. Când îl strigă sergentul că îl caută muierea lui, i se muiară genunchii. Făcuse Ana sute de kilometri, borţoasă cum era, ca să-i aducă cojocul lui taică-său, câte ceva de ale gurii şi să-l vadă. Mai ales să-l vadă. În timp ce el mânca, ea îl privea cu dragoste şi de mamă, şi de nevastă. Nu-şi vorbiră prea mult. Constandin o ţinu toată vremea în braţe, simţind trupul femeii dogorindu-l. Îi săruta ochii, şi gura, şi mâinile, în vreme ce Ana îl mângâia şoptindu-i vorbele lor de dragoste.

— Constandine, îi zisese ea la despărţire, fă aşa fel să nu te prăpădeşti că viaţa fără tine...

Se ţinuse tare până acum, dar o răzbise plânsul. Plângea înfricoşată, zguduindu-şi umerii firavi şi lacrimile i se scurgeau pe obraji, lăsând dâre de murdărie pe faţa plină de praful drumului. Ana spusese aceleaşi vorbe pe care le rostise şi Luiza Romalo lui Mateiu Alevra şi toate femeile bărbaţilor lor, care plecaseră la moarte cu voie sau fără voie. Numai că Ana le spusese ţărăneşte, aşa cum ştia ea să vorbească şi să gândească.

Pelimon se răsuci în aşternut. Îşi scoase pacul de tutun aprinzându-şi ţigara. Ceilalţi, mulţi dintre ei adormiseră, sforăind puternic.

— Leonţiu! strigă Zagură.

— Ce-i, mă?

— Nimic, răspunse Zagură. Nimic. Ziceam că dacă s-o întâmpla...

Se opri retezând gândul perfid al morţii cu voinţa omului puternic.

— Ce să se întâmple, Zagură? insistă Leonţiu.

— Nimic, mă! Lasă-mă în pace. Când eram mic, beam ţigară pe câmp, noaptea. Şi când n-aveam cu ce s-o aprind, prindeam licurici, că ziceam că-s cărbuni umblători...

— Măi, că prost mai erai, râse Leonţiu.

— Prost, da, răspunse Zagură, gândindu-se că s-ar putea să moară totuşi...

* * *

Mateiu Alevra privi ceasul. Unu şi un sfert după miezul nopţii. Încercase să-i scrie Luizei, dar se trezise deodată cu sufletul gol şi mintea rătăcită. Făcu câţiva paşi prin cort. Fără să vrea, ochii i se opriră pe tocul revolverului. „Oare l-am încărcat?” se întrebă el. Îl scoase răsucind butoiul. Capsele străluceau ca ochii râsului. Se lăsă încet pe pat. Îşi aminti de casa în care trăise, de salonul unde se sărutase cu Luiza, ba i se păru că aude chiar vocea ei şi îi veni gândul că zăcea în cortul ăsta de cel puţin o mie de ani. Mai revăzu gara, lumea care alerga spre vagoane, pe el, căutând cu privirea prin furnicarul de oameni, şi deodată o zări. Venea repede, căutându-l îngrijorată. La fereastra vagonului mâinile lor se strânseseră de parcă le-ar fi lipit cineva pe vecie. Nu-şi vorbeau pentru a nu-şi zăticni privirile care se căutau mângâindu-se la nesfârşit. Pe urmă Luiza a dispărut în mulţimea de pe peron. Îi căuta mâna, dar erau atâtea mâini care se înălţau fluturând batistele, rostind prin mişcare ceea ce gurile nu mai avuseseră vremea să rostească. I se umeziră ochii. Foaia de cort se dădu la o parte. Venise Iancu Vărăşteanu.

— Am văzut lumină în cortul tău, spuse el.

— Nici tu nu poţi dormi? îl întrebă Mateiu.

— Imposibil. Cred că din cauza tânţarilor.

Îl minţea pe Mateiu pentru a nu-i transmite şi lui starea sa de nelinişte. Se aşeză pe pat scoţând din buzunarul mantalei o sticlă de coniac. Mateiu făcu ochii mari. Băutura îl va ajuta să uite sau să doarmă cel puţin! Îl iubea pe Iancu Vărăşteanu ca pe un frate mai mare, mai ales că şi el, şi

Luiza îi mărturisiseră taina lor. Vărăşteanu l-a îmbrăţişat din toată inima. Abia acum îl cuprinse pe Mateiu teama de moarte, îi împărtăşi gândurile lui Vărăşteanu, care începu să râdă. Suna în râsul lui ceva fals, ce s-ar fi dorit a fi încurajare şi în care nici Iancu nu credea. Încercă să schimbe discuţia povestind de una şi de alta.

— Se pare că peste două zile pornim, spuse Alevra.

— Ştiu, răspunse Iancu şi se posomorî. Am vorbit cu maiorul Şonţu...

— L-ai văzut pe Şonţu?

— Da. Vesel, sigur pe el, convins că nu ne va ţine nimeni piept... Pe de o parte e bună şi încrederea exagerată în ai tăi!...

— Nu ţi se pare că uneori are aceeaşi privire ca Serafim? întrebă Mateiu.

— Nu ştiu. Nu-mi dau seama.

— Ai mai aflat ceva despre el? stărui Mateiu.

— Nu. În ultima scrisoare, de dinainte de dispariţie, îmi scria că între viaţă şi moarte nu-i nici o diferenţă... Că de multe ori poţi trăi ca un mort fiindcă viaţa nu mai valorează nimic. Subliniase ,,poţi trăi ca un mort” zicând că se amuză grozav când aşază unul lângă altul cuvinte care sunt atât de diferite ca înţeles încât se naşte acel monstru numit „tâmpenie de exprimare”. Începură să râdă.

— Ciudată făptură, spuse Mateiu.

Vărăşteanu nu răspunse. Părea preocupat de ceva. Parcă ar fi vrut să vorbească şi parcă nu. Alevra avu senzaţia că Iancu trăia nişte clipe grele.

— Mi-a scris şi Vârgolici,... începu Iancu.

— Ah, bătrânul nostru curios ca o femeie şi plictisitor...

— Da. Printre altele pomenea şi de Adina Vidraşcu...

Mateiu se feri să-l întrebe ceva, deşi simţea că dacă ar fi insistat, Iancu ar fi cedat şi ar fi vorbit. Îşi bău paharul până la fund, ferindu-se să se uite în ochii lui Iancu. Îi trecu prin minte că în scrisoarea lui Vârgolici ar mai putea fi vorba şi

de Luiza, cu toate că primise scrisoarea ei cu o săptămână în urmă. Toată fiinţa lui se întoarse la Luiza. Îi simţea parfumul discret pe care îl răspândea de îndată ce intra în salon. Şi aici îl simţea. În cortul pe care ploua mărunt şi monoton.

— Va fi greu, spuse Vărăşteanu într-un târziu.

Alevra îl privi fără să înţeleagă.

— Ce va fi greu, Iancule?

Vărăşteanu nu răspunse imediat.

— Mă gândesc la ploaia care a început să cadă, răspunse el, dar se vedea bine că voise să spună cu totul altceva. E vorba de artilerie, continuă Iancu, va fi greu să-şi facă amplasamentele prin noroiul şi băltoacele astea.

Vorbise fără nici un chef, numai ca să spună ceva, să ascundă ce îi chinuia sufletul, întristându-i zilele. Din depărtare se auzeau zgomotele roţilor de tun.

— Merg spre poziţie, explică Iancu şi tăcu din nou.

Îşi mai turnă un pahar dându-l peste cap. Se strâmbă tot. Plutea ceva greu, apăsător în aer, oprind respiraţia.

— Se pare că vom porni mâine în zori, zise Mateiu.

— Nu cred. Din cele spuse de Şonţu, reieşea că românii ar fi încercat să-i convingă pe ruşi să renunţe la atac, stăruind să se facă mai întâi întărituri şi după aceea să pornească...

— Ruşii scontează pe vitejia soldaţilor şi pe numărul mare pe care îl au, adăugă Mateiu. Şi au acceptat propunerea făcută de noi? întrebă el.

— Nu ştiu. Nu cred. Rămâne de văzut.

— Se aude că românii vor ataca reduta aflată la nord şi că la acest atac va lua parte şi brigada rusă din al noulea corp de armată, care va proteja stânga noastră.

— Şi divizia a patra?... întrebă Mateiu fără să ştie de ce îl interesa divizia a patra.

— Divizia a patra va da pentru atac patru batalioane, răspunse Vărăşteanu. Vor fi plutoane care vor purta scările,

fascinele, gabioanele, sacii cu pământ... Pe urmă va porni la asalt al doilea batalion în formaţie de companii şi uite aşa!... Tăcu de parcă i se aşeză o greutate pe suflet.

— Atacul, şopti Mateiu mai mult pentru el.

— Ai spus ceva? întrebă Iancu.

— Nimic. Mă gândeam la momentul când se va ordona atacul.

— Aa! Da. Momentul acela, zise Vărăşteanu fără chef şi începu să râdă.

— De ce râzi?

— Ordinul sună cam aşa: „Toţi oamenii trebuie să fie bine hrăniţi, să aibă pâine şi brânză pe două zile. Vor fi în tunici, cu chipiuri albe, dorobanţii vor purta mantale...

Matern surâse la rându-i.

— Vom pleca spre moarte unii cu mantale şi alţii fără, continuă Vărăşteanu. Parcă are vreo importanţă!

Făcu un gest nelămurit cu mâna şi se ridică. Dorea să plece, să rămână singur, simţind că nu mai poate suporta prezenţa nimănui, nici chiar pe aceea a lui Alevra.

— Te conduc puţin, spuse Mateiu ridicându-se şi el.

— Cum vrei.

Ieşiră din cort. Afară, noaptea era de smoală. Ploaia se înteţise. Mergeau tăcuţi, ferindu-se să calce în băltoace.

— Mateiu, începu Vărăşteanu, dacă voi cădea...

Alevra se întoarse privindu-i chipul palid ca după boală.

— Fireşte că nu e neapărată nevoie să cad, o întoarse Vărăşteanu în glumă, asta în cazul că pe unul din gloanţe e scris numele meu... Deveni iar serios. La urma urmei ca să ştii că eşti om, trebuie să ştii să mori şi pentru ce să mori, altfel... Era vizibil că făcea sforţări mari pentru a spune ceva care îl măcina pe îndelete. Voiam să te rog să rupi o anumită scrisoare pe care o vei găsi în bagajul meu. E adresată doamnei Vidraşcu. Să nu te mire, se grăbi el să adauge.

— Pentru ce să mă mire? întrebă Mateiu blând, pentru a-l face pe Iancu să vorbească. E firesc ca doi oameni care s-au cunoscut să-şi vorbească şi să-şi scrie.

— Da, e firesc, zise Iancu posomorât.

Un soldat răsărit din noapte, salută scurt, recunoscându-şi comandantul. Ajunseră în dreptul cortului lui Iancu.

— Te vei întreba de ce n-o rup eu şi te rog pe tine s-o faci!...

— Nu întreb nimic, răspunse Mateiu cu aceeaşi voce prietenoasă.

— E mai bine aşa. Mă scuteşti pe mine de explicaţii. Noapte bună!

Îi întinse mâna intrând grăbit în cort.

Mateiu o porni înapoi. Se gândi la purtarea ciudată a lui Iancu, la tristeţea pe care nu o văzuse niciodată pe chipul său până acum. Îşi făcea reproşuri că l-a lăsat singur tocmai în clipa asta când poate că ar fi avut nevoie de el mai mult ca oricând. Deodată auzi o voce aspră care îi porunci să se oprească. Mateiu se opri. În faţă apăru un ofiţer urmat de trei soldaţi. Recunoscu chipul energic al căpitanului Valter Mărăcineanu.

— Aaa, dumneata eşti, Alevra? întrebă Mărăcineanu liniştindu-se deodată.

— Eu, domnule căpitan.

— Ce naiba cauţi pe o vreme ca asta şi la o oră atât de târzie? Mateiu râse uşor. Nu e nimic de râs, îi spuse Mărăcineanu serios. S-ar fi putut să-ţi găuresc pielea cu câteva gloanţe... Ni s-a semnalat în zonă apariţia unui spion turc...

— L-am condus pe locotenentul Vărăşteanu până la cortul său, găsi cu cale să explice Alevra.

— Voi civilii aveţi un fel de a vă purta foarte caraghios, pufni Mărăcineanu. Ca nişte domnişoare. Vă conduceţi unul pe altul de parcă v-aţi teme de ceva...

— Văd că şi dumneavoastră,... Încercă Mateiu să-i răspundă.

— Noapte bună, Alevra, i-o retează scurt Mărăcineanu, dispărând în întuneric cu cei trei soldaţi după el.

Mateiu privi lung în urma lui. Îi plăcea acest ofiţer energic, puţin brutal, cu râs puternic de adolescent, semănând la ochi puţin cu Vidraşcu. Îşi aminti de Vărăşteanu, de scrisoare şi de Adina. Încercă să facă o legătură, dar renunţă. „Chiar de-ar fi aşa, ce rost am eu în treaba asta?”, se întrebă Mateiu. Îşi mai aduse aminte de un gest al lui Vârgolici, când acasă, la Vărăşteanu, îl făcuse atent, dându-i un ghiont uşor, arătându-i-l cu capul pe Iancu care era cu ochii aţintiţi asupra Adinei. Totul nu durase decât o clipă, suficient ca în privirile acelea să se poată citi mult, încât numai un orb n-ar fi înţeles nimic. Ridică privirea spre cer. Deasupra se sparse întunericul lăsând să se vadă o bucată albastră, purtând în ea licărul stelelor. Ploaia încetase. Dinspre poziţiile duşmane începu să sufle vântul. Se uită înfiorat într-acolo. „Din partea aceea vine moartea”, se gândi el. Brusc revăzu hăul întunecat al pianului din salonul Luizei. O gură uriaşă gata să înghită tot. Şi nici o lumină!... Şi nici o şoaptă!... Ce cumplit tace moartea! Intră în cort şi se întinse pe pat îmbrăcat. Somnul îl prinse imediat şi... Se făcea că noaptea murise... Afară se întindea România de la Marea cea mare până în văgăuni de munte şi foc de luceferi...

* * *

Se luminase de ziuă. Era o dimineaţă pământie, tulbure, încărcată cu tristeţe. Nu se auzea decât zgomotul surd de căruţe sau chesoane. În şanţurile adânci băltea apa şi cu toate podelele puse pe fundul tranşeelor, noroiul chiftea sub tălpi, prinzând lipicios cizma sau opinca şi trăgând-o în josul pământului. De câteva zile îşi făcuseră apariţia şobolani graşi cu coada lungă şi cheală. Spurcatele lighioane năvăleau şi în corturi guiţând ca porcii, căţărându-

se pe raniţe în căutarea hranei. Păreau nişte bulgări de noroi vii care se rostogoleau printre picioarele oamenilor. Baionetele şi lopeţile înjunghiau şi despicau dezgustătoarele animale, oamenii scuturându-se cu scârbă. De picioarele lui Constandin a lu' Pelimon se împiedică un soldat firav, spelb, cu ochi de viezure, cu dinţii laţi şi murdari. Vru să lovească un şobolan. Capela îi intrase până peste urechile blegi. Pelimon ridică privirea gata să tragă o înjurătură, dar se opri.

— Tu eşti măi, Ghiţă? se miră Constandin văzându-l pe a lu' Bodolan aici.

— Pelimoane! exclamă Ghiţă bucuros.

Venise de o zi şi nu cunoştea pe nimeni.

— Da cum nu te opri tată-tău pă tine? întrebă Pelimon.

— Iaca, nu s-a putut, şi-apoi...nici mie nu-mi mai venea să stau acasă,... că plecă şi boier Comăneanu la oaste...

— Io-te, mă, drăcie! Da ce-i veni?

Ghiţă nu răspunse. Se mulţumi să ridice din umeri.

— Şi pân'sat ce mai e? îl luă Constandin pe departe ca să nu-l întrebe direct de Ana.

— Păi cum ştii. Rămaseră muierile, copiii şi babele, răspunse Ghiţă.

Se feri să se uite în ochii lui Constandin şi de-al dracului nu-i spuse nimic de Ana şi nici de purtarea lui faţă de ea când o dăduse pe poartă afară pentru că îl rugase s-o împrumute cu două bănicioare de mălai. Tăcea înrăit şi înspăimântat. De-o parte turcii, de alta namila asta de Pelimon.

Constandin nu-l crezu că a venit de bună voie şi aşa era. Îl luaseră şi pe el ca pe mulţi alţii. Se făcu însă că îl crede. Îi văzu figura înspăimântată şi rânji tresărind în el de părere de bine, că prea era fudul prostălăul ăsta cu pământul lui.

— Cum e p-acilea? întrebă Ghiţă timid.

— Apăi cum să fie? Turcii taie nasurile şi pântecele răniţilor, îi explică Pelimon cu indiferenţă.

Ghiţă se albi, făcându-şi cruce. Pelimon nu minţea. Se găsiseră răniţi ruşi şi români mutilaţi de duşmani.

— Poate că n-om porni acu, îngână Ghiţă.

Constandin râse. Mai încolo, Mihalcea, un zdrahon de moldovean cât toate zilele, povestea celor din jurul lui în gura mare, ce noroc a avut el întotdeauna în viaţă.

— Măăă, d-apoi ştiţi voi când oi muri eu? Când o face plopu perje!

— Ce-i aia „perje”, măi Mihalcea? îl întrebă unul din Mehedinţi.

— Prune, măi frate! îi zise altul în hazul tuturor.

Leonţiu se apropie de Pelimon tot ronţăind seminţe. Se uită o clipă la Ghiţă ca la un nimic, după care nu-i mai dădu nici o atenţie. Îi întinse tabachera lui Pelimon, apoi binevoi să se ocupe un pic şi de Ghiţă.

— Da tu cine eşti, mă, că nu te-am văzut pe-aici? îl întrebă el.

— Eu îs Ghiţă a lu' Bodolan, de fel din Stoicăneşti, răspunse el cântărindu-l pe zugrav cu ochii aceia apoşi şi iuţi ca de viezure, căutând să afle cam cine o fi ăsta de-l întreabă pe el cine e. Leonţiu nu catadixi să i se prezinte.

CAPITOLUL V
...Niciodată moartea nu s-a clintit de pe tronul ei, ci noi ne-am dus spre ea cerându-i azil...

În noaptea aceea de 28 august, noapte rece, cu stele multe, multe şi căzătoare, a venit ordinul de luptă pentru trupele armatei de vest. Aducea cu el iz de moarte, dar şi de descătuşare. Se ordona ca de îndată ce se vor ivi zorile, toate bateriile de artilerie să deschidă focul asupra întăriturilor Plevnei. Bombardamentul urma să înceteze la orele nouă dimineaţa pe toată linia, ca să reînceapă la orele unsprezece. Între orele unu şi două şi jumătate bombardamentul va fi iar oprit. La reluarea lui vor înceta să tragă bateriile care prin focul lor ar putea împiedica marşul trupelor pornite la atac.

Îndată după primirea ordinului, tabăra românilor intră într-o agitaţie firească ca în ajunul oricărei bătălii. Din mintea tuturor dispăruseră ca prin farmec toate amintirile. Trăiau cu toţii viitorul sângeros ce avea să înceapă cu acel „mâine” necunoscut. Parcă cineva ar fi rupt firul care lega sufletul soldaţilor de casă, de soţie, copil sau părinte. Erau numai nerv şi fibră. Fraţii gemeni, Fodor şi Todor, se căutau strigându-se. Erau doi voinici veniţi tocmai din fundul Ardealului, de îndată ce au auzit că România a intrat în război. S-au strecurat mai târându-se, mai umblând şi au ajuns în ţară. Se strânseseră ţărani, muncitori, învăţători, negustori. Cei mai mulţi veniseră de la începutul luptelor, alţii însă nu primiseră încă botezul focului.

* * *

Zagură fuma scoţând pe nările păroase două suluri de fum. Pelimon îşi cerceta baioneta, Ieremia Robu îşi povestea visul, în vreme ce frate-său, Dumitru, se închina cucernic. Moldoveanul Mihalcea râdea de ce povestise cu câteva minute mai înainte. Fodor şi Todor se găsiră şi acum

îşi împărţeau frăţeşte „pita'“ şi „slana” stând în genunchi cu fundul sprijinit de călcâie. Ghiţă a lu' Bodolan se apropie de Constandin lăsându-se pe vine lângă el. Acela îl simţise, dar nu întoarse capul. Îşi văzu mai departe de treabă.

— Ce-i, Ghiţă? întrebă Constandin fără să-l privească.

— Ce să fie? răspunse Ghiţă. Venii şi eu lângă tine.

Lui Pelimon i se făcu deodată milă de Bodolan.

— Lasă, mă, că trece şi asta, îl încurajă el. Ai să te întorci acasă şi ai să faci iar pă nebunul cu pământul tău, râse Constandin.

— Constandine, să nu mă laşi, scânci plângăreţ Ghiţă.

Privi cu teamă la namila asta de român ca şi cum Constandin ar fi fost un munte care ar fi putut să-l adăpostească şi să-l apere de urgie.

— Măi, decât te-ai văita ca o muiere, mai bine ţi-ai ascuţi baioneta, că o să ai nevoie de ea.

Pe Ghiţă îl trecură fiorii. Se gândi o clipă să-i mărturisească lui Constandin chestia cu juncanul pe care i-l tăiase, ca odată mărturisit, Dumnezeu să-l ierte şi să nu-l pedepsească. Dar nu-i spuse nimic. Dacă Pelimon după ce va auzi nemernicia lui îl va lăsa singur în vâltoare? începu să râdă spre a-i da impresia lui Pelimon că nu se teme de nimic. Scoase baioneta şi o şterse de unsoare.

— Aşa e, Constandine, o să cam am nevoie de ea. Făcea pe voinicosul, dar tremura sufletul în el ca frunza bătută de vânt. Ia vezi, taie bine? Îi întinse baioneta. Pelimon o încercă cu buricul degetului.

— Taie pă dracu! Asta nu intră nici într-un cartof, darmite într-o burtă de turc!

Lui Ghiţă i se făcu greaţă. Constandin îi ascuţi baioneta înapoindu-i-o. Ceva mai la o parte, Zagură meşterea închizătorul carabinei. Se uită la Leonţiu făcându-i cu ochiul.

— Tu ce stai, măi Leonţiule?

— Da ce să fac?

— Iacă, să-ţi cureţi arma, să-ţi verifici baioneta...

— N-am eu nevoie de-alde astea.

Scoase din sân drughineaţa lui cu măciulie de fier, de care nu se despărţise niciodată, uitându-se la ea cu dragoste. Zagură făcu din gură un sunet necuviincios.

— Adică, tu te crezi aici prin mahalalele Bucureştiului? Te încaieri cu unul sau altul şi îl altoieşti la mir?

— Las'că ştiu eu ce fac, răspunse Leonţiu liniştit.

Lângă ei se nimereşte şi Ilarion Hoaşpă. Faţa lunguiaţă şi smeadă era încadrată de o barbă mare care îi lungea chipul şi mai mult. Hoaşpă fusese popă.

Când a auzit că-i rezbel, n-a mai stat pe gânduri. A lepădat sutana şi a îmbrăcat haina de soldat. Nu prea vorbea şi nu se băga cu nimeni. Ştia să cânte frumos, că noaptea când n-aveau somn cântau cu toţii, dar popa îi întrecea.

— Nu ţi-e teamă, părinte? îl întrebă Zagură în glumă.

Hoaşpă ridică sprâncenele stufoase.

— Teamă? De ce, fiule? Odată şi odată tot trebuie să plecăm din lumea asta. E chestie de timp. Şi-apoi mai uşoară şi mai frumoasă e moartea aici, în noroi, decât a îmbuibatului în patul lui cu cearşaf curat.

— Părinte, dar uneltele popeşti ţi le-ai adus? glumi mai departe Zagură.

— Cum de nu, fiule! răspunse Ilarion serios arătându-i lui Zagură baioneta.

Zorile începură a se ivi. Dintr-o geană de întuneric răzbătu o lumină albă cât o năframă. În jurul ei, norii vineţi acopereau cerul. De undeva din apropiere se auzeau roţi de căruţe. Li se aducea pâinea şi brânza. Câţiva soldaţi începură să împartă raţiile pe plutoane. Zagură înlemni. Se uita la soldatul care stătea cu burta în afară şi nu-i venea să creadă.

— Măi, Leonţiule, ia te uită şi tu că mie mi-e că am orbul găinilor!

— Ce să văd, Zagură? întrebă Leonţiu mijindu-şi ochii.

— Măi, ăla care împarte raţiile nu-i Tache Firfirică?

— Ce să caute Firfirică aici? Oţu ăla îşi vede de afacerile lui la Bucureşti. Totuşi întoarse capul. Sări drept în sus. Să mă ia dracu dacă nu-i Firfirică! izbucni Leonţiu.

Soldatul se apropia de ei căscând ochii mari.

— Leonţiu! Zagură! Aoleo, mânca-v-aş! Beţivii mei! Olio, lio, lio!

Îl apucă pe Tache un plâns din ăla paraponist, că nu mai nimerea şorţul să se şteargă cu el. Pentru că cei doi reprezentau în faţa lui Firfirică toată trăirea lui înainte de rezbel. Crâşma, gologanii, Miţa ţiganca, viaţa lui de fante tomnatec de mahala şi de zurbagiu.

— Da ce faci p-aici, dom' Tache? îl întrebă Leonţiu nevenindu-i totuşi să creadă.

— Venii să lupt şi eu, răspunse Firfirică săltându-şi puşca „Krinka" cu ţepuşa lungă. Aoleuuuu, pupa-v-aş, ... copiii mei!

Luând capul lui Leonţiu în mâini, îl sărută pe obraz şi pe gură. Pe urmă îl sărută şi pe Zagură. Le dădu raţii triple şi nu mai ştia ce să facă de părere de bine.

— Dă-i şi popii, dom' Tache, că el ne face împărtăşania, râse Leonţiu arătându-i-l pe Hoaşpă.

— Îi dau, fraţilor, zău că îi dau, că dacă e prieten cu voi, care va să zică e prieten şi cu mine, spuse Tache punându-i şi popii două raţii. Se îndoi în faţa lui Hoaşpă care nu catadixi să se ridice. Blagosloveşte, sfinte părinte! zise Tache aşteptând cu fruntea plecată.

— Amin! spuse Hoaşpă făcând semnul crucii asupra lui Firfirică. Şi Domnul să primească!

— Ia spune drept, dom' Tache, îi zise Zagură râzând, îţi iese ceva la treaba asta?

— Îmi pare rău că tocmai tu să zici vorbele astea de mine, răspunse Tache ofensat. Eu venii să lupt cu turcii,

lovi-i-ar brânca! Da ştiţi voi pe ăl de avea dugheana lângă mine?...

— Turcu?...

— Turcu, mă! El-Zafi. Era şpion, trăsni-l-ar! Când au pus mâna pe el, şi-a făcut seama. Ca să vezi cu cine stai alături şi haber n-ai! Îi plăcea lui Tache să spună cuvântul „haber n-ai” pe care îl prinsese de la ofiţeri. Se auzi strigat. Cu bine, fraţilor, şi să ştiţi că vă am în grija mea. Şi pe tine, popo! Ai mei sunteţi! Numai să nu-mi faceţi vreunul pocinogul şi să crăpaţi, că mă fac foc!

Se depărtă în fugă, râzând, alergând crăcănat, cu burta înainte, săltându-şi arma.

— Ce mai zici de asta? se cruci fierarul. Firfirică la rezbel! Să-şi lase el afacerile şi ţiganca ca să vină aici!

— Deh, răspunse Leonţiu. Cât o fi de parşiv, tot român e şi el. L-o fi ros ruşinea şi a luat-o din loc! Fapta asta îi iartă jumătate din păcate. Aşa-i, popo?

— Amin! răspunse Hoaşpă înecându-se cu un dumicat de pâine cât toate zilele.

Deodată pământul se cutremură. Săriră cu toţii în picioare. Din trei sute douăzeci de guri de tun se revărsa puhoiul de fier asupra Plevnei. Se părea că nişte mâini uriaşe apucaseră pământul scuturându-i măruntaiele. Artileria duşmană răspundea modest. În jurul orei nouă, bombardamentul încetă cu desăvârşire. Pe la unsprezece începu şi iar tăcu pe la ora unu. Şi iar,... şi iar. Pe când bateriile trăgeau proiectil după proiectil, comandanţii începuseră pregătirile pentru lupta cea mare. După-amiază, pe platoul de la observator, s-a ţinut un scurt consiliu de război — Carol, Marele Duce Nicolae, comandanţii Corpurilor 4 şi 9 române, comandantul detaşamentului aliat Imeritinski, şeful Statului major general al armatei de vest, generalul Zotof. S-au aprobat ordinele de luptă, ceasornicele au fost potrivite. Şefii plecară spre a aduce la îndeplinire ordinele primite.

* * *

Mateiu Alevra nu-şi mai găsea locul. Când era la plutonul lui, când la companie. Părea cuprins de o nelinişte ameţitoare. Vărăşteanu, dimpotrivă, era împăcat cu toate treburile astea dând semne de totală indiferenţă. Soldaţii aşteptau încordaţi cu nervii întinşi la maximum. Trecu în galop un escadron de roşiori, urmat de o sotnie de cazaci, cu săbiile late cât palma, scoase afară din teacă. Imediat, venea un escadron de dragoni.

— Ce le pasă ăstora? spuse Zagură arătându-i pe călăreţi.

Nu-i răspunse nimeni.

Spre seară tunurile reîncepură tragerea. Era un fel de duduit continuu, în timp ce o pânză de foc creştea peste câmpiile cu cerul acoperit de nori negri şi groşi. Ploaia ţinu până la ziuă. Prin noapte treceau furgoane cu muniţii, călăreţi care duceau şi aduceau ordine, ofiţerii făcând ultimele inspecţii... Focurile din jurul campamentelor se stinseră, rămânând tăciunii pe jumătate aprinşi.

Era cam cu două ore înaintea atacului.

Din stânga poziţiilor româneşti se auziră împuşcături şi strigăte. Neliniştiţi, Carol şi Marele Duce o ţinură într-un galop până în poziţiile ruseşti. Acolo aflară că turcii, surprinşi de înaintarea generalului Skobelef, începuseră ofensiva împotriva stângii armatei aliate. Corpul 4 rus, înşelat de ceaţă, de sub comanda generalului Krylof, se crezu atacat de turci şi se lăsă târât în luptă. Se repezi cu o coloană de atac asupra redutei turceşti de la Radişovo. Fură respinşi cu pierderi mari. Românii auziră împuşcăturile şi strigătele, dar rămaseră pe loc, neprimind un alt ordin care să-l fi contramandat pe cel ştiut.

În sfârşit a sosit şi ceasul. Coloanele româneşti aveau să iasă din vâlceaua în care stăteau ascunse, spre a năvăli asupra temutei redute Griviţa, unde mai mult de jumătate din regimentul rus Penza fusese distrus. Asaltul îl dădeau

unsprezece batalioane româneşti şi trei batalioane ale regimentului rus Arhanghelgorod. Începuse din nou să plouă. O ploaie rece şi deasă. Ceaţa încă nu se risipise. Tunurile băteau poziţiile turceşti cu o furie crescândă. La un semn al comandanţilor, batalioanele începură a urca fără zgomot coasta vâlcelei. Coloana diviziei a 3-a înainta cu batalionul 1 în frunte din regimentul 10 de dorobanţi răspândită în trăgători, înaintea batalionului mergea maiorul Sonţu. Ţinea sabia sub braţ şi fluiera încet cu chipiul dat pe ceafă. Din când în când se întorcea înspre trupă zâmbind şi ridicând pumnul strâns în sus. Îi urma batalionul 1 din regimentul 8 de linie în formaţie de atac în frunte cu căpitanul Valter Mărăcineanu. Alevra îşi conducea plutonul întorcându-se când cu spatele la inamic, când pornind înainte. Îşi simţea mâinile reci ca gheaţa şi obrazul arzând ca focul. Cei nouă sute de metri care îi despărţeau pe români de reduta duşmană au fost străbătuţi într-o linişte de moarte. Ghiţă a lu'Bodolan se ţinea de Constandin, părând pe lângă namila de Pelimon o vietate mică, îngrozită, gata să o rupă la fugă. Mihalcea moldoveanul mergea aplecat, de teamă că fiind prea înalt va fi văzut. Privea la cei din jur făcându-le cu ochiul şi strâmbându-se. Zugravul mergea cu capul în jos uitându-se pe unde calcă. Zagură îşi ţinea arma strâns în mână, parcă s-ar fi temut să n-o scape. Ieremia Robu îşi făcea câte o cruce neterminată, căutând cu privirea pe frate-său, Dumitru. La dreapta lui Alevra, în fruntea plutonului, înainta Iancu Vărăşteanu. Se sprijinea în sabie ca într-un baston, cu chipiul într-o parte şi cu o linişte teribilă întipărită pe faţă. O singură dată se întoarse şi, întâlnind privirea lui Mateiu, îi zâmbi făcându-i semn. Înaintau cu toţii, emoţionaţi, preocupaţi, chinuiţi de aceeaşi întrebare: „Cum va fi în clipa aceea teribilă”? Mateiu tresări. Mergând drept, în afara rândului, Mihai Comăneanu venea zorit, aşa cum venea întotdeauna, fie la chefuri, fie la treabă. ,,Asta-i

nemaipomenit!” îşi spuse Mateiu. Comăneanu pe front”. Întâlni din nou privirea lui Vărăşteanu şi i-l arătă pe Mihai cu sabia. Vărăşteanu făcu ochii mari şi îşi duse mâna la gură spre a-şi înăbuşi râsul. Însemna că Mihai venise de câteva zile în divizie de vreme ce nu-l întâlniseră. Ar fi vrut să-i facă un semn, dar se răzgândi. Zănatecul de Comăneanu ar fi fost în stare să dea un chiot de să se cutremure vâlceaua. Mateiu se întoarse spre trupă văzându-şi de drum. Fodor şi Todor se ajutau unul pe altul. Din cauza ploii pământul devenise clisos.

Deodată tunurile încetară. Oamenii fură înconjuraţi de o tăcere înfiorătoare. Li se părea că fiecare aude respiraţia celuilalt. De la duşman nu răzbea nici zgomot, nici mişcare. Nervii oamenilor stăteau gata să plesnească. Un joc straniu de-a moartea se încinsese.

— Or fi fugit! îşi dădu cu părerea Ghiţă a lu'Bodolan.

Pelimon nu-i răspunse. Înainta cu paşi mari. Popa Ilarion venea în urma lor. Mergea cu capul în piept ca un berbece gata să lovească. Barba îi flutura în vânt.

— O mai fi mult până la ei? întrebă Leonţiu, gîfâind, pe Zagură.

— Acu ajungem, răspunse acesta fără să se întoarcă.

— Doamne, al puterilor, nu mă lăsa, bolborosea Ieremia Robu suflând greu.

Leonţiu îl privea zâmbind. Îi plăcea figura acestui ţăran slabă, cu gropi în obraji, ca icoanele pe care le săruta după fiecare încăierare, cerându-şi iertare. Zugravului îi veni chef să cânte popeşte. Se întoarse căutându-l pe Ilarion Hoaşpă. Văzându-l, se apropie de el cu bucurie.

— Părinte Ilarioane, cum e cântecul ăla cu ,,Doamne al puterilor fii cu noi!”?

Ilarion holbă ochii. Privirea lui Leonţiu era fixă şi sticloasă. „Oare n-o fi înnebunit?” se întrebă popa.

— Acum nu-i vremea, fiule. Nu-i vremea, căută Ilarion să-l liniştească şi trecu mai departe.

Deodată maiorul Sonţu înălţă sabia. Ceilalţi ofiţeri făcură la fel.

Ajunşi sus, la creastă, gata să se năpustească asupra redutei duşmane, românii înmărmuriră. Între ei şi tranşeea inamică se căsca o vâlcea lungă de vreo şase sute de metri cu suiş repede, stăpânită de reduta turcească. O pădurice tânără le apăru înainte. Copacii erau legaţi între ei cu sârme ca să oprească înaintarea năvălitorilor. Oştenii îşi priviră comandanţii. Sonţu rămase o clipă descumpănit cu sabia ridicată. O clipă. După care se repezi înainte. Oştenii îl urmară.

Ajunşi în vale, dorobanţii începură să urce povârnişul în fugă. Alunecau pe pământul clisos, se agăţau de tufele întâlnite în cale, tăiau sârmele, se sprijineau în baionete, îşi dădeau mâinile care se întâlneau reci şi jilave, tremurând de oboseală. Gâfâiau, dar nu încetineau înaintarea. După muchea clinei se porni o adevărată grindină de foc. Începuse să bată şi artileria lor. Primele obuze se sparseră în vâlceaua unde se aflau trupele ce atacau. Batalioanele se contopiră. Oamenii şovăiră o clipă. Se auzeau urletele şi gemetele celor loviţi. Maiorul Sonţu se înălţă, strigând din toate puterile:

— Înainte, leilor!

Primii apărători căzură sub loviturile atacatorilor. Mihalcea moldoveanul apucă arma de ţeavă, lovind cu patul. Leonţiu se făcea că împunge şi lovea cu drughineaţa de fier. Vasile Sticlete se aruncă înainte, dar o baionetă turcească i se opri în piept. Sticlete dădu drumul la armă, prăbuşindu-se cu un strigăt de moarte.

— Înainte, copii! urlă Şonţu, dar fulgerat se lăsă în genunchi.

Chipiul îi căzu. Se răsturnă pe stânga. Căpitanul Mărăcineanu se repezi încercând să-l ridice.

— Domnule maior, ... îngăimă căpitanul.

— Oamenii,... du-i mai departe,... lasă ... du-te ...du.,.

Corpul deveni moale în mâinile lui Mărăcineanu.

Atunci se auzi un strigăt de deznădejde. Reduta Griviţa pe care o atacaseră nu forma doar o întăritură aşa cum era însemnată pe hărţile Statului major rus şi comunicată luptătorilor. De pe muchiile văilor Bucovei şi Griviţei, tabăra turcească se vedea într-adevăr ca o singură şi uriaşă redută, dar, privită îndeaproape, era compusă din două, legate printr-un şanţ. Terenul cu încolăcirile lui nu arăta decât feţele de la nord şi sud.

Ce mai era de făcut? Să fi întors frontul ar fi fost de-a dreptul o nebunie. Să se fi ordonat retragerea, ar fi însemnat necinste şi ruşine. În acele momente grele se auzi glasul şefului coloanei de atac, colonelul Ipătescu:

— Înainte copii!

Asemenea rostogolirii stâncilor, dorobănţimea se repezi înainte. Turcii deschiseră un foc viu de carabină, mitralii şi artilerie. Trăgeau din şanţuri, de la adăpost, de pe banchete şi de pe parapet, formând trei rânduri de pânze de foc fără oprire.

Oamenii se transformară în fiare. Lângă Hoaşpă ţiui ceva ca un tânţar uriaş. Popa se aruncă la pământ. O clipă, ca îndată să se zvârle înainte. Lângă el, un copăcel tânăr fu căptuşit cu zdrenţe de uniformă. Ilarion crezu că înnebuneşte. Încercă să se tragă îndărăt, dar se răzgândi. Se repezi înainte. Goarna suna fără încetare.

— Înainte! înainte! se auzeau glasurile comandanţilor.

Oamenii săreau peste cei căzuţi, se împiedicau, se ridicau. Unii din ei înălţau privirile spre steag, de parcă ar fi vrut să prindă puteri. Desluşiră chipurile oacheşe cu fesuri roşii. În faţa lui Pelimon răsări un turc cât toate zilele. Răcnea, învârtind toporul. Arma lui Constandin sări ca o surcică. Turcul deschise ochii mari, dar lopata lui Comăneanu îl despică. Goarna continua să sune. Se auzi strigătul lui Valter Mărăcineanu:

— După mine, băieţi!

Se repezi în şanţ, lovindu-l pe primul care îi ieşi în cale, voi să se întoarcă, dar o ţepuşă îl ţintui de parapet. Două gloanţe îi găuriră pieptul. Se lăsă încet ca un om bătrân care caută liniştea pe pământ. Alevra se trezi faţă în faţă cu un turc cu ochii mari şi catifelaţi ca de femeie. Era frumos şi tânăr. Îşi descărcă pistolul în pieptul lui. Se opri privind ochii ce se închideau încet, lăsând pleoapele ca o cortină peste viaţa care a zburat. Alergă mai departe. I se împăienjenea vederea. De fum? De lacrimi? De suferinţă? Soldaţii erau murdari de noroi, de sânge, de fum. Cădeau şi dintr-o parte şi din alta cu nemiluita. Comăneanu se lupta cu un turc gras şi spătos. Arma îi sări într-o parte, dar Comăneanu n-a uitat de piedica ţărănească. Cei doi se încleştară. Îl răsturnă pe turc, gâtuindu-l. De pe redan un altul îi sări în spate. Mihai se zbătu, dar deodată auzi ţipătul de durere al turcului. Baioneta lui Pelimon îi pătrunsese până în plămâni. Pelimon şi Comăneanu se priviră fără să se recunoască. „Parcă l-am mai văzut undeva”, îşi spunea fiecare alergând. Pe Iancu Vărăşteanu îl prinse o cange gata să-l tragă în şanţ. Se repeziră Fodor şi Todor, smulgându-l din cangea care rămăsese cu o bucată de uniformă agăţată de cârlig. Lupta devenise atât de înverşunată încât cei loviţi nici nu mai simţeau.

Soldaţi şi ofiţeri făceau eforturi disperate pentru a atinge parapetul drept şi înalt. Oamenii se prăbuşeau ca spicele sub seceră. Şanţurile erau pline de morţi şi răniţi. Alevra scăpase şi mergea înainte. Era murdar tot. Pe faţă, pe mâini, pe uniformă. În dreapta ţinea sabia, iar în stânga revolverul.

O mie două sute de soldaţi căzură ucişi şi răniţi. Companiile rămase fără comandanţi alergau spre redan cuprinse parcă de vijelia disperării. Focul inamic continua năprasnic. Colonelul Angelescu, comandantul diviziei a 3-a, ordonă să se sune retragerea cu lacrimile în ochi. Era disperat. Paisprezece batalioane fuseseră făcute puzderii.

Divizia, cu coloana ei de atac, pornise deodată, urmând să lovească Griviţa din faţă şi din flanc. Terenul pe care înaintau era mai strâmt, astfel că atacatorii se furişau acoperiţi de vâlcea. Comandantul coloanei de atac, colonelul Borănescu, o cârmi la stânga spre a susţine flancul, desfăşurând batalionul 2 de vânători în trăgători. Îi urmau batalionul 1 din regimentul 14 de dorobanţi şi batalioanele regimentelor 4 de linie. Artileria română şi-a lungit tragerea spre a nu lovi în propriile trupe. Turcii îi lăsară pe români să se apropie. Cu un strigăt neîntrerupt de „ura!” vânătorii se avântară la atac, dar trei rânduri de foc şi de şrapnele curmară elanul.

— Înainte copii! strigau ofiţerii.

— Înainte fraţilor! îndemnau sergenţii şi fruntaşii.

În faţa redutei şirurile se clătinară şi se desfăcură. Apărarea duşmană părea un cerc uriaş de fier şi foc. Atacul fu respins. Colonelul Pilat fu trimis la generalul Cernat cu ordinul expres ca divizia să atace imediat. În acelaşi timp, generalul Krudner primi ordin să susţină cu batalioanele ruseşti atacul diviziei. Dar generalul Cernat care văzuse tot ce se petrecuse în flancul drept informă Comandamentul român despre situaţia disperată în care se găsea coloana întâi de atac şi despre imposibilitatea acesteia de a mai înainta. Erau orele patru după-amiază. Colonelul Angelescu îşi întocmi trupele rămase, dezlănţuind al doilea atac. Cu drapelele desfăşurate, cu goarnele ce sunau, românii se avântară încă o dată sub grindina de gloanţe. Dar cu tot eroismul şi efortul supraomenesc, ofensiva se prăbuşi. Coloana rusă înşelată de ceaţă şi negură rătăcise drumul, ajungând tocmai când atacul românilor era respins. Îndemnaţi de colonelul Voinescu, de maiorul Candiano-Popescu, de căpitanii Groza şi Pruncu şi de toţi comandanţii care mai rămăseseră în picioare, rândurile românilor, aşa decimate cum erau, se repeziră dinspre Vest, în timp ce ruşii atacau dinspre Est. Românii şi ruşii fură respinşi pentru

a treia oară. De la ruşi căzu însuşi comandantul regimentului Arhanghelgorod şi o mulţime de ofiţeri şi soldaţi. De la români mai căzură vreo douăzeci de ofiţeri şi vreo mie de soldaţi. Înspre seară situaţia devenise gravă. La dreapta, divizia a 3-a era pusă în imposibilitate de a mai reîncepe vreo acţiune. Divizia a 4-a fusese sfărâmată după trei atacuri consecutive. La centru, generalul rus Krylof dăduse două atacuri la Radişovo unde luaseră parte la luptă vreo şapte regimente. Rezultatul — peste cinci mii de morţi şi răniţi. La aripa stângă, generalul Skobelef pierduse patru mii de oameni.

Începu din nou să plouă. Pe deasupra parapetelor turceşti, românii văzură cu groază trupurile pline de sânge ale lui Sonţu şi Valter Mărăcineanu. Batjocorite şi înfipte în suliţi se legănau de la dreapta spre stânga ca într-un dans grotesc. Unii dintre soldaţi începură să plângă. Alţii se încrâncenară de furie, cerând să iasă la atac. Chipurile oamenilor erau descompuse de oboseală, de ură neputincioasă, de deznădejde. În jurul steagului, un pâlc de oşteni stăteau năuciţi. Se apropie de ei un călăreţ. Era posomorât şi îngândurat. Mondirul îi era desfăcut, iar chipiul aplecat pe frunte.

— Ce faceţi, copii? îi întrebă călăreţul.

— Ce să facem, măria-ta? îi răspunse un sergent mai arătos care îl recunoscu pe vodă, ia, ne-au prăpădit păgânii!... Atâţia mai rămaserăm!

— Atâţi câţi sunteţi şi cu ceilalţi tovarăşi ai voştri care sunt încă zdraveni, adunaţi-vă şi mergeţi înainte şi a voastră va fi victoria!

Se depărtă urmărit de privirile obosite ale soldaţilor. La orele şapte fără un sfert, colonelul Angelescu strânse trupele pornind la un ultim atac. Nemâncaţi, copleşiţi de pierderile avute, descurajaţi de înfrângere, se pregătiră din nou. Pentru a patra oară în decurs de câteva ore! Soldaţii din regimentul 2 de vânători se amestecară cu aceia ai

batalioanelor din al 14-lea şi 10-lea de dorobanţi şi al 5-lea de linie, zvârlindu-se ca un pumn uriaş asupra duşmanului. De data asta furia, suferinţa şi nebunia făcură corp comun sfărâmând dârza împotrivire a turcilor. Cu urlete sălbatice, soldaţii se aruncă în şanţ avându-l în frunte pe maiorul Candiano-Popescu.

— Înainte! strigau ofiţerii.

— Înainte! strigau gradaţii.

Lupta se dădu corp la corp. Dinspre Sud-Vest pătrunseră în redută şi batalioanele ruseşti comandate de maiorul Kwitka. Un soldat turc încercă să se strecoare cu drapelul înfăşurat pe braţ. De sus se repezi asupra lui ca şoimul soldatul Grigore Ion. Cei doi se încleştară rostogolindu-se. În ajutorul românului veni sergentul Stan Gheorghe, urmat de caporalul Nică Vasile, toţi trei din regimentul 2 de vânători. Rezistenţa turcilor se clătină până se nărui. Fugeau cuprinşi de spaimă lăsând în mâinile românilor cinci tunuri şi steagul cu semiluna pe el. Căzu şi căpitanul Maican cu braţul sfărâmat după ce-şi înfipse sabia în pieptul unui ofiţer turc. La orele opt seara, reduta era ocupată de români, turcii retrăgându-se şi închizându-se în al doilea retranşament.

Despre căderea redutei Griviţa 1 nu aflaseră nici restul armatei, nici Comandamentul român. Ploaia nu mai contenea. Noaptea era de smoală. Din dreapta şi din extrema stângă se auzeau împuşcături. De pe câmpul de luptă, vaietele celor căzuţi făceau să se cutremure sufletele ostaşilor scăpaţi cu zile. La lumina anemică a felinarelor, sanitarii se târau încercând să-i salveze pe cei grav răniţi. Ziua aceea de luptă costase trupele aliate peste zece mii de oameni. Ştirea despre căderea Griviţei fu singura rază luminoasă în sufletul trist şi întunecat al fiecărui luptător. Ploaia încerca să spele sângele de pe răni trezindu-i pe cei leşinaţi şi redându-i durerii. Cei loviţi mai uşor încercau să se târască pentru a ajunge în liniile româneşti. Dar

pierderea de sânge şi efortul le stăvilea orice rest de voinţă.

* * *

Tache Firfirică înainta cu băgare de seamă cu cele două căruţe în care se aflau marmitele cu mâncare pentru trupă. Drumul era anevoios şi caii se opinteau trăgând cu greu. Ajutoarele sale erau doi soldaţi. Unul de-i zicea Boalfă, cam tuciuriu la faţă, ceea ce îl îndreptăţea pe Tache să-l strige „ţiganul”, iar pe celălalt îl chema Mihalache Cuteică, ţăran de pe undeva de prin Dolj. Drumul era presărat cu morţi şi chesoane răsturnate. Boalfă începu să tremure. Îl cuprinse un frig nervos. Dârdâia ca un apucat. Cuteică era un flăcău vânjos cu ochi blânzi de ţăran răbdător şi supus. Nu se înspăimântă de tot ce vedea, ci mai degrabă îl cuprinse mila. Iubea caii tot aşa de mult ca şi pe oameni. Văzând un cal ce voia să se ridice şi nu putea din cauza şleaurilor, se repezi şi scoţând cuţitul tăie curelele. Eliberat, calul se ridică scuturându-se şi sforăind. Era nevătămat. Cuteică îl mângâie pe coamă, apoi îşi lipi faţa de botul lui. Îl luă cu el ducându-l în spatele căruţei. Calul mergea cuminte plescăind cu copitele prin noroi.

— Ce-ţi veni, Cuteică? îl întrebă Tache văzându-l cu calul după el.

— Era păcat, dom' Tache, să-l las,... răspunse ţăranul blând. Suflet şi el... deh! Acu, de vreme ce scăpă cu zile de ce să se chinuiască acilea?

Tache râse uşor îndemnând caii cu biciul. Îi plăcea Cuteică pentru că era blajin şi aşezat şi avea vorba domoală şi respectuoasă. Îi spunea „dom' Tache” deşi erau amândoi simpli soldaţi. Boalfă însă era parşiv şi făcea matrapazlâcuri cu mâncarea, dar să-l fi ferit sfântul să-l prindă Tache, că ar fi fost vai de pielea lui! Şi Boalfă ca să se ia bine, îi spunea „don' sergent”.

— Sărăcuţi de maica lor, îi căina Boalfă pe cei căzuţi, cum plecară ei de-acasă buni zdraveni şi cum ajunseră aici să-i macine ploile şi vremile astea relile!

— Ce să-i faci, Boalfă?! Astăzi ei, mâine noi, c-aşa-i la rezbel, filozofă Tache.

— Bate-te peste gură, don’ sergent, şi nu mai spune vorbili astea! lovi Boalfă în loitra căruţei. Că-i păcat de tinereţile noastre!

Îşi săltă arma pe umăr înaintând în ploaia rece, ce se cernea măruntă ca bobul de nisip. Tăceau toţi trei, ocolind sau sărind băltoacele, fiecare cu gândurile şi spaimele lor. Deodată, caii de la căruţa din faţă se opriră sforăind. În mijlocul drumului era căzut un dorobanţ cât toate zilele. Probabil că rănit fiind, s-a târât cât s-a târât, până l-a ajuns moartea acolo.

— Ho, caii tatii, ho, cu tata! îi linişti Firfirică apucându-i de dârlogi.

— Boalfă! Cuteică! Ia veniţi să ridicăm soldatul ăsta că s-au speriatără caii, zise Tache.

— Eu nu pun mâna, don' sergent. Să fie al dracului ăla care o pune mâna pe mort, spuse Boalfă înfiorându-se.

— Da ce vrei, mă? Să-l rădic eu singur? se răţoi Firfirică.

Boalfă şi Cuteică se apropiară de cel căzut.

— Parcă n-ar avea nimica, zise Cuteică. Dorobanţul era cu faţa în jos şi cu un picior strâns sub el.

— Haideţi, fraţilor, îi îndemnă Tache, nevenindu-i nici lui la îndemână să-l tragă pe mort din drum.

Cuteică se aplecă apucându-l pe soldat de picioare şi aşteptând.

— Hai, Boalfă! Ce vrei? Să mă fac al dracului? ţipă Tache.

Boalfă se apropie tremurând tot. Încercă să apuce mortul, dar dădu un icnet de scârbă. Se retrase ştergându-şi mâna pe manta. Apoi luă noroi frecându-se pe mâini.

— Trage-l, Cuteică, de picioare, n-avem ce-i face!

Cuteică îl trase mai aproape de şanţ. Cuşma de dorobanţ căzu din capul mortului.

— Cuteică, mai repede! îl zori Firfirică. Trebuie să ne grăbim. Ne-aşteaptă oamenii nemâncaţi şi obosiţi!

O luară din loc. Din când în când Boalfă îşi tot ştergea mâna pe manta. Peste sufletele celor trei vii se lăsă un fel de pâclă înăbuşindu-le.

— Dom' Tache, şopti Cuteică. Vorbea încet fără să ştie nici el de ce. Io zic să avem puştile pregătite şi bainetele puse...

— La ce, Cuteică? întrebă Firfirică privindu-l mirat.

— Iaca aşa! C-acilea mai bântuie unul şi altul, oameni fără căpătâi.

Firfirică luă arma de la umăr încercând-o din mers. Apoi puse baioneta. Boalfă îl imită. Cuteică îşi pipăi cuţitul pe care îl purta în turetca cizmei. Se opriră. De nu prea departe se auzeau tropote de cai. Caii de la căruţele lui Firfirică nechezară puternic.

— Don' sergent, să lăsăm căruţili şi să ne pitim, şopti Boalfă.

Firfirică îi făcu semn să tacă. Prin crucea nopţii se zăreau siluetele a trei călăreţi. Tache făcu repede un plan de luptă. Era pentru prima oară când lua o decizie serioasă. Îşi săltă nădragii că aşa îi era obiceiul. De câte ori cădea pe gânduri, îşi sălta nădragii. Boalfă începu din nou să tremure. Se uită în jurul lui. Morţi cât vrei! îi veni o idee.

— Don' sergent, dacă ne-am face morţi? întrebă Boalfă.

— Bine te-ai gândit, Boalfă, spuse Tache. Să vedem mai întâi cine sunt. Dacă or fi de-ai noştri, bine,... de nu...

— Lasă-i în plata lor, don' sergent, spuse Boalfă.

Cuteică tăcea încruntat.

— Boalfă, ţi se urî cu binele? îl luă Tache din scurt. Ce vrei? Să ne uităm la ei cum trec? Poate vrei să le dăm şi onorul!

— S-apropie, dom' Tache, şopti Cuteică.

Se trântiră la pământ pe marginea şanţului cu armele pregătite. Caii începură să pască trăgând căruţele după ei. „Numai de n-ar da în şanţ să răstoarne marmitele”, gândi Tache. Scrută întunericul cu puşca băgată sub el. Mâinile îi tremurau uşor. O sudoare rece începu să-i broboneasc㠄 fruntea. Şi-o şterse dându-şi capela de două ori înainte şi înapoi. Călăreţii se apropiau. Li se auzeau vocile. Vorbeau o limbă aspră, necunoscută. Unul dintre ei râse. „Turcii!” îşi zise Tache. Trase cu coada ochiului la Cuteică. Acesta aştepta liniştit cu arma întinsă. În dreptul celor două căruţe, turcii opriră caii. Ţineau armele în mâini cu paturile sprijinite pe şold şi cu ţevile în sus. Unul dintre ei se dădu jos, privind cu atenţie în jurul lui. Se uită în căruţă punând mâna pe una din marmite. Era caldă încă. Spuse ceva celorlalţi şi apucă dârlogii unui cal. „Aşa ţi-e vorba? Vrei să-mi furi hrana trupei?” Tache îşi descărcă arma în el. Cuteică şi Boalfă traseră în acelaşi timp. Cei doi se rostogoliră de pe cai. Unul rămase întins cu mâinile în cruce, iar pe celălalt îl târî calul care, speriat de împuşcături, sări peste şanţ, dispărând în noapte.

— Să le luăm armele, fraţilor! spuse Tache.

Se plecă asupra primului turc care căzuse luându-i pistolul şi carabina. Cuteică luă arma celui de-al doilea, iar Boalfă se luă după calul cu turcul prins cu piciorul în scară. Calul păştea liniştit trăgându-l pe mort după el. Întoarse capul uitându-se cu indiferenţă la Boalfă. Pe Boalfă îl trecu un fel de frig pe şira spinării. I se înceţoşară ochii. Se apropie şi Tache urmat de Cuteică.

— Acu, ce-mi făcu el mie de trăsei în el, don' sergent? îngenunche lângă mort lipindu-şi urechea de pieptul lui. Poate că mai trăieşte! Aşi! Ce să mai trăiască? spuse el ridicându-se, că am tras cu frica morţii! Îi luă arma şi pistolul.

— Să mergem, fraţilor, că e târziu! îi îndemnă Tache.

Deodată se opri tresărind. I se păru că aude zgomote şi tropăituri. Şi nu se înşela. În urma celor trei ucişi, ce formau un fel de avangardă, venea un grup ceva mai numeros de cerchezi care încercaseră să intre în Plevna, dar se rătăciseră. Auzind împuşcăturile, au înaintat răspândindu-se în trăgători. Firfirică simţi un cârcel în inimă.

— Văzuşi, don' sergent, zise Boalfă, dacă îi lăsam să plece ne lăsau şi ăştia în pace... Acu ne ia dracu pe toţi!

„O să ne prindă vii şi o să ne facă bucăţi”, se gândi Tache. Boalfă nu mai tremura. Îngheţase.

— N-avem ce face, dom' Tache, spuse Cuteică pregătindu-şi arma luată de la turc. Îi primim cu foc şi,... Dumnezeu cu noi!

Se dosiră în spatele căruţelor.

— Cuteică, pe unde se încarcă arma asta? Că uitai, zise Tache.

Cuteică îi arătă. Boalfă prinse şi el mişcarea.

— Dacă ne descotorosim şi de ăştia, spuse ţiganul, ne întoarcem cu „Virtutea militară” pe piept. Haoleo, când m-o vedea muierea mea, dicorat...

Tache îi aruncă o privire furioasă. Turcii înaintau cu multă precauţie. Nu făceau zgomot pentru a nu fi descoperiţi.

— Tragem toţi odată, şopti Firfirică necunoscând numărul celor ce veneau. Îşi închipuia că vor fi fiind vreo şase-şapte neisprăviţi. Să-i lăsăm să se apropie, fraţilor, mai adăugă.

Îl cuprinse o mândrie teribilă. El, neputinciosul, fricosul, crâşmarul, în luptă cu turcii pentru Ţară! Să mori de râs şi nu alta! Se gândi la Zagură şi Leonţiu. „Or fi ei eroi, dar nici eu nu-s mai prejos”, îşi spuse.

Îi lăsară pe turci să se apropie, apoi deschiseră focul. Se auziră gemetele şi strigătele celor loviţi. Turcii trăgeau la nimereală, nevăzând pe nimeni.

Auzind schimburile de focuri, românii se alarmară. Două plutoane au fost trimise în pas alergător în direcţia împuşcăturilor.

Cuteică trăgea nimerind în plin de fiecare dată. Avea şi noroc, şi ochi bun. Parşivul de Boalfă ba trăgea dintr-un loc şi dădea fuga în altă parte, de unde trăgea iar spre a da impresie turcilor că sunt mai mulţi, ba trăgea şi cu arma şi cu pistolul turcului ucis. Bâlbiia în neştire: „Doamne, apără-ne şi păzeşte-ne de oţii de turci!” Zări pe unul mai apropiat şi îl luă binişor la ochi. Arma plesni scurt. Îl văzu pe turc cum încearcă să se ridice ca să recadă iar. Se bucură. Firfirică trăgea cumpătat. Îşi plimba arma alegând dintre fesurile care se iţeau. Când trăgea închidea o clipă ochii. Arma îi lovea umărul dându-i-l înapoi. La o vreme, Firfirică distinse doar focul lui Cuteică.

— Ce aştepţi, Boalfă, puiule? Invitaţie? întrebă Firfirică fără să se întoarcă. Iote, mă, al dracului ţigan! Se opri! îşi spuse Tache. Olio, dacă nu-ţi frâng eu oasele după bătălie, să nu-mi zici mie don’ sergent! Trage mă, n-auzi?

Întoarse privirea o clipă. Boalfă zăcea cu faţa în sus, cu arma lipită de piept de parcă ar fi ţinut un ciomag. Pe Tache îl cuprinse spaima. Moartea lui Boalfă îl zgudui profund. „Dacă moare şi Cuteică, m-a luat dracu!” Doljanul trăgea socotit. Turcii se repeziră urlând. Din depărtare se auzeau paşii celor două plutoane româneşti. „Iote mă, câtă oştire trimet turcii pentru amărâtul de Firfirică”, se gândi Tache neştiind cine sunt cei ce se apropiau. Auzi strigătul de moarte al lui Cuteică şi se înfioră din creştet până în tălpi. Un turc se strecurase în spatele lui înjunghiindu-l. Se ridică lovind cu baioneta orbeşte. Turcul se rostogoli alături. Firfirică se repezi înainte. Râdea. Îi trecuse şi teamă şi tot. În dârdora luptei zări aproape de el doi ochi negri şi o barbă. Vru să stingă lumina vieţii din ochii aceia, dar simţi cum îi fuge braţul cu umăr cu tot. Căzu şi simţi sub el o baltă fierbinte. Mintea îi umbla nebună, în vreme ce trupul

se pregătea de moarte. Turcii încercară să fugă. În ambuscada creată de Firfirică şi soldaţii lui mulţi căzură. Ceilalţi, înconjuraţi, se predară încolonându-se între baionete şi luând drumul prizonieratului. Ofiţerul român ordonă unui soldat să-l întoarcă pe mort. Firfirică îi privea sticlos, fără frică. Privea cu indiferenţă. Mai încolo, Boalfă stătea pe spate cu arma strânsă la piept. Lângă roata căruţei zăcea Cuteică doljanul cu baioneta înfiptă în spate.

— Unde or fi ceilalţi bravi? se întrebă ofiţerul.

— Numai trei au fost, don' sublocotinent, spuse un soldat.

Ofiţerului nu-i venea să creadă. Se descoperi emoţionat. Ceilalţi făcură la fel.

Cerul începea să se lumineze. Ploaia se oprise şi stelele apuneau. Doar pe obrazul lui Firfirică mai stăruiau picăturile de ploaie ţinând loc de lacrimă. Căzuse convins fiind că destinul Ţării a stat o clipă în mâinile lui, ale lui Boalfă şi Cuteică şi poate că avea dreptate.

* * *

Alevra începu să-i scrie Luizei. „Nu ştiu ce să-ţi spun mai întâi! Că te iubesc de-aici, din împărăţia morţii, şi îmi vine să alerg spre tine ca să te privesc măcar o oră... Să-ţi scriu despre tot ce se petrece aici cu teama să nu-ţi întunec gândurile...”. Condeiul alerga umplând paginile. Mateiu scria cu dor, aproape cu furie. Nu-i povesti nimic Luizei din ceea ce pătimise. Vorbea cu ea, pronunţând cu voce tare cuvintele, închizând ochii ca să o poată revedea în minte. Apoi silueta ei se aburea dispărând.

Iancu Vărăşteanu, urmat de doi soldaţi, inspecta posturile cele mai înaintate. Se întunecase de-a binelea şi cerul se acoperise de nori. Nu departe se zăreau întăriturile duşmane. Se opri. Ascultă cu atenţie. Din stânga lui venea un zgomot uşor, ca şi cum s-ar fi târât cineva. Făcu un semn soldaţilor, care au înţeles. Unul porni spre dreapta şi

altul spre stânga. Iancu scoase revolverul. Îl văzu pe soldatul care o luase spre dreapta întorcându-se.

— Nu e nimic, domnule locotenent, raportă el.

Vărăşteanu era gata să bage revolverul în toc, când auzi vocea aspră a celuilalt soldat:

— Stai!

Începu să alerge, bucuros că nu se înşelase. Nu-şi închipuia că va da peste cine ştie ce... Vreun dezertor turc, lucru care se întâmplase de mai multe ori, sau chiar un spion. Ajunse în apropiere. Soldatul ţinea arma întinsă către un bărbat îmbrăcat în haine civile, cu gulerul de la surtuc ridicat. Peste haină avea o manta militară fără grade. Omul ridicase mâinile încremenit, neaşteptându-se la surpriza asta. Reuşise să se strecoare până in apropierea liniilor turceşti, răsuflase uşurat şi deodată... Vărăşteanu rămase cu degetul pe trăgaciul pistolului. Nu desluşea faţa celui prins.

— Percheziţionează-l soldat, ordonă el.

Celălalt ostaş ţinea arma întinsă înspre prins. Cel ce îl percheziţionase se întoarse întinzându-i lui Vărăşteanu un cuţit cu lamă lungă şi subţire, un portofel şi o hartă militară.

— Înapoi! ordonă Vărăşteanu.

Prizonierul fu înconjurat. Nu vorbea nimeni. Înaintau prin noroi tăcuţi. Vărăşteanu mergea pe lângă ei trăgând cu coada ochiului la necunoscut. Ajunşi la câţiva paşi de şanţurile româneşti, fură somaţi de santinele. Ofiţerul spuse parola. Un soldat ridică un felinar chior care d-abia clipea în întuneric. În clipa aceea, văzu faţa prizonierului şi se cutremură.

— Serafim!

Prinsul nu răspunse. Se mulţumi să arunce o privire rătăcită. Părea obosit şi complet năucit. Nu mai avea nimic din trufia de odinioară. Părea îmbătrânit cu douăzeci de ani.

Fu anchetat pe loc. La început se încăpăţânase să nu vorbească. Tăcea toată vremea, uitându-se în pământ. Pe

urmă îşi ieşi din muţenie. Vorbea repede. Ofiţerul care lua note îl putea urmări cu greu. Recunoscu că a vrut să treacă la inamic. Fără să-l întrebe nimeni declară că nu era străin nici de moartea maiorului Vidraşcu. El pusese la cale această crimă, ducând-o la îndeplinire cu ajutorul complicelui său, Ahmed El-Zafi. Vorbi şi de Adina Vidraşcu, mărturisind că o hipnotiza şi astfel aflase unde îşi ţinea Vidraşcu hârtiile secrete. Declară că o iubise cu patimă şi că se înţelesese cu ea ca imediat după plecarea lui să plece şi ea la Paris unde trebuiau să se întâlnească. Mai declară că a stat tot timpul ascuns, putând doar acum să se strecoare printre linii şi ar fi reuşit dacă nu l-ar fi trădat oboseala care îl cuprinsese. După ce mărturisi toate astea, surâse aproape inconştient. Fu închis dându-i-se voie să se apere.

Avocat a fost numit Alevra. Înaintea procesului a luat contact cu deţinutul.

Serafim stătea pe un scăunel cu mâinile între genunchi. Părea cuprins de o mare tristeţe. Când intră Mateiu nici nu ridică privirea.

— Serafim!

— Ah, tu erai? întrebă Serafim fără nici un fel de mirare sau bucurie. Totul îi era indiferent.

— De ce ai făcut asta? întrebă Alevra.

— Ce rost mai au întrebările, Mateiu?

— Voi fi apărătorul tău şi va trebui să ştiu unele lucruri...

— Ce-ai vrea să ştii mai mult decât ceilalţi?

— Dacă ai făcut acţiuni de spionaj...

— Da, răspunse el privind în altă parte.

— Şi dacă ai fost plătit pentru asta?... adăugă Alevra. E important.

— De ce? Acum ce mai poate fi important, Mateiu?

— E important, fiindcă dacă ai făcut spionaj ca luptător e una şi dacă ai fost plătit e alta.

Mateiu vorbea rar, în şoaptă aproape, având senzaţia că dacă va vorbi mai tare, ar trezi nişte amintiri ce dormeau liniştite undeva, într-un ungher de suflet.

— Aş vrea să vorbesc cu Iancu, Mateiu, spuse Serafim.

Vocea îi era calmă şi blajină.

— Ce vrei să-i spui?

— Ce vreau să-i spun? Serafim parcă fusese plecat şi abia revenise pe pământ. Vreau să-i spun că războiul este grădina trandafirilor roşii şi trişti.

— Uite ce e, Serafim... Nu e timp de pierdut. Vărăşteanu refuză să te vadă.

Serafim observă că Mateiu nu-i mai spunea „Iancu”, ci „Vărăşteanu”. Între prietenia lor îşi băgase coada moartea şi imposibila întoarcere. Surâse absent. Şi mai observase Serafim că Alevra nu-i întinsese mâna. Mateiu nu uitase să-i spună că îl apără deoarece a fost numit apărătorul lui.

— Înţeleg, răspunse Serafim simţind dispreţul lui Mateiu. Înţeleg, repetă el. Dacă aş fi fost luptător de tranşee...

— Să ştii că te-am iubit foarte mult, Serafim!... Înainte de... Se opri.

Serafim ridică privirea învăluindu-i pe Mateiu cu o lumină caldă.

— Pentru ce atâta ură între oameni când stelele le vedem la fel? îngăimă Serafim.

— La asta ai fi putut să te gândeşti mai devreme, răspunse Mateiu. Aş dori să-mi spui totul ca să văd ce e de făcut.

— Te zbaţi degeaba, prietene. Învinsul nu poate avea dreptate niciodată. Aş fi vrut să-l mai văd pe Iancu, adică pe Vărăşteanu, se corectă el. Doar ne vom despărţi pentru totdeauna.

Mateiu nu răspunse. Ştia că pledoaria lui va fi zadarnică. Că probele erau evidente, că prinsul recunoscuse totul.

— Mateiu! Te-aş ruga să renunţi la apărare. E inutil. Să lăsăm lucrurile să se sfârşească aşa cum au început!

Mateiu îl privi fără să înţeleagă. Plecă tot fără să-i întindă mâna lui Serafim. Prietenia lor murise înecată de silă. Stătu îndelung de vorbă cu Vărăşteanu, dar nu obţinu nimic. Nici măcar făgăduiala de a vorbi cu Serafim.

Se formă un consiliu de judecată din ofiţeri superiori şi inferiori. Când intrară în odaia în care se judeca procesul, Serafim nici nu se sculă în picioare. A trebuit ca soldatul care îl păzea să-i facă semn. Cât timp se dădu citire actului de acuzare, Serafim parcă dormita. Reţinu vag figura slabă şi osoasă a unui ofiţer înalt, cu ochii negri şi sprâncene stufoase, care semăna grozav cu Vidraşcu. Ofiţerul vorbise mult, acuzând cu vehemenţă actul comis de Serafim, care a profitat de ospitalitatea ţării şi de bunăvoinţa ei. „Să nu uite acuzatul că oamenii care acoperă cu trupurile lor câmpurile de luptă, îşi cuceresc libertatea cinstit, cu arma în mână, nu lovind pe la spate, nici prin viclenia mişelnică a trădării, nu-şi făuresc drum spre nemurire... Acuzatul a mai fost încurajat în acţiunea lui ticăloasă şi de lumea în care se învârtea şi pentru care ideile de patrie şi libertate aveau un înţeles prea vag. Dar aici, pe câmpurile de bătaie, departe de saloanele cu ferestre acoperite cu draperii de catifea, prin care nu răzbat nici exploziile tunurilor şi nici vaietele celor ce îşi dau viaţa pentru ţară, aici a încercat acest om să mai lovească o dată, aşa cum a lovit mişeleşte inima admirabilului ofiţer Miron Vidraşcu...”. Ofiţerul procuror vorbea cu patimă şi ură. Era fiu de ţăran de prin părţile Vrancei. Serafim îl privi o clipă cu atenţie. Nu văzu decât un întunerec de groapă. Păru dezorientat. Îşi opri privirea apoi pe faţa lui Vărăşteanu şi surâse. Era cineva pe care îl cunoştea. Dar ochii lui Vărăşteanu alunecară spre un punct de pe perete. Apărarea a fost aproape inexistentă. Ultimul cuvânt îl avu acuzarea. Serafim tresări când îşi auzi numele. Încercă să spună ceva, dar se răzgândi, murmurând stins: „N-am nimic de spus”. Sentinţa fu

necruţătoare. Moartea. Când i se citi verdictul, nici nu se clinti. Se aştepta.

A doua zi, în zori, o grupă de tiraliori din plutonul doi al locotenentului Vărăşteanu se înşiruiră în faţa condamnatului cu arma la picior. Vărăşteanu se apropie de Serafim cu sabia scoasă, fără a-l privi.

— Iancule,... bâigui Serafim.

Ar fi vrut să-i spună că îl înţelege, că ştie că îşi face datoria, că...

— Doreşti să fii legat la ochi? îl întrebă Vărăşteanu făcându-se că nu a auzit chemarea.

— Nu. Nu doresc, răspunse Serafim după o scurtă pauză.

Îşi dădu seama că Vărăşteanu murise şi acum, în faţă stătea un bărbat necunoscut, rece, protocolar, grăbit să-şi îndeplinească sarcina neplăcută. Din depărtare se auzea mugetul tunurilor.

— Aş vrea totuşi să vă rog ceva, domnule locotenent, adăugă Serafim.

Ultima portiţă spre casa prieteniei se închisese.

— Te ascult, zise Vărăşteanu fără să-l privească.

— Doresc să fiu îngropat cât mai adânc, pentru a nu ajunge hrană câinilor... Dacă credeţi că rugămintea mea ar putea găsi un ecou în inima dumneavoastră...

— Mai ai altă dorinţă?

Serafim scutură din cap. Îşi spuse că pe acest ofiţer nu-l cunoscuse niciodată. Se uită în dreapta întâlnind groapa săpată, asemănătoare cu aceea a maiorului Vidraşcu. Pe marginea ei stătea sicriul de lemn negeluit şi nevopsit. Capacul era pus ceva mai încolo. „Pentru ce se întârzie atâta?” se gândi Serafim aproape supărat. Vărăşteanu se retrase spre stânga ridicând sabia. Tobele răpăiră. Ridică ochii spre cer, căutându-i pe cei plini de taine ai Adinei. Oştenii luară linia de ochire. Auzi comanda Vărăşteanului şi mai apucă să vadă cum lasă sabia în jos. Armele trosniră

toate în acelaşi timp. Serafim se prăbuşi în genunchi cu un miros de silitră în nări, apoi căzu mototol într-o parte. Ciudat! În afara unor înţepături de ac nu simţea nimic. Ce uşor se moare! Sângele cald îi încălzea mâinile îngheţate. Şi căldura aceea îi făcea bine. Pe urmă o boare de vânt îi mângâie faţa. Mai apucă să vadă cizmele lui Vărăşteanu care se apropiau şi îl cuprinse o oboseală nemaipomenită. Încercă să se ridice, să nu adoarmă, să umble, dar marele somn îl prinse în braţele lui. Rămase cu ochii deschişi. Iancu îl mai privi o dată. I se păru că mai zăreşte în ei zbaterea plăpândă a unui licăr de viaţă. Se înşelase. Era soarele care se reflecta în sticlozitatea lor ca într-o oglindă cu luciu negru. Grupa se depărtă în cadenţă de marş. Vărăşteanu mergea cu capul în jos, palid ca un mort. Peste groapa proaspăt închisă ţopăiau păsărelele în căutarea hranei. Niciodată Serafim nu rămăsese atât de singur...

CAPITOLUL VI
...Ce-ai să te faci când nu vei mai vedea lumina strălucind pe faţa mea?...

(Mahabharata)

Bătălia din 30 august îi convinsese pe ruşi că nu se putea cuceri PLEVNA prin atacuri succesive, ci trebuia împresurată şi silită să se predea.

Câmpul de luptă era plin cu răniţi şi morţi. Unităţile de sanitari se strecurau anevoie în zona de luptă. Setea chinuia, prelungind suferinţele. Soarele ardea trupurile celor în care mai pâlpâia o fărâmă de viaţă. Pământul se uscase de parcă era de cremene. D-abia işi începură munca sanitarii şi ostaşii care se oferiseră să ajute la ridicarea răniţilor că fură întâmpinaţi cu un foc viu din partea turcilor. Gestul era cu atât mai neomenos cu cât erau şi de-ai lor căzuţi între linii.

Sanitarul Bravu ajunse lângă un tânăr lovit la picior. Ostaşul era palid şi slăbit din cauza sângelui pierdut. Avea febră mare. Buzele uscate bâiguiau ceva. Bravu se plecă:

— Apă! ceru rănitul clănţănind din dinţi, îşi scoase bidonul apropiindu-l de buzele omului. Îi legă rana strâns de tot, apoi se întinse pe burtă urcându-l în spinare.

— Încearcă să te prinzi de gâtul meu, îi spuse.

Se ridică icnind cu povara în spate. Gloanţele turcilor ţiuiau căutând pe cei ce se luptau cu moartea şi pe cei ce căutau să-i salveze. Mai încolo Mihalcea, moldoveanul care se oferise voluntar, se opri lângă alt ostaş.

— Măi, Modrea, tu eşti? îl recunoscu Mihalcea.

Rănitul deschise ochii arşi de febră, clipind des.

Din gură îi ieşea un fel de şuierat.

— Îs io, măi, Mihalcea, bată-mă norocul să mă bată!

Modrea îl privea ţintă şi nu înţelegea nimic. Mihalcea îi căută rana. Avea capul spart, îl săltă în cârcă înaintând aplecat tare, spre a oferi o ţintă cât mai mică.

— Acu ajungem, măi Modrea, îl încuraja Mihalcea. Iaca acuş! Mai sunt câţiva paşi şi-i gata! Şi te-or duce, măi frăţîoare, la spital şi te-i face bine! Şi-apăi... te-i duce acasă, măi Modrea, ...şi ai să-ţi vezi fimeia şi copchilaşii şi tare va fi bine, sporovăduia Mihalcea.

Gloanţele turcilor deveniră ploaie. Se târa pe pământ cu Modrea în spinare. Bravu se lăsă pe burtă să se mai odihnească fără a-i da drumul rănitului din spate. Îşi simţi mâna udă de ceva fierbinte şi lipicios. Se ridică începând să alerge gheboşat, cu paşi mari. Se ascunse lângă o tufă cu senzaţia că turcii îl caută cu disperare. Îşi puse povara jos, ştergându-şi mâna de manta. Respiră adânc, din tot sufletul.

— Mai e o leacă şi ajungem, spuse căutându-se de ţigări. Nu găsi.

Rănitul stătea cu ochii închişi şi se făcuse parcă mai palid. Era plin de sânge. Bravu îl scuturâ. Nu răspunse. Îşi lipi urechea de pieptul lui, apucându-i mâna care era rece ca gheaţa. Se ridică înjurând şi se întoarse pe câmpul de luptă cu încăpăţânare şi mânie.

— Iaca, acu-i gata! îi zise Mihalcea lui Modrea. Auzi acelaşi şuierat care îl înnebunea. Auzi, măi Modrea, când eram acasă la mine, la Moldova noastră, m-am trezit pi câmp c-o fată în braţe, da să vezi minune...

Vorbea repede şi gîfâia. Şuieratul rănitului se amesteca acum cu geamătul. Mihalcea începu să alerge. Sudoarea îi şiroia pe faţă. Se şterse cu mâneca mantăii...

— Şi să vezi, drăcia dracului... reîncepu el.

Modrea icni. Mihalcea simţi povara din spate mai grea. Pe frunte i se prelingea sudoarea. Se şterse cu mâneca şi fără să vrea se uită la ea. Mâneca se roşise.

— Măi, ce să fie aiasta? se întrebă Mihalcea şi se opri. Modrea se rostogoli rămânând nemişcat. Măi, Modrea, măi!

Se uită la capul rănitului. Sângera în două locuri, înţelese, îi închise ochii. Bravu se târa pe lângă el cu un rănit care urla din toate puterile.

— Taci, măi frate, că ne-aude păgânul şi ne potopeşte, căuta Bravu să-l liniştească. El tăcea o clipă cu imediat să reînceapă.

Bravu o luă la goană. Îl urmăreau gloanţele de parcă se vorbiseră care să-l nimerească mai întâi. Căzu fulgerat. Îşi simţi gura plină de sânge. Rănitul alunecă alături. Încercă să-l scuture pe Bravu, dar nu reuşi. Se târî puţin prinzându-se de traista cu pansamente. N-avu putere să o deschidă. Nici nu mai era nevoie. Murise.

Zagură se ridică peste buza şanţului. Alergă prin noapte la Vărăşteanu:

— Să trăiţi, don' locotenent!...

— Ce-i Zagură?

— Don' locotenent, daţi-ne voie, mie şi câtorva băieţi, să ieşim şi să scăpăm nişte suflete de români...

— Nu se poate, băiete!

— De ce, don' locotenent?

— Pentru că nu e voie. Vor începe schimburi de focuri.

— Nu tragem, don' locotenent. E păcat de ei, don' locotenent, fraţii noştri...

— Bine, Zagură. Ia-ţi câţiva oameni...

— Iau, don' locotenent, paştele mamii lor de păgâni!

Salută scurt întorcându-se în goană între ai lui.

— Măi băieţi, care dintre voi vreţi să mergeţi cu mine? îi întrebă Zagură.

— Unde să mergem, Zagură? zise Leonţiu fără să se mişte.

— Acolo unde se aud strigătele... Sunt ai noştri, fraţilor!...

— Hai că merg eu, spuse Leonţiu ridicându-se alene.

— Iaca vin şi eu, bre Zagură, se repezi Mihalcea.

— Şi eu, ridică braţul Constandin a lu' Pelimon. Tu vii? îl întrebă el pe Ghiţă a lu' Bodolan.

— Ba, că mă tem, răspunse acesta cu ochii în altă parte.

— Şezi dar şi cloceşte, măi Ghiţă, îi zise Pelimon privindu-l ca pe un gândac.

Mai veniră Fodor şi Todor şi Dumitru Robu, fratele lui Ieremia.

— Lăsaţi armele aici, spuse Zagură. Nu luăm decât lopeţile şi cuţitele.

Ieşiră din şanţ târându-se ca şerpii. Norii începură a se vălătuci pe cer când acoperind luna, când descoperind-o.

— Fraţilor, le mai grăi fierarul până a nu se împrăştia, strecuraţi-vă pe lângă răniţi, faceţi pe morţii. Cum s-o apropia ucigă-l toaca, îi săriţi la gât.

O luă fiecare în altă direcţie. Zagură se târa încet ca o umbră. Îi ocolea pe cei morţi cu un sentiment de durere fără margini. „Mâine s-ar putea să zac eu în locul ăstuia”, se gândi, privindu-l pentru o clipă pe unul din cei căzuţi. Auzi ceva mai departe un geamăt uşor. Ajunse repede până acolo. Rănitul stătea pe spate cu faţa toată brobonită de sudoare. La zgomotul făcut de fierar, întoarse capul înspăimântat.

— Ssst, frate! îi şopti.

Rănitul respiră uşurat. Era un băiat bălan la faţă cu o mustăcioară mică, abia mijită. Se rugă de puţină apă.

— Unde eşti rănit? îl mai întrebă Zagură tot în şoaptă.

— În burtă. Dă-mi niţică apă!

— N-am, frăţioare, nici un strop, îl minţi Zagură. Auzi alt zgomot în apropiere. Ssst! Rănitul gemu din nou. Zagură stătu pe loc făcând pe mortul. Turcul se apropie scoţând cuţitul. Fierarul se pregătea. Când duşmanul îl întoarse pe rănit spre a-l înjunghia, Zagură îi înfipse cuţitul în gât, astupându-i cu mâna liberă gura. Turcul se zbătu puţin stropindu-l pe fierar cu sânge pe faţă şi pe mâini, apoi se

linişti. Zagură îl desluşi mai la o parte pe Constandin a lu' Pelimon cum gâtuia pe unul ce încerca să strige. Rănitul de lângă Pelimon începu să geamă înspăimântat. Nu ştia ce se petrece lângă el. Constandin zări apoi un duşman ce se apropia de-a buşelea. Îi vedea faţa oacheşă încadrată de o barbă mare, creaţă şi fesul roşu. Înainta încet ca un animal la pândă, ţinând toporul în mâna stângă. Pelimon făcu pe mortul. Auzea răsuflarea gîfâită a turcului. Îi bătea inima să-i iasă din piept. Acesta trecu pe lângă el, îl privi o clipă şi se târî înspre rănitul care se văita. Constandin îi sări în spate, astupându-i gura cu mâna stângă şi strângându-l de gât cu dreapta. Turcul încercă să scape din strânsoarea de fier, horcăi şi rămase cu faţa în jos. Pelimon se apropie de rănit, îi dădu apă, îi legă rana, plecând mai departe. Fodor şi Todor, gemenii, lichidară vreo trei ucigaşi cu lopeţile. Leonţiu se trezi cu doi cerchezi care se apropiau. Se lungi şi el făcând pe mortul. „De data asta va trebui să folosesc cuţitul”, îşi zise nemulţumit. Unul din cerchezi îl cercetă pe zugrav împingându-l cu muchia toporului. Leonţiu se lăsă moale. Celălalt se apropie de rănit. Deodată Leonţiu despică burta celui ce-l cercase cu toporul. Turcul se prăbuşi cu un vaier stins. Al doilea, nevătămat, sări în picioare. Sări şi Leonţiu. Nu mai avură vreme să folosească nici o armă. Se prinseră în braţe rostogolindu-se. Vrăjmaşul încercă să se ridice, dar zugravul îi puse sfânta piedică ţărănească. Lovi scurt, de două ori. Se depărtă. Nu făcu prea mult drum. În cale văzu o umbră aplecată asupra cuiva. Se opri. Umbra vorbea româneşte, rostind un popesc: „Primeşte-l, Doamne, în grădina ta, unde nu-i nici întristare, nici suspin!”. Era popa Ilarion Hoaşpă care lichidase un ucigaş şi acum îl prohodea. Venise îndată după cei plecaţi cu Zagură. Nu-l răbdase inima să rămână nesimţitor la chemarea fierarului.

— Ce faci aici, popo? se miră Leonţiu văzându-l lângă turcul care nu mai mişca.

— Împart dreptatea cerească, fiule, spuse Ilarion.

Pe Leonţiu îl pufni râsul. Se despărţiră. Cerchezii însă simţiră ceva. Începură să se retragă în întăriturile lor. Românii se întoarseră aducând în spate fiecare câte un rănit. Leonţiu ocoli mult la dreapta. La fiecare pas dădea peste un mort sau rănit. Înaintă cu amărealã în suflet pentru tot ce văzuse şi pentru tot ce săvârşise. Se simţi tras de pulpana mantalei. Mâna străină rămase încleştată. Se întoarse. Văzu un turc care agoniza deschizând şi închizând ochii ca o jucărie stricată. Îşi scoase bidonul cu apă. Ridică încet capul duşmanului dându-i să bea. Ochii nu erau nici înspăimântaţi, nici înlăcrimaţi de suferinţă. Purtau pecetea indiferenţei pusă întotdeauna pe privirea celor care vor pleca în câteva clipe. Bău totuşi. Apa i se scurgea pe bărbie şi omul rămase cu ochii în ochii lui Leonţiu, care citi în ei o palidă mulţumire. Când vru să-i aşeze capul cu grijă, turcul oftă lung. Românul îi închise ochii plecând mai departe. Ajunse în liniile româneşti ceva mai târziu decât ceilalţi, cu un dorobanţ în spinare, împuşcat în piept. Zagură îl înjură zdravăn şi Leonţiu râse.

— Am crezut că te-au belit ăia, îi spuse Zagură după ce se mai linişti.

Noaptea îşi slăbise puterile. Cerul se făcuse vânăt. De undeva se auzi cântatul unui cocoş. Dumitru Robu se închină aplecându-se cu smerenie.

Doamne, murmură el, de unde cocoş la vremea asta şi tocmai aici? Ori e trâmbiţa judecăţii de apoi, ori îi Satana sub chipul cocoşului...

Soldaţii încremeniră în pacea somnului, numai sentinelele stăteau drepte de veghe în trupul altei ţări, în care mocnea aceeaşi dorinţă fierbinte de libertate.

* * *

Mateiu Alevra obţinu o învoire de trei zile. Primise scrisoare de-acasă. Ceva nu era în regulă. Îl îmbrăţişă pe Iancu. Acesta îi dădu o scrisoare pentru Luiza şi alta pentru

bătrânul Vârgolici. Mateiu îi văzu privirea întunecată şi încercă să glumească. Iancu zâmbi absent. Se schimbase mult de la moartea lui Serafim. Chiar în ziua plecării lui Alevra, fusese repartizat la plutonul lui sergentul Mihai Comăneanu.

— Unde aţi fost, fraţilor? zisese cu bucurie Comăneanu intrând în cort. Şi la divizie şi la turci v-am căutat, gândindu-mă că v-aţi dus după cadâne!

Vărăşteanu surâse. De data asta Comăneanu era bine venit. Mai făcea puţină curăţenie în sufletul lui.

— Şi Mateiu?... Ce-i cu el? se interesă Mihai. Când am aflat că există un pluton Alevra, am făcut pe dracu în patru şi m-am înfiinţat... Iată-ne din nou toţi trei că de Serafim nu ştiu nimic.

— Mateiu e în ţară, la Bucureşti, răspunse Vărăşteanu schimbând vorba.

— Ce vorbeşti, Iancule? se miră Comăneanu. Păi aşa facem războiul? Noi aici şi el după dame pe la Hugues?

Râdea cu capul dat pe spate, cu mâinile în şolduri, turuind din gură neîncetat. Uitase de Serafim spre mulţumirea lui Vărăşteanu. Iancu începu să râdă şi el. Îi făcea bine prezenţa gălăgioasă a lui Mihai. Îl rugă să-i povestească ce-a mai făcut de când nu s-au văzut. Îl invită să ia masa împreună în cort. Mihai sări în picioare şi strigă ca un apucat:

— Să trăiţi, don' locotenent, am înţeles! Măăă Iancule, măăă! Mai ţii minte petrecerile noastre?... Chefurile de la tine... Petrecerile de la mine... Vorbea cuprins de o nostalgie amară. Casa aceea ciudată a lui Serafim,... şarpele, măăă Iancule, ...şarpele de care se speriase cuconul Iorgu Vârgolici...

Vărăşteanu încetă să mai surâdă. Regretă că îl invitase pe Mihai la masă. Poate va găsi un pretext să scape de el. Să-l cheme cineva la Comandament, sau...

În trenul ce gonea spre Bucureşti, Mateiu căzuse pe gânduri. Revăzu procesul lui Serafim, rechizitoriul ofiţerului procuror şi pe Vărăşteanu. Îşi mai aduse aminte că atunci când procurorul pomenise de saloane şi draperii de catifea, Iancu roşise. Văzu figura palidă şi obosită a lui Serafim, locul unde fusese împuşcat şi îngropat... Îi mai răsuna încă în urechi vocea catifelată şi sfârşită: „Te zbaţi zadarnic, prietene! învinsul n-are niciodată dreptate!” Ce nebunie! îşi spuse Mateiu. Se credea un luptător învins! Iar eu am tăcut. Am tăcut ca un idiot... Ar fi trebuit să-i strig în obraz: De când un spion se poate socoti învins? Prins? Da! Căzut în capcană? Da! Fugărit şi hăituit? Da!” Îl înţelegea pe Vărăşteanu care refuzase întâlnirea cu Serafim. Dur nu-i înţelegea tristeţea fără de sfârşit de după execuţie. Şi el se simţise atras de Serafim. Şi deodată s-a năruit totul ca un castel de nisip peste care a călcat pasul necruţător al adevărului. Se lăsă pe spătarul canapelei închizând ochii. Încercă o senzaţie de oboseală plăcută. Figura lui Serafim se estompă până ce dispăru de tot. Rememoră scene din încleştarea la care luase parte. În faţă zări ochii frumoşi, ca de femeie, ai tânărului ofiţer turc pe care îl împuşcase. Îi vedea închizându-se încet şi trupul căzut mai întâi în genunchi, apoi rostogolirea cu un picior adunat sub el. În fierbinţeala luptei nu văzuse toate astea, dar le înregistrase ca un mecanism orb, ca o maşină. Deasupra şanţurilor turceşti văzu trupurile lui Sonţu şi Mărăcineanu. Deschise ochii încercând să alunge imaginile, dar ele stăruiau cu încăpăţânare. Sfâşie brusc perdeaua însângerată a amintirilor, căutând imaginea Luizei ca pe un ajutor. Trenul ţăcănea pe linie monoton, lăsând să defileze prin faţă câmpii verzi, păduri tinere, sate cu case albe acoperite cu stuf, cerul albastru... Din nou totul fu înghiţit de întuneric. Un întuneric dens din care răzbătea focul roşu al exploziilor.

Ajuns acasă, Alevra se schimbă repede, îmbrăcând un costum uşor, ce-i dădea senzaţia goliciunii, atât era de uşor

faţă de hainele militare. În aceeaşi amiază se opri în faţa casei cu ziduri îmbătrânite, cu grilaj de fier, cu salcâmi şi castani crescuţi în voie, strivind cu umbra lor o parte din faţadă. Îl întâmpinară piticii de piatră cu capetele decolorate de soare, cu nasurile mâncate de vreme şi de ploi. Plutea aici parcă un alt văzduh. O lume se aprindea încet şi alta, pe care o părăsise, se stingea. Cele câteva trepte de piatră pe care se făcuse stăpân muşchiul verde duceau la uşa de la intrare. Sună copleşit de o mare emoţie. Îi deschise feciorul albit în familia Vărăştenilor care, la vederea lui Mateiu, îşi permise să zâmbească mai mult decât s-ar fi cuvenit. Alevra observă că figura feciorului începuse să semene cu cea a piticilor. Intră în salonul cu mobilă veche, cu pianul masiv şi draperii de catifea, în care nu se schimbase nimic de când plecase în război. O clipă încăperea se repopulă cu lumea ce se împrăştiase de mult. Acolo stătea Vidraşcu, dincolo frumoasa şi puţin trecuta doamnă Oteteleşanu, pe canapea răsări Adina Vidraşcu, despre care aflase că vânduse totul după moartea soţului plecând la Paris, plecare ce coincidea într-un mod ciudat cu dispariţia lui Serafim.

Mateiu se întoarse brusc la auzul unui fâşîit de rochie. Luiza se repezi în braţele lui. Rămaseră îmbrăţişaţi fără să-şi spună un singur cuvânt. Într-un târziu, se depărtară, continuând să se privească cu aceeaşi dragoste sfâşietoare. Mateiu părea stânjenit. Luiza îi ghici gândul.

— Te nelinişteşte tăcerea, nu-i aşa? spuse ea.

Era atât de frumoasă încât Alevra îşi simţi ochii umezi.

— Nu mă poate nelinişti nimic, în afară de tine.

— Spune-mi, ce face Iancu? întrebă Luiza.

— Când eşti pe front, două cuvine sunt suficiente. E bine, răspunse Mateiu.

— Şi Comăneanu?

— L-am întâlnit cu puţin timp înainte de a veni aici. Cred că a rămas tot atât de trăsnit ca mai înainte.

— Şi... tu, Mateiu?

— Eu?... Cu chipul tău înaintea ochilor şi cu spaima de a nu cădea. Gândul că s-ar putea să nu le mai văd...

Luiza îi astupă gura, înspăimântată.

— Serafim? mai întrebă Luiza.

— Nu ştiu. Nu l-am văzut, minţi Mateiu.

Îşi aminti de scrisoarea lui Iancu. O scoase grăbit din buzunar întinzându-i-o. Fata se scuză începând să citească. Mateiu îi urmărea mişcarea ochilor verzi ca algele, gura frumos arcuită. „Numai de nu i-ar fi scris Iancu de moartea lui Serafim” se gândi el. Luiza împături scrisoarea punând-o pe pian. Părea îngândurată şi tristă.

— Câte zile stai în Bucureşti? îl întrebă ea pe Alevra.

— Poimâine plec înapoi, răspunse Mateiu posomorându-se. Să nu mai vorbim de asta, Luiza! Deocamdată sunt lângă tine şi întotdeauna voi rămâne lângă tine, chiar dacă voi fi numai cu gândul.

Afară începu să se însereze. Cei doi rămaseră strânşi unul lângă altul. Şi totul căzu iar sub tăcere de cetate vrăjită. Din grădină se auzeau ţârâiturile greierilor. Mateiu o luă în braţe. Luiza simţi apropierea lui caldă, bărbătească, în timp ce-i asculta cuvintele şoptite. Buzele lui i-au atins vârful urechii. Niciodată Luiza n-a cunoscut o astfel de mângâiere. Trupul i se topi sub atingerea de foc. Ar fi vrut să se apere, dar braţele lui Mateiu o cuprinseră puternic. Încercă să se ridice.

— Sper că nu vei aprinde lumina, murmură el.

— De unde îmi cunoşti gândurile? îl întrebă ea ca să-l necăjească. Încercă să se rupă din braţele lui, dar căldura bărbatului o ameţea. „Cel puţin de n-ar intra cineva”, se gândi ea. O senzaţie dulce o cuprinse făcând-o să bâiguie cuvinte pe care nu le rostise niciodată. Un vârtej ameţitor îi zbătea sângele făcând să-i tresară toată fiinţa covârşită de fericire şi de pace adâncă...

Se îmbrăcă în tăcere depărtându-se de Mateiu care rămase nemişcat ca după o zăcere lungă. O urmări cu privirea cum stătea dreaptă lângă draperia de catifea. D-abia acum îşi dădu seama că Luiza suspina. Se apropie de ea mângâindu-i umărul.

— Taci. Nu mai plânge, o rugă el.

Luiza tremura, dar trupul bărbatului era atât de puternic şi îmbietor încât se întoarse spre el ascunzându-şi faţa la pieptul lui. O strânse sălbatec ţintuind-o pe loc, în vreme ce îi şoptea cuvinte de dragoste fără şir. Luiza simţi cum i se urcă sângele în obraz. Mateiu o sărută neîngăduindu-i să mai respire. Nesfârşită voluptate, amestecată cu teroarea morţii... şi Luiza simţi cum îşi pierde cunoştinţa.

Afară luna se ridicase deasupra castanilor, mare, roşie ca o uriaşă baltă de sânge.

* * *

Mihai Comăneanu nu-şi găsea liniştea. Numi santinelele, verifică ţinuta şi armamentul oamenilor. Umbla de la un soldat la altul, venea, pleca, cuprins de o înfrigurare ciudată. Dădu peste Constandin a lu' Pelimon.

— Constandine! exclamă Comăneanu surprins. Tu eşti, mă?

— Eu, să trăiţi, don' sergent, răspunse Pelimon luând poziţie de drepţi.

— Aoleu, Constandine, nici aici nu scăpai de tine! râse Comăneanu.

— Apăi,... deh,... cucoane Mihai,... de ţăran şi de drac nu scapi nici în rai, zise Pelimon râzând şi el.

— Măi Pelimoane, parcă te-am văzut la primul atac... când mă încolţise unul de-ai lor...

— Ştiu şi eu, cucoane Mihai? Să poate!

Nici Comăneanu n-a vrut să spună că Pelimon i-a scăpat viaţa, pentru că ar fi trebuit să-i mulţumească într-un fel, dar nici Pelimon n-a vrut să-i aducă aminte, ca să nu creadă „boierul” că i-a scăpat zilele aşa ca să se pună bine cu el.

— S'trăiţi boierule! salută Ghiţă a lu' Bodolan.

— Da tu? Ce cauţi p-aici, măi Ghiţă? se miră Mihai.

— Venii şi eu la rezbel, răspunse Ghiţă cu un aer atât de nevinovat, încât cei doi pufniră în râs.

— Bodolane ai dat de dracu! Păi dacă te prind turcii te fac arşice, glumi Comăneanu.

— Dacă! răspunse Ghiţă cu încăpăţânare.

În jurul lor se adunară mai mulţi soldaţi glumind şi râzând. Şi cum stăteau ei aşa strânşi ciotcă făcând haz de mutra lui Ghiţă, se pomeniră deodată cu un şuierat ce venea înspre ei. D-abia au apucat să se arunce cu toţi la pământ că obuzul se sparse ceva mai încolo.

— Ce-a fost asta, fraţilor? se întrebă Ghiţă.

Începu un bombardament viu din tabăra turcească. Comăneanu se uită la ceas. Cinci după-amiază. Proiectilele se spărgeau când la dreapta lor, când la stânga, când mai înainte, când mai înapoi. Turcii îşi reglau tirul. Un obuz lovi o căruţă cu pâine. Un cal fu omorât pe loc. Se auzeau urlete de durere şi de moarte. Un soldat din plutonul trei alerga înnebunit. Îl lăsaseră nervii. Începuse să cânte tremurând şi plângând. Comăneanu se repezi după el trântindu-l la pământ. Soldatul se zbătea încercând să se ridice. A trebuit să-l apuce Pelimon şl Ghiţă şi să-l ţină bine.

— Ce cauţi tu la război, muceo? urlă Comăneanu la el trăgându-i două palme zdravene.

Băiatul, să tot fi avut douăzeci şi unu de ani, rămase năuc cu mâna la falcă. Încetase să se mai zbată şi acum plângea liniştit, ghemuindu-se la pieptul lui Pelimon. Bombardamentul se înteţi. Comăneanu îşi duse mâna la obraz întâlnind ceva cald şi vîscos. Soldatul tânăr sări de lângă Pelimon urlând cu mâinile la ochi. Alerga năuc înspre turci. Comăneanu scoase revolverul. Câţiva ostaşi se repeziră pe urmele lui, dar nu-l mai putură prinde. Nişte focuri de carabină venite de la turci îl ţintuiră în genunchi. Ridică braţele spre cer cu privirea stinsă, sângerândă.

Încercă să se ridice dar puterile îl părăsiseră. Rămase astfel plecând doar capul cu care atinse pământul într-un fel de mătanie ciudată.

Exploziile se înmulţiră. Începuse şi artileria română să tragă. Un urlet neîntrerupt se auzea din reduta turcilor. Strigăte de „alah” şi „aman” umpleau cerul. Românii aşteptau neclintiţi. Îi lăsară pe duşmani să se apropie până la o sută de metri, după care deschiseră un foc viu din toate armele. Primul val de atacatori căzu ca un lan secerat. Îi luă locul al doilea.

— Nu vă lăsaţi, copii! auzi Comăneanu vocea lui Iancu Vărăşteanu, îndemnându-şi oamenii.

— Pe ei, fraţilor! strigă şi Mihai repezindu-se cu baioneta la armă.

— Acu să te văz, boierule! zise Pelimon trecând pe lângă Mihai.

Comăneanu vru să-i tragă o înjurătură, dar se lovi piept în piept cu un nizam cât toate zilele.

Turcul învârtea toporul strigând. Mai iute ca el, Comăneanu îl lovi cu baioneta. Pelimon se repezi în încleştarea lui Fodor cu un turc, lovindu-l pe acela cu patul armei. Ghiţă se trezi nas în nas cu un arap negru ca fundul ceaunului. Învârtea iataganul şi urla ceva pe limba lui. Ghiţă o sfecli, dar cum nu era prost, dădu un ţipăt de durere lăsându-se să cadă pe spate cu mâinile în cruce, ca şi cum ar fi fost lovit. Arapul se opri o clipă cu iataganul ridicat, apoi se întoarse repezindu-se asupra lui Ieremia Robu care se lupta cu disperare. Ghiţă sări drept în picioare înfigând baioneta între coastele arapului care se întoarse disperat. Văzând mutra lui Ghiţă, holbă ochii cât oul de porumbel şi se prăbuşi într-o parte. Ghiţă lucra cu tactică vicleană, că putere n-avea. Mai doborî un turc cam tot în acelaşi fel. Alergă apoi înspre Pelimon pe care îl văzuse încăierat. Se împiedică de un turc căzut, îl înjură ridicându-se. Rănitul îşi descărcă pistolul în pieptul lui Bodolan. „Trăseşi în mine,

hai?” îl izbi cu patul armei vrând să alerge mai departe. Deodată îl prinse o ameţeală grozavă şi îşi simţi cămaşa leoarcă. Pământul se învârtea cu el într-o horă nebună. Alunecă moale, târându-se printre picioarele luptătorilor. Trecu în fugă Vărăşteanu, urmat la câţiva paşi de popa Ilarion Hoaşpă.

— Părinte Ilarioane! îl strigă Ghiţă, dar popa nu-l auzi. Alerga în salturi mari, cu barba fluturând în vânt. Din când în când, după ce dobora câte unul, ridica ochii spre cer spunând cu voce tare:

— Slobozeşte, doamne, pe robul tău, cum l-o fi chemând...!

Îl mai văzu pe Dumitru, ţăranul tânăr şi sfios, cum se prăbuşea şi îi veni să plângă. Viaţa se scurgea cu fiecare picătură de sânge. Îşi simţi ochii grei de somn. O mână rece căuta să-i închidă pleoapele. Se împotrivi.

— Numai de n-aş adormi, îşi spuse el convins că de va rămâne treaz nu va muri.

Leonţiu lucra cu drughineaţa plin de sârg. Arma o ţinea mai mult de sperietură. Fulgerător se apăra şi fulgerător se năpustea. Aşa puturos cum părea, putea lovi iute ca pantera. Zagură era încolţit de trei duşmani. Unul, repezindu-se spre pieptul fierarului, căzu fulgerat de lopata ardeleanului Todor. Altul nimeri în baioneta lui Comăneanu. Ghiţă ridică ochii spre cer. Dar şi cerul se învârtea ca o morişcă. Auzi goarna turcilor sunând disperat retragerea. Lupta durase mai mult de o oră. Duşmanii o luară la fugă închizându-se în redută. Se sfărâmaseră de împotrivirea românilor.

Ieremia Robu întreba pe fiecare dacă îl văzuse pe frate-său Dumitru. Se pleca asupra răniţilor şi morţilor cercetând şi tremurând. Se opri lângă un dorobanţ. Lăsându-se în genunchi şi prinzând trupul rece al lui frăţână-su în braţe începu să-l legene şi să-l jelească.

— Fooodooor! îşi strigă Todor fratele geamăn.

— Aicea mi-s! răspunse de undeva Fodor. No, bine, se linişti frate-său.

Comăneanu se aşează pe jos ştergându-şi faţa de sudoare şi praf. Sufla din greu. Constandin a lu' Pelimon dădu peste Ghiţă.

— Adormişi, mă? îl întrebă el. Ei, bată-te să te bată!

Îl împinse uşor. Ghiţă nu răspunse. Pelimon se lăsă într-un genunchi.

— Scoal'mă, că să termină!

Îl prinse de veston. Mâna i se umplu de sânge. Comăneanu se apropie şi el.

— Ce-are?

— Îl scurmară la piept, zise Pelimon încercând să-l ridice.

Ghiţă deschise ochii. La vederea lui Pelimon şi a lui Mihai surâse arătându-şi dinţii laţi şi murdari.

— Hai, Ghiţă, să te ducem la sanitari. Ai să te faci bine, îl încurajă Pelimon.

— Boierule,... Constandine,... mor şi-mi rămâne pământul...

— Taci, mă, că nu mori, sări Comăneanu cu gura. Măăă, dacă scapi îi dai lui Pelimon trei pogoane de pământ? glumi el.

— Să fie al dracului ăl' de n-o da! şopti Ghiţă.

— Ţi-ai găsit cine să-mi dea mie trei pogoane de pământ, spuse Pelimon cu un soi de dispreţ.

Bodolan încercă să-l apuce pe Pelimon de guler, dar mâna îi alunecă fără putere.

— Constandine,... boierule,... să mă ierte Dumnezeu acum când plec din lumea asta... Respira din ce în ce mai repede. Constandine... eu... Auzi Constandine?... Ce ziceam?... Abia putea vorbi. Eu... ţi-am tăiat... juncanul... atunci... ştii tu... de năcaz... că eu... iartă-mă! Acu... dacă... l-auzi ia! Toacă!... Mai e mult până la ziuă!

Constandin se uită la Comăneanu. Mihai ridică braţele a neputinţă. Încă nu începuse să se însereze. Pelimon se uită la Ghiţă în sufletul căruia se lăsa întunericul rece cu miros de veşnicie şi pământ. Văzu căinţa celui ce făcuse rău cu bucuria sălbatică a neputinciosului. Doi sanitari se apropiară cu brancarda.

— Aveţi vreun rănit? întrebă unul din ei.

— Nici unul, răspunse Comăneanu închizând ochii lui Ghiţă.

* * *

Mateiu Alevra trecu pe lângă casa lui Serafim. Se opri puţin în faţa ferestrelor oblonite. Se uită în curte. Grădina se părăginise, boschetele nu mai existau. Încercă poarta. Era închisă. Ar fi vrut să intre, deşi ştia bine că nu mai are pe cine găsi. Poate doar pentru a mai respira acel suflu ciudat al spionului executat în faţa Plevnei. Plecă mai departe, mergând agale cu privirea întoarsă la casa care rămânea în urmă tăcută ca un mormânt. Mai avea de stat încă o zi în Bucureştiul în care întâlnise o lume necunoscută, gălăgioasă, dornică de petrecere şi huzureală. Misiţi, afacerişti, ofiţeri de manutanţă şi de la partea sedentară, eleganţi, cu musteţile în furculiţă date cu oleuri parfumate, negustori burtoşi mişunau pe străzi ca un furnicar. Trecu pe lângă el un căpitan de intendenţă, la braţ cu o femeie tânără şi frumoasă. Mateiu nici nu îi observase. Mergea ca un somnambul, cu senzaţia unui străin venit într-un oraş pe care nu-l mai văzuse.

— Nu ştii să saluţi, sublocotenente? îl opri căpitanul. Femeia era ceva mai departe şi se uita la Mateiu binevoitoare.

— Nu v-am observat, domnule căpitan, răspunse Mateiu, fără nici un chef.

— Scuză de soldat prost, pufni căpitanul trăgând cu coada ochiului la doamna care surâdea. Din ce unitate faci parte?

— Domnule căpitan, sunt sublocotenentul de rezervă Mateiu Alevra din regimentul 10 de dorobanţi, batalionul întâiu...

— Îţi voi face raport, sublocotenente, mormăi căpitanul.

— Am înţeles, domnule căpitan, răspunse Mateiu stăpânindu-se.

— Ce fel de ofiţeri sunt superiorii dumitale de nu te-au învăţat nici atâta lucru?

— Superiorii mei, domnule căpitan, sunt maiorul George Sonţu şi căpitanul Valter Mărăcineanu şi mulţi alţi eroi care nu se îndeletnicesc nici cu salutul, nici cu promenada pe-aici, prin Bucureşti! izbucni Alevra. Căpitanul se făcu roşu ca racul. Iar dacă doriţi să mă învăţaţi salutul, am să vă rog să veniţi acolo, la Plevna, şi vă voi saluta nu cu mâna la chipiu, ci cu chipiul în mână, continuă el furios.

— Ia seama, sublocotenente! Ai insultat un superior...

— Dumneata?... Mateiu surâse răutăcios.

— În orice caz, vom mai sta noi de vorbă, mârâi căpitanul.

— Acolo, domnule căpitan. Vă aştept acolo!

Salută întorcând spatele. Mai auzi cuvintele căpitanului, nişte bolboroseli furioase spuse femeii: „A intrat indisciplina în ei. Cred că dacă stau acolo şi se luptă din când în când, au dreptul să se poarte cum vor!” Alevra ar fi vrut să se întoarcă, dar îl cuprinsese o silă teribilă. Se trezi în faţa casei lui Iorgu Vârgolici. Tremura de furie. Se linişti aducându-şi aminte că avea să-i dea din partea lui Iancu o scrisoare. O avea la el.

— Bine, Mateiu, eşti în Bucureşti de atâta vreme şi nu ai trecut să mă vezi? îl certă bătrânul.

— Am venit ieri şi plec mâine, minţi Mateiu.

— Ce faci? Cum e pe-acolo? Am auzit că turcii se predau pe capete...

— Turcii se bat cu o dârzenie nebună, cucoane Iorgule, zise Mateiu.

— Ei, ei... Asta o spuneţi cu toţii ca să păreţi voi nişte eroi. Parcă noi n-am cetit comunicatele! Se predau, mon cher, asta e. În curând se termină.

Îl apucă pe Alevra cu două degete de obraz aşa cum se joacă cei bătrâni cu copiii. Gestul şi înfumurarea bătrânului îl enervară din cale afară. „Ce ştiu oamenii ăştia despre război?” se întrebă Mateiu.

— În orice caz lumea de-aici e mereu cu gândul la voi, continuă bătrânul. S-au înfiinţat societăţi de binefacere, doamnele noastre au devenit surori de caritate, schimbând toaletele de seară cu uniforma spitalelor... Se adună totul pentru rezbel... Haine, alimente, arme, bani... Să nu credeţi că v-am uitat!

Vârgolici vorbea repede, cu convingere, uitând când era de partea celor ce nu doreau acest război. Mateiu îşi aduse aminte de acest lucru şi se mulţumi să surâdă.

— De ce zâmbeşti? îl întrebă Vârgolici surprinzându-l. Nu-ţi vine a crede? D-apoi aici, bădie, se rechiziţionează totul pentru ca voi să nu duceţi lipsă de nimic. Matale ştii că nu se mai găseşte un strop de „Chateau-Lafitte?” Că n-am mai mâncat un „Chateaubriand” de nu mai ţin minte? Că bunătatea aceea de cornuri cu lapte şi unt nu mai există? Că icrele moi parcă le-a înghiţit pământul?... Nu zic să nu se strângă cureaua. E război, e firesc să ne obişnuim cu lipsurile, dar nici aşa! Ţara e bogată. De ce să fim privaţi noi cei de-aici?...

— Ca să avem noi cei de-acolo, răspunse Mateiu în bătaie de joc. Vârgolici nu sesiză. Află, cucoane Iorgule, că toată şampania „Chateau-Lafitte” de care duceţi lipsă aici ni s-a adus nouă...

— Tiens, tiens! făcu uimit bătrânul luându-l pe Mateiu în serios.

— Că dimineaţa ni se servesc cornuleţe cu lapte şi unt. E firesc să nu se găsească aici, continuă amuzat Mateiu. E drept că icre moi ni se aduc ceva mai puţin, dar cu timpul...

— Olala! Atunci staţi bine, mon cher! Să tot faci rezbel!

— Nu-i aşa? Şi la urma urmei pentru ce vă trebuie vouă icre negre? Sau şampanie? Sau cornuleţe cu lapte? Pentru ce? Mateiu lăsase gluma deoparte. Vârgolici îl privi mirat. Nu se aşteptase la atâta obrăznicie. La naiba cu şampania şi icrele voastre! Dumneata ştii că soldaţii noştri se culcă de multe ori nemâncaţi? Că se bat cu burţile goale?

— Dă-mi voie...

— Că le îngheaţă picioarele în noroi şi în apă? Că le degeră mâinile? Că pâinea e mucedă? Că raţia de carne fiartă s-a micşorat?...

— Dragul meu, în rezbel totul e admis, o întoarse Vârgolici.

Mateiu se enervase pe de-a-ntregul.

— Caii dumitale au fost rechiziţionaţi? îl întrebă Alevra pe bătrân.

— Ai mei? se miră Vârgolici. De ce ai mei? Se iau de pe la ţară, de pe la moşii, de peste tot... îs destui. Îi drept că mulţi se căpătuiesc, că unii prefecţi îşi fac de cap şi iau pământurile de la femeile celor plecaţi dându-le petice de pământ unde le convine lor... Da ce să-i faci? Asta-i rezbelul! Şi-apoi, râse el, când s-a făcut dreptate în ţara românească încât să fie cu toţii mulţumiţi?

Alevra simţea cum îl apucă greaţa. Revedea frontul cu oamenii hărtăniţi, ciuruiţi de gloanţe, acei oameni care luptau cu disperare pentru a-şi scăpa ţara de jug. Luptă pe viaţă şi pe moarte. Şi acum, un lorgu Vârgolici râde liniştit şi cinic spunând că aşa e rezbelul! Un căpitan de intendenţă cu o muieruşcă la braţ îţi face observaţie că nu l-ai salutat... Nu se mai găseşte homar! Quel dommage! Nici cornuri... Înspăimântător! Pentru jigodiile astea şi-au dat viaţa Sonţu şi Mărăcineanu şi Caracalia şi atâţia alţii...

— Pentru cine luptăm noi! spuse Mateiu cu amărăciune...

— Cum adică pentru cine luptaţi voi? întrebă Vârgolici nedumerit. Ţara face sacrificii ca să vă ţină acolo!

Alevra izbucni în râs. Vârgolici vorbise cu tonul unui părinte care aminteşte fiului câte sacrificii face spre a-l ţine la pension.

— Acolo mor oameni, zise Mateiu.

— E firesc, răspunse cinic Vârgolici. Şi aici mor oameni, darămite acolo!

Mateiu simţi nevoia să plece imediat. Dacă ar mai fi stat puţin, cine ştie ce i-ar fi spus lui Vârgolici. Se înclină rece în faţa bătrânului.

— Ce faci? Pleci? Nu vrei să bem un coniac bun?

— Mulţumesc. Nu beau nimic. Am trecut pe la dumneata numai pentru a-ţi aduce scrisoarea lui Iancu.

Spuse intenţionat „numai” ca Vârgolici să înţeleagă că nu-i făcea plăcere să-l vadă.

— Dacă vrei, pot vorbi să te aducă în ţară, zise Vârgolici luând plicul.

— Dacă vrei, poţi vorbi să-i trimeată pe cei ce se târâie pe-aici, acolo! Ai face un serviciu şi ţării şi lor! răspunse Mateiu.

Vârgolici surâse. Nu-i plăcu răspunsul, dar tăcu.

— Ce ştii de Serafim? schimbă Vârgolici vorba.

— Nu ştiu nimic.

— Ciudat om, adăugă bătrânul.

— Nu atât de ciudat cât ar fi vrut să pară.

Alevra se ridică.

— Casele i-au rămas pustii...

— Ca şi sufletul lui.

— Mateiu, ce-i cu dumneata? îl întrebă Vârgolici îngrijorat.

— Ce-ar putea să fie? Am venit cu gândul că aici voi întâlni alţi luptători şi când colo am găsit nişte nevolnici. Bună ziua!

Ieşi fără a mai aştepta răspunsul bătrânului. În aceste două zile se întâlnise cu o mulţime de oameni care îi vorbiseră tot atât de cinic ca Iorgu Vârgolici.

Seara o revăzu pe Luiza. Părea mai frumoasă ca oricând. Stăteau în acelaşi salon cu covor mare de culoare vişinie, cu pulberea lunii înălţată peste castani. Vru să o prindă în braţe, dar Luiza fugi spre fereastră. Acolo, la lumina începutului de lună, Mateiu îi zări faţa şi tresări. Avea o privire ciudată, deznădăjduită, buzele şi le muşcase. Se uita la el ca la un duh, fără să vorbească. Se apropie. Îmbrăţişarea a durat mult. Luiza părea că se sufocă. S-a lăsat moale la picioarele lui Mateiu de îndată ce el i-a dat drumul. Crezu că Luiza leşinase şi se aplecă spre a o ajuta, dar ea îi îmbrăţişă picioarele plângând şi implorându-l să nu plece. Mateiu o lăsă să se ridice singură. Luiza îşi şterse lacrimile, îşi potrivi părul aşezându-se pe scăunelul de la pian. El rămase în picioare privind-o ameţit. Nu-i răspunsese nimic atunci când ea îl implorase să rămână. Luiza părea mai liniştită. Se întoarse către pian şi începu să cânte frenetic, descătuşată parcă. Mateiu îşi lipi fruntea înfierbântată de fereastră. Răceala sticlei îi făcea bine. Pe Luiza n-o mai vedea sau i se părea că se făcuse abur, înălţându-se în fulgerele grave ale muzicii. Oraşul dispăruse într-o ceaţă adâncă, lăptoasă. Sunetele ieşite de sub degetele fine ale fetei se preschimbau în fiinţe când grave, când ameninţătoare, când jucăuşe, prinzându-l pe Alevra într-un joc nebun. Când ultimele acorduri se stinseră, năvăli tăcerea. Luiza închise uşor capacul pianului, ridicându-se. Veni lângă Mateiu fără să spună un cuvânt. Stăteau amândoi unul lângă altul, nemişcaţi în faţa nopţii.

— Să nu vii la gară, Luiza, şopti el fără să se clintească.

Acesta era răspunsul la implorarea de a rămâne. Fata se întoarse spre el. O clipă îl privi ca pe nebun, apoi îi înlănţui gâtul cu braţele, bâiguind în neştire:

— Ce se va întâmpla cu noi? Ce se va întâmpla cu noi?

Alevra plecă pe la miezul nopţii. Strada era pustie. Trecu din nou prin faţa casei lui Serafim. Se opri cuprins de un sentiment foarte ciudat. Prin grilajul porţii, un câine roşcat şi jigărit se strecură încet. Uşa de la intrarea principală cu copertina ei din geam brumat sclipea în lumina lunii. „Ce curios! se gândi Mateiu. În oraşul ăsta care palpită frenetic am impresia că viaţa a dispărut în vreme ce, acolo, în linia de bătaie...” îi veni în minte şarpele lui Serafim. Reptila aceea cu pielea lucioasă ca sticla, cu ochii nemişcaţi şi reci pe care Serafim o ţinea la pieptul şi inima lui, reeditând mitul copacului edenic. Din curtea părăsită veni parcă un val de gheaţă. Mateiu se cutremură plecând mai departe. Refuză să se mai gândească la tot ce era legat de Serafim. I se făcu deodată dor de cei din valea Bucovului, de Iancu Vărăşteanu, de mugetul tunurilor, de înjurăturile soldaţilor, de ţăranii cu cuşmă de dorobanţ, de şanţurile mocirloase, de tot. Aici, oraşul părea o cetate vrăjită în care nu ardeau şi nu luminau decât ochii Luizei.

A doua zi, în zori, porni spre front. Gara mişuna de oameni. Deşi o rugase pe Luiza să nu vină, o căută cu privirea şi negăsind-o îi păru rău. Un rău aproape fizic. Treceau oşteni ce plecau ca şi el într-acolo. O doamnă din „Crucea roşie” împărţea ţigări şi ceai. Se apropie mlădioasă şi zâmbitoare întinzându-i un pachet de ţigări. Trenul fluieră pentru a treia oară. Mai privi o dată mulţimea. „S-o fi supărat”, îşi zise întunecându-se. Dar Luiza nu venise temându-se de clipa când trenul va porni ducându-l pe Mateiu departe de ea. O speria acest joc al depărtării, mâna ridicată şi înţepenită ca a unui om ce va fi trecut limanul vieţii. La început se supărase pe el fiindcă o rugase să nu vină, dar pe urmă îşi dădu seama că amândoi se temeau de acelaşi lucru. Despărţirea.

Soarele roşu al dimineţii se izbea de geamurile vagoanelor, de locomotivă, poleind-o în foiţe de aramă. Trenul se urni greu, pufnind şi fluierând. Gara se făcuse

mică împreună cu doamna de la „Crucea roşie”, împreună cu zâmbetul ei. Mateiu se lăsă pe canapeaua vagonului şi închise ochii, fără nici un gând, fără nici o dorinţă.

* * *

La lumina roşiatică a jarului, soldaţii îşi luau masa. Ceva mai departe se adunară Pelimon, Zagură, Leonţiu şi Comăneanu. Mâncau toţi pe tăcute, tăind cu baionetele pâinea cu coajă tare pe dinafară şi cu miezul cleios pe dinăuntru. Ieremia Robu îşi scoase cuşma şi după ce îşi făcu semnul crucii începu să îmbuce şi el. Deodată se chirci şi se porni să plângă. La început încet, apoi din ce în ce mai tare. Pelimon rămase cu lingura înălţată privindu-l cu milă. Leonţiu ridică nedumerit din umeri. Zagură lăsă ochii în pământ, continuând să frământe miezul lipicios al pâinii. Comăneanu mânca liniştit. Nu se auzea decât zgomotul făcut de linguri pe fundul gamelelor. Nu vorbea nimeni. Popa Ilarion termină de mâncat şi îşi scutură lingura. Ieremia încetase să mai plângă. Stătea dus pe gânduri cu privirile pierdute undeva departe. Cei doi fraţi gemeni, Fodor şi Todor, înghiţeau încet, dumicat după dumicat. Ieremia îi privi lung. Hoaşpă îşi aprinse ţigara. Leonţiu forfolea nişte hârtii, răsucindu-le şi uitându-se la ele absent. Zagură căscă de-i trosniră fălcile. Comăneanu se ridică. Ar fi vrut să plece. Se răzgândi aşezându-se iar. Plutea peste toţi o apăsare grea, istovitoare, sfărâmându-le dorinţele şi bruma de cuvinte pe care fiecare ar fi vrut să le rostească. Căzuseră atâţia dintre ei, încât cei rămaşi trăiau cu senzaţia că o condamnare teribilă îi aştepta pe toţi. Şi în liniştea grea, sufocantă, cu jarul roşiatic ce sta gata a se stinge, se auzi de undeva cântec de fluier. Cânta Mihalcea moldoveanul stând cu genunchii ridicaţi şi cu coatele sprijinite de ei. Cântecul aducea când a foşnet de lăstăriş, când a şipot de izvor, când a talangă, când a bocet. Ascultându-l, oamenii priveau înspre înălţimile duşmane întunecate şi neînţelese.

Alevra străbătu linia frontului. Din cauza întunericului, oamenii nu-l recunoscuseră. Sentinelele l-au oprit de câteva ori. Trecu în grabă îndreptându-se spre plutonul său. Comăneanu îi ieşi în întâmpinare, spre surpriza lui, îmbrăţişându-l zgomotos. Pentru prima oară, Mateiu se simţea fericit având-l pe Comăneanu lângă el. Plecară amândoi în căutarea lui Vărăşteanu.

Dis-de-dimineaţă, se treziră într-un bombardament infernal. Artileria română bătea poziţiile turceşti din Griviţa 2. Se continuă tragerea până la orele treisprezece, când colonelul Sachelarie dădu ordinul de atac. Maiorul Ion Nicolae înaintă cu batalionul desfăşurat în tiraliori având între rânduri ostaşi ce purtau gabioane pentru umplutul şanţurilor şi scări de escaladare a parapetului. Plutoanele de dorobanţi se repeziră la atac cu strigăte puternice. Întâlniră retranşamentul inamic de dinaintea redutei. Se încinse lupta la baionetă. Maiorul Ion Nicolae îşi îndemnă oamenii cu sabia în mână. Plutoanele lui Alevra şi Vărăşteanu se amestecară. Alergară cu toţii înspre şanţul din faţa redutei. Primul care se năpusti în şanţ fu Comăneanu, urmat îndeaproape de Leonţiu, Zagură şi Pelimon. Lupta era turbată. Baionetele sfâşiau piepturi, topoarele despicau, oamenii se rostogoleau într-o încleştare dementă. Comăneanu se lupta cu doi turci voinici. Era iute în mişcări ca veveriţa. Pe unul îl doborî, apoi se aruncă asupra celuilalt, înjurând şi blestemând. Alevra se rostogoli cu un nizam în spinare care nu avu timp să-l înjunghie, fiind străpuns de Vărăşteanu. Ostaşii alergau înainte. Leonţiu se opri o clipă uitându-se la un pandantiv de aur de pe pieptul unui ofiţer musulman ucis. N-ar fi avut decât să întindă mâna, dar se răzgândi. Popa Ilarion se învârtea ca titirezul miruind în jurul lui când cu patul armei, când cu baioneta. Cei doi ardeleni, spate la spate, ţinură piept la vreo patru cerchezi. Se luptau zdravăn ardelenii, cu încetineala ursului, dar şi cu ferocitatea lui. Mihalcea îşi repezi lopata în

gâtul unuia şi se întoarse spre a-l lua pe altul în primire, dar baioneta lungă a unui nizam i se înfipse în piept, de parcă ar fi trecut printr-o bucată de carton. Mihalcea urlă încercând să-şi scoată baioneta. Nu mai avu putere. Se prăbuşi la picioarele luptătorilor. Şanţul era plin de morţi şi răniţi. Românii se avântară cu scările pieptiş, dar toate eforturile se frânseră de înălţimea parapetului. De pe banchetele redutei, focul năprasnicelor Peobody şi Wincester reteză odată cu viaţa şi avântul năvălitorilor. Patru comandanţi de companie fură scoşi din luptă. Batalionul 2 de dorobanţi se repezi în ajutorul celui ce lupta în şanţ şi care încerca să ocupe reduta. Însă turcii concentrară un foc nimicitor frontal şi de flanc. Zeciuiala plătită în vieţi era mare. Cei doi gemeni, Fodor şi Todor, zăceau unul peste altul, alături de o mulţime de leşuri duşmane. Un ofiţer se văita cu piciorul zdrobit. Pipăi revolverul, încercând să se împuşte. Vărăşteanu, îngenunchind lângă el, i-l smulse, după care alergă mai departe. Alevra, Leonţiu, Zagură şi Pelimon îi stăteau în preajmă. Deodată Vărăşteanu se frânge de mijloc. Leonţiu se repezi la el, dar după o clipă făcu o tumbă rămânând întins cât era de lung. Alevra se zăpăci complet. Nu mai ştia ce să facă. Zagură şi Pelimon îl ridicară pe Leonţiu, iar Comăneanu şi cu Alevra îl traseră pe Vărăşteanu din focul luptei.

Atacul a fost respins cu pierderi mari. Înspre seară, goarna sună retragerea. Noaptea mirosea a sânge.

Soldaţii stăteau în şanţuri tăcuţi şi încrâncenaţi. Răniţii fuseseră evacuaţi. Printre ei se aflau Iancu Vărăşteanu şi Leonţiu. Ceilalţi patru, care scăpaseră din iadul de foc, Alevra, Comăneanu, Zagură şi Pelimon, se simţeau singuri în toată această masă de soldaţi. Se interesau zilnic de ceilalţi doi, bucurându-se de câte ori aflau vreo veste bună.

Cu toată împotrivirea dârză a turcilor împresurarea Plevnei continuă febril, închizând inamicului liniile de

comunicaţie şi de retragere spre Orhanie şi Sofia la miazăzi şi spre Rahova şi Vidin la miazănoapte. Escadroanele de roşiori şi călăraşi ai colonelului Creţeanu, în înţelegere cu comandantul întregului corp, generalul Loşkaref, porniseră din Dolny-Etropol spre Mahaleta, Semeret şi Kacemuniţa spre a ţine sub supraveghere drumul către Rahova, iar cavaleria rusă garanta siguranţa pe drumul Plevnei spre Dubnik si Teliş.

Pelimon privea cu interes scrisoarea sosită de curând, cu litere strâmbe scrise pe plic şi, neştiind carte, îl apucă supărarea. În afară de Ana n-avea cine să-i scrie. Deşi nici ea nu era ştiutoare de carte. Poate că îl rugase pe preot sau pe Paraipan, crâşmarul, să-i facă scrisoarea. Plecă în căutarea lui Comăneanu. Ajungând lângă popa Ilarion se opri. „Să mă rog de popă să mi-o citească?... Să nu mă rog?... Îi străin tare de sufletul meu şi-apoi popii sunt oţi!” se gândi Pelimon trecând mai departe. Dădu de urma lui Comăneanu tocmai în cortul lui Vărăşteanu. Se învârti prin faţa cortului neîndrăznind să intre. Îl văzu Vărăşteanu şi îl strigă. Pelimon intră în cort salutând ţeapăn.

— Ce-i, Constandine? îl întrebă blând Vărăşteanu. Iancu vorbea frumos şi liniştit cu toţi soldaţii. Rar când se supăra. Îi iubeau oamenii felul blajin şi prietenos de a fi.

— Ia spune, Constandine! insistă Vărăşteanu. Ce vrei?

— Să trăiţi, don'locotenent, nimic! zise Pelimon cu gura uscată neştiind cum să înceapă.

Comăneanu stătea răsturnat pe pat, jucându-se cu chipiul lui Alevra.

— Ai treabă cu mine? îl întrebă el pe Constandin.

— Păi da, don’ sergent, răspunse stingherit Pelimon şi tăcu.

— Ia spune, că eu n-am secrete.

— Nu-i vorba de sicrete, cucoane Mihai,... se scuză Constandin.

— Zi-i, mă, ce te doare şi nu-mi mai bate capul!

— Apăi, cucoane Mihai, eu primii carte de-acasă, bag seama c-o fi de la muiere că altul n-are cine să-mi scrie...

— Şi? Ce spune muierea?

— Nu ştiu, cucoane Mihai, să mă iertaţi, da eu nu-s ştiutor de carte, răspunse Pelimon.

Vărăşteanu şi cu Alevra îl cântăreau cu privirea. Era cu un cap mai înalt decât Comăneanu, iar nasul lung, încovoiat, părea plisc şi aducea în toată înfăţişarea sa cu un luptător din hrisoave.

— Dă scrisoarea încoace, spuse Comăneanu. O deschise continuând să stea răsturnat pe pat. Se uită la Pelimon, apoi începu să citească. ,,Drag şi iubit bărbat al meu, află despre mine că sunt sănătoasă care sănătate ţi-o doresc şi dumitale. Dă ce nu-mi scri Constandine de mă laşi în dârdora necazului singură singurică că de când ai plecat io tot întrun plâns o duc şi de jalea ta şi de greul daici... că pă moşia Comăneanului umblă feciorii boiereşti şi ne strică rosturile că asmute slugile pă noi de ne ia la muncă şi ăl de nu vine la luat dracu...”

Comăneanu se opri uitându-se la Pelimon care rămăsese lângă intrare cu gura căscată. Alevra surâdea. Vărăşteanu îşi sprijinise capul în mână uitându-se cu milă la Pelimon.

— Il est des malheurs qu'il ne faut pas avoir![1] râse Vărăşteanu uitându-se la Mihai ironic.

— C'est terrible! completă Alevra.

Pelimon se uita când la unul când la altul neînţelegând limba asta păsărească, cum îi spunea el.

Izbucni, făcând câţiva paşi înainte:

— Muiere proastă. Ce să-i facem, boierule, zise speriat ca nu cumva să se supere Comăneanu.

Acesta îl mai măsură o dată cu privirea şi continuă să citească...

---

[1] Sunt nenorociri care nu trebuie să ţi se întâmple!

— ,,...şi să mai şti drag bărbat al meu că fătă vaca o viţeluşă frumoasă şi să mai şti că toţi câini ăia boiereşti umblă cu biciul pă umăr şi fac prăpăd şi zic că aşa lea dat ordin boieru...” Ba nu le-am dat nici un ordin, grijania lor de slugi, înjură Comăneanu furios, „...că acu dacă vede că nare cine să ne apere face ce vor şi ne râde în nas. Offf Constandine, Constandine dă când ai plecat parcă a plecat stâlpul casei de tot stau să nu se dărâme casa pă mine io mai am câteva zile şi nasc de plouat na plouat. Îmi pare că asta e pedeapsă dela dumnezeu sfântul tu mai trăieşti sau ai murit? Că dacă trăieşti dă ce taci şi nu scri că acilea fierbe sufletul în mine că lu Lina a lu'Piţigoi ia venit carte că i sa prăpădit bărbatul da iei nui pasă că se pune cu crăcii în sus la dulăii boiereşti ptiu nu iar fi ruşine de blestemată şi cutră ce e. Să ştii Constandine că dacă tei prăpădi dumneata io îmi fac seama şi o creşte copilul sorumea Catarina aşa să şti că auzii că se prăpădi şi Ghiţă a lu'Bodolan de sa stricat mă-sa la minte iar tatsu dă prin şanţuri că tot întro beţie o ţine decând i sa dus fie său. Mai auzii că boier Comăneanu e în rezbel cum dracu de lăsă el moşia de isbelişte că nul trimetea nimeni pă el ca se bată cu turcii aşa cum să duc ai noştri şi dacă sa dus de voia lui apăi să şti că la trimes păcatele alea multile iar dă nu sa dus să se procopsească... altfel dă ce?...”

Comăneanu se făcu roşu la faţă. Constandin bătea din buze udându-le cu limba şi blestemând clipa când s-a dus după Comăneanu să-i citească, scrisoarea. Alevra şi Vărăşteanu râdeau înfundat.

— Măi, că a dracului muiere ţi-ai mai găsit, spuse Comăneanu. Să-i scrii că n-am venit la rezbel să mă pricopsesc, ci ca să lupt alături de toţi...

— Am înţeles, să trăiţi, cucoane Mihai, da nu ştiu să scriu, spuse Pelimon.

— Las'că-i scriu eu, răspunse Comăneanu bosumflat. A tunat şi v-a adunat, bombăni el.

Pelimon ieşi din cort. Văzându-se singur, zâmbi.

— Chiar că a naibii muiere mai am, zise el cu dragoste.

— Ei? Vă place cum gândesc ţăranii despre noi? izbucni Comăneanu.

Iancu îşi aprinse o ţigară suflând fumul pe nări Nu-l interesa nimic din toată povestea lui Comăneanu. Se gândea în cu totul altă parte.

— De ce tăceţi? reluă Comăneanu. Credeţi şi voi că am venit aici să mă pricopsesc cum scrie nebuna aia? Cu ce să mă pricopsesc? Poate cu vreun glonte sau topor.

— Comănene, tu ştii bine că ţăranii au instinct puternic,... îl zgândări Alevra.

— Ce vrei să spui cu asta? sări Mihai.

— Vreau să spun că de foarte puţine ori se înşeală, răspunse Mateiu. Şi mai e ceva, Mihai, ... femeia lui Pelimon pomeneşte de păcatele tale cele multe...

— Aici s-ar putea să aibă dreptate, consimţi Comăneanu.

Începu să râdă trăgând cu coada ochiului la Vărăşteanu care continua să fie absent la hârjoneala celor doi. Simţea o apăsare grea pe suflet în vreme ce gândurile galopau îndărăt spre trecut — Adina Vidraşcu, tulburătoare şi ciudată femeie,... arestarea lui Serafim, execuţia...

— Mateiu! îl chemă Iancu pe Alevra încercând să iasă din plasa amintirilor dureroase.

Alevra îl privi întrebător.

— Nimic, adăugă el.

Comăneanu avu impresia că cei doi nici nu-l mai bagă în seamă. Că se ascund de el, că ar vrea să-şi vorbească şi din cauza lui sunt obligaţi să tacă sau să-şi spună fel de fel de fleacuri.

— Cred că ar fi bine să plec, spuse. Poate că aveţi de vorbit ca între prieteni.

Se simţea umilit şi asta îl înfuria.

Vărăşteanu îi făcu semn să rămână. Mihai se domoli şi se aşează.

— De la o vreme, începu Vărăşteanu, mă gândesc că nu voi vedea sfârşitul acestui război... Mateiu vru să intervină, dar Iancu nu-l lăsă. Ştiu, Mateiu, ce vrei să spui. Că sunt copilării, obsesii şi aşa mai departe. Trebuie însă să ştii că în fiecare om, ca în fiecare animal, există un instinct. Se pare că doar cu câteva minute înainte îi spuneai povestea asta lui Mihai...

— Dar, Iancule...

— Te rog, nu mă întrerupe. Să ştii că nu mă iau nici după vise, nici după semne, aşa cum poate ai fi tentat să crezi. Şi să mai ştii că nu mă sfiesc să spun că sunt fericit dacă voi muri pentru neamul meu. Decât să-ţi iei zilele pentru o fustă sau pentru pierderea averii, mai bine aşa. Se gândea la Adina pe care o iubise în tăcere, cu înflăcărare. Nu fac nici pe nebunul, nici pe demagogul. Îmi iubesc ţara din toată inima. Asta e tot...

Comăneanu îl privea cu ochii măriţi de uimire. Niciodată nu-l auzise pe Vărăşteanu vorbind astfel. Mateiu frământa mânerul săbiei cu cap de şoim, simţind în palmă răceala pliscului de metal.

— Toţi ne iubim ţara, Iancule, şi toţi ne dăm viaţa pentru ea, zise Mihai.

De-afară se auzea râsul gros al lui Zagură. Fierarul hohotea împreună cu ceilalţi.

— Ăştia îşi dau viaţa pentru ţară, nu noi, vorbi aspru Vărăşteanu. Noi nu ne dăm viaţa ca ei, noi ne-o pierdem, ceea ce nu-i acelaşi lucru...

— Exagerezi, Iancule, răspunse Mihai. Vărăşteanu îl privi ca de la o mare depărtare. Joc de cuvinte, Iancule, continuă Mihai, şi noi luptăm alături de ei, şi noi cădem cu aceleaşi dureri, şi noi dorim libertatea acestui neam ca şi ei...

— Da, da, da, îl întrerupse Iancu, numai că noi avem interese de apărat pe când ei n-au decât sfinţenia acestui pământ pentru care mor.

— Mă mir, Iancule, că poţi vorbi aşa, spuse Comăneanu.

Nu mai era bătăios şi înfipt. Nici arogant şi nici gălăgios. Vorbea cu un ton scăzut, păstrând în priviri tristeţi de câine alungat.

— Cum aşa? întrebă Vărăşteanu fără să-l privească, stând întins pe pat cu mâinile sub cap.

— Te-ai molipsit de la Serafim luând dispreţul lui pentru tot ce e om, ... adăugă Mihai cu tristeţe.

— Încetează! strigă Vărăşteanu. Mateiu şi Mihai tresăriră. Serafim! zise într-un târziu Vărăşteanu. Serafim a fost o lumină ce învăluia un întuneric care mirosea a sânge...

— N-a fost decât un spion ordinar, răspunse Comăneanu devenind arţăgos. Îl bănuiam de mult...

— De ce n-ai spus, Mihai, îl certă blând Mateiu. Pentru ce continuai să bei cu el, să-l vizitezi, să faci pe măscăriciul în faţa lui... Eu, recunosc, nu l-am bănuit niciodată. Mi s-a părut pur şi simplu un om interesant şi bizar...

— Nu ştiu de ce n-am spus! Nu ştiu. Mă cuprindea o teamă neînţeleasă când mă aflam în preajma lui. Cred că dacă l-aş fi prins aşa cum l-a prins Iancu pe când încerca să fugă, i-aş fi dat drumul. Nu din omenie şi nici din prietenie, pentru că l-am urât întotdeauna. I-aş fi dat drumul de teamă. Iancu a fost mai tare ca mine. Tu l-ai iubit, nu-i aşa, Iancule? îl întrebă Mihai.

Vărăşteanu nu răspunse imediat. Continuă să stea în aceeaşi poziţie nemişcat.

— L-am iubit, da! spuse Vărăşteanu într-un târziu. Îşi aprinse o ţigară fără să se uite la cei doi. L-am iubit pentru că...

— Tu ai ştiut?... îl întrebă Comăneanu.

Iancu întoarse capul uitându-se la Mihai cu o privire care nu mai era a lui.

— Nu. N-am ştiut niciodată. Stinse ţigara aprinzându-şi alta. Eu sunt fiu de negustor... De mare negustor. Tata făcea o mulţime de speculaţii învârtind afacerile cum învârtea mătăniile. Ar fi vrut să-i urmez meseria, dar mie nu-mi plăcea să colind lumea cu marfa după mine. Am preferat să studiez filosofia în străinătate, unde mă trimisese să mă specializez în comerţ. Când a aflat, a vrut să mă desmoştenească... Vărăşteanu surâse amintirii. Era un bărbat bogat, frumos şi tânăr. Când s-a căsătorit cu el, mama avea vreo treisprezece ani, se juca încă cu păpuşile. Tata lipsea mult din ţară umblând pe la Viena, pe la Paris, pe la Constantinopole, ... Îi plăceau femeile grozav! La Constantinopole s-a încurcat cu o turcoaică. De două ori a încercat să o fure şi de două ori l-au prins bostangiii[1] snopindu-l în bătaie. A treia oară, cum a făcut, cum a dres, a furat-o şi a venit cu ea în ţară. Toate astea mi le-a povestit Dina, ţiganca care m-a alăptat. Tata i-a luat turcoaicei o casă frumoasă, unde o ţinea închisă sub supravegherea Dinei, care nu sufla o vorbă. Se temea de tata. O îndopa cu galbeni, dar o croia şi cu biciul. În orice caz, mama n-a ştiut niciodată adevărul. Tot Dina mi-a povestit că turcoaica a născut un copil după care, într-o noapte, a dispărut cu copil cu tot. A bătut-o tata pe Dina de a zăcut amărâta de ea o săptămână. Toate căutările au fost zadarnice. După un timp, tata a plecat din nou la Constantinopole cu marfă. De-acolo s-a întors complet schimbat. Nu mai râdea, vorbea puţin, era mereu absent şi abătut. Mama a murit tânără. La scurtă vreme, a murit şi el. În biroul lui, pe care îl ţinea în permanenţă închis, am găsit o mulţime de scrisori, în limba turcă. Necunoscând-o, mi-am închipuit că sunt nişte scrisori de afaceri şi nu le-am dat mare importanţă. Le-am pus pe toate într-o casetă de fildeş

[1] poliţişti turci.

pe care o ţineam pe birou. De-atunci au trecut ani... Uitasem totul, când, într-o seară, mă anunţă feciorul că mă caută cineva. Am intrat în salon unde mă aştepta un bărbat înalt şi distins, foarte elegant, smead la faţă, cu o privire pătrunzătoare. Mi s-a prezentat cu numele de Serafim. Timp de aproape două ore şi mai bine mi-a povestit o mulţime de lucruri. A colindat lumea. A fost în Asia, la Brussa, în Anatolia, la Veneţia, la Paris, mă rog, dar pe unde nu umblase! Venise să se stabilească în România unde se ocupa de negoţ. Mamă-sa murise şi înainte de moarte rupsese o mulţime de scrisori pe care apoi le arsese, spunându-i că de va fi la nevoie să se adreseze marelui negustor Vărăşteanu din Ţara Românească. I-am povestit că tata a murit şi el, dar că îi pot sta la dispoziţie cu orice, oricând. S-a întunecat la faţă, apoi mi-a cerut mai multe relaţii despre tata. L-am întrebat dacă cunoaşte limba turcă şi el mi-a spus că o stăpâneşte perfect. Atunci mi-am adus aminte de scrisori. L-am rugat să mi le traducă. I le-am adus şi Serafim a început să citească. Îi urmăream figura care devenea tot mai palidă. Era o întreagă corespondenţă între maică-sa şi tatăl meu. Îi mulţumea pentru banii trimişi pentru întreţinerea băiatului, îl informa că Serafim fusese botezat creştineşte după dorinţa tatei.

Mateiu şi Mihai ascultau înmărmuriţi povestea lui Vărăşteanu.

— Era un bărbat plăcut şi interesant, continuă Vărăşteanu. Eu l-am ajutat să cumpere casa Zulniei Mavrodin şi tot eu l-am introdus în lumea bună a Bucureştiului. Pentru serviciile pe care i le-am făcut l-am rugat să nu destăinuiască nimănui rudenia cu mine. Nu voiam să se ştie acest lucru spre a nu murdări memoria tatălui meu. Serafim mi-a făgăduit. Am devenit foarte buni prieteni. Când a fost ucis Vidraşcu, am avut o strângere de inimă, dar m-am liniştit. În noaptea crimei Serafim fusese cu noi la petrecere. O clipă nu m-am gândit că ar fi putut

avea complici sau că ar putea fi spion. Şi mult timp n-am ştiut că între el şi Adina Vidraşcu au existat nişte legături şi n-aş fi ştiut nici în ziua de astăzi, dacă Adina nu mi-ar fi scris de la Paris, roasă de remuşcări, tot adevărul. Adina nu era străină de crimă, dar tot ce-a făcut, a făcut sub puterea hipnotică a lui Serafim... O vreme tăcură cu toţii. Cei doi, înlemniţi de mărturisire, Vărăşteanu copleşit de amintiri. Când l-au prins soldaţii mei, am avut senzaţia că mi se opreşte inima în loc. N-am ştiut că fugise din Bucureşti, îşi continuă Iancu povestea, restul îl ştiţi...

— A vrut să-ţi vorbească, Iancule, spuse Mateiu. M-a rugat...

— Ştiu, răspunse Vărăşteanu întunecat. Totuşi m-am dus pe furiş cu o noapte înainte de a fi executat... Mi-a povestit viaţa lui. Adevărata lui viaţă. Mi-a mai spus că înaintea sfârşitului nu există taine. Atunci am aflat că el era „Selim şarpele”, unul din cei mai temuţi spioni, pe numele lui adevărat, Ali Sabry, că era căpitan de spahii şi că era mahomedan. Tot el mi-a spus că venise cu intenţia de a se răzbuna pe tata, pentru suferinţele prin care trecuse mama lui. De Adina nu mi-a vorbit, iar eu m-am ferit să-l întreb ce-a fost între ei. Dealtfel nici nu mai avea rost. Pe urmă mi-a vorbit de viaţă şi de moarte, mi-a vorbit despre Bosfor, despre Cornul de Aur, despre nopţile din Anatolia cu vocea lui catifelată, dar bărbătească. Nu mi-a cerut să-i scap viaţa. Mi-a spus însă că vom pierde războiul fiindcă rezervele umane ale turcilor sunt inepuizabile. La despărţire nu ne-am dat mâna, deşi ştiam amândoi că în zori el va pleca pentru totdeauna. Avea o expresie pe care n-am întâlnit-o decât la tata când se amăra din ceva. Lăsase colţurile gurii în jos, cuprins parcă de o mare silă...

— Eşti tare, mon cher! Piatră nu altceva, bombăni Comăneanu. Cum ai putut să comanzi grupa de tiraliori şi să tragi în... el?

Mihai voise să spună în „frate-tău”, dar ocoli cuvântul.

— El mi-a cerut. M-a rugat să fac tot ce se poate face ca să fiu eu comandantul. Nu voia ofiţer străin. Dorea să mă aibă în faţa ochilor lui până în ultima clipă. Eram atât de tulburat, încât i-am făgăduit, şi acolo, în faţa tiraliorilor, nu i-am permis nici un gest... I-am dat impresia unui străin, ca trecerea dincolo să-i fie mai uşoară...

— Se luminează de ziuă! rosti Alevra rău dispus.

— Începe viaţa, spuse Comăneanu. Doamne, mult amar mai e pe lume! adăugă el.

— Zace sufletul în mine ca un câine bolnav pe un morman de gunoi, rosti Vărăşteanu cu tristeţea cu care făcuse strania mărturisire.

* * *

Pe la a doua jumătate a lunii septembrie vremea începuse să se strice. Ploile nu mai încetau, sufla un vânt rece, cu spic de zăpadă, înfrigurând oamenii nevoiţi să stea de veghe cu apa mocirloasă până la genunchi. Picioarele degerau, mâinile îngheţau pe arme, bolile măcinau zgâlţâind necontenit sufletele şi trupurile celor ce ţineau ridicat drapelul românesc. Bătălia nu se dădea numai împotriva unui duşman dârz şi crud, ci şi împotriva vremii potrivnice. Vântul şi ploile năruiau parapetele umplând tranşeele cu apă murdară, dar căciularii şi opincarii români înălţau în grabă tot ce stricau stihiile. Nopţile deveniră insuportabile. Nu puteau dormi. Priveau în întuneric, moţăind, cu burţile chiorăind de foame. Raţiile se micşoraseră din cauza aprovizionării care se făcea foarte greu.

Leonţiu îşi strângea centironul peste burtă cu câte o gaură, uitându-se cu groază la seminţele de floarea soarelui care se împuţinaseră. Zagură tăia cu grijă pâinea ronţăită pe margini de şobolani, apoi o punea în vârful baionetei prăjind-o la flacără. Popa Ilarion visa numai mese îmbelşugate, cu colaci şi colivă, iar dimineaţa se scula mahmur şi pus pe ceartă. Pelimon avea hachiţe şi ţâfne. Şi

totuşi, aşa cum erau, nemâncaţi, nedormiţi şi înfiguraţi munceau pe rupte şi truda îi apropia de redutele turcilor. Nu era zi să nu fie pierderi de vieţi fie dintr-o parte, fie dintr-alta.

Cucerirea Griviţei 2 n-ar fi adus desigur căderea Plevnei, dar efectul moral asupra inamicului ar fi fost covârşitor. Pentru lichidarea redutei care mâncase atâtea vieţi, comandamentul ordonă colonelului Angelescu să înceapă atacul cu trupele diviziei sale. Şi pentru a nu trezi bănuielile turcilor asupra acestui fapt, românii munceau mai departe la lucrările lor de întărire. Colonelul Dona fu numit comandantul coloanei de atac. Două batalioane din regimentul 5 de linie şi încă două din regimentul 10 dorobanţi porniră în pas alergător înspre moarte. Din Griviţa 1 regimentul ţinea sub focul său spatele poziţiei atacate spre a împiedica sosirea ajutoarelor. Distanţa era mică. Dorobanţii nici nu trăgeau cu arma. Se aruncară cu baioneta asupra vrăjmaşului din şanţuri, începu o luptă corp la corp înflăcărată şi sângeroasă. Din Bucova, bateriile de artilerie turceşti, înarmate cu tunuri de mare calibru, îşi concentrară tragerea secerând vitejii. Românii vedeau cu durere cum se frângea atacul după atâtea jertfe.

Vărăşteanu strângea arma spasmodic, scrâşnind. Lângă el, Alevra plângea de furie. Comăneanu înjură ca un birjar. Leonţiu părea încremenit. Zagură se uită în jurul lui şi se cutremură. Atâţia morţi! Lui Pelimon îi tremurau mâinile. Obuzele cădeau nebuneşte. Cei şase se văzură deodată singuri, izolaţi de restul oamenilor. Bucăţi de noroi săreau în sus, aruncate de explozii, ca să recadă împroşcând. Groapa în care se adăpostiseră Leonţiu şi Zagură se cutremură, îşi lipiră capetele de pământ. Comăneanu se ridică şi privi năuc. Aveau impresia că sunt împresuraţi. Vărăşteanu luă arma, ieşi din groapa lui şi ochi culcat. Un glonte plesni lângă el. Lui Alevra i se păru că Vărăşteanu este rănit, dar Iancu rămase întins şi trase mai departe.

Văzu un turc cum se frânge, spuse „Bine!” şi se lăsă să alunece în groapă.

Goarnele sunară retragerea. Fură daţi dispăruţi sau morţi, printre alţii, locotenentul Iancu Vărăşteanu, sublocotenentul Mateiu Alevra, sergentul Mihai Comăneanu, soldaţii Ion Zagură, Leonţiu şi Pelimon.

Noaptea îşi schimba culorile. Mai întâi fusese albastră, apoi vineţie şi în cele din urmă devenise neagră ca smoala. Bătea un vânt rece şi tăios ca briciul. Comăneanu zări în apropiere un fel de colibă ce părea părăsită. Mihai făcu semn celorlalţi cinci, arătându-le coliba. Înaintară mai mult de-a buşilea, cu armele pregătite. Se opriră ascultând atenţi. Nici un zgomot. Ajunşi lângă uşă, Comăneanu o lovi cu piciorul trântind-o de perete. Ţinea arma întinsă, gata să tragă. Nu era nimeni. Cei şase se aşezară, ferindu-se să facă cel mai mic zgomot. Vântul aducea frânturi de limbă străină.

— Ca să ajungem la ai noştri va trebui să trecem printre santinelele lor, spuse Vărăşteanu.

-— Asta ar fi una din soluţii, răspunse Alevra. Dacă ne vor zări, vor da alarma şi ne vor căsăpi. Poate ar fi bine să aşteptăm ivirea zorilor. S-ar putea ca ai noştri să reia atacul şi vom putea străbate distanţa în învălmăşeala creată...

— Eu zic să încercăm acum, insistă Comăneanu.

— Don' locotenent, începu Zagură, dar n-ar fi mai bine să ne instalăm în câte o groapă făcută de blestematele lor de obuze şi de-acolo să deschidem focul... că n-or şti câţi suntem şi poate aşa s-or alarma ai noştri şi...

— Ba eu zic să lichidăm santinelele mai întâi. Una câte una, spuse Leonţiu.

— Cum? întrebă Pelimon care tăcuse până atunci.

— Foarte uşor, răspunse Leonţiu. Dumneavoastră vă ascundeţi în gropile de care pomeni Zagură, iar eu oi încerca să-i curăţ pe tăcute. Dac-or pune mâna pe mine, deschideţi focul...

Planul lui Leonţiu fu acceptat. Ieşiră din colibă luând-o mult spre dreapta. Afară ploua. În curând ploaia se schimbă în ninsoare. Nu vorbea nici unul. Vântul le biciuia feţele ude.

Leonţiu continua să se târască. Deodată se lipi de pământ. Aproape că nici nu sufla. Nu departe se zărea silueta santinelei turceşti. Leonţiu începu să se târască precum şarpele. Dădu într-o băltoacă noroindu-se. Înjură printre dinţi. Turcul privi atent în toate părţile. Parcă auzise ceva. Leonţiu rămase nemişcat. Santinela începuse să tropăie spre a se dezmorţi. Ţinând arma între picioare, îşi bătea palmele suflând în ele. Cei cinci, deşi nu vedeau nimic, scrutau întunericul. Leonţiu reîncepu să se târască. Ajunse la câţiva paşi de turc, care se întoarse brusc apucând arma. Abia avu vreme să se ascundă în spatele unei tufe de mărăcini. Turcul se linişti. Bombăni ceva în limba lui şi se apucă să tropăie mai departe. Leonţiu sări ca pantera. Îi bătea inima gata să-i iasă din piept. Cu mâna stângă astupă gura nizamului, lovind cu drughineaţa scurt şi îndesat. Cursa continuă. La vreo două sute de metri îl zări şi pe al doilea. Terenul era drept ca în palmă. Leonţiu se încrezu în întuneric şi în vremea aceea mizerabilă. Turcul stătea drept, aproape nemişcat. Era înalt şi vânjos. La ăsta nu mergea drughineaţa. O băgă la piept acolo unde era locul ei şi scoase cuţitul. Încet, cu băgare de seamă, începu să înainteze urmărind silueta nemişcată a turcului. Se furişă prin spate. Cuţitul pătrunse până în prăsele. Santinela căzu cu faţa în jos. Leonţiu începu să-l tragă de picioare. Era greu al naibii! Ajunse la ai lui cu turcul mort după el.

— Ce-i cu ăsta, Leonţiule? îl întrebă Vărăşteanu.

— Don' locotenent, m-am gândit că vor veni să-i schimbe şi de-i vor găsi morţi, am dat de dracu! Mai bine să-i tragem cât mai departe de posturile lor şi or să creadă că ăştia doi au dezertat...

— Eşti şmecher, Leonţiule, de nu mai încapi în piele, râse încet Comăneanu.

Auziră zgomote de paşi. Se ascunseră cu toţii în gropi. Turcii veneau să-şi schimbe santinelele. Erau voci uimite şi nervoase. Apoi se depărtară. Puseseră alte două santinele.

— Am făcut pe dracu! mormăi necăjit Leonţiu.

— Nu ne rămâne altceva, spuse Vărăşteanu, decât să ne adăpostim şi să deschideţi focul la semnalul meu.

— Ce vrei să faci, Iancule? îl întrebă Alevra îngrijorat.

— Vei vedea, răspunse acesta. Leonţiu şi Zagură se vor ghemui în spatele acelei grămezi de pământ. Mihai şi Pelimon vor trece ceva mai în dreapta, Alevra şi cu mine vom sta în stânga voastră ca să dăm impresia unui număr cât mai mare de ostaşi. De ne vor rămâne oasele pe-aici, putem muri împăcaţi cu gândul că ne-am făcut datoria până la capăt.

Îşi strânseră mâinile apoi se îndreptară spre locurile indicate de Vărăşteanu. Leonţiu se furişă, îi făcu semn lui Zagură care se târî până la el şi amândoi începură să lărgească o groapă cu lopeţile. Deodată Zagură se opri dându-şi căciula pe ceafă.

— Ce faci, mă? Nu mai sapi? îl întrebă în şoaptă, mirat, Leonţiu.

— Nu mai sap, răspunse Zagură înciudat. Dacă o fi să mor să-mi sape ei groapa nu să le dau eu totul pe tavă.

Leonţiu îşi înăbuşi râsul. Îl iubea pe Zagură ca pe un dulău bătrân care hămăie gros.

— Zagură!

— Ce-i, mă?

— Mi se face de moarte, mârâi Leonţiu prins în capcana unor gânduri negre. Măăă, Zagură, mă visai călcând prin noroi mult, de intrasem până la glezne, şi gâfâiam, şi mă zbăteam să scap, şi nu puteam....

— Ţi se făcu de moarte! bombăni fierarul, săpând mai departe. Spui asta de parcă ţi s-ar fi făcut de muiere! Măăă,

moartea nu vine când o chemi tu! Are socotelile ei. Te cheamă ea pe tine... Şi te duci, frate Leonţiule... Da ştii cum te duci? Mâncând pământu, de parcă ai avea jar undeva... Şi când ai ajuns în faţa ei...

Leonţiu nu-l mai asculta. Îşi aduse aminte de când cânta în corul bisericii. Începu să mormăie înfundat: „Că a ta este mărirea şi puterea”. Zagură se opri din săpat privindu-l lung.

— Măăă, dacă îţi ard o lopată după ceafă, hâcâi! Păi ce mă-ta?... Eu venii aici ca să-mi cânţi tu popeşte? Dacă era aşa îl luam pe Hoaşpă, că ăla măcar a fost popă la zilele lui!

Leonţiu pufni în râs. Se distra grozav când se înfuria namila de Zagură. Se linişti şi începu să ronţăie seminţele lui. Ceva mai departe se ciorovăiau între ei Mihai Comăneanu cu Pelimon.

— Măi, Pelimoane, îl luă la rost Comăneanu pe Constandin, acu tot un drac e. Că de scăpat de-aici nu cred că mai scăpăm. Uşor am intrat, dar greu mai ieşim... care o mai ieşi!... De ce erai tu aşa de al dracului, Constandine?

Vorbeau despre ei şi despre faptele lor la trecut, de parcă ar fi fost morţi de mult.

— De ce'şa! răspunse ţăranul ştergându-şi arma de apă. Gest inutil de timiditate deoarece ploua mereu. Că mi-era greu, cucoane Mihai, dacă vrei să ştii! răspunse Pelimon fără de teamă. Se gândea el că acum dacă tot veniseră în gura morţii, măcar să încheie socotelile.

— La cine veneaţi voi când aveaţi vreo nevoie, Pelimoane?

— Dacă! răspunse înciudat Constandin. Veneam că ne strângea nevoia, cucoane. Şi dacă ne dădeai, apăi nu ne dădeai dă pomană, că ne lua logofătul cu biciul după tarlaua noastră ca s-o muncim p-a dumitale şi să ne plătim datoria cu munca...

— Da tu mi-ai dat mie ceva pe de pomană? se înfurie Comăneanu.

— Dă unde păcateli mele să vă dau că şi juncanul ce-l avui mi-l tăie blestematul de Ghiţă, odihnească-l Dumnezeu în pace!

— Măă, nu face pe prostul! Eu te întreb, dacă ai fi avut, tu mi-ai fi dat mie ceva?

— V-aş fi dat. Zău că v-aş fi dat! răspunse Constandin rânjind.

— Mi-ai fi dat pe mă-ta! Parcă nu vă cunosc eu... Parcă nu ştiu eu cine sunteţi!... Parcă Saioc isprăvnicelul şi Sârbu logofătul n-ar fi tot dintre ai voştri şi vă cotonogesc de vă merg peticele...

— Dacă le-aţi datără ordin!...

— Eu le-am dat ordin? Le-am spus eu vreodată să vă bată? Dacă era să vă bat, apăi vă băteam eu cumsecade!

Pelimon tăcu. Se gândea să-i spună una lui Comăneanu ca să-l usture la ficaţi.

— Da pă muierile şi fetele noastre cine le strica? întrebă el şi se ruşină. I se păru că întinsese coarda prea mult.

— Şi ce dacă? Nu le-am dat? Nu le-am făcut case şi le-am înzestrat?

— Parcă ce, spuse Pelimon încăpăţânat, dădeai din banii dumitale? Noi munceam, dumneavoastră prindeaţi seu la rărunchi şi din ce curgea mai dădeaţi şi pe la amărâtele alea ale noastre...

— Măăă, râse Comăneanu, dacă scăpăm de-aici te iau logofăt în locul lui Sârbu. Atunci să te văd!

— Eu? sări Constandin.

— Tu, mă,... tu!

— Ba eu nu, cucoane! Că neam de neamul meu n-a fost slugă pă moşia boierească. Eu ţi-oi munci, c-aşa-i lăsat de nu ştiu cine, da altfel, neam...

— Eşti veninos la limbă,... Închinarea cui te-a legănat, înjură înciudat Comăneanu.

Pelimon râse uşor.

— Cucoane Mihai, dumneavoastră credeţi că noi ăştia şase câţi suntem, cu don'locotenent cu tot, aci, în faţa Plevnei, facem vreo treabă cu puzderia de turci?

— Nu facem, dar măcar îi speriem, răspunse Comăneanu.

— Iaca, aşa-i şi cu boierii, cucoane Mihai, zise Pelimon, sunt puţini şi ne sperie că altceva n-avem ce-i face, da când nu ne-om mai speria, atunci să vezi drăcia dracului...

— Aoleu, Pelimoane, a naibii sămânţă de om mai eşti! Mă, dacă om scăpa de aici, îţi dau trei pogoane scutite.

— Eh! Ziceţi dumneavoastră acilea, da când o trece dârdora, uitaţi! Aşa spuse şi Ghiţă. Când a simţit că se apropie funia dă par, ce şi-a zis? Ia să fac eu legământ cu amărâtul ăsta că poate m-o auzi Dumnezeu şi m-o scăpa! Da Dumnezeu îl ştia ce bucăţică e şi l-a altoit...

— Pelimoane, mă jur pe mormântul tatii că dacă scap de-aici, îţi dau trei pogoane...

Constandin deveni atent.

— Şi dacă mor eu? întrebă Pelimon.

— Dacă mori tu, i le dau muierii tale, răspunse Comăneanu.

Nu ştia nici el ce-i venise să se lege prin jurământ.

— Bine, cucoane Mihai... Acu pă unde ieşi vorba ieşi şi sufletu...

— Aşa să fie, întări Comăneanu legământul.

„Chiar de-oi muri, i le dă Anei şi tot e bine”, gândi Pelimon. Îl cuprinse deodată o mare bucurie. Era atât de flămând de pământ încât începu să fluiere încet nemaigăsindu-şi locul. „Acu dacă jură pă groapa lu'tat-su, n-o fi atât de păcătos”, îşi zise el.

— Da nu-mi daţi scris p-o hârtie? mai întrebă Constandin timid.

— Du-te-n mă-ta! îl repezi Comăneanu.

— Iaca, mă duc, don' sergent, mă duc, spuse Pelimon supus ca să nu-l supere.

Comăneanu se scutură cuprins de un fior de frig. Privi înspre cer.

— Plouă pe noi ca pe câini, zise el.

— Aşa-i, cucoane Mihai! Aşa stau câinii ciobăneşti, că stâna trebuie păzită,... altfel intră lupii şi s-a sfârşit!...

Alevra se târî până lângă Vărăşteanu. Locotenentul căuta să desluşească prin întunericul şi ploaia amestecată cu zăpadă, poziţia duşmanului.

— Ce-ai zice, lancule, de un ceai fierbinte cu rom mult şi un pat cald? glumi Mateiu.

Vărăşteanu zâmbi preocupat.

— Cât e ceasul, Mateiu? îl întrebă Iancu.

— Nu ştiu. Ceasul meu nu mai are limbi. Au căzut când am dat primul atac, răspunse Mateiu.

— Poate că e mai bine aşa, spuse Vărăşteanu.

— A început să-mi fie frig, zise Mateiu zgribulindu-se în mantaua lui.

— În curând o să se termine şi cu frigul şi cu...

Ultimele cuvinte le luă vântul. „Doamne, de nu s-ar termina”, bâigui Mateiu în sinea lui. Cuvintele lui Vărăşteanu, căzute ca o ameninţare, îl înspăimântară. Se trezise în el o dorinţă aproape dureroasă de a trăi. Chiar în singurătate, chiar de şi-ar construi din deznădejde cuib şi din groază adăpost, numai să trăiască. Se gândi la Luiza cu atâta dragoste, încât parcă nu mai era în groapa cu noroi şi nici nu mai ploua. Nici frigul nu-l mai simţea cum îi cotrobăia prin veston şi cămaşă, înfiorându-i pielea. Vrăjit, Mateiu asculta tic-tacul ceasornicului său de buzunar pe care îl purta lângă inimă şi care nu mai avea limbi. Dacă timpul nu mai era în ceasornicul lui, cine bătea? Poate veşnicia. ,,Sunt atâtea posibilităţi de a muri, încât nici nu ştiu ce sfârşit îmi voi alege”, îşi spuse Mateiu. Trase cu coada ochiului lui Vărăşteanu. „Când voi ajunge să mă desprind de mine”? se întrebă. Şi din nou Luiza se furişă în sângele lui, aghezmuindu-i sufletul cu sărutările-i fierbinţi.

Apa i se scurgea pe ceafă în jos, pe şira spinării, dar Mateiu nu mai era acolo. A fulgerat trosnind o armă. Iancu tresări uitându-se la Alevra căruia îi clănţăneau dinţii în gură. Vărăşteanu îi cuprinse umerii protector fără a spune nimic.

— Nu mi-e frică, Iancule! îţi jur că nu mi-e frică! zise Mateiu.

Arma lui Vărăşteanu plesni scurt şi sec. Se descărcară şi armele celorlalţi. Fesurile roşii se bulucirăă. Ziua începea sub semnul sângelui. Duşmanul trăgea aiurea. Bancheta redutei se umpluse de apărători care trăgeau cu o mare repeziciune. Duşmanii erau prinşi într-o pânză de foc. Începură să bată cu tunurile mici de tranşee. Un obuz lovi coliba părăsită năruind-o. O bucată de pământ îl izbi pe Pelimon peste spate. Mateiu trăgea cu capul culcat pe patul armei:

— Am reintrat în normal, Iancule, îi strigă Mateiu lui Vărăşteanu.

Iancu nu-i răspunse. Se mulţumi să-l privească şi să surâdă. Deodată, Comăneanu făcu semn celorlalţi. Un grup de trăgători inamici veneau prin stânga, încercând să le cadă în coastă. Vărăşteanu îi lăsă să se apropie cam la vreo treizeci de metri, după care deschise focul asupra lor. Urletele celor loviţi se auziră până în liniile româneşti, unde comandanţii nu ştiau ce s-a întâmplat. Vărăşteanu luă atunci o hotărîre nebunească. Se ridică în picioare urlând către ai lui:

— Înainte, fraţilor!

Cei şase se repeziră la atac cu baionetele întinse. Surprinşi, turcii începură să se retragă convinşi că sunt atacaţi de forţe superioare.

În acelaşi timp, comandantul regimentului 7 de linie, colonelul Grigore Ion, auzind împuşcăturile şi văzând învălmăşeala, trecu peste paralelă cu oamenii săi. Şanţurile se umplură de morţi şi răniţi, de gabioane şi faşine. Turcii aveau pierderi mari. Dorobanţii se aruncară asupra redutei.

Gornişţii sunau fără încetare. Din toate părţile, turcii năvăleau acum asupra atacatorilor. Colonelul Grigore Ion fu rănit grav. Trebuiră să-l tragă trei soldaţi voinici înapoi. Striga şi se zbătea să scape spre a se întoarce la luptă. Ameninţa şi înjura pe cei ce îl reţineau. Până la urmă, din cauza pierderii de sânge, leşină. Locotenentul Marotineanu fu apucat de o cange şi ucis. În locul lui sări sergentul Comăneanu, repezindu-se în fruntea soldaţilor rămaşi fără comandant. Căzu străpuns de glonţ căpitanul Toporanu. Locotenentul Oprea se prăbuşi cu capul zdrobit. Sergentul major Dumitru Pascu avea braţul sfărâmat. Strigă soldaţilor să nu se lase. O lovitură de baionetă îi ridică zilele. Se băteau ca tigrii. Zagură fu tras de picior de un rănit. Se împiedică şi căzu. Un nizam sări asupra lui, dar baioneta lui Leonţiu scăpă zilele fierarului. Zagură se avântă cu drapelul în mâini. Apucă să înfigă tricolorul românesc pe muchia redutei, apoi se prăbuşi străpuns de gloanţe. Leonţiu îl văzu şi se îngălbeni. Îl prinse în braţe şi, pentru prima oară în viaţa sa, zugravul plânse. Zagură sufla greu, stând cu ochii închişi. Avea trei gloanţe în el. Ceru apă cu glas stins. Leonţiu se uită în jur, făcu palmele căuş, adunând apa murdară în ele. În jurul gurii lui Zagură rămase o dâră de noroi. Popa Ilarion apăru lângă Leonţiu ca o stafie. Îl ajută pe Leonţiu să-l tragă pe Zagură şi să-l aşeze ceva mai la o parte din viitoarea luptei. Fierarul muri înspre seară fără a-şi mai fi revenit.

* * *

Cu tot timpul rece, mirosul dulceag de hoit se târa peste câmpul de luptă. În marea şi dramatica încleştare din faţa Plevnei, căzuseră mii de oameni şi dintr-o parte şi din alta. Atacurile din august, septembrie şi octombrie adunaseră între redutele Griviţei 1 şi Griviţei 2 un număr mare de morţi care nu fuseseră îngropaţi din cauza refuzului comandamentului turcesc. Ultimele victime căzute în atacul din 7 octombrie pe locul acela strâmt şi îngust, siliseră

Comandamentul român să facă un nou demers pe lângă Osman-paşa pentru încheierea unui armistiţiu în vederea îngropării morţilor. Primejdia unei epidemii era iminentă. În cele din urmă, gândindu-se că e în joc şi sănătatea soldaţilor săi, muşirul Osman acceptă. În ziua de 9 octombrie, la orele 9 dimineaţa, apăru un parlamentar turc cu steagul alb. Focul încetă imediat pe toată linia. Din poziţiile turceşti ieşi un şir de santinele fără arme, aşezându-se la o distanţă de doi metri unul de altul. Turcii erau foarte bine echipaţi. Nici românii nu se lăsară mai prejos. Era un fel de întrecere de cochetărie în faţa morţii. Apărură brancardierii şi soldaţii cu sape şi lopeţi. Românii predau turcilor cadavrele ostaşilor lor, iar turcii procedau la fel. Ieşiră oştenii români spre a-şi recunoaşte fraţii. Un sergent se opri lângă un mort întorcându-l pe spate. „Măi, ăsta parcă ar fi Mihalcea, moldoveanul de la batalionul întâi”. Îl căută în buzunare. Într-adevăr el era. Hoaşpă descoperi pe cei doi gemeni, Fodor şi Todor, îmbrăţişaţi în veşnicie. Turcii ieşiră şi ei pe jumătate din şanţuri, urmărind curioşi figurile duşmanilor lor, românii. Ofiţerii se salutau între ei respectuoşi, iar soldaţii păreau a fi uitat încrâncenarea de până atunci. Leonţiu căută peste tot trupul lui Zagură. Îl găsi şi se lăsă în genunchi în faţa lui. Apoi se ridică începând să sape groapa. Un turc se apropie de el. Leonţiu ridică privirea. Îl apucară toţi dracii. „Hai sictir!” îl repezi el. Turcul începu să râdă. „Ştim turceşte, bre?” Leonţiu nu-i răspunse. Începură glumele inofensive. Românii aruncau turcilor tutun, iar aceştia le azvârleau lulele.

— Mă, turcule, nu-mi dai mie fesul lui Osman-paşa? îl întrebă Pelimon pe unul dintre ei.

Turcul ridică din umeri neînţelegând. Interveni un altul care o rupea puţin româneşte.

— Ce faci la fes, bre ghiaur?

— Fac ceva în el şi p-ormă ţi-l dau înapoi, răspunse Pelimon în hazul tuturor.

— Vin la noi şi îl ia.

— Apăi venim, mă, nu te teme!

Râdeau şi unii şi alţii.

— Evală! strigau turcii prieteneşte.

— I-auzi, Leonţiule, cică să le dăm halva! râse popa Ilarion.

Dar Leonţiu tăcea. Se uita la groapa acoperită şi tăcea. De la moartea lui Zagură, devenise întunecat.

— Veniţi, bre, încoace că vă dăm noi halva de n-o puteţi duce! strigă Hoaşpă.

La amiază se isprăvi cu îngropatul morţilor. Leonţiu privi câmpul de luptă gata curăţat. „Se făcu loc pentru alţii”, gândi el şi se lăsă repede în şanţ. Goarnele sunară încetarea armistiţiului. Fiecare sări în şanţ, unii nu suficient de repede, încât fură loviţi de moarte şase soldaţi şi alţi paisprezece răniţi. Privirile deveniră din nou aspre şi pline de duşmănie. Muriseră gluma şi înţelegerea. Murise pacea de câteva ore.

* * *

Alevra primi o scrisoare de la Luiza. Se retrase în cort spre a o citi. Pe îndelete, aşa cum se citesc scrisorile de la cei dragi, cu opriri, cu repetări, lăsând gândurile să se întoarcă înspre liniştea amintirii. Luiza îi scria cu patima femeii îndrăgostite. Mateiu află de fericirea ei — aştepta o nouă viaţă. Vestea îl buimăci. Înainte, cu mult înainte, poate că ar fi sărit în sus. Se schimbase însă mult în aceste luni de război. Figura i se înăsprise, trăsăturile feţei i se lungiseră, pierzând dulceaţa aceea adolescentină. Slăbise şi se bronzase la soarele şi vânturile câmpului de luptă. Se întinse pe pat lăsând scrisoarea din mână. Miracolul unei vieţi noi îl scotea din lumea realului.

Iancu Vărăşteanu intră în cort, grăbit şi morocănos. Îşi scoase chipiul şi îşi descinse sabia.

— Ţi-a scris Luiza? îl întrebă el pe Mateiu văzând scrisoarea.

— Mi-a scris, răspunse Mateiu scurt.

Începuse să-l enerveze orice amestec în povestea lui şi a fetei. Iancu nu se simţea în apele lui.

— Şi mie mi-a scris, spuse el. Tonul îi era nemulţumit. Desigur că îndată după război vă veţi căsători, continuă Vărăşteanu cu aceeaşi nemulţumire în glas.

— Fireşte că ne vom căsători, răspunse Mateiu cuprins de o uşoară nervozitate. I se păru că Iancu nu are încredere în sentimentele lui şi asta îl mâhni.

— Oricum, poate că ar fi fost mai bine să aşteptaţi sfârşitul războiului, zise Iancu privind în altă parte.

Erau în cuvintele lui şi teama că Alevra s-ar putea prăpădi, şi grija pentru viitorul Luizei, şi un reproş palid faţă de purtarea neelegantă a lui Mateiu. Alevra înţelese gândurile lui Vărăşteanu şi în sinea lui îi dădu dreptate.

— Iancule, să ştii că orice s-ar întâmpla...

— Ce să se întâmple?... îl întrerupse Vărăşteanu nervos.

— În cazul că voi muri, preciză Mateiu fără să se gândească o clipă la moarte.

— În cazul că vei muri, Luiza va fi dezonorată, replică Iancu aspru.

— Iancule, ne iubim, înţelegi? Ne iubim. Şi nu ştiu în ce măsură nişte formalităţi întăresc sentimentele.

— Cred că vă iubiţi, dar asta nu vă dădea dreptul să aduceţi pe lume un nenorocit al cărui tată a murit ca un erou...

— De unde ştii tu că mor? De unde? Mateiu sări de pe pat, roşu la faţă de enervare. Iancu surâse cu amărăciune. Priveşti totul prin prisma ta egoistă temându-te de ce va spune lumea, continuă Mateiu.

Încercă să se liniştească aprinzându-şi o ţigară...

— Este firesc să mori aici mai degrabă decât acasă,... începu Iancu.

— Moartea nu-i firească, răspunse Mateiu numai din dorinţa de a-l contrazice.

Vărăşteanu zâmbi. I se păru că Mateiu redevenise copilul încăpăţânat pe care îl ştia din trecut.

— Bine, dar e mult mai probabil să mori pe front,... insistă el.

— Nu. Nu-i deloc mult mai probabil, spuse Mateiu cu încăpăţânare.

Ştia că Iancu are dreptate, dar nu voia să recunoască.

— Cine vrea să moară, n-are decât să moară, adăugă el. Au mai fost războaie. Unii au murit, alţii au scăpat! De ce mă arăţi cu degetul şi îmi spui că va trebui să mor?

— Dar înţelege odată, strigă Vărăşteanu, bătând cu pumnul în masă, că nu ţi-e permis să te joci cu vieţile a doi oameni, cum te-ai juca... ştiu eu?!... Cu nişte păpuşi. Gândeşte-te că peste puţin timp vom intra din nou în luptă, că Plevna n-a căzut, că sântem în faţa unor luptători cu tradiţie, dârji, sălbateci, mulţi şi bine înarmaţi. Ştii că nu m-am opus iubirii voastre, deşi Luiza e încă un copil, iar tu nu eşti departe de ea, fiindcă dacă ai fi fost bărbat, nu făceai ceea ce ai făcut!

Alevra stătea cu spatele căutând să se stăpânească.

— Mă certi de parcă aş fi într-adevăr un copil, spuse Mateiu fără să se întoarcă.

Iancu surâse privindu-l cu dragoste. Îndată ce primise scrisoarea Luizei şi aflase totul, Iancu alergase la Comandament, pentru a-l scoate pe Mateiu din focul luptei, trimiţându-l sub un pretext oarecare la Bucureşti. Nu-i spusese nimic lui Mateiu, temându-se că acesta va sări în sus şi va face tărăboi. Lăsă ca totul să vină ca din partea superiorilor. Se ridică încingându-şi sabia fără grabă. Trase tocul pistolului mai în faţă apoi îşi luă chipiul şi mănuşile.

— Pleci? îl întrebă Alevra fără să se întoarcă.

— Da. Cu bine, spuse Vărăşteanu şi ieşi.

Mateiu nu răspunse. Nu trecu multă vreme şi un călăreţ intră în cortul lui.

— Să trăiţi, don'sublocotenent, sunteţi chemat la Comandament. Alevra nu părea surprins. Îşi încinse sabia şi, luându-şi chipiul, ieşi băgând în buzunarul de la piept scrisoarea Luizei.

* * *

Constandin a lu' Pelimon era vesel din cale afară, îi născuse femeia un băiat. Primul care a aflat a fost sergentul Comăneanu.

— Să trăiţi, cucoane Mihai, îmi făcu muierea fecior, spuse el şi faţa îi strălucea de părere de bine.

— Să fie într-un ceas bun, îi ură Comăneanu. Să ştii, Pelimoane, că dacă scap mi-l fac fin...

Pelimon nu ştiu ce să răspundă. Îşi frecă mâinile, se foi, râse. Dădu fuga la ai lui. Află popa Ilarion, Leonţiu şi în câteva minute tot plutonul. Când Pelimon îi spuse că are un băiat, Leonţiu surâse. Îi plăcea ţăranul ăsta voinic şi naiv, cu privirea curată şi sinceră, care nu-şi putea stăpâni bucuria.

— Acu te găsişi, mă, să-l faci? îl întrebă Leonţiu cu ton de glumă.

— D-apoi când păcatelor?! răspunse Pelimon.

— Păi să-ţi trăiască, Pelimoane, şi să apuci să-l vezi mare, îi ură Leonţiu cu o uşoară umbră de tristeţe, gândindu-se la viaţa lui singuratecă, nerostuită. Să fie voinic ca tine şi să-i joc la nuntă, dacă mă vei chema.

— Tomnai pă tine să nu te chem? se miră Pelimon. Ba pă toţi vă chem... Că-i fac o nuntă, fraţilor, de s-o duce pomina! Că-i tocmeşte tătica lăutari din Radumireşti şi o să-mi iau baba după gât şi-am să joc, iote aşa!

Şi Pelimon începu să cânte şi să bată din palme trântind zdravăn piciorul în pământ. Se înălţa, se răsucea şi cânta tot mai îndrăcit în hazul celorlalţi din jur.

„Foaie verde, apă lină cu miros de bolbotină şi cu zăceri de lumină... Şi-aşa... Tot aşa... Uite-aşa '....

Şi tropăia, şi chiuia ca un apucat. Se opri deodată cuprins de îngrijorare.

— Ce-ţi veni, mă? îl întrebă Leonţiu văzându-i chipul întunecându-se.

— Mă gândii că era bine de mă nimeream şi eu p-acasă ca să auz noaptea cum mi-or ursi feciorul!

Hoaşpă se trăgea de barbă şi râdea. Norul de pe faţa lui Constandin se risipi.

— Ni-l însori, popo? îl întrebă Pelimon pe Hoaşpă, foarte serios.

— Ţi-l însor, Pelimoane! Îi trag un „Isaia dănţuieşte” de ai să mă pomeneşti cât oi trăi!

Râdeau toţi şi se veseleau de bucuria lui Pelimon de parcă blestemul războiului pierise de mult. Vântul rece, aducător de zăpadă, începu să sufle din nou. Soldaţii se zgribuleau în mănătăluţele destul de subţiri. Care avea cojoc pe dedesubt nu-i păsa, care nu, dârdâia de mama focului, dar voia bună nu-i părăsea.

— Măi, care are o fată pentru feciorul lui Pelimon? strigă popa.

— Eu am, popo! spuse un ţăran de prin Muscel. Cât e de mare fecioru-tău, Pelimoane?

— Păi are şi el, mânca-l-ar tata, fo câteva zilişoare...

— Apăi vezi..., răspunse cel din Muscel, că fie-mea are şap'sprezece ani!

— Haideţi, măi, să facem hora miresei, sări Hoaşpă prinzându-l pe Pelimon de mână.

Se încinse horă, nu jucărie! Unul, ceva mai la o parte, îi zicea din fluier, soldaţii jucau bătuta chiuind îndrăcit, iar popa parcă îi pusese cineva jar sub tălpi aşa sărea, de gândeai că-i ţap nu om!

Pe parapet se iţiră câteva fesuri ; turcii priveau miraţi.

— Măi, staţi aşa, le strigă Hoaşpă, că acu, acu o să jucăm sârba în reduta voastră!....

— Şi în Plevna, măăăă! le strigă şi Pelimon.

Unul din turci puse puşca la ochi şi trase. Glonţul fluieră şi se duse într-aiurea.

— Aici m-ai nimerit, turcule, uite aici, strigă Hoaşpă şi îşi bătea fundul cu mâna în râsetele nebune ale dorobanţilor.

— Auzi, popo? îl întrebă Leonţiu în felul lui indiferent, dacă există Dumnezeu, de ce lasă el să se prăpădească o mulţime de creştini?

— Uite-aşa, ca să se mire proştii! Da ce-ai vrea să facă? întrebă popa.

— Să ne lase să intrăm peste păgâni şi să-i prăpădim. Că doar în numele lui luptăm, că dacă e de-al nostru să ţină cu noi, nu cu ăia dă peste drum, spuse Leonţiu cu vocea lui dreaptă şi leneşă.

— Adică tu ai vrea să vină Dumnezeu şi să spună măi, turcule, dă-te prins că de nu te ia mama lui nen-tu dracu!

— Păi da, răspunse Leonţiu, că dacă a ieşit în alegeri, înseamnă că noi l-am votat şi trebuie să ţină cu noi!

* * *

Alevra se întoarse de la Comandament într-o dispoziţie foarte rea.

Refuză să plece la Bucureşti, rugându-l pe colonelul Anghelescu să-i permită să lupte în cadrul unităţii lui. Colonelul Anghelescu îl bătu pe umăr:

— Bine, tinere. Voi trimite pe altcineva în locul dumitale.

— Pentru acelaşi lucru se poate duce un sergent, spuse Mateiu. Se gândea la Comăneanu.

La întoarcere se întâlni cu Iancu. Alevra se făcu că nu-l vede. Era furios din cale-afară, fiindcă colonelul Anghelescu îi spusese fără să vrea că Vărăşteanu a intervenit.

— Mateiu! îl strigă Iancu. Ce-i mutra asta pe tine?

— Nimic. Ce să fie? răspunse Mateiu încercând să treacă mai departe.

— Haide, Mateiu, îl luă Vărăşteanu cu binişorul, te fereşti de prieteni?

— Ascultă, Iancule, îl luă din scurt Alevra, dacă am venit aici, am venit îndemnat de conştiinţa mea. Nu m-a trimis nimeni şi nici n-am fost chemat sub arme...

— Fireşte, răspunse Iancu concesiv.

— Fireşte, fireşte, îl îngână Mateiu. Pentru asta nu permit nimănui să se amestece în treburile mele. Şi altădată, te-aş ruga să nu mai faci chestii din astea.

Vărăşteanu se făcu roşu la faţă.

— Nu înţeleg ce tot spui, răspunse Iancu cu o figură nevinovată.

— Uite ce e, Iancule! Nu-ţi stă bine făcând pe naivul. Iar dacă pe mine mă crezi un bebeluş, apăi te-aş ruga să-ţi schimbi părerea dacă vrei să-ţi mai întind mâna!

— Iartă-mă, îngână Vărăşteanu, am vrut,... m-am gândit,...

— Ştiu. Te-ai gândit la Luiza, să nu ajungă de râsul lumii. Ascultă! Dacă ai fi putut, i-ai fi scăpat viaţa? îl întrebă Mateiu pe Iancu proţăpindu-se în faţa lui cu mâinile în şolduri.

— Cui? întrebă Vărăşteanu mirat.

— Lui Serafim.

— Nu, răspunse acesta după un moment lung de tăcere, întunecându-se.

— Era doar fratele tău, îl zgândări Alevra.

— Asta nu-l putea absolvi de păcatul săvârşit.

— Te-ai temut să spui că ţi-e frate ca nu cumva să fie pătată memoria tatălui tău şi implicit făptura ta,... îl chinui Mateiu mai departe.

— De vreme ce ţi-am spus ţie şi lui Comăneanu înseamnă că nu m-am temut.

— Ai spus fiindcă nu mai puteai tace.

— Mateiu, încearcă să mă înţelegi. Gândeşte-te că trăim într-o lume în care fiecare gest e bârfit, ... că oamenii nu-s

ca tine... Că cercul în jurul Plevnei încă nu s-a închis, că Rahova n-a căzut şi războiul încă nu s-a terminat.

— Şi ce-i cu asta? întrebă Mateiu îmbufnat.

— Înseamnă că încă putem face parte din cele cinci companii de recunoaştere spre Cruşoveni şi Vadin, localităţi ocupate de turci. Că d-abia în urmă va urma Rahova,... de aceea am vrut să te apăr. M-am gândit nu numai la Luiza, ci şi la tine şi la mititelul care va veni pe lume. Acum mă înţelegi, Mateiu?

Alevra nu răspunse imediat.

— Mai eşti supărat pe mine? îl întrebă Iancu cu o figură atât de nefericită încât Mateiu nu se putu abţine să nu râdă.

— Nu m-am supărat prea tare, dar...

— Şi mai rămânem în vechea formaţie? îl mai întrebă Iancu.

— Rămânem, lua-te-ar naiba!

Pufniră amândoi în râs.

Ajuns la pluton, Alevra îl chemă pe Comăneanu în cortul său.

— Să trăiţi, domnule sublocotenent, salută Comăneanu cu glas tare, apoi şopti:

— Ce vrei mă, amărâtule?

— Sergent, bagă de seamă că te afli în faţa superiorului. S-a înţeles?

Comăneanu îl privi buimac. Era pentru prima oară când îl repezea Alevra.

— Am înţeles, să trăiţi, domnule sublocotenent, spuse Comăneanu bătând călcîiele.

— Stai jos, Mihai, îi spuse Mateiu sehimbând tonul. Se potolise. Îi păru rău că a strigat la el. Stai jos! îl îmbie.

— Lăsaţi, domnule sublocotenent, eu sunt grad inferior, răspunse Comăneanu foarte amărât.

Mateiu începu să râdă.

— Uite despre ce e vorba, Mihai, începu Mateiu. Vei pleca la Bucureşti într-o misiune... Se opri, aşteptând ca Mihai să sară în sus de bucurie.

— Tu mi-ai făcut-o? întrebă Comăneanu cu un aer foarte nemulţumit.

— Ce-i aia ,,ţi-am făcut-o”? Nu te bucuri?

— Pentru ce să mă bucur?

— Cum Mihai?... Scapi dintr-o bătălie din care s-ar putea să nu mai ieşi cu viaţă şi în loc să-mi mulţumeşti faci pe supăratul?

Comăneanu tăcea, uitându-se în pământ.

— Ei? Nu spui nimic?

— Domnule sublocotenent, răspunse Comăneanu pe un ton rece, oficial, probabil că m-aţi crezut o secătură şi un laş dacă v-aţi gândit să mă trimiteţi la Bucureşti în timp ce oamenii de lângă mine se pregătesc de moarte. Nu fac nici pe eroul, nici pe viteazul, dar pur şi simplu mi-e ruşine... salută scurt voind să plece.

— Sergent!

Comăneanu se întoarse rămânând în poziţia de drepţi.

— Ascultă, Mihai! Nici o clipă nu m-am gândit că eşti laş sau secătură...

— Atunci? Pentru ce mă trimiţi pe mine? Ce misiune periculoasă poate fi aceea de a mă duce la Bucureşti? Mateiu tăcu. Dacă te-ar fi trimis pe tine, în momentele astea, să te plimbi prin Bucureşti ducând o scrisorică la ministru sau la Statul major, te-ai fi dus? Mateiu nu răspunse. Desigur că e convenabil să te distrezi cu dame şi băuturică în loc să stai cu apa asta împuţită până la genunchi. E mult mai plăcut să bei şampanie decât să stai cu ochii zgâiţi la poziţiile ălora, sau să te plimbi cu birja, ori să joci „panţarola” cu un ramolit ca Vârgolici ascultându-i palavrele decât să auzi vaietele răniţilor şi gemetele celor ce îşi dau sufletul. Şi-apoi ce poate fi mai bine decât să-ţi pui viaţa la adăpost! Dar uite că eu refuz! Nu ştiu,... s-a

strecurat ceva in mine ce seamănă a fior, ce mă îndeamnă să rămân aici, lângă oamenii ăştia care pătimesc de sete şi de foame, care sunt fericiţi când li se aduce fasolea aia nefiartă şi pâinea cleioasă, îţi jur, Mateiu, că sunt mai fericit, aici, sub veşnica ameninţare a morţii, decât dincolo, singur, cu linişti bolnave, inutil şi pustiit. Eşti liber să crezi ce vrei, eu ţi-am spus tot ce-am avut de spus...

— Ce se petrece cu tine, Mihai? îl întrebă Mateiu privindu-l cu vie curiozitate.

— Să mă ia dracu, dacă ştiu! răspunse Comăneanu scotându-şi căciula.

— Nu ne ţineai tu teoria, acolo la „Hugues”, că moartea noastră nu rezolvă nimic? Că şi de vom sta la adăpost, războiul va merge înainte?

— În război ţi se schimbă gândurile. Sunt aici nişte adevăruri crude pe care le vezi cu ochii tăi, nu le afli din auzite... Ştii ce-mi spunea parşivul ăla de ţăran, Constandin a lu’ Pelimon? Că „dacă poronceşte ţara să murim, cucoane Mihai, apăi trebuie să murim fără crâcnire”. De ce mă, Constandine? îl întreb eu. „De ce'şa! Că dacă ne ia ţara, ne ia şi pământul, şi dacă ne ia pământul, ne ia şi hambarul, şi muierea, şi casa, şi copilul, şi vitele, şi viaţa”. Aşa mi-a zis. Ştii ce-mi spunea unul, Firfirică? L-am întrebat, dumneata ce eşti în viaţa civilă? „Comersant”, mi-a răspuns el. Avea o burtă caraghioasă... Şi de ce ai venit aici? „Păi don’ sergent, dacă intră turcii peste noi s-au dusără dracului şi crâşma mea, şi casa, şi bănişorii agonisiţi, şi-apoi ce fac eu cu turcu'n cârcă?” A căzut într-o încăierare cu nişte cerchezi. S-a apărat până la ultimul glonţ încercând să aducă masa soldaţilor, când ar fi putut foarte bine să-i lase pe turci să treacă, iar el să facă pe mortul, mai ales că era şi noapte şi se afla şi pe câmpul de luptă... Fiecare se bate pentru ţară cu deznădejde pentru că în ideea asta de „ţară” intră tot rostul lui şi al familiei. Eu lupt pentru ţară, pentru că acolo se află moşia mea. Firfirică a luptat pentru ţară,

pentru că acolo era crâşma şi agoniseala lui. Pelimon se bate pentru ţară, pentru că acolo se află muierea, copilul şi vitele lui... Şi-apoi nimeni nu vine la război cu gândul că moare. E convins că scapă, că vor cădea alţii, iar el va rămâne...

— Teoria ta e simplă ca şi tine, Mihai, spuse deodată Mateiu, cu o grosolănie de care se miră şi el.

— Tot ce se poate, răspunse Mihai. Eu n-am studiat la Paris şi nici n-am frecventat oameni de cultură ca tine. Pentru mine, ideea de patrie se confundă cu interesele mele. Şi, crede-mă, îmi iubesc ţara mai mult decât orice pe lume. Dar tu, intelectual de rasă ce eşti, îl luă Comăneanu peste picior, tu, pentru ce lupţi?

— Eu? Pentru dreptul la respiraţie al acestei naţii, pentru dreptul de a exista liberă şi stăpână pe soarta sa,... pentru ţara în sfera căreia nu intră numai moşia, crâşmă sau hambarul... Iartă-mă, Mihai! Tu ştii să-ţi munceşti pământul doar cu ajutorul ţăranilor pe care îi tragi pe sfoară luându-le şi cămaşa de pe ei...

— Nu-l pot lucra singur, îl întrerupse Comăneanu.

— Dacă nu-l poţi lucra singur, trebuie să-l dai sau să-l vinzi celor ce îl pot lucra singuri... Dacă pentru asta te lupţi, apăi să ştii, Mihai, că nu te lupţi pentru ţară. Dar e bine şi aşa. Luptă-te pentru ce vrei, numai luptă-te! Că vom muri sau nu, asta nu mai are nici o importanţă. Se gândi la Vărăşteanu care îi spusese că s-ar putea să moară şi se înfioră.

Afară începu să plouă încet, mărunt, mohorât. În curând ploaia se schimbă în zăpadă. Cei doi priveau acum tăcuţi, prin deschizătura cortului, alunecarea leneşă a fulgilor mari ca nişte pene de pasăre uriaşă, ucisă în zbor. Se rostogoleau, se săltau şi se lăsau la pământ, fiinţe vii ce îşi căutau scăparea de urmăritori nevăzuţi.

— A venit iarna, spuse Mihai privindu-le jocul.

Mateiu nu răspunse. Gândurile îi fugiseră la casa cu piticii sluţiţi de ploi şi vânturi. La vremea asta, la Stoicăneşti, se aprind opaiţele şi fumul focului de coceni iese pe hornuri,... muierile mestecă mămăliga, plozii se zbenguiesc în apa stătută în şanţuri, câinii îşi scutură blănile ude...

— Am stat două ierni acolo, îşi continuă Mihai amintirile.

Mateiu nu-l asculta. Plecase de mult şi intrase în casa cu pitici. În salon focul duduia în sobă. Era cald şi bine. Pianul aştepta cu notele puse deasupra... Se deschise uşa şi Mateiu simţi în nări mirosul acela învăluitor, de parfum şi de femeie...

— La ţară, pe vremea asta, oamenii stau pe cuptor şi beau rachiu,... şi povestesc, şi îşi iau femeile la iubit,... bolborosea mai departe Comăneanu.

— Desigur, desigur, răspundea Alevra fără să înţeleagă şi fără să audă ceva. De afară, nu se auzea nici un zgomot. Ţăranii, îmbrăcaţi în mantăi de dorobanţi, cu căciulile lor cu pene de curcan, stăteau ghemuiţi cu arma lângă ei, ca în jurul unui foc nevăzut, şi în tăcerea aceea nefirească păreau nişte bolovani cenuşii, rostogoliţi acolo de sandalele legionarilor romani, puşi de strămoşi în calea tuturor furtunilor şi a sfârşitului.

* * *

În dimineaţa de 7 noiembrie, o ceaţă deasă ca un abur lăptos şi umed acoperea şanţurile luptătorilor, ascunzându-le vederii. Oamenii stăteau la posturi, cu armele în mâini, atenţi la cel mai mic zgomot, căutând să străpungă cu privirea ceaţa blestemată.

Se vorbea în şoaptă. Nimănui nu-i era permis să aprindă vreo ţigară. Oamenii pândeau tăcuţi, cu nervii gata să plesnească, convoiul turcesc ce avea să vină. Şase sute de dorobanţi aţineau calea unei garnizoane de două mii de oameni, înnebunită şi demoralizată, dispusă la orice, numai să poată scăpa. Leonţiu vru să-şi aprindă o ţigară, dar îşi

aduse aminte de ordin şi renunţă înjurând printre dinţi. Popa Ilarion Hoaşpă îşi numără cartuşele. Constandin a lu' Pelimon stătea lângă Comăneanu. Era obosit din cale-afară. Ca toţi ceilalţi. Îşi culcă încet capul pe braţ.

— Parcă aş sta într-un mormânt, atât e de întuneric, auzi Pelimon vorbele lui Comăneanu.

„Chiar aşa!", vru să zică Pelimon, dar nu răspunse. Nu se mai gândea nici la Ana, nici la copil, nici la pământ. Înaintea lui se făcea o alee nesfârşită cu plopi mulţi. Mergea zorit nedându-i de capăt. Într-un târziu îi ieşi înainte, socru-său, Sucală. Pelimon îşi făcu cruce cu limba în gură. Îl ştia mort de mult şi acu, deodată,... apăruse înaintea lui, vesel şi sănătos. Râdea fără să-i spună un cuvânt. Dar nu era un râs binevoitor, ci mai mult de ameninţare şi spaimă. „Eu şi Ana avem un copil", îi spuse Constandin spre a-l îmbuna. Sucală continua să râdă arătându-şi colţii de fier lungi, ca nişte cuţite. Constandin încercă să se tragă înapoi din faţa arătării, dar nu putea face un pas. „Ce, Constandine? Te temi de mine?" îl întrebă socru-său râzând. Pelimon se întoarse luând-o la fugă. Sudoarea îi brobonea fruntea. Alerga cu ultimele puteri, îngânând rugător: „Avem un copil! Avem un copil!" în faţă îi răsări un gard înalt făcut din dinţi lungi de fier... Căzu în genunchi prinzându-se cu mâinile de gardul ciudat. În spate auzea gîfâitul fierbinte al arătării şi se lăsă cuprins de neguri...

— Te căutam, Mateiu, spuse Iancu mulţumit că îl întâlnise pe Alevra. Pe întunerecul ăsta grozav e o minune că am dat peste tine... Să ştii că dacă se va întâmpla ceva cu mine...

— Lasă prostiile, Iancule, căută să-l încurajeze Alevra.

— Dacă totuşi se va întâmpla, insistă Vărăşteanu, să ai grijă de Luiza.

Îl îmbrăţişă scurt, depărtându-se repede. Mateiu încercă să alerge după el, dar se răzgândi. Curios, fiecare îi spunea

vecinului acelaşi lucru: „Dacă mi s-o întâmpla ceva...” Nici unul nu rostea cuvântul „moarte”. Începuseră să devină nerăbdători. Încordarea cerea să se isprăvească odată cu aşteptarea blestemată, chinuitoare.

Papură îşi rodea unghiile până la sânge. Leonţiu îşi scoase drughineaţa băgând-o între centură şi manta. Făcu operaţia asta de câteva ori. Popa Ilarion reluă numărătoarea cartuşelor. A câta oară? Ştia numărul pe dinafară, dar mâinile nu puteau să se liniştească, să stea locului. Căutau metalul rece, îl zdrăngăneau în palmă, îl vânturau ca pe pleavă, în vreme ce vocea murmura încet cuvinte amarnice de iertare, adresate cuiva pe care Ilarion se ferea să-l numească. Nu erau la prima lor încleştare şi totuşi... Constandin a lu' Pelimon simţi deodată mâna lui socru-său pe umărul lui. Gemu şi se trezi. Era Comăneanu.

— Cum dracu poţi dormi, Pelimoane, în clipele astea? îl întrebă Comăneanu.

— Mă fură somnul, se scuză Pelimon fericit că îl trezise din coşmarul îngrozitor, că totul nu fusese decât închipuire.

Deodată, oamenii ciuliră urechile. Din depărtare se auzea un scârţâit de care. Trecuse de ora trei din noapte. Ajutată de ceaţă, garnizoana turcească părăsea Rahova înaintând încet, înspre podul de la Herlek. Cei şase sute de români trebuiau să facă faţă puhoiului de două mii de turci, având ordinul de a nu da înapoi cu nici un preţ.

— Vin, don' locotenent, şopti o voce înfrigurată lângă Vărăşteanu.

Dorobanţii luară linia de ochire mai mult din auzite, că de văzut nu puteau vedea mai nimic. Stăteau neclintiţi în aşteptare. Din ceaţă se ivi convoiul. Turcii se opriră o clipă în faţa podului ca şi cum ar fi adulmecat ceva. Porniră mai departe, înaintau pe pod, pe lângă care, lovind vitele cu patul armei sau cu iataganul. Soldaţii îşi proptiră carabinele în scobitura umărului.

O smucitură, un şuier ca de bici şi urletele de durere ale celor loviţi. Pe sus, în direcţia podului, veneau fluierând obuzele bateriei de artilerie. Cerul, până acum întunecat, se făcuse roşu din cauza exploziilor. Mirosul de pucioasă intra în nări. Gloanţele lăsau dâre luminoase prin aer. Cuprinşi de furia disperării, cei două mii de turci se repeziră înainte. Mulţi dintre cei loviţi se rostogoliră de pe pod găsindu-şi sfârşitul în apă. Încăierarea devenise măcel, înnebuniţi, turcii se băteau cu ferocitatea fiarei încolţite. Bateria trăgea fără întrerupere. Carele se răsturnau în apa adâncă cu vite cu tot. Altele erau trase de animalele speriate înspre români lăsându-i pe turci descoperiţi.

„Oare tot aşa o fi fost şi la Călugăreni?” se gândi Alevra trăgând glonţ după glonţ. Lângă el, Leonţiu mânuia închizătorul cu repeziciune. Ţevile armelor erau încinse. Abia puteai ţine mâna pe ele. Alevra se târî lângă Comăneanu. Încercă să-i spună ceva. Mihai îi făcu semn că nu înţelege nimic. Un obuz lovi câteva căruţe în plin. Din aer cădeau bucăţi de jug, de loitră, de carne însângerată. Românii nu dădură un pas înapoi, dar puzderia vrăjmaşilor părea a-i copleşi pe dorobanţi.

Deodată, căpitanul Merişanu se ridică şi apucând arma unui soldat căzut lângă el, strigă din tot pieptul:

— Înainte!

Dorobanţii se aruncară la atac cu baioneta la armă. Pelimon ţâşni ca un urs. Învârtea arma cu stânga ca pe ciomag. Hoaşpă se trezi în faţa lui cu spatele unui turc. Popa îl bătu pe umăr şi când turcul se întoarse, îi înfipse baioneta în piept. Nu-i plăcea popii să lovească pe la spate.

Turcii începură să şovăie. Cei căzuţi se târau rostogolindu-se în apă.

Leonţiu se răsucea, punea piedici, izbea cu drughineaţa, îmbrâncind pe cei ameţiţi de lovitură în apă, alerga mai departe făcând pârtie prin duşman. Pelimon, urmat de Comăneanu, îşi deschidea drum cu ciomagul şi cu cuţitul.

Mergea aplecat ca şi cum s-ar fi temut să nu-i cadă ceva în cap. În faţa lui Comăneanu apăru o namilă de om. Făcu ce făcu şi îi zvârli arma din mână. Comăneanu rămăsese fără apărare.

— Nu mă lăsa, Pelimoane! strigă Mihai îngrozit.

Cuţitul lui Pelimon se înfipse cu furie în coastele atacatorului care se prăbuşi bătând aerul cu mâinile. Drughineaţa lui Leonţiu făcu să crape capul turcului care se prăvălise peste Alevra.

În pericol de a fi înconjuraţi, dorobanţii dădură înapoi, lăsând în seama artileriei răscolirea puhoiului turcesc. Inamicul răsturnă căruţele rămase, sacii cu făină şi cu orez, corturile şi bagajele în apă, improvizând un pod, Desfăcură tunurile purtând afetele pe braţe şi, ocrotiţi de văgăuni şi de povârnişurile malului, reuşiră să se strecoare. Dar d-abia apucară să mulţumească lui Alah că se şi treziră luaţi în săbii de cavaleria română şi de ulanii ruşi.

Sfărâmăturile garnizoanei din Rahova izbutiră să se strecoare înspre Lom-Palanea.

La orele douăsprezece, detaşamentele colonelului Slăniceanu şi ale generalului Meyendorf intrară în Rahova dinspre Vest şi Est. Din unele case se mai trăgea, dar cei ce încercau să se mai apere erau grupuri rămase în urmă spre a jefui. Românii îi lichidau de îndată ce îi prindeau. Aceştia nu mai erau luptători, ci bandiţi.

Oamenii se răspândiră pe la case cerând apă sau feşe spre a-şi lega rănile. Populaţia îi întâmpină cu lacrimi de fericire în ochi, scoţtând tot ce avea ascuns prin pivniţi şi poduri.

Leonţiu se depărtă de ai lui vagabondând pe străzile cu case mici şi dărăpănate, unele din cauza războiului, altele de vreme. Se strecură pe uliţi oprindu-se în faţa caselor ca un drumeţ care n-avea o ţintă precisă. O pisică suită pe o ulucă miorlăia stins. Leonţiu o mângâie şi vru să treacă mai departe, dar ea îi sări pe umăr şi, cuibărindu-i-se la piept,

începu să toarcă. Din casă ieşi o fetiţă de vreo şase ani. Căuta pisica. La vederea soldatului necunoscut se opri speriată. Zugravul îi făcu un semn prietenesc şi fetiţa zâmbi. Abia acum, la atâţia kilometri de ţară, în faţa unei case străine, uitându-se în ochii copilului, în timp ce-i mângâia creştetul, simţi golul amar al singurătăţii şi nerostuirii sugrumându-i sufletul, îşi închipui că înăuntru era cald, că exista o familie cu o bunică sau un bunic, o masă care aştepta gata pregătită şi multă linişte. Mai ales linişte. Se căută în buzunarul mantalei şi găsi o bucată de zahăr. O întinse fetei, îi mângâie obrăjorii bucălaţi, apoi se depărtă încet. Întoarse capul de câteva ori, întâlnind chipul care-l urmărea prietenos.

Vărăşteanu urmat de Alevra, Comăneanu, Pelimon şi Hoaşpă hoinăreau şi ei pe străzi. Se întâlneau mereu de parcă era un făcut. Nu lipsea decât Leonţiu după care popa Ilarion se uita în toate părţile. Îl ştia pe acesta şi puţin hoţ la viaţa lui şi se temea ca nu cumva să fi scormonit prin vreo casă, pentru că ar fi nimerit direct în faţa plutonului de execuţie. Lui Alevra îi turuia gura, deşi era foarte obosit. Comăneanu râdea gălăgios ca în vremurile bune, povestind cum îl strigase pe Pelimon în focul luptei să-i scape viaţa. Râdea şi îl bătea pe Constandin pe umăr. Alevra povesti şi el cum l-a scăpat Leonţiu cu drughineaţa lui. Deodată se întoarse:

— Da Leonţiu unde-i? întrebă el pe Hoaşpă. Ilarion tăcea neştiind ce să răspundă. N-auzi, popo? Unde-i Leonţiu?

I se părea ciudat ca unul din ei să lipsească. Popa rostogoli nişte ochi mari cât cepele.

— Da ştie-l dracu pe unde umblă! spuse el.

De după colţ le ieşi în faţă chiar Leonţiu. Îngâna o melodie fără nici un chef. Alevra se linişti de îndată ce îl văzu.

— Unde ai fost, diavole? îl întrebă popa printre dinţi.

— Ia nu le mai şti pe toate, popo! îi răspunse Leonţiu. Hoaşpă zâmbi resemnat. Nu putea să-i spună Leonţiu pe numele lui şi pace!

Vărăşteanu mergea sprijinindu-se in sabie ca într-un baston. Se opri în faţa unei case cu cerdac întunecat în care nu se simţea nici o suflare de om.

— Curios! zise el mai mult pentru sine.

— Ce e curios, Iancule? îl întrebă Alevra.

— Casa asta... am visat-o cândva! întocmai aşa! Nu mai ţin minte când...

Înaintă. Deschise portiţa, N-apucă să facă decât câţiva paşi. De la una din ferestre porni glonţul. Vărăşteanu întoarse capul spre cei din urmă şi se prăbuşi. Alevra se repezi la el. Ceilalţi se năpustiră în casă. Comăneanu sparse uşa cu patul armei înjurând şi blestemând. Doi turci se năpustiră spre ieşire. Fură lichidaţi cu baionetele. Leonţiu şi Ilarion controlară podul, iar Comăneanu şi Pelimon cercetară celelalte odăi.

Vărăşteanu căzuse cu faţa în jos. Alevra îl întoarse pe spate. Din pieptul locotenentului şiroia sângele. Deschise ochii şi întâlnind chipul înspăimântat al lui Mateiu încercă să surâdă.

— Iancule, se bâlbâi Mateiu, nu te speria, e o rană uşoară. Ai avut noroc...

— Cum să-ţi spun... Cine şi-ar fi închipuit... murmură Iancu încet.

Rana era gravă. De asta îşi dădea seama Alevra. Faţa lui Iancu se făcuse palidă de tot.

— Aş fi vrut,... continuă Iancu, să... adică... ştii... tocmai acuma...

— Te vei face bine, Iancule. Te ducem imediat la spital şi în câteva zile...

Vărăşteanu îşi roti ochii încet. Nu credea nimic. Ştia că va muri. Din casă se auziră împuşcături.

— Mateiu, ştii,... ceea ce... am vorbit noi...

— Bine, Iancule, dar nu mai vorbi...

Se uită în ochii lui Vărăşteanu şi văzu cum se sting. Îi sprijini capul pe braţ. Vărăşteanu muri cu surâsul înţelegerii pe buze.

Cei patru ieşiră din casă aducând între baionete doi bazibuzuci. Mateiu stătea în genunchi, năucit. Se descoperiră. Ochii lui Vărăşteanu rămăseseră deschişi. Păreau puţin obosiţi şi trişti. „Tocmai acum?... „Cuvintele răsunau încă în urechi. Mateiu se ridică. Era înspăimântător de palid. Se apropie de cei doi prinşi întrebându-i prin semne care din ei a tras. Unul, scundac şi voinic, făcu semn că n-a tras el. Alevra se întoarse spre celălalt. Era îmbrăcat cu o vestă verde, cu pantaloni de postav negru, umflaţi. Purta mustaţă lungă, neagră, lăsată în jos. Ochii ca smoala priveau pieziş. Mateiu se cutremură. Ochii aceia întunecaţi şi adânci ca nişte ape împietrite erau ochii lui Serafim. Deodată, turcul făcu un salt în lături îmbrâncindu-l pe Hoaşpă şi doborându-l. Izbutise să-şi scoată mâinile din legătura care i le strângea şi ţâşni într-o fugă nebună. Alerga în zigzag, cu corpul lăsat înainte. În clipa aceea, răsună şi revolverul lui Comăneanu, care se repezi scrâşnind, descărcându-şi toate gloanţele în fugar. Trăgea cu furie, cu sete oarbă. Când termină, aruncă revolverul peste trupul prăbuşit, apropiindu-se de celălalt captiv care începuse să tremure. Îl privi rânjind, cerându-i lui Alevra pistolul. Mateiu nu i-l dădu. Comăneanu îl izbi cu pumnul în obraz, mai înainte ca Alevra să poată interveni. Şi dacă Mateiu n-ar fi urlat la el, ordonându-i să se potolească, amenințându-l cu arestarea, de bună seamă că Mihai l-ar fi ucis şi pe al doilea prins.

Pe uliţă, dorobanţii înaintau în marş, cu muzica militară în frunte, cu drapelul desfăşurat. Hoaşpă scoase un căpeţel de lumânare din buzunar, pe care după ce îl aprinse, îl puse la căpătâiul lui Vărăşteanu. Comăneanu acoperi trupul şi

faţa mortului cu mantaua sa. De undeva suna o goarnă ca un popas în veşnicia celor plecaţi...

* * *

Au fost decoraţi o mulţime de soldaţi şi ofiţeri. N-au fost uitaţi cei căzuţi. Printre ei se afla şi locotenentul Iancu Vărăşteanu. Pelimon îşi privi decoraţia şi aburind-o o lustrui cu mâneca mantăii. Alevra, Comăneanu, Leonţiu, Hoaşpă primiră şi ei răsplata vitejiei. Ostaşii au mai fost decoraţi şi din partea împăratului Alexandru, recunoştinţă pentru vitejia şi bărbăţia lor. Ceremonia se termină, vodă plecând urmat de suita sa. Pelimon observase când vorbea acesta, că i se clătinase un nasture de la manta. Mai văzu şi când căzuse. După plecarea tuturor, Constandin se plecă şi îl ridică băgându-l în buzunar. „Măcar un nasture să am şi eu de la vodă”, îşi spuse el.

În locul lui Vărăşteanu a fost numit comandant al plutonului locotenentul Dimitrie Pompiliu. Era un tânăr frumuşel, cu chip de fată. Avea o voce sonoră, puţin teatrală. Era energic, viteaz şi îndrăzneţ. Se apropie de Alevra cu mâna întinsă.

— Ştiu, spuse el, că locotenentul Vărăşteanu v-a fost prieten... Mateiu tăcu cu un gol în suflet. Mai ştiu că aţi fost şase bravi şi dacă îmi veţi face onoarea de a mă accepta ca prieten aş considera aceasta o mare cinste pentru mine! Vorbise sincer şi prietenos.

— Domnule locotenent, spuse Alevra, până acum au căzut doi dintre noi... Un fierar şi un filozof. Războiul va hotărî câţi vor rămâne din câţi mai suntem... Spuse astea cu o tristeţe atât de adâncă, încât Pompiliu îl privi cu deosebit respect.

Începu să ningă fără a fi frig. Noroiul se prindea de cizme făcându-le grele ca plumbul. Prin mantăile subţiri ale soldaţilor, iarna trecea fără grijă şi piedică. Aprovizionarea se făcea din ce în ce mai greu. Ştirile de-acasă soseau cu mare întârziere. Era o vreme afurisită şi posacă de nu-i

venea omului nici să mai ridice ochii înspre cer. Ostaşii tăceau cu senzaţia amară că nu mai aveau ce să-şi spună. Au depănat amintiri, au povestit, au râs, au cântat, şi-au deşertat tot sufletul şi s-au trezit goi, cuprinşi doar de înfrigurarea morţii. Cercul din jurul Plevnei se închise.

Românii îşi dădeau seama că marea bătălie abia acum începea. Din spitalele din spatele frontului s-au întors o mulţime de soldaţi refăcuţi, gata de luptă. Mai erau unii dintre ei cu pansamentele nescoase. Fugiseră din spital aşa cum făcuseră cândva Vărăşteanu şi Leonţiu.

* * *

Alevra trimise ultima scrisoare Luizei. Îi scria în fugă, ţinând hârtia pe genunchi. Îi povestea o lume de vis, îi vorbea de dragoste, ferindu-se să-i spună că peste puţină vreme va intra în foc. Îi scria de un viitor nu prea îndepărtat, descriindu-i-l în culorile cele mai frumoase. O ruga să aibă grijă de ea şi de copil, în cazul că i s-ar putea întâmpla ceva. Şterse fraza cu o dungă groasă pentru a nu-i da de gândit. Nu-i pomeni nimic de moartea lui Vărăşteanu şi nici de starea lui sufletească, Îi aminti de micile lor clipe de fericire, rugând-o să nu le uite. Şterse cuvântul „uite”, spre a nu-i crea Luizei impresia unei dorinţe venite de dincolo de moarte. Începu să cânte încet. „Ce m-o fi apucat?” se întrebă. „Ştii că am început să fumez foarte mult, îi scria el, nu pentru că îmi face mare plăcere, dar aici toţi fac aşa. Privesc fumul albastru cum se ridică şerpuind şi călătoresc cu gândul spre casă, spre cei dragi. Vorbesc prostii! Nu-i aşa, Luiza mea scumpă? Viaţa nu-i chiar atât de urâtă. Poate că noi, oamenii, o urâţim. Poate. Când mă voi întoarce de pe front, îţi voi cere scrisorile astea şi le vom arunca amândoi în flăcările căminului. Privesc rândurile scrise şi mă mir cum de am avut răbdare să le însăilez ca pe nişte mătănii ieftine. Luiza, e o mare linişte în mine. Acum e linişte. Numai ceasornicul macină timpul, duşmanul sau prietenul nostru. A început să ningă în vreme

ce eu îţi sărut tâmplele răsfirându-ţi părul mătăsos şi privind în ochii tăi verzi ca algele din fundul apelor”. Se iscăli, „Mateiu Alevra”. Apoi şterse pe „Alevra” lăsând doar „Mateiu”. Lipi scrisoarea şi i-o dădu soldatului pentru a o preda curierului.

Afară, în şanţul cu apă îngheţată, soldatul Constandin a lu’ Pelimon pusese arma pe taluz îndreptată înspre Plevna şi fuma. Jarul ţigării puncta ca o steluţă mică, roşie, negura începutului de zori. Gândurile i se vălătuceau în cap ca nişte fiare lăsate libere. Şi le auzea cum sporovăduiau între ele. „Vină mai aproape de mine, vorbea gândul lui cu Ana. Tare aş vrea să trăiesc, dar dacă aşa mi-a fost scris... Tu glumeai, Ană, când spuneai că toate fetele din sat mă plac. Nu-i aşa că ai glumit? Să-i spui lui fiu-meu să nu plece de lângă tine, iar de o fi să plece, s-o facă de i-o fi sete de dreptate şi foame de pământ. Că noi ţăranii cu cer ne-am adăpat şi cu pământ ne-am hrănit. Şi să-i mai spui că am căzut ca soldat... Poate că... Să-mi aşterneţi o floare pe inimă, oriunde vă veţi găsi şi afla, că inima mea bucuros o va primi...” Gândea de parcă îi scria Anei el, Pelimon cel fără de carte! „Mai că-mi vine să cred că dacă aş avea un plaivaz în mână aş putea să-i scriu muierii”, se gândi el. Nici nu l-a simţit pe Comăneanu când s-a apropiat.

— Ce facem, Pelimoane? îl întrebă acesta. Constandin tresări.

— Păi ce să-i facem, cucoane Mihai? Iaca, ne-om mai bate puţin până la capăt.

Comăneanu vorbea tot atât de mult ca de obicei. Nu avea nici o umbră de frică. Îi căutase pe Alevra şi pe locotenentul Pompiliu, dar nu-i găsise. Simţea nevoia să înjure şi să ardă câteva perechi de palme zdravene aşa ca să se răcorească. Îl apucase o furie grozavă pe război, pe oameni, pe şanţuri, pe zăpadă, pe tot. Pelimon tăcea şi asculta. Când Comăneanu îl înjură şi pe vodă, Constandin izbucni în râs.

— Ce râzi, mă? îţi place, hai? Ia să fi înjurat pe unul de-al tău!... Te-ai fi întunecat la faţă şi ţi-ai fi lungit botul de doi metri! A naibii sămânţă de om mai eşti tu, Pelimoane! Căuta gâlceavă. Pelimon tăcu. În inima omului tăcut stă dracul ascuns, îi mai spuse Comăneanu dârdâind de nervi. Aşa sunteţi toţi, măăă! înţelegi? Tăceţi în jurul meu ca omizile, dar nu-s prost,... nu-s prost deloc! Vă aud foşnetul când vă mişcaţi pe lângă mine ca să mă priviţi din toate părţile. Se înfierbântase ştiind că va începe cea mai grea bătălie. Cucurigu mă-ti de soldat!

— De, don' sergent, răspunse Pelimon fără a se uita la Comăneanu. La noi e o vorbă: nu cerca apa fiartă cu degetul.

Comăneanu pufni de râs. Se întoarse brusc pe călcâie uitându-se la ceilalţi soldaţi. Neclintiţi ca nişte stane de piatră, dorobanţii priveau drept înainte de parcă şi ochii li se împietriseră. Furia lui Comăneanu se domoli.

— Semănaţi toţi între voi de parcă v-ar fi făcut aceeaşi mamă! zise el ceva mai liniştit.

— Ne-o fi făcut! răspunse Pelimon.

Comăneanu se uită la ceas. Ora şapte dimineaţa.

N-apucă să bage ceasornicul în buzunar că de dincolo, din tabăra turcilor, se porni o vijelie de fier şi foc. Zburau obuzele şi ţiuiau gloanţele de mama focului.

— Păzea, don' sergent!

Un obuz trăsni lângă ei. Comăneanu se trezi lângă Pelimon care se grămădise în şanţ. Se strânseră unul în altul, în vreme ce peste ei cădeau bulgări de pământ cu zăpadă. Ţăranul rânji.

— Că bine a zis, cine a zis, cucoane Mihai, că până treci gârla şi măgarului îi spui nene!

Se uită cum stătea Comăneanu băgat în sufletul lui, mai mai să-l sufoce.

Obuzele turcilor veneau şuierând. O parte a şanţului, acolo unde stătea Comăneanu şi Pelimon, se făcu zob. Cinci

dorobanţi fură amestecaţi cu pământul. La fiecare explozie, şanţul icnea cutremurându-se şi zvârlind din el odată cu pământul bucăţi de uniformă.

— Gândesc că acum s-apropie, cucoane Mihai, spuse Pelimon.

— S-apropie pe aia a mă-sii, răspunse Comăneanu scuturându-se de pământ. Îi intrase pe la ceafă sub veston şi acum îl mânca spinarea.

La ora şapte, turcii trecură podul desfăşurându-se pe şesul din stânga Vidului. Comandantul rus privi prin binoclu holbând ochii. Îl zări pe Osman-paşa strunindu-şi armăsarul misirliu ce-i fusese dăruit de sultan, calm, liniştit, în mijlocul grindinei de foc. Turcii năvăliră ca vijelia în stânga românilor, izbind întăriturile ruşilor. Un moment de panică şi disperare cuprinse rândurile aliaţilor. Dacă cei douăzeci de mii de ostaşi turci aveau să vină, după cum le-a fost înţelegerea, în ajutorul lui Osman-paşa, totul era pierdut. Din fericire lucrurile nu s-au petrecut aşa. Pe la orele nouă, linia din nordul Plevnei era în mâinile românilor. Turcii s-au retras pe linia a doua de apărare, înspre Opanez.

Pe când Plevna primea trupele române cuceritoare, din reduta „Craiova” se pregătea atacul asupra ultimei linii de rezistenţă a turcilor de pe înălţimile de la Opanez, atac menit să-i ducă în spatele oştirii duşmane ce făcea front peste Vid. La orele zece, porniră la atac. Brigăzile Sachelarie şi Borănescu se avântară înspre inamicul care îşi căuta cu disperare scăparea. Plutoanele lui Alevra şi Pompiliu alergau unul lângă altul. Locotenentul Pompiliu mergea în frunte, îndemnându-şi ostaşii cu vocea lui sonoră şi puţin teatrală. Din când în când se uita spre dreapta lui, unde era Alevra, făcându-i cu ochiul. Mateiu surâse. Nici o clipă nu citi pe faţa lui Pompiliu vreo urmă de teamă. Mergea cu paşi rari, urcând dealul şi trăgea din mers, renunţând la sabie în favoarea carabinei. Nu se arunca la pământ nici când focul se înteţea. În dreapta lui Alevra

venea Comăneanu. Ţinea arma pe braţ vânătoreşte. Pelimon înainta aplecat. Uneori, când se pleca mai mult, simţea răceala baionetei răcorindu-i faţa înfierbântată. Leonţiu şi Hoaşpă se ţineau aproape de ceilalţi. Cineva strigă din răsputeri: „Înainte, copii!” Alevra întoarse capul să vadă cine era. I se păruse că auzise vocea lui Pompiliu. Ostaşii începură să alerge. De sus îi întâmpină un foc nimicitor. Se răreau rândurile românilor şi iar se refăceau înaintând prin ploaia de gloanţe fără oprire. Ajunşi sus, năvăliră asupra duşmanului cu strigăte înverşunate. Unul, Tomescu de prin Vlaşca, un ţăran cât un munte, învârtea arma ca pe o ghioagă. Câteva baionete se înfipseră cu sete în trupul lui de uriaş. Căzu fără să geamă. Comăneanu se lupta cu doi. Pelimon îl izbi pe cel mai apropiat. Oamenii se amestecau unul cu altul într-o încleştare nebună. Leonţiu înainta învăluit de tristeţe. Pentru prima oară nu se folosea de drughineaţă. În fugă îl zări pe Hoaşpă încleştat cu un munte de bărbat. Popa îl ţintuise. „Arde-l, părinte!” îi strigă Leonţiu din fugă. Ilarion se ridică mormăind un „Iartă-i, Doamne, păcatele cele multe”. Voi să plece, dar îşi simţi spatele străpuns. Cugetul mai morfoli o frântură de gând: „Doamne,... numai pentru mine nu mă mai pot ruga!” Avu senzaţia unei uşurări nemaipomenite. Apoi totul se destrămă făcându-se parcă fuior de fum. Gândul frânt se prăbuşi în nesfârşitul singurătăţii veşnice. Peste trupul popii rămas cu ochii deschişi trecură luptătorii în goană. O clipă Leonţiu întoarse capul căutând cu privirea pe Ilarion, dar nu-l mai zări. Alevra lupta cu arma ca orice soldat. Îl săgetă o arsură puternică în genunchiul drept. Se pipăi şi mâna i se umplu de sânge. Locotenentul Pompiliu se opri lângă el, îngrijorat.

— Eşti rănit?

— Da. Cred că da, murmură Mateiu. Dar nu-i decât o zgîrietură, adăugă el.

Pompiliu se depărtă în fugă. Mateiu vru să-l urmeze, dar piciorul nu-l mai asculta. Se lăsă încet la pământ. Un turc îl zări şi se năpusti asupra lui cu iataganul. Baioneta lui Leonţiu îi scăpă viaţa. Pompiliu îşi repezi oamenii înainte înflăcărându-i. Leonţiu se trezi lângă locotenentul Pompiliu. Zugravul se învârtea ca o zvârlugă răcnind către cei rămaşi în urmă.

— 'Nainte, fraţilor, că ne-apucă noaptea! Să-i isprăvim! Haideţi, măi, haideţi!

Îi dispăruse tristeţea. Ajuns pe muchia redutei, porni cu baioneta întinsă în mijlocul fesurilor roşii de parcă se aruncase într-o groapă cu vipere. Săriră cu toţii asupra lui, dar Leonţiu nu cădea. Răsucea baioneta, punea piedici, lovea cu piciorul în feţele descompuse de oboseală şi furie, până ce dintr-o latură îl păli toporul. Leonţiu se întoarse clătinându-se. Îl privi pe turc atât de cumplit încât acela încremeni cu toporul în mână. Zări în cădere pe Comăneanu lovind duşmanul. Voia să-l strige pe Pelimon, dar el nu-l vedea. În locul aiurelii îşi făcu loc durerea. Privi în jurul lui şi se miră de atâta ceaţă. Când naiba s-au lăsat negurile? Zgomotul luptei parcă se depărtase. Lângă el îngenunche Zagură. Leonţiu se miră fiindcă îşi amintea că Zagură murise de mult. Avea o lumină mare pe faţă cât o basma de nuntă. Zâmbea şi îl îndemna pe Leonţiu să se ridice. Zugravul surâse. Se simţea bine. Sprijinindu-se de braţul fierarului porni alături de el, după care se lăsă învăluit de neguri.

Prima linie de apărare a Opanezului căzu.

Maiorul Vartiade deschise un foc viu şi puternic cu bateriile sale asupra redutei celei mari. Coloanele de atac hărtănite, înjumătăţite, se repeziră înainte. Constandin auzi vocea spartă, de beţiv, a lui Comăneanu, care se zbătea încolţit de trei nizami. Unul dintre ei se repezi asupra lui Pelimon care sărise în ajutorul lui Comăneanu. Ţăranul despică burta turcului. Al doilea căzu fulgerat de un glonte

venit de undeva. Pe al treilea îl prinse Mihai. Se avântă înainte ajungându-l pe Pelimon, care smulsese steagul din mâna unui oştean lovit, în timp ce încerca să-l înfigă în pământ. Pelimon ţinea arma în stânga, ferind drapelul ars şi ciuruit de gloanţe ca pe un prunc. Un duşman lovi pieziş cu iataganul braţul încleştat pe lemnul drapelului. Pelimon simţi o durere cumplită. Braţul căzu cu drapel cu tot. Îl ridică din fugă alt soldat. Acesta îl înfipse puternic în pământul parapetului. Pelimon îşi strânse ciotul din care ţişnea sângele. Îl văzu pe Comăneanu cum se frânge lovit de glonţ.

Erau orele unsprezece. Turcii, copleşiţi, încetară lupta, aruncând armele şi ridicând îngroziţi braţele, încolonaţi, prizonierii păşeau cu feţele livide, tremurând încă de spaimă şi de efortul bătăliei. Erau murdari de praf, stropiţi de sânge, înecaţi de fumul de pucioasă, cu hainele zdrenţuite, cerşind cu ochi rătăciţi îndurare şi milă.

Amurgul leului de la Plevna începuse. Peste această dramă, cortina istoriei se lăsa încet. Afară se întunecase. De sus cădeau fulgii de zăpadă acoperind morţii, sângele şi tunurile, aşa cum se aşterne praful pe mobile într-o casă în care nu mai locuieşte nimeni în afară de tăcere. Începuse să sufle un vânt rece. Osman era galben la faţă, cu buzele supte şi uscate. Şi aşa cum stăteau toţi nemişcaţi, într-o tăcere adâncă, păreau personajele unui tablou făcut de un pictor crud şi nebun, care a împietrit totul în lucrul său, şi oameni, şi cai, şi învinşi, şi învingători. O singură goarnă suna fără încetare. Apoi coloanele de prizonieri porniră trecând cu capetele în jos ca toţi aceia care nu mai dispun de soarta lor. Românii se îndreptau acum spre Smârdan şi Vidin...

* * *

Medicii curăţară rana lui Mateiu şi el se simţi mai bine. Comăneanu înjura, scuipând sânge. Un glonte îi intrase în plămânul stâng. Ciotul lui Pelimon nu mai sângera.

Înspre seară, Alevra începu să ceară apă. Avea puţină febră. Rana de la genunchi îl durea. Stătea întins pe pat, palid la faţă, retrăind clipele luptei. Se gândi să-i scrie Luizei şi să-i spună unde se află. Noaptea începu să aiureze. Surorile i se păreau nişte vedenii albe, răsărite din ceaţă. Îi apăru chipul Luizei lângă pat şi se bucură din tot sufletul. I se păru chiar că-i ţine mâna în mâna lui. Degetele Luizei erau calde ca sufletul ei. Îl zări apoi pe Vărăşteanu apropiindu-se cu Serafim. Pe Leonţiu, pe Zagură... Încercă să le vorbească, ţinând strânsă mâna Luizei. Le spuse că nu e nimic grav, că totul n-a fost decât un fleac. Ridică privirea căutând ochii verzi ca algele ai Luizei spre a-i cere încuviinţarea reîntoarcerii. Cei patru se mistuiră în ceaţă. Se zbuciuma strigându-i să nu-l părăsească. Zâmbi Luizei ca să nu o sperie şi îi simţi mâna pe fruntea înfierbântată. O chemă încet de două ori,... ar fi vrut să-i vorbească despre copil. I se păru că şi ea îl strigă, dar de la mare depărtare. Şi parcă nu mai era în spital. Nu era nici în casa cu piticii de piatră. Dar atunci unde era? Totul părea străin şi rece. Ochii verzi ca algele luminau încăperea într-un mod straniu.

— Luiza, du-mă de-aici! Ia-mă!...

Dar Luiza se făcuse abur dispărând uşor. Pe urmă se linişti. Se gândea că va muri. Odată cu gândul morţii îi apăru Serafim care îi vorbea în şoaptă... Mateiu încercă să audă şi nu putu. O oboseală ciudată îi ţintuia pleoapele. Gândul se frânse ca un vreasc, iar sufletul primi o uşurare atât de plăcută, încât pe Mateiu nu-l mai interesă nimic. Muri împăcat. Uneori moartea se poate numi Luiza!... Un sanitar întinse un cearşaf alb peste trupul lui Mateiu Alevra.

Mult mai târziu, ieşiră din spital Constandin a lu' Pelimon şi Comăneanu. Când era vreme urâtă, pe Constandin îl durea ciotul, iar Comăneanu tuşea.

Zile întregi se plimbaseră prin curtea spitalului şi nu se mai înţelegeau defel. Fiecare o ţinea pe-a lui.

— A dracului sămânţă de om mai eşti tu, Pelimoane, spunea Mihai.

— Apăi, nici cu 'mneatale nu mi-e ruşine.

— Mă..., n-am mai rămas decât doi...

— Acu om vedea care din noi o pleca mai întâi, râdea Constandin şi râsul parcă avea o uşoară ameninţare.

Când au ieşit pe poarta spitalului, Comăneanu se urcă în trăsura ce-l ducea la gară.

— Da cu pământu cum rămâne, cucoane Mihai, îi strigă Pelimon.

— Care pământ?

— Al de mi-l juruişi în noaptea aia de prăpăd...

— Care, mă?

— Alea trei pogoane..., când cu don'locotinent Vărăşteanu şi cu don' sublocotinent Alevra...

Comăneanu râse ca de o glumă bună şi nu răspunse. Făcu semn vizitiului.

Caii porniră la trap lăsând în urmă un nor de praf ce-l învălui pe Constandin ca o ceaţă.

Ţăranul privi lung după boieri, clătinând din cap.

Mergea pe jos. Decoraţiile zdrăngăneau pe pieptul lui la fiecare pas. Trecu, pe lângă el, scârţâind, un car cu boi. Pelimon îi privi cu o dragoste aproape bolnavă. Îl cuprinse deodată un val de fericire. Uită şi de Comăneanu, şi de pământ.

— De unde vii, omule, îl întrebă cel cu carul.

— Păi,... de la Plevna.

Soarele se făcu o pălălaie de foc.

— Suie, îl îmbie prietenos. Pelimon se urcă.

— S-aude că ne dă pământ...

Constandin nu răspunse. Stătea pe loitra căruţei cu picioarele pe lada de lemn şi cu gândurile la Ana lui şi la anii ce vor veni...

Din depărtare se auzea şuieratul locomotivei... Vieţi!...

Bucureşti 1975 —

CUPRINSUL

Capitolul I.
Şi ai început a învăţa netulburarea care este semnul tuturor fericirilor! 2

Capitolul II.
Nu lăsa drumul mare pentru cărare 22

Capitolul III.
Păzeşte-te de cel ce nu mai are ce pierde! 61

Capitolul IV.
Selim şarpele căuta întunericul! 83

Capitolul V
Niciodată moartea nu s-a clintit de pe tronul ei, ci noi ne-am dus spre ea cerându-i azil 107

Capitolul VI
Ce-ai să te faci când nu vei mai vedea Lumina strălucind pe faţa mea?... (Mahabharata) 131

Redactor: VIORICA LOGHIN
Tehnoredactor: M. NICOLAE
Bun de tipar 37.02.1977. Apărut 1977. Tiraj 21 570 exemplare.
Hârtie scris tip II A de 63 g/m".
Format 700X1000/32. Coli tipar 8'/'. B 305.
Comanda nr. 70 026
Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii",

Piaţa Scânteii nr 1. Bucureşti
Republica Socialistă România

EDITURA MILITARĂ

Lei 6